

Honvédségi Szemle

154. ÉVFOLYAM
2026/2. SZÁM

**A Magyar Honvédség szakmai,
tudományos folyóirata
Kiadja a Honvéd Vezérkar**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Bali Tamás dandártábornok (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Balla Tibor ezredes (DSc)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Csiki Varga Tamás (PhD)

Dr. Daruka Norbert alezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)

(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Jobbágy Zoltán ezredes (PhD)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Kiss Álmos Péter (PhD)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Porkoláb Imre dandártábornok (PhD)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouth-i Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD)

(Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A kiadásban és terjesztésben közreműködik a HM Zrínyi
Geoinformációs és Toborzástámogató Közhasznu
Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság – Zrínyi Kiadó

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

Zrínyi Kiadót vezető igazgató: Dr. Hajdú Ferenc (PhD)

Szerkesztőség:

Folyóiratszerkesztőség-vezető: Eisrichné Schubert Andrea

Felelős szerkesztő: Rojkó Annamária

E-mail: hsz@hmzrinyi.hu

Telefon: +36 30-773-7494

Főmunkatárs: Kiss Zoltán

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Vermes Judit

Tördelés: Petrezselyem Kitti

Kiadói titkár: Tóthné Szűcs Nikolett

E-mail: Tothne.SzucsNikolett@hmzrinyi.hu

Cím: 1024 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 7–9.

Nyomdai kivitelezés:

HM Zrínyi Geoinformációs és Toborzástámogató

Közhasznu Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság,

Nyomdai és Sokszorosító Igazgatóság

Felelős vezető: Pásztor Zoltán igazgató

ISSN 2060-1506 (nyomtatott)

ISSN 2732-3226 (online)

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság

„A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA).

ZRÍNYI KIADÓ

Honvédségi Szemle

154. ÉVFOLYAM,
2026/2. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Gulyás Géza ezredes – Petrovánszky Julianna:

Szintetikus aszimmetrikus hadviselés:

a fegyveres konfliktusok új ökoszisztémája és a láthatatlan idegrendszer 3

Porkoláb-Minarik Annamária:

A „háború köde” új dimenziói: Clausewitz gondolatainak aktualitása

a mesterséges intelligencia és az XR-technológiák korában 18

Pécsvárady Szabolcs ezredes:

A nem hagyományos hadviselés szereplői

– a gerillamozgalmak sajátosságai, hasonlóságok és különbségek (1.) 29

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

Új korszak kezdődik? Az ENSZ-békefenntartás kihívásai 49

Nyizsnyik Ferenc őrnagy:

Az orosz és az ukrán légi műveletek tapasztalatai 64

Huber András:

Önkéntes tartalékos rendszerek Európában: kihívások és fejlődési irányok

Magyarországon, Lengyelországban és Észtországban 75

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Pogácsás Krisztián őrnagy:

A modern háborúk hatása a vezetésre 94

HADTÖRTÉNELEM

Gacsai János Szabolcs ezredes:

A reguláris manővererők 20. századi alkalmazása (2.) 106

*Nick Pál:*Az amerikai különleges erők Civil Irreguláris Védelmi Csoportok
programja a Vietnámi Köztársaságban 1961–1971 között 117

SZEMLE

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

Nemzetközi szakirodalmi szemle 131

Gál Csaba ny. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 150

ABSTRACT 159

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk figyelmüket arra, hogy a kiadvány végén található szerzői útmutatónk megújult. A legfontosabb változtatás a részletesebb és áttekinthetőbb forrásjelölési rendszer. Ennek értelmében elsősorban a lábjegyzetek formátuma válik jóval egyszerűbbé, ezért mindenkit kérünk, gondosan tekintse át a teljes útmutatót.

Köszönjük!

HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
Folyóirat-szerkesztőség

Gulyás Géza ezredes – Petrovánszky Julianna:

SZINTETIKUS ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS: A FEGYVERES KONFLIKTUSOK ÚJ ÖKO- SZISZTÉMÁJA ÉS A LÁTHATATLAN IDEGRENDSZER

ÖSSZEFOGLALÓ: Jelen tanulmány egy viszonylag új fogalmat, a szintetikus aszimmetrikus hadviselés jelenségét járja körbe, az ebben fellelhető lehetőségeket, valamint korlátokat egyaránt. A szerzők azt vizsgálják, hogy a modern fegyveres konfliktusokban a technológiai vagy mennyiségbéli fölény mellett milyen jelentőséget kaphat a szintetikus aszimmetrikus hadviselés, ha valamely hadviselő képes az aszimmetrikus viszonyokat mesterségesen alakítani, valamint képes a különböző eszközök, képességek, fegyverrendszerek szinergikus, rendszerszintű integrációjára. Mindemellett a tanulmány elhatárolja ezt az új fogalmat a hagyományos aszimmetrikus és a hibrid hadviselés jelenségétől, hangsúlyozva a tudatos „ökoszisztéma-építés” jelentőségét. Mindez rövid kitekintéssel történik az orosz–ukrán háború tapasztalataira, valamint ezek alapján a szerzők következtetéseket vonnak le a magyar védelmi szféra számára, hangsúlyozva az integráció mélységének és a kognitív rugalmasságnak a fontosságát a korlátozott erőforrások hatékony felhasználása érdekében.

KULCSSZAVAK: aszimmetrikus hadviselés, szintetikus, kognitív, integráció

A SZERZŐKRŐL:

- ▶ Dr. Gulyás Géza ezredes (PhD), főosztályvezető-helyettes (Honvédelmi Minisztérium Védelmi Innovációs és Képességfejlesztési Főosztály), egyetemi adjunktus (Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Művelési Támogató Tanszék) (ORCID: 0009-0009-4633-3234; MTMT: 10049986)
- ▶ Petrovánszky Julianna honvédelmi alkalmazott, a Honvédelmi Minisztérium Védelmi Innovációs és Képességfejlesztési Főosztály munkatársa (ORCID: 0009-0007-1518-2846)

BEVEZETŐ

A hadviselésről már sokan leírták, hogy története tulajdonképpen egyidős az emberiség történetével, sőt a civilizáció egyfajta mellékterméke. Jóval kevesebben, de még mindig sokan beszéltek már arról is, hogy talán már korábban, a főemlősökig nyúlnak vissza a kezdetek, így viszont már az erőszak közel sincs olyan távol az emberi jellemtől, hanem inkább egyfajta alapállapot, amelyet az emberi kultúrák, civilizációk nem létrehoztak, hanem inkább korlátozni próbáltak.

Nos, bármelyik megközelítést is fogadja el az olvasó, egy dolgot biztos ki lehet jelenteni: az emberi hadviselés története nem pusztán fegyverek, technológiák és csaták kronológiája, hanem gondolkodásmódok fejlődése és összeütközése. A különböző korszakok elsősorban nem új eszközöket hoztak, hanem új válaszokat arra az alapvető kérdésre: hogyan lehet akaratot érvényesíteni szervezett erőszak révén?

A világ hadtudományi irodalmában számtalan megközelítés létezik a korszakok meghatározására. Ezek bemutatása nem célja ennek a munkának, így a teljesség igénye nélkül ez csak a szükséges terjedelemben szorítkozik.

A premodern hadviselés korára a fizikai erő és a közvetlen jelenlét volt jellemző. A harc az emberi test képességeire, egyszerű fegyverekre és közvetlen szembenállásra épült. A győzelem elsősorban fizikai fölény, bátorság és közösségi kohézió kérdése volt, egy viszonylag szűk harctéren, lassú információáramlás mellett. Ennek okán a vezetés is meglehetősen centralizált volt. A hadviselés itt még nem egy igazi rendszer, hanem inkább az erőszakos cselekvés kiterjesztése volt.

Némiképp változott a helyzet a szervezettebb államok és a vesztfáliai rendszer megjelenésével. E korszakban a hadviselés már intézményesül. Állandó hadseregek, hierarchia, doktrína és logisztika jön létre. A háború már nem alkalmi erőszak, hanem inkább politikai eszköz, amelyet központilag irányítanak politikai célok elérése érdekében. E korban születnek meg a klasszikus hadelmélet alapfogalmai is. A háború formálisan elkülönül a békétől, és a társadalom civil része is mind nagyobb szerepet kap a konfliktusokban.

Ezt követően a társadalmakban megfigyelhető változások okán eljött az ipari hadviselés kora, ami a „tömegpusztítást” és az anyagháborút is jelentette egyben. E kor a hadviselést termelési problémává alakította. A háború kimenetele egyre inkább attól függött, ki volt képes több fegyvert, lőszert, járművet és katonát mozgósítani. Itt már a tüzérő és a logisztika dominált, a műveletek a korábbinál jóval szélesebb és mélyebb hadszíntéren zajlottak, valamint végérvényesen összemosódott a civil és a katonai szféra. A háború totálissá vált, és ipari léptéket öltött. A döntés továbbra is a fizikai pusztításhoz kötődött, csak sokkal szélesebb skálán és nagyobb méretekben.

Végül elérkezünk jelenkorunkhoz, az információs és az aszimmetrikus hadviselés korához. Igazából a hidegháborút követően vált világossá, hogy a katonai fölény önmagában nem feltétlenül jelenti a politikai célok elérését is. Ennek következtében a konfliktusokban mind gyakrabban jelentek meg olyan hadviselési formák, amelyek a katonailag erősebb fél strukturális és politikai sérülékenységeit célozták. Megfigyelhető továbbá, hogy a szereplők nem közvetlen erőösszemérésre törekednek, hanem alternatív eszközökkel és módszerekkel igyekeznek befolyásolni a konfliktusok kimenetelét.

A hadviselés fejlődése során a fizikai pusztítást felváltja a percepció fontossága, a háború súlypontja a kinetikai térből az ellenfél kognitív szférájába helyeződik át, ahol a győzelem kulcsa már nem a fegyverek és eszközök darabszáma, hanem a döntéshozatali folyamatok feletti uralom.¹

Ez a rövid áttekintés azt a gondolatot vetíti előre, hogy a hadviselés szervezőelvei folyamatosan alakulnak. Napjainkban is egy ilyen „nagy átalakulásának” lehetünk tanúi. Napjainkban – elsősorban a nemzetközi szakirodalomban – egyre többször találkozhat a figyelmes olvasó egy korábban nem vagy alig használt fogalommal, a szintetikus aszimmetrikus hadviseléssel. Újdonsága okán e fogalom még nem széles körben elfogadott kifejezés. E rövid tanulmányban a szerzők körbejárják a szintetikus aszimmetrikus hadviselés jelenségét, illetve arra keresik a választ, hogy ez a fogalom miként alkalmazható a hadviselésben napjainkban bekövetkezett változásokra és a jövő hadviselése jellegének feltérképezésére.

Mindez szükséges annak megállapításához, hogy ez az új értelmezési keret vajon a hagyományos aszimmetrikus hadviselés továbbfejlődésének tekinthető-e, és – szem előtt tartva a hibrid hadviselés jelentőségét – miért is érdemes foglalkozni vele. E kérdések elméleti vizsgálata után a szerzők annak gyakorlati megjelenését is feltárják, és további céljuk, hogy a múlt században szokásos, tudományos élet stílusát idézve, megkíséreljék egyfajta ge-

¹ Jawor 2025.

nerálását eme folyóirat hasábjain ezzel a talán kissé provokatív cikkel, és örömmel vennék, ha a következő számban válaszmunkát, esetleg -munkákat találnának a cikkükre vonatkozólag – támogatót vagy vitatót egyaránt.

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS JELENSÉGE ÉS FOGALMI KÖRÜLHATÁROLÁSA

A kérdés lényegi tárgyalása előtt – a könnyebb érthetőség kedvéért – talán nem felesleges néhány fogalom tisztázása. Az első ilyen az oly sokat használt aszimmetria. Maga a kifejezés a *syn-* (együtt) és *metron* (mérték) szavakból jött létre a *symmetros* (közös mértékű) és az *a* (nem) összetételéből, így jelentése szó szerinti értelemben tulajdonképpen a szimmetriának a hiánya.

A Hadtudományi lexikon fogalmi megközelítésében az aszimmetrikus hadviselés katonai és nemzetbiztonsági értelemben véve a szemben álló felektől eltérő cselekvési módok, szervezeti megoldások és gondolkodás alkalmazását jelenti, egyrészt a saját előnyök maximalizálása, másrészt pedig az ellenfél gyengeségeinek kihasználása által, ahol a cselekvési szabadság növelésén és a kezdeményezés képességén van a hangsúly. Az aszimmetrikus hadviselés eltérő státuszú szereplők között zajlik, akiknek erőforrásai és képességei nem összevethetők.²

A gyengébb hadviselő viselkedésében az alábbi elemek meghatározók:

- szokatlan eszközök alkalmazása;
- minimális erőbefektetés – maximális eredmény;
- kis erők, minimális bürokrácia;
- a szemtől szembeni küzdelem elkerülése;
- elhúzódó jellegű harcok.³

Az aszimmetrikus hadviselésre számos példa látható a történelem során. Ilyen például az Armia Krajowa ellenállási mozgalom tevékenysége Lengyelországban a második világháború idején, az afgán mudzsahedinek szembenállása a szovjet csapatokkal, vagy a tálibok a NATO-erőkkel szemben, de az elmúlt évekből idesorolható például az ukrán konfliktus korai szakaszában a donyecki és a luhanszki szeparatisták tevékenysége és azok támogatása szemben Ukrajnával.

Az aszimmetrikus hadviselés fényében érdemes néhány mondatban megemlíteni az irreguláris hadviselést is, amely jellemzően nem a bevett katonai doktrínák és szervezeti formák szerint zajlik, ugyanakkor saját belső logikával, normákkal és működéssel rendelkezik.⁴ Az „irreguláris erők” alatt rendszerint olyan harcolókat értünk, akik félkatonai csoportokhoz, milíciákhoz, önkéntes fegyveres alakulatokhoz, szervezett ellenállási mozgalmakhoz vagy lázadó erökhöz tartoznak,⁵ és akik az aszimmetria eszközeivel próbálják ellensúlyozni a velük szemben álló reguláris erők fölényét.

² Krajnc et al. 2019, 52.

³ Uo.

⁴ Forgács 2017, 78.

⁵ Krajnc et al. 2019: i. m. 503–504.

A SZINTETIKUS ASZIMMETRIA MINT ÚJ ÉRTELMEZÉSI KERET

A szintetikus kifejezést több területen is használják, és általánosságban arra utal, hogy valami mesterségesen jön létre, nem pedig természetes módon.⁶ A szintetikus aszimmetrikus hadviselés alatt nem elsősorban a hagyományosan a haderők közötti egyenlőtlenségekből fakadóan gyengébb és erősebb felek közötti hadviselés értendő, hanem inkább egy olyan hadviselési jelenség, ahol ez az aszimmetria szándékosan, mesterségesen áll fenn.⁷ Ez elsőre marginális különbségnek tűnhet, de jobban elmélyedve láthatóvá válik, hogy ennél azért többről van szó.

A hagyományos aszimmetrikus hadviselés a már meglévő strukturális egyenlőtlenségek kihasználására épít, mint például a haderők méretében, fegyverrendszereik mennyiségében és minőségében, szervezetében lévő egyenlőtlenségek. Az aszimmetria ebben az értelemben kompenzációs stratégia, amely szükségéből fakad: a hátrányból valamilyen módon előnyt kell kovácsolni. A szintetikus aszimmetrikus hadviselésben az egyik fél azonban – ezen túlmenően – mesterségesen alakítja és generálja az egyenlőtlenségeket, hogy azokat különböző módokon és eszközökkel a saját győzelmének kivívására aknázza ki.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért ne próbálnánk meg minden téren fölényhez jutni? Adott esetben egy állam több okból kifolyólag dönthet úgy, hogy „mesterségesen generál egyenlőtlenséget”:

- erőforrás-optimalizálás és specializáció: gazdasági erőforrások tekintetében egyetlen állam sem képes elérni a „teljes spektrumú fölényt”, viszont szándékosan alakíthat ki bizonyos aszimmetrikus rendszerbeli előnyöket;
- a strukturális sebezhetőségek kihasználása: egy állam lehet kinetikusan erősebb, de strukturálisan már kevésbé, ezt kihasználva pedig egy ellenfél célja lehet az, hogy olyan háborúba kényszerítse a másikat, amelyre az nincs felkészülve, így hagyományos fölényét irrelevánssá téve;
- a „láthatatlan” előny: a szintetikus aszimmetrikus hadviseléshez szükséges ökoszisztéma kialakítása kevésbé látványos, mint például nagy konvencionális fegyverrendszerek tömeges beszerzése.

MIÉRT ASZIMMETRIA ÉS MIÉRT SZINTETIKUS?

Miért aszimmetria? Az aszimmetrikus hadviselés nem igényel teljes, minden területre kiterjedő fölényt. Egy állam vagy szervezet nem kell, hogy mindenben erősebb legyen. Elég, ha jobban integrál, gyorsabban tanul, és mélyebben érti az ellenfél működését. Ez az előny nem látványos, és gyakran csak akkor válik nyilvánvalóvá, amikor a szemben álló félnek már késő reagálnia. De ez sem feltétlenül igaz minden esetben, hiszen a jobb integrációval rendelkező fél is szenvedhet vereséget: például ha a konfliktus fizikai dimenziója dominánssá válik. Ha azonban a fölény nem teljes spektrumú, hanem szelektív és rendszerszintű, akkor kis szereplők is stratégiai döntőhelyzetbe kerülhetnek. Egy kisebb, vagy – kinetikus megközelítésből – gyengébbnek tűnő szereplő – ha képes integrált, tanuló hadviselési ökoszisztémát létrehozni és folyamatosan működtetni –, stratégiai fölénybe kerülhet egy kinetikus értelemben erősebb féllel szemben, amely viszont erre nem képes ugyanilyen hatékonysággal.⁸

⁶ Cambridge Dictionary: „synthetic”.

⁷ Venable 2025.

⁸ Jawor 2025: i. m.

Miért szintetikus? Ez az előny nem egyetlen forrásból származik, hanem különböző elemek mesterséges összeillesztéséből: technológia, doktrína, szervezet, fegyverrendszerek, kultúra és algoritmus egyszerre. A „szintetikus” jelző egyben figyelmeztetés is, mivel aki nem tudja, miből áll össze a rendszer, nem is tudja, hol van annak a gyenge pontja.

A rendszer egésze több mint az alkotóelemek összessége. Ezzel a megfogalmazással is óvatosan kell azonban bánni, mert a „szintetikus” szó jelentése meglehetősen homályos. Ez azért jelenthet problémát, mert ha a „szintetikus” fogalom túl tág, akkor az elmélet könnyen önigazolóvá válik. Az elmélet tudományos értéke érdekében körül kell határolni, hogy mikor és mire alkalmazható.

Ez a megközelítés azonban túlzottan leegyszerűsíti a kérdést. Az aszimmetria gyakran nem pusztán kényszer, hanem tudatos stratégiai választás még erős szereplők részéről is (lásd: proxyháborúk, indirekt stratégiák a hidegháború alatt). A szintetikus aszimmetrikus hadviselés az elmélet egyfajta továbbfejlesztésének tekinthető.

Amennyiben ennek igazságtartalmát elfogadjuk, akkor az is valószínűsíthető, hogy a gerillaharc, a terrorizmus és az indirekt módszerek önmagukban kevésbé képesek stratégiai megoldást hozni. Ennek eredménye pedig az lesz, hogy azok az állami vagy nem állami szereplők, amelyek kizárólag klasszikus aszimmetrikus eszközökben képesek gondolkodni, mindenképpen hátrányba kerülnek egy konfliktus során, még akkor is, ha harcászati szinten képesek sikerek, részsikerek elérésre.

Am ha az aszimmetria többé nem hiányból, hanem kognitív és rendszerszintű fölényből fakad, akkor a „gyengébb fél” fogalmát – hadászati lag – is érdemes lehet újragondolni. A hadelmélet klasszikus „erős-gyenge” kategóriái átértékelődhetnek a fenyegetések értékelésekor,⁹ így viszont a katonai hírszerzésnek és felderítésnek sem csak az erőforrásokat, hanem a rendszer szinergiáját és hatásbeli képességeit is vizsgálniuk kell. A „mesterséges” jelleg éppen ebből a tudatos szinergiatervezésből fakad. Ebből következően esetleg nagyobb figyelmet kell szentelni az integráltságra és az adaptivitásra.

Tehát nem biztos, hogy a jövő aszimmetriája mindig a gyengeségből fakad majd, hanem talán a komplexitás kezelésének képességéből. Nem pusztán az dönt, kinek van több eszköze, inkább az, ki képes ezeket értelmezhetőbb egésszé szervezni. Ez a különbség nem mennyiségi, hanem minőségi.

Ennek okán, aki ma még az aszimmetrikus hadviselésről mint „gyengék eszközéről” beszél, az nem jó úton jár, hiszen a múlt analógiáival nem feltétlenül lehet magyarázni és leírni a jövőt. Ez azonban nem hagyománytisztelet, nem konzervativizmus, hanem inkább egyfajta vakság.

A szintetikus aszimmetrikus hadviselésben a technológiai fejlődés és a forradalmi technológiák elterjedése (drónok, MI-eszközök stb.)¹⁰ vélhetőleg nem kiegyenlítő hatású lesz, hanem pont fordítva, tovább növeli majd a különbségeket az integrációra képes és képtelen felek között.

Megállapítható tehát, hogy a „hagyományos” aszimmetrikus hadviselés kora nem lezárulóban van, hanem olyan fejlődési szakaszban,¹¹ ahol a klasszikus aszimmetria tovább él a szintetikus formák mellett.

⁹ Riggs 2021.

¹⁰ Robert 2021.

¹¹ Bunker 2024.

Ezen a ponton szükséges beemelni a hibrid hadviselés jelenségét is. A magyar Hadtudományi lexikon értelmezésében a hibrid hadviselés magában foglalja a hagyományos, az irreguláris, az aszimmetrikus, valamint a kiberhadviselést, továbbá a konvencionális és az irreguláris erők integrált alkalmazását, és¹² a terrorcselekményeket, beleértve a válogatás nélküli erőszakot és a kényszer alkalmazását, illetve a bűnügyi szervezetekhez tartozó cselekményeket,¹³ mindeközben szinergikus hatásra törekedve.

Manapság a hazai és a nemzetközi szakirodalomban egyaránt megfigyelhető, hogy a hibrid hadviselést mint fogalmat „jolly joker” módon használják különböző fegyveres és nem fegyveres konfliktusok leírásánál, gyakorlatilag mintegy felcímkézve azokat. Ma már szinte minden, a témában született tudományos munkában előkerül ez a kifejezés. Ha azonban valamit ilyen általánosan használnak egy jelenség leírására, akkor felmerül a veszélye a túláltalánosításnak és a magyarázó erő elvesztésének is.

Hangsúlyozni kell, hogy egyáltalán nem a hibrid hadviselés fogalmával és jelenségével szemben érvelnek a szerzők – hiszen a hibrid hadviselés jó keretrendszert ad a modern konfliktusok több területet és eszközrendszert is átfogó leírásának –, hanem a tanulmány fókuszából adódóan fogalmi elhatárolásra törekednek. Ebből kifolyólag a szerzők alapoznak a hibrid hadviselés főbb téziseire, emellett pedig mélyebben fel kívánják térképezni a jelen és ezzel együtt a jövő hadviselésének jellegét.

Ha konkrét hatásokat és jelenségeket szeretnénk a modern kori hadviselésben vizsgálni, akkor jelen esetben más megközelítésre van szükség. Ez a tanulmány arra törekszik, hogy magyarázatot keressen, milyen átalakulás tapasztalható a hatások kiváltásában, ahelyett hogy pusztán felsorolná az ehhez vezető eszközöket.

A hibrid hadviselés a különböző területeken alkalmazott eszközök integrációját hangsúlyozza,¹⁴ viszont a magyarázatot keresve azt is szükséges megérteni – amiben a szintetikus aszimmetria nyújtotta megközelítés segíthet –, hogy hogyan válik a részek együttes hatásának egésze többé, mint a különálló részek hatásainak összessége. Emellett lényeges azt látni, hogy az eszkaláció nem egy lineárisan leírható folyamat, hanem dinamikusán változó: az egyes szereplők változtatják a békét és a háborút elválasztó elmosódott határvonalhoz való „közelségüket”.

A fejezet végén – csak egy rövid gondolat erejéig – talán nem haszontalan elgondolkodni azon is, hogy vajon mi nem tartozik a szintetikus aszimmetria fogalomkörébe, elkerülvén a „túláltalánosítást” és a túl széles, vagy egyenesen helytelen értelmezést. Így például az úgynevezett „Materialschlacht”, vagyis anyagháború, amikor a minőséget felülírja a hatalmas mennyiségű fegyver, lőszer és anyag alkalmazása. A hagyományos gerillamozgalmak vagy fegyveres csoportok felkelései – amelyek erőforrások hiányából fakadnak –, sem „szintetikusak”. Mint ahogyan önmagában a *high-tech* fegyverrendszerek alkalmazása sem feltétlenül minősül szintetikus aszimmetriának, ha az adott fegyver nem integrálódik egy tanuló, adaptív ökoszisztémába.

¹² Krajnc et al. 2019: i. m. 426.

¹³ Hoffman 2007, 14.

¹⁴ Uo. 30.

INTEGRÁLTSAÉG MINT DÖNTŐ TÉNYEZŐ, AVAGY A HADVISELÉS „IDEGRENDSZERE”

A modern hadszíntéren már most is jelen vannak azok a szereplők, akik/amelyek számára a teoretikusok a jövő hadviselésében kiemelkedő szerepet szánnak. Emellett rendelkezésre állnak szenzorok, drónok és műholdak, kiberképességek, az elektronikai hadviselés széles tárháza, a lélektani hadviselés, a biotechnológiai fejlesztések, a *lawfare*¹⁵ jelensége stb. Felmerül azonban a kérdés, hogy mennyire képes ezt egy adott állam egy szinergikusan működő rendszerben alkalmazni.

A legtöbb haderő jelenleg – nem kizárólag, de – elsősorban fegyverrendszerekben gondolkodik: tűzérési eszközökben, harcokocsikban, repülőgépekben, drónokban, rakétákban.¹⁶ Ez gondolati és szervezeti örökség, illetve talán gazdasági és ipari szándék is. És hogy ez jó vagy rossz? Ma még nem tudni. Nem jelenthető ki egyértelműen, hogy ez rossz, mint ahogyan az integráltság hiánya sem feltétlenül az, hiszen ma még ezt sem lehet tudni. Sok esetben az integráció politikai, jogi vagy szervezeti okokból szándékosan korlátozott, és már nem technológiailag lehetetlen.

A szintetikus aszimmetria viszont nem fegyverzet- vagy eszköz-, hanem ökoszisztéma-alapú. Jelenleg úgy tűnik, hogy a jövőben majd nem az lesz a legfontosabb, hogy egy eszköz mit tud, hanem hogy milyen gyorsan és milyen mélységben képes más eszközökkel, adatokkal és döntésekkel összeolvadni, egy rendszerben dolgozni. A jövő fegyveres konfliktusaiiban tehát nemcsak a legjobb fegyverrendszer jelenthet előnyt, hanem az is, hogy ki képes a legsikeresebben összekapcsolni a különböző rendszerek képességeit.

Ha a hadviselésben az integráció fontosabb, mint az egyedi képességek, akkor a „legjobb fegyverrendszer” fogalma árnyaltabbá válik. Ebből viszont az következik, hogy a beszerzési és fejlesztési logikákat át kell alakítani: nem fegyverrendszereket, hanem a különböző digitális eszközök zökkenőmentes együttműködését kell fejleszteni, azaz az ökoszisztéma-kompatibilitást kell optimalizálni, ami viszont alapjaiban kérdőjelezi meg a jelenlegi védelmi ipari modelleket.

A túlzott rendszerszintű integráció ugyanis egyben sebezhetőséget is jelenthet, egyetlen hibás modell, kompromittált adatforrás vagy rosszul tanított algoritmus láncreakciós döntési hibákat okozhat. Ebben az értelemben pedig a „fegyverzeti eszközökön alapuló gondolkodás” nem elavult, hanem bizonyos helyzetekben akár tudatos kockázatmegosztás is lehet.

A mesterséges intelligencia (MI) nem csodafegyver. Az MI sokkal inkább egyfajta figyelemztetés, vagy inkább tükör azok számára, akik különálló rendszerekben gondolkodnak. Aki MI-t vásárol, de mindezt integráció nélkül teszi, az nem modernizál, sokkal inkább önmagát áltatja. Az algoritmusok csak akkor jelentenek előnyt, ha egyetlen rendszerbe, tanulni képes rendszerbe vannak szervezve:

- a személyi állománnyal;
- a fegyverrendszerekkel;
- az adatokkal;
- az eljárásokkal;
- és a döntési jogosultságokkal és felelősségi körökkel együtt.

¹⁵ A jogrendszer stratégiai eszközként vagy fegyverként való használata az ellenfél lejáratása, akadályozása vagy legyőzése érdekében.

¹⁶ Meg kell jegyezni, hogy a multitérműveletek koncepciójának megjelenésével ez is átalakulóban van.

A jövőben az MI-t sem „fegyverként”, hanem egyfajta kognitív segítségként vagy kötőanyagként kell felfogni, ám azért ebben is vannak elgondolkodtató kérdések. Egyfelől, ha az MI valóban kognitív kötőanyag, akkor önmagában semmilyen algoritmus nem jelent katonai előnyt, így az „MI fegyverkezési verseny” narratívája félrevezető, a döntő tényező nem az algoritmus minősége, hanem az, hogy milyen szervezeti és doktrinális környezetbe ágyazódnak be. Másfelől az algoritmus nem „érti” a helyzetet, hanem optimalizál egy előre definiált célfüggvényt, amelyet viszont ma és a közeljövőben még emberek határoznak meg. Ha a cél rossz, a rendszer kiválóan fog rosszul dönteni. Ez nem mellékes technikai részlet, hanem alapvető korlát. Az algoritmusok nem okosak. A szerzők úgy vélik, hogy maguk az algoritmusok soha nem is lesznek azok. Ennek ellenére – okosan használva – fontosak lehetnek, hiszen képesek:

- a különböző forrásokból származó adatokat egy közös értelmezési térbe rendezni;
- a döntéshozatal sebességét optimális esetben lerövidíteni;
- és – ami a legfontosabb –, rendszerszintű gondolkodással mintázatokat, tendenciákat látni ott is, ahol az ember csak rendezetlenséget érzékel.

Itt érdemes megállni egy pillanatra, és megvizsgálni a sebesség kérdését. Első pillanatban úgy tűnhet, hogy ez mindenképpen pozitív hozadéka lesz a változásoknak, ám ha az integráció sebessége meghaladja az emberi ellenőrzés sebességét, akkor a hadviselés kockázata nem csökken, hanem ugrásszerűen nő. A „több adat=jobb döntés” feltevés kérdésessé válhat. Egy bizonyos szint fölött az integráció lavinahatású hibafolyamot indíthat el, amelyeket valószínűleg sem technikailag, sem jogilag nem lehetséges érdemben kezelni.

A szintetikus aszimmetria lényege nem az MI, nem a drón, nem az adat... hanem az, hogy ezek egy tanuló, adaptív rendszerként működnek együtt. Egy olyan idegrendszerként, amely képes:

- érzékelni;
- értelmezni;
- dönteni;
- visszacsatolni;
- és mindeközben folyamatosan átalakítja saját működését is.

Amennyiben az adaptáció sebessége felértékelődik a tervezés minősége mellett, akkor a doktrínák is átértékelődhetnek, valamint a katonai oktatáson belül a döntéshozatali képességek mellett a tanulási képességet és a kognitív rugalmasságot is fejleszteni kell.

A másik elgondolkodtató dolog, hogy amennyiben a hadviselés egy tanuló rendszerként működik, akkor a háború maga részben kiszámíthatatlanná válik még a saját fél számára is. A stratégiai tervezés klasszikus kontrollillúziója is összeomlik, és a vezetés inkább rendszergazdakérdéssé válik, nem parancsnoki kérdésé. A parancsnok személyének fontossága valószínűleg csökkenni fog. Lehetséges, hogy a jövő katonai vezetője nem ural, hanem inkább felügyel, nem irányít vagy vezet, hanem korlátokat szab. Ilyen környezetben pedig az a „parancsnok”, aki még mindig totális kontrollról beszél, az nem erős vezető, hanem veszélyesen romantikus.

Ha ez valóban így lesz, akkor már nem egyszerűen C2-ről vagy C4ISR-ről¹⁷ lehet beszélni. Az már kognitív hadviselés magának a rendszernek a szintjén. Ahol az egyik fél nemcsak

¹⁷ Command and Control; Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance.

„gyorsabban reagál”, hanem másképp gondolkodik a konfliktusról. Nem eseményekre válaszol, hanem folyamatokat formál.

Egy ilyen rendszerben az ember szerepe paradox módon egyszerre csökken és nő. Csökken, mert a harcászati és a műveleti döntések egy része kikerül az ember látóköréből. Ugyanakkor egyben nő is, mert a stratégiai és az etikai keretek meghatározása minden eddiginél fontosabbá válik. Ám ha az ember csak kereteket szab, de nem érti a rendszer működését, akkor a felelősség és a kontroll elválhat egymástól. Viszont ez előrevetíti, hogy egy olyan jogi és morális vákuum jöhet létre, amelyet a jelenlegi nemzetközi jog még nem szabályoz, így az említett stratégiai és etikai keretek meghatározása is nehezebbé válik. Ez pedig nem technológiai, hanem morális válság, amelyre jelenleg nincs intézményi válasz. Felmerül a kérdés, hogy az „*inter arma silent leges*” – azaz a fegyverek között hallgatnak a törvények –, régi bölcsélet a szintetikus aszimmetrikus hadviselés jelensége esetén vajon igaz lesz-e a jövőben. Aki ezt nem érti meg, az vagy túl sokat automatizál, és elveszíti a kontrollt, vagy túl keveset, és elveszíti a tempót.

Ez így leírva még érthető. Meg kell azonban jegyezni, hogy egy hadviselő rendszer nem idegrendszer, tehát nincsenek egységes reflexei, nincsenek koherens „szándékai”, és különösen nincsenek egységes erkölcsi korlátai.

Paradox módon az ember szerepének növekedése és csökkenése szintén vitatható. Könnyen elképzelhető, hogy a stratégiai döntések sem maradnak érintetlenek az automatizációtól, és az emberi szerep nem felemelkedik, hanem marginalizálódik, miközben a felelősség továbbra is rajta maradhat. Ez nem paradoxon, hanem potenciális etikai csapda.

GYŐZELEM PUSZTÍTÁS NÉLKÜL

A „győzelem pusztítás nélkül” gondolata meglehetősen csábító, retorikailag erős, de empirikusan gyenge lábakon áll, mindemellett veszélyes félreértésekhez is vezethet. Nem azért, mert hamis gondolat, hanem mert túl szelídnek hangzik. Arról nem is beszélve, hogy a történelemben ritkán találni olyan konfliktust, ahol a kognitív vagy információs fölény önmagában elegendő lett volna a győzelemhez.

A nyugati katonai kultúrában beágyazódott a hagyományos kinetikus fegyverrendszerekre való hagyatkozás, ami miatt kisebb figyelem jutott a nem kinetikus megközelítésekre és azok alkalmazásának hatásaira.¹⁸ Ugyanakkor a nem kinetikus megközelítések – mint például a kognitív hadviselés –, egyre jelentősebb szerepet töltenek be a napjaink konfliktusaiban, így ezzel párhuzamosan hazai és NATO-szinten egyaránt megfigyelhető, hogy egyre inkább prioritássá léptek elő.

Elképzelhető, hogy a küzdelem az észlelés, az értelmezés és a döntés szintjén dől el. A konfliktusok kimenetele így nem a csatatéren, hanem a döntési ciklusban dől el.¹⁹ Aki gyorsabban értelmez, az diktálhatja az eseményeket, aki lassabban, az reagál, és ez nevezhető majd védekezésnek. Az értelmezési térben zajló hadviselés során a vesztes fél pedig nem is biztos, hogy felismeri saját vereségét. Ez a megközelítés Szun-ce klasszikus elvét tükrözi: „A legmagasabb szintű kiválóság az ellenség ellenállásának harc nélkül való megtörésében rejlik.”²⁰ A mesterségesen generált rendszerszintű előny ugyanis képessé teszi az alkalmazót az ellenfél akarátának megbénítására.

¹⁸ Hoffman 2025.

¹⁹ Jawor 2025: i. m.

²⁰ Szun-ce.

Az a fél veszíthet, amelyik rosszul érti meg, mi történik vele, még akkor is, ha technika-ilag erősebb. Viszont azt sem szabad elfelejteni, hogy egy konfliktus során a kinetikus erő – ideális esetben – a végső kényszerítés eszköze marad. Emellett a fizikai pusztítóképesség továbbra is az a meghatározó háttérfenyegetés, amely hitelessé teszi a más eszközökkel gyakorolt hatásokat.

További kérdés az is, hogy a jövő konfliktusa vajon a területért zajlik majd, vagy a való-ságértelmezésért, esetleg teljesen más célokért... Ki határozza majd meg, hogy mi számít fenyegetésnek? Mi számít arányos válasznak? Mi számít győzelemnek? Aki ezeket a ka-tegóriákat gyorsabban és rugalmasabban alakítja, az már a harc előtt fölénybe kerülhet. Ha azonban a terület, az erőforrás és a fizikai kontroll továbbra is releváns marad, akkor a háború valószínűleg nem tolódik el a kognitív térbe, és akkor a kinetikus erő sem veszti el elsődleges jelentőségét.

Mindezek után, ha valóban létezhet győzelem pusztítás nélkül, akkor a nemzetközi jog háború–béke kettőssége feltehetőleg fenntarthatatlan. A jogi és az etikai keretrendszerek valószínűleg – minden igyekezet ellenére – késésben lesznek, és egyre kevésbé lesznek ké-pesek megkülönböztetni a hadműveletet a politikától, a fegyveres konfliktust a versengéstől.

A jövő fegyveres konfliktusainak kimenetelét nem csupán a fegyverrendszerek számsze-rűsége vagy technikai színvonala határozza meg, hanem az a rendszerszintű gondolkodást tükröző szinergia és kognitív képesség, amellyel az adott fél a helyzetet értelmezni és kezelni képes. Lényeges azonban a szintetikus hadviselés határait is megemlíteni: az algoritmikus gondolkodás és a hálózati integráció sem mindenható. Létezik a fizikai aszimmetriának egy olyan kritikus foka, amelyen túl a számbeli vagy minőségbeli hátrány már nem ellen-súlyozható kognitív eszközökkel. Az algoritmus tehát nem váltja ki a katonát, és nem írja felül a fizikai valóságot (lőszer, élőerő, logisztika), sokkal inkább a hadviselés értelmezési keretét alakítja át. A szintetikus aszimmetrikus képességek addig maradnak releváns stra-tégiai tényezők, amíg az anyagháború nyers realitása el nem éri azt a kritikus tömeget, ahol a rendszer komplexitása már képtelen ellensúlyozni az ellenfél pusztá fizikai dominanciáját.

A SZINETIKUS ASZIMMETRIA GYAKORLATI MEGNYILVÁNULÁSA NAPJAINKBAN

Jelen tanulmány nem helyettesíteni kívánja a hibrid hadviseléssel kapcsolatos elképzeléseket, de azzal érvel, hogy a szintetikus aszimmetrikus megközelítést alkalmazva bizonyos esetekben könnyebben és pontosabban magyarázhatók, illetve előrejelezhetők a jövő had-viselésének különböző megnyilvánulási formái. A szintetikus aszimmetrikus hadviselés a hagyományos aszimmetrikus hadviselés fejlődéseként értelmezendő, és az együttes hatá-sokat ragadja meg, nem pedig a különböző „eszközök” alkalmazását.

A könnyebb érthetőség okán nézzük a szintetikus aszimmetrikus hadviselés vizsgálatához a napjainkban zajló konfliktust. E munka keretében a terjedelmi korlátok miatt nincs lehe-tőség arra, hogy a téma minden aspektusa részletesen elemzésre kerüljön. Ebből kifolyólag a szerzők célja az, hogy összekösse az elméletet a gyakorlatban megfigyelhető mintázatokkal. Ez pedig az orosz–ukrán háború egyes esetein keresztül történik. Ezek előrevetítenek egyfajta – már említett – paradigmaváltást, ahol a győzelem nem pusztán tüzeröböl, hanem az adatvezérelt, adaptálódni képes „ökoszisztémákból” fakad. A korábbinál meghatározóbb szerephez jutnak a harctéri szenzorok, a rendszereket segítő algoritmusok és az ezekre épü-lő döntéshozatal.

Ukrajna orosz invázióval szembeni ellenállása a szintetikus aszimmetrikus hadviselés egyik könnyen azonosítható és eklatáns példája. A kereskedelmi forgalomban kapható eszközök együttese hozza létre ebben az esetben a „háborús idegrendszerének” egy jelentős részét.²¹ A Starlink²² műholdas hálózat rugalmas kommunikációt biztosít a fronton,²³ miközben az ukrán, hazai fejlesztésű drónokat – már többek között MI-alapú megoldások használatával – valós időben használják a teljes célkijelölési folyamat részeinek végrehajtására, például orosz technikai és fegyverzeti eszközök pusztítására, gyakran egyetlen kezelő nélkül.

Érdemes példaként megemlíteni a közösségimédia-posztokat, a kereskedelmi műhold-felvételeket (például Maxar),²⁴ valamint az ukrán Diia/Дія-alkalmazás²⁵ felhasználói által feltöltött, a *crowdsourcing*²⁶ logikáját követő geolokalizált videók feldolgozását, elemzését és értékelését MI-alapú rendszerek segítségével.

Mindezek eredményeként Ukrajna szűkös erőforrásai ellenére az ellenség erőinek kifárasztására és eredményes pusztítására is hatékonyan képes, gondolván itt például az orosz Fekete-tengeri Flotta felszíni erőinek pusztítására vízfelszíni drónok által, jelentős ukrán haditengerészeti képességek hiánya ellenére.²⁷

Ezekből az látható, hogy Ukrajna a kinetikus és a nem kinetikus képességeket összehatásra törekedve egyesíti egy egységes rendszerbe, és teszi mindezt kreatív és innovatív megközelítéseket alkalmazva.

Kérdésként merülhet fel azonban, hogy vajon Ukrajna esetében az aszimmetrikus megközelítés vajon az adottságaiból és kényszerből fakad-e, és hogy valójában szintetikus aszimmetrikus hadviselésnek tekinthetők-e tevékenységei. A szerzők véleménye szerint igen, hiszen Ukrajna tudatosan megtervezett, algoritmusokkal, adatfűzővel, valamint autonóm és adaptív rendszerekkel előállított szinergiára építő képességeket alakított ki. Habár kétségtelenül a kényszer indította el ezeket a folyamatokat, az ukrán védelem eddigi sikerei nem az egyedi eszközökben (például Starlink vagy kereskedelmi drónok), hanem azok rendszerszintű integrációjában rejlik. Ennek következtében – bizonyos értelemben, helyi és ideiglenes – fölényre tudott szert tenni. Ezt a fölényt pedig a szintetikus aszimmetrikus hadviselés eszköztárának felhasználásával éri el.

Lényeges azonban azt is látni, hogy a civil szféra integrálása a védelmi ágazatba a két terület közötti határ elmosódását is maga után vonja, a rendszer addig működik, amíg az ökoszisztéma integritása és a technológiai háttere is biztosított.

Ukrajna példája jó megközelítést ad az elmélet megértéséhez az említett fenntartásokkal, tekintve, hogy tökéletes tankönyvi példát nehéz lenne találni bármely ehhez hasonlóan össze-tett elmélet megértéséhez. Természetesen nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy a háborúban nem kizárólag Ukrajna esetében érhető tetten a szintetikus aszimmetrikus jelleg.

²¹ Venable 2025: i. m.

²² A Starlink amerikai műholdas internetszolgáltatás internetkapcsolatot biztosít távoli vagy nehezen elérhető területeken is.

²³ Jawor 2025: i. m.

²⁴ Venable 2025: i. m.

²⁵ Ukrajnában 2020 óta működő digitális államigazgatási rendszer, hasonló a magyarországi digitális állampolgársághoz.

²⁶ Napjainkban elterjedt angol kifejezés, amely a civil személyek egy nagy online közösségbe integrálására vonatkozik, hogy azoktól információt, ötletet gyűjtsön. Jelen esetben ezt az online közösséget az ukrán haderő a napi harcászati szintű felderítése során használja.

²⁷ Bermudez et al. 2023.

KÖVETKEZTETÉSEK A HAZAI VÉDELMI SZFÉRA SZÁMÁRA

Igazából a tudomány feladata, hogy előretekintszen, és olyan feltevéseket, vélekedéseket fogalmazzon meg, amelyek előrébb vihetik a világot. Ha azonban ez a tevékenység az elméletek megalkotásánál lezárul, és nem születnek releváns döntések a valódi cselekvések végrehajtására, akkor az elméleti munkának a tényleges hatása és eredményei megkérdőjeleződhetnek. Éppen ezért fontos, hogy a hadviselésben bekövetkező változások vizsgálatát követően a döntéshozók a működtetett rendszereik adaptációjáról se feledkezzenek el.

Egy katonai szervezetnél ma már nem elsősorban a szervezet személyi és technikai harcértékének nagysága a vizsgálat tárgya, hanem az, hogy az általa kifejtett hatás megfelelő-e az előljáró szándékának.

A szerzők már többször hangsúlyozták, hogy a szintetikus aszimmetrikus hadviselés logikája alapján a jövő hadviselésében nem feltétlenül az a fél kerül előnyösebb helyzetbe, amelynél a konvencionális fegyverrendszerek száma érdemben meghaladja a másikat, hanem az, amely leginkább képes rendszerszinten gondolkodni, tanulni és alkalmazkodni. Ebben a kontextusban tehát egy ország vagy egy szövetség védelme egy komplex ökoszisztémában értelmezendő.

Magyarország számára a szintetikus aszimmetria lehetőségeinek kiaknázása nem csupán technológiailag lehet lényeges, hanem a nemzeti ellenálló képességhez is hozzájárulhat. A vegetiusi elv – miszerint „*si vis pacem, para bellum*”,²⁸ vagyis „*ha békét akarsz, készülj a háborúra*” –, ma már nemcsak a fegyverkezést, hanem a hadviselés új, hálózatos és algoritmikus formáira való felkészülést is jelentheti.

A jelen tanulmányban leírtak egyes állításai hazánk védelmének viszonylatában is vizsgálhatók. Magyarország földrajzi, demográfiai és gazdasági viszonyai olyan tényezők, amelyek az ország katonai képességeit rövid és hosszú távon egyaránt befolyásolják.²⁹ Ebből kifolyólag a magyar védelmi szféra vonatkozásában érdemes elgondolkodni, hogy a szintetikus aszimmetrikus hadviselés milyen értelmezési keretet és lehetőségeket kínálhat.

Az előző gondolatmenetre építve könnyen belátható az is, hogy hazánk védelmi képességei sem pusztán attól függenek,³⁰ hogy a Magyar Honvédség például hány önjáró lövegvel vagy egyéb tűzérségi eszközzel rendelkezik. Az is fontos kérdés, hogy a különböző fegyver- és egyéb rendszereket hogyan tudja a szervezet egy nagyobb, közös rendszerbe integrálni. Nyilván egy tökéletesen integrált rendszer, amely csak két „tökéletesen hálózatba kapcsolt” tűzérségi eszközzel rendelkezik, még mindig alulmaradna kétszáz darab „butább” eszközzel szemben.

Ebből viszont logikusan következik, hogy a magyar honvédelem sebezhetőségét sem pusztán a kellő számú fegyverrendszer meglétével vagy hiányával kell jellemezni, hanem a rendszerek hatékonyságát és természetesen ellenálló képességét kell vizsgálni és fejleszteni, a hadviselés teljes spektrumában. Ehhez rendszerszintű gondolkodásra van szükség.

Miért? Mert ennek hiányában előfordulhat az a helyzet, hogy az egyes alrendszerek egyébként – külön-külön – megfelelő működése és képességei akként kerülnek értelmezésre, hogy a teljes honvédelmi ökoszisztéma működése rendben van-e. De ez nem szükségszerűen van így, ez pedig végső soron a sebezhetőség egyik fő forrása.

²⁸ Vegetius.

²⁹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat.

³⁰ Jelen cikk a terjedelmi korlátokból kifolyólag nem kíván mélyreható elemzést adni a magyar védelmi képességek vizsgálatáról a szintetikus aszimmetrikus hadviselés fényében, de javaslatot tesz egy erre irányuló szakmai eszmecsere.

A szintetikus aszimmetrikus hadviselés éppen az ilyen jellegű sebezhetőségeket használja ki, ezért a magyar védelem egyik kulcskérdése az integráció mélysége és minősége. Érthető módon ennek mélyreható elemzése a jelenlegi terjedelmi korlátokat meghaladná, viszont a szerzők javasolják az ilyen irányú elemzések ösztönzését, a szintetikus aszimmetrikus hadviselést mint értelmezési keretet felhasználva.

A szintetikus aszimmetriát alapul véve a védelem sikere nagymértékben azon múlhat, hogy a honvédelmi ágazatban részt vevő szereplők képesek-e egy koherens rendszerben működni, vagy csupán egymás mellett létező struktúrák maradnak. Magyarország számára – korlátozott erőforrásai miatt – nem reális cél minden területen a technológiai élvonal elérése. Ezzel szemben stratégiai előnyt jelenthet a gyors, rugalmas és megfelelő reagáló- és döntéshozatali képessége.

Tekintettel arra, hogy Magyarország egyetlen államot sem tekint ellenségének,³¹ a szintetikus aszimmetrikus hadviselés elsősorban nem a támadó, hanem a védelmi és az elrettentő képességek keretében értelmezendő.

A szintetikus aszimmetrikus hadviselés a magyar védelmi ökoszisztéma számára nem egy új fenyegetéstípust jelent, hanem egy olyan értelmezési keretet, amely rávilágíthat a rendszer erősségeire és potenciális sebezhetőségeire. Ezek alapján lehetséges, hogy a jövőben jelentkező kihívásokra és fenyegetésekre adható válasz nem egyetlen képesség fejlesztésében, hanem az alkalmazkodás, az integráció és a tanulás intézményesítésében rejtőzhet. Ezeket pedig érdemes lehet kiegészíteni a meglévő képességeink rendszerszintű szinergiájának fejlesztésével.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány nem törekszik annak igazolására, hogy a jövőben eltűnnek a fegyveres konfliktusok hagyományos megjelenési formái, ahogyan a fizikai pusztítással járó kinetikus összecsapások sem. A szerzők véleménye szerint a hadviselés értelmezési keretei gyorsabban változnak, mint ahogyan azokhoz alkalmazkodni lehet. A szintetikus aszimmetria fogalma nem egy újabb divatos szófordulat, amely nélkül nem kezdődhet majd egyetlen cikk vagy előadás sem, hanem inkább figyelmeztetés arra, hogy a konfliktusok döntő része ma és a jövőben már nem ott zajlik, ahol a múltban kerestük, illetve talán keressük még ma is.

A jövő konfliktusait sem feltétlenül az nyeri meg, aki több fegyvert gyárt vagy használ, hanem az, aki pontosabban tudja értelmezni, mi történik a jelenben, és mi fog történni a jövőben. A kinetikus fegyverek így nem eltűnnek, hanem átértékelődnek. A tűzerő, a fegyverek, a kinetikus képességek továbbra is jelen lesznek, de egyre inkább alárendelődnek egy tágabb értelmezési körnek és logikának, amelyben a döntés megszervezése, az értelmezés irányítása és a tanulás sebessége válik meghatározóvá.

Ebből következően a jövő fegyveres konfliktusait sem az fogja elveszíteni, aki a fegyverrendszerek száma vagy minősége terén alulmarad, hanem az, ahol a képességek szinergiája és a helyzet értelmezése nem megfelelő szinten lesz. Természetesen ez azzal a kitételrel igaz, hogy a fegyverrendszerek egy bizonyos mérték feletti számbeli vagy minőségbeli aszimmetriáját nem lehetséges ellensúlyozni képességek szinergiájával vagy értelmezéssel, ahogy az algoritmus sem kiváltja a katonát, sokkal inkább átalakítja a háború értelmezési keretét.

³¹ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat, Bevezető.

A szintetikus aszimmetria csak addig ér valamit, amíg a fizikai valóság (lőszer, élőerő, logisztika) el nem éri a kritikus tömeget.

A hadtörténelem kutatásának célja nem kizárólag a múlt minél pontosabb megismerése, hanem annak bemutatása, hogy a hadviselés soha nem pusztán technikai kérdésként fejlődött. Minden korszakváltás mögött gondolkodásbeli változás állt, másként értelmezve az erőt, a győzelmet, a kockázatot és még sok minden mást. Nincs ez másként ma sem, a napjainkban zajló átalakulás sem kivétel. A konfliktus súlypontja fokozatosan elmozdul a fizikai fölény megszerzésétől és megtartásától a kognitív és rendszerszintű fölény irányába. Ez igazából nem egy békésebb világot jelent, hanem inkább egy olyan környezetet, ahol a vereség ritkán látványos esemény, sokkal inkább egy hosszabb, kevésbé látványos folyamat, ahol az érintett szereplők gyakran talán nem is teljesen képesek reálisan értékelni a saját helyzetük romlását.

A szintetikus aszimmetrikus hadviselés értelmezési keretében a jövő konfliktusaiban a siker tényezői a helyzet mélyebb megértése, a különböző képességek és hatások egésszé történő szervezése, valamint a döntéshozatal sebessége lesznek. Ezen logika mentén pedig a kudarc tényezői között lesz például a kognitív vakság. Mint korábban már említésre került, a vesztes fél számára nehezebben értelmezhetők a kudarchoz vezető tényezők, így a levont tapasztalatok és azonosított tanulságok sem jelentkezhetnek megfelelő mértékben. Ebben a logikában egy szereplő – legyen az egy állam vagy államok csoportja –, számára nehéz lehet felismerni és kilépni abból a helyzetből, ahol a háborús küszöb alatti műveletek miatt már alkalmazkodásra és – legjobb esetben is – reagálásra kényszerül. Ilyen esetekben nehéz lehet visszanyerni a kezdeményezést.

Lényeges azonban azt is szem előtt tartani, hogy a túlzottan technológiavezérelt gondolkodás sebezhetőséget is magában hordozhat. Ebből következően az ellenálló képesség növelése érdekében – a szintetikus aszimmetrikus hadviselés gondolkodási logikája által vezérelt képességfejlesztések mellett – nem szabad elfelejteni a már meglévő képességeket, eljárásokat. A védelmi ágazat számára egy olyan ellenállóképes struktúra létrehozása szükséges, amelynek keretében képes ötvözni a hagyományos fegyveres konfliktusok megvívásához szükséges, valamint a szintetikus aszimmetrikus hadviseléshez elengedhetetlen képességeket. Mindezt kiegészítve a morális megfontolások, a felelősség, valamint a jogi elszámoltathatóság kérdésével.

A jövő konfliktusait nem feltétlenül azok fogják elveszíteni, akik kevesebb fegyverrel rendelkeznek, hanem azok, akik rossz fogalmi keretben próbálják megérteni azt, amiben részt vesznek. A szintetikus aszimmetria nem egy bármilyen helyzetben alkalmazható sablon, sem doktrína, hanem gondolkodási keret: képes-e az adott szereplő felismerni az adott konfliktus jellegét, az ellenfél és a saját képességeit, erősségeit és sebezhetőségeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 03.)
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-1393-30-22> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 03.)
- Bermudez, Joseph S. Jr. et al.: *Ukraine's Offensive Operations: Shifting the Offense-Defense Balance*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2023. 06. 09. <https://www.csis.org/analysis/ukraines-offensive-operations-shifting-offense-defense-balance> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 07.)

- Bunker, Robert J.: *Something WICKED This Way Comes: The Future Singularity of Asymmetric Warfare Innovations*. Small Wars Journal, 2024. 07. 25. <https://smallwarsjournal.com/2024/07/25/something-wicked-way-comes-future-singularity-asymmetric-warfare-innovations/> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 22.)
- Cambridge Dictionary: „synthetic”. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/synthetic> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 20.)
- Forgács Balázs: *Hadelmélet. A magyar katonai gondolkodás története és a hadikultúrák*. Ludo-vika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2017.
- Hoffman, Frank G.: *Assessing “Cognitive Warfare”*. Small Wars Journal, 2025. 11. 14. <https://smallwarsjournal.com/2025/11/14/assessing-cognitive-warfare/> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 23.)
- Hoffman, Frank G.: *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, 2007.
- Jawor, Adam: *Algorytmy zastąpią AK-47 na wojnie?* CyberDefence24.pl, 2025. 11. 24. <https://cyberdefence24.pl/armia-i-sluzby/algorytmy-zastapia-ak-47-na-wojnie> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 22.)
- Krajnc Zoltán et al. (szerk.): *Hadtudományi Lexikon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Riggs, Daniel: *Re-Thinking the Strategic Approach to Asymmetrical Warfare*. Military Strategy Magazine, Vol. 7, Issue 3, Summer 2021, 40–48. <https://www.militarystrategymagazine.com/article/re-thinking-the-strategic-approach-to-asymmetrical-warfare/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 02.)
- Robert, Richard: *Guerrilla 2.0: Asymmetric warfare in the tech era*. Polytechnique Insights, 2021. 10. 27. <https://www.polytechnique-insights.com/en/braincamps/geopolitics/asymmetrical-warfare-new-strategies-on-the-battlefield/guerrilla-2-0-asymmetric-warfare-in-the-tech-era/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 05.)
- Szun-ce: *The Art of War*. 3. fejezet. <https://www.gutenberg.org/ebooks/132> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 02.)
- Vegetius (Publius Flavius Vegetius Renatus): *Epitoma Rei Militaris*. III. könyv.
- Venable, Dr. Dave: *Forget Guerrillas and IEDs – The Next Asymmetric War Will Be Engineered*. The Cipher Brief, 2025. 10. 09. <https://www.thecipherbrief.com/asymmetric-war> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 23.)

Porkoláb-Minarik Annamária:

A „HÁBORÚ KÖDE” ÚJ DIMENZIÓI: CLAUSEWITZ GONDOLATAINAK AKTUALITÁSA A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS AZ XR-TECHNOLÓGIÁK KORÁBAN

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.1

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány bemutatja, hogy a Carl von Clausewitz által leírt, a „háború köde” néven ismertté vált jelenség a digitális hadviselés korában is érvényes marad. Amellett érvel, hogy a mesterséges intelligencia és az immerzív (XR¹) technológiák megjelenése nem számolja fel a háború alapvető bizonytalanságát, sokkal inkább új, komplexebb formában termeli újra azt. A digitális hadszíntéren a bizonytalanság már nem feltétlenül az információ hiányából, hanem az információbőszégből, az algoritmikusan közvetített értelmezésekből és az érzékszervileg meggyőző, de torzított valóságértelmezésből fakad. A tanulmány áttekinti a „digitális kód” rétegzett modelljét, amely az információs túlterhelés, az algoritmikus torzítások, a narratív manipuláció, az XR-alapú érzékszervi hatások és az emberi döntéshozatal kognitív korlátjainak dinamikus együttesét jelenti. Végül a következtetésben rávilágít arra is, hogy Clausewitz felismerései ma is érvényesek, hiszen a bizonytalanság a hadviselés megkerülhetetlen sajátossága maradt, és az emberi ítélőképesség, valamint a felelősségvállalás a digitális korban is elengedhetetlen.

KULCSSZAVAK: trinitárius modell, bizonytalanság, információs aszimmetria, mesterséges intelligencia, XR-technológiák

A SZERZŐRŐL:

Porkoláb-Minarik Annamária klinikai szakpszichológus, nemzetközi szervezetfejlesztési tanácsadó (ORCID: 0009-0005-5153-1682)

BEVEZETÉS

A háború természetének egyik legmélyebb és legidőtállóbb felismerését Carl von Clausewitz porosz hadtudós fogalmazta meg. *A háborúról* című klasszikus művében kiemelte, hogy a háborút áthatja a bizonytalanság, amely az információhiányból, az emberi érzékelés korlátaiból és a döntések következményeinek kiszámíthatatlanságából fakad.² Az utókor a Clausewitz által leírt bizonytalanság jelenségét „a háború köde”-ként említi, bár maga a terminus nem Clausewitztól származik, hanem a későbbi angolszász katonai gondolkodásban vált elterjedté. Fontosnak tartom kiemelni, hogy Clausewitznél a háború köde nem egy rendellenesség, hanem a háború természetes velejárója, amelyhez a katonai vezetésnek alkalmazkodnia kell.

¹ Extended Reality.

² Clausewitz 1961.

Adja magát a kérdés, hogy a Clausewitz által leírt bizonytalanság, vagyis a háború köde vajon miként értelmezhető a 21. századi hadviselés technológia-hangsúlyos környezetében. A modern hadviselés látszólag radikális változást hozott ebben a tekintetben, hiszen a mesterségesintelligencia-alapú döntéstámogató rendszerek, a valós idejű adatfeldolgozás és az immerzív (XR) technológiák azt az érzetet keltik, hogy a hadszíntér átlátható, és a bizonytalanság a technológia segítségével kiküszöbölhető. A valóság azonban az, hogy a technológia új típusú bizonytalanságot hoz létre, egyfajta „digitális ködöt”, hiszen az információ- és adatbőség, az algoritmikus torzítások és a digitális rendszerek komplexitása komoly kiszámíthatatlanságot okoz.

A digitális rendszerek tehát nem szüntetik meg a bizonytalanságot, csak átalakítják és új formában jelenítik meg.³ Napjainkban a döntéshozatal tere egy pszichológiailag egyre kevésbé átlátható valóság, amely új típusú kiszámíthatatlanságot hoz létre a modern hadviselésben. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy Clausewitz háború köde jelensége a digitális hadviselés korában is releváns, ha a bizonytalanságot nem technológiai hiányosságként, hanem sokkal inkább pszichológiai és döntéshozatali jelenséggént értelmezzük újra. A tanulmány nem technológiaellenes megközelítést képvisel, hanem egy emberközpontú hadviselési szemlélettel mutatja be, hogy a mesterséges intelligencia és az XR-technológiák a katonai döntéshozatal támogatásának eszközei, nem pedig az emberi döntéshozatal helyettesítői.

CLAUSEWITZ BIZONYTALANSÁGFOGALMA

Clausewitz a háborút eleve bizonytalan jelenséggént írja le, amely mögött összetett tényezők állnak. A harctéri jelenlét Clausewitz szerint radikálisan átalakítja az ember észlelését és ítéletalkotását. A veszély olyan pszichés állapotot hoz létre, amely alapvetően torzítja a gondolkodást, hiszen az erőteljes érzelmi reakciókkal (félelem, fájdalom, sokk) beszűkíti az észlelést. Clausewitz külön hangsúlyozza, hogy az ilyen élményekkel való első találkozás során az ember könnyen elveszíti döntési biztonságát, ami önmagában is kiszámíthatatlan reakciókhoz vezethet. Mindezt tovább súlyosbítja a testi fáradtság, amely szintén torzítja az észlelést, csökkenti a mentális rugalmasságot, és hajlamosít a pesszimista értékítéletekre. A kimerültség így nemcsak fizikai probléma, hanem a döntéshozatal egyik strukturális bizonytalansági tényezője is.

A háborús helyzet kiszámíthatatlanságát tovább növeli az információk megbízhatatlansága. Clausewitz szerint a háborúban terjedő hírek nagy része ellentmondásos, pontatlan vagy téves, ráadásul a félelem maga is képes torz információkat „előállítani”. Az emberek hajlamosabbak elhinni és felnagyítani a rossz híreket, aminek következtében felerősödik a veszélyérzet, valamint megszorodnak az elhamarkodott, kényszerű döntések. A harctéren mindez tovább erősödik azáltal, hogy az erős érzékszervi benyomások gyakran felülírják a korábbi racionális tervezést. Ennek következtében a parancsnok fogékonyabbá válik a külső hatásokra, és elkezd megkérdőjelezni a korábbi, racionális alapokon nyugvó terveket. Ez a bizonytalanság egyik legkritikusabb pontja, hiszen ekkor válik el egymástól a terv és annak végrehajtása.

Clausewitznél ezek a jelenségek beletartoznak a „súrlódás” fogalmába, amely mindazon, gyakran aprónak és jelentéktelennek tűnő tényezők összességét jelenti, amelyek a gyakorlatban meghatározóvá válnak. Idesorolhatók többek között az időjárás, az emberi

³ Gray 2014.

hibák sokasága, a késések, az eszközök meghibásodásai, valamint az egyének apró elenállásai is. Mindezek mellett a véletlen is állandó jellemzője a háborúnak, hiszen az események nem lineárisan bontakoznak ki, az ok-okozati összefüggések gyakran megszakadnak, és az eredmények sokszor nincsenek arányban a befektetett erőfeszítéssel. Összességében ezek az előre nem látható, egymást erősítő tényezők teszik a háborút alapvetően kiszámíthatatlanná.⁴

Perjés Géza Clausewitz-értelmezésében mindehhez hozzáteszi, hogy a háborús bizonytalanság nem pusztán a döntéshozó hiányos tudásából fakad, hanem magából a döntési helyzet átláthatatlanságából. A hadvezér azért kényszerül ítéletalkotásra, mert a cselekvés pillanatában nincs, de nem is lehet olyan ismerete, amely a döntést objektíven igazolná. A bizonytalanság ezért nem kiküszöbölendő hiba, hanem a hadvezetés természetes közege, amelyben az ítélőképesség, a tapasztalat és az intuíció válik döntővé.⁵ Perjés azt is hangsúlyozza, hogy Clausewitznél a döntés nem egy racionális számítás eredménye, hiszen a hadvezér nem szabályok vagy modellek alapján dönt, hanem olyan ítéletet hoz, amelyben egyszerre van jelen az értelem, az erkölcsi mérlegelés és a személyes felelősség. És pont ez adja meg a döntése súlyát, hiszen a hadvezér nemcsak az események alakulásáért, hanem saját erkölcsi felelősségeért is felel egy alapvetően bizonytalan helyzetben.⁶ Perjés ezt hadvezéri „szemmértéknek” nevezi, és szerinte olyan képességet takar, amely lehetővé teszi, hogy valaki hiányos információk mellett is képes legyen felismerni, mi várható a következőkben. Ez a szemmérték nem tanulható meg racionális módon különböző szabályokból, sokkal inkább tapasztalatból és a személyes jellemből alakul ki.⁷

Clausewitz trinitárius modelljében a bizonytalanság és a valószínűség figyelembevételé nem egy mellékes elem, hanem a háború működésének egyik alapvető mozgatórugója. A hármas osztatú modell leírja, hogy a háborút a nép érzelmei, a hadsereg döntései és a politikai célok együttesen alakítják. A modell lényege nem az, hogy ezek elkülönülten működnek, hanem hogy arányuk és kölcsönhatásuk minden konkrét helyzetben másképp alakul. Ezt nevezi Clausewitz a háború „kaméleontermészetének”, ami abból ered, hogy a hadviselés alakulását folyamatosan befolyásolja a véletlen, a kiszámíthatatlanság és az emberi döntések bizonytalansága.⁸

Boda Mihály ehhez kapcsolódva hangsúlyozza, hogy a trinitárius modell második pólusa – a hadsereg és a valószínűséggel operáló döntések tere – nem járulékos elem, hanem a háború dinamikájának egyik fő forrása. A kaméleontermészet így nem a politikai célok változékonyságát jelenti, hanem azt, hogy a háború konkrét lefolyását a véletlen, a kockázat és az emberi ítéletek bizonytalansága alakítja. A trinitárius modell egyik központi eleme – a hadsereg döntései – is erre utal, hiszen ezek a hadsereg és a katonai tevékenység szintjén megjelenő véletlenek és valószínűségek befolyását emelik ki, amelyek strukturálisan épülnek be a háború természetébe. A kiszámíthatatlanság oka tehát az, hogy egyszerre van jelen a kockázat, a döntési szabadság és a korlátozott megismerés.⁹

⁴ Clausewitz 1961: i. m.

⁵ Perjés 1983.

⁶ Perjés 1988.

⁷ Perjés 1971.

⁸ Boda 2024a.

⁹ Uo.

A BIZONYTALANSÁG MODERN FORMÁJA: A DIGITÁLIS KÖD

Mint láttuk, Clausewitz háború ködeként elterjedt jelensége eredetileg a harctéri információhiányból, a véletlenből és az emberi korlátokból fakadó bizonytalanságot jelölte. Napjainkban, a kognitív és a digitális hadviselés korában azt gondolhatnánk, hogy ezek a bizonytalansági tényezők könnyen kiküszöbölhetők. A kortárs katonai diskurzusban a mesterségesintelligencia-alapú rendszerek integrációját gyakran úgy értelmezik, mint a Clausewitz által leírt háború kódének technológiai meghaladását. A gépi érzékelés automatizált megoldásai és a prediktív elemzés ígérete a teljes helyzetismeret elérését sugallják, amely gyorsabb, pontosabb és „objektívebb” döntéshozatalt tesz lehetővé. Ugyanakkor ez az optimista narratíva elfedi a mesterségesintelligencia-alapú hadviselés strukturális korlátait és új típusú bizonytalanságait.¹⁰

A gyors információáramlás, a manipulált narratívák és a pszichológiai műveletek a Clausewitz által leírt háborús bizonytalanságot épphogy új szintre emelik. A technológiai fejlődés nem felszámolja, hanem újraformálja a háború kódét, miközben felmerül a kérdés, hogy a tisztánlátást ígérő eszközök nem éppen a bizonytalanság új rétegeit hozzák-e létre.¹¹ A dezinformáció, a narratív manipuláció és az információs túlterhelés jelenségei új, mindenre kiterjedő „digitális kódöt” hoznak létre, amely egyszerre érinti a katonai döntéshozatalt, a politikai vezetést és a társadalmi percepciókat.

Clausewitz trinitárius modelljében a „véletlen” és a valószínűség a hadsereghez és a katonai tevékenységhez kapcsolódott. A mesterséges intelligencia korában azonban ez a bizonytalanság algoritmikus közvetítéssel jelenik meg: a narratívák torzulásain, a digitális platformok kiszámíthatatlan működésén, valamint az információterjedés nem lineáris módján keresztül. Ennek következtében ma már a társadalmi percepciók, a digitális platformok és a globális közvélemény is aktív hadszíntérre válnak, így a bizonytalanság már nemcsak az ellenség szándékaira vonatkozik, hanem a saját társadalmi értelmezési keretet is érinti.¹²

Ezt tovább erősíti, hogy a 21. századi, technológiai eszközökkel támogatott katonai képességek egy kockázatkerülő hadviselési formát alakítanak ki. Ebben a közvetlen fizikai veszély csökken, miközben a döntések egyre inkább technológiai rendszerek közvetítésével születnek meg. Ez az átalakulás is azt mutatja, hogy a Clausewitz által leírt bizonytalanság fogalma nem szűnik meg, csak új szintre helyeződik át, mégpedig az ember–gép együttműködés, a modellezés és a szimulációk szintjére.¹³

Ezek a jelenségek egy tágabb elméleti keretben értelmezve arra világítanak rá, hogy a háború természete – annak politikával való összefüggését is beleértve – alapvetően állandó, miközben a háború karaktere a nemzetközi rendek átalakulását követve változik. A háborút meghatározó technikák arányai különböző háborúkaraktereket eredményezhetnek, és ha a politikai racionalitás válik dominánssá, akkor a konfliktus hibrid jellegűvé alakul. A kortárs nemzetközi rendben az látható, hogy a konfliktusok nem korlátozódnak a hagyományos katonai hadszíntérre, hanem információs, gazdasági és társadalmi térre is kiterjednek. Ennek következtében a bizonytalanság nem csökken, hanem új formákban jelenik meg újra.¹⁴

¹⁰ Huelss 2024.

¹¹ Varga 2025.

¹² Brittain-Hale 2023.

¹³ Boda 2024b.

¹⁴ Boda 2025.

Ebben az elméleti keretben nézve, a hibrid hadviselés olyan gyakorlatként jelenik meg, amely a bizonytalanságot főként információs és társadalmi eszközökkel állítja elő. A hibrid háború olyan konfliktusformát képvisel, amelyben a bizonytalanság nem elsősorban a katonai erő alkalmazásából, hanem a megfélemlítésre épülő nem katonai eszközökből, például az információs támadásokból és a rejtett műveletekből fakad.¹⁵ A tapasztalatok is azt mutatják, hogy a katonai és a nem katonai műveletek aránya mára jelentősen eltolódott, és a közvetlen katonai cselekmények csupán a műveletek kisebb részét alkotják. A hangsúly ezzel párhuzamosan sokkal inkább áthelyeződik az indirekt eszközökre: a diplomáciai, gazdasági, jogi és információs befolyásolás összehangolt alkalmazására, valamint az irreguláris és a fedett műveletekre.

Ebben a keretben az információs aszimmetria kulcsszerepet kap, mivel a lakosság gondolkodása válik a fő befolyásolási térré. Információs fölény esetén az irreguláris szereplők megerősíthetik helyzetüket a társadalmi támogatás segítségével, miközben a nyílt katonai konfliktus háttérben marad.¹⁶ Ez az elmozdulás jól értelmezhető Clausewitz háborús kód és súrlódás fogalmainak kortárs kiterjesztéseként is: a bizonytalanság forrása nem kizárólag az ellenség szándékainak ismeretlensége, hanem a saját társadalmi értelmezési keretek manipulálhatósága is. A hibrid hadviselésben a fő erő kifejtés terepe egyre inkább az emberi gondolkodás és észlelés,¹⁷ ahol az információs aszimmetria legalább akkora stratégiai jelentőséggel bír, mint a hagyományos erőforrás-aszimmetria. Mindez azt erősíti meg, hogy a bizonytalanság a technológiai fejlődés következtében nem csökken, hanem a clausewitzi értelemben vett háborús kód új, társadalmi és információs dimenziókban termelődik újra.

A DIGITÁLIS HADVISELÉS INFORMÁCIÓS TÚLTERHELÉSE

Clausewitz az információk megbízhatatlanságát a háborús kód egyik alapvető elemeként értelmezte, beleértve ebbe az információhiányt és az elérhető információ hitelességének megkérdőjelezhetőségét is. Külön hangsúlyozta azt is, hogy a félelem torzító ereje befolyásolja mindazt, amit az emberek elhisznek, illetve felnagyítva továbbadnak, aminek következménye elhamarkodott döntések sorozata.¹⁸ A digitális hadviselés információs környezetében, a szenzorhálózatok, drónrendszerek, műholdas felderítés és mesterséges intelligenciával támogatott adatfeldolgozás korában azonban nem az információhiány, hanem pont az információbőség válik meghatározó problémává. A kognitív hadviselés tapasztalatai azt mutatják, hogy az információ mennyiségi növekedése nem jár együtt a bizonytalanság csökkenésével.¹⁹

A modern hadszíntér egyik legfontosabb sajátossága az exponenciális adatmennyiség. A műholdas ISR (Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance – hírszerzés, megfigyelés és felderítés), a drónhálózatok, a SIGINT (Signals Intelligence – rádióelektronikai hírszerzés), a CYBINT (Cyber Intelligence – kiberhírszerzés) és a különféle szenzorok olyan mennyiségű információt generálnak, amely meghaladja az emberi agy feldolgozóképességét.²⁰

¹⁵ Boda 2023.

¹⁶ Porkoláb 2024.

¹⁷ Porkoláb 2014.

¹⁸ Clausewitz 1961: i. m.

¹⁹ Brittain-Hale 2023: i. m.

²⁰ Horlings et al. 2023.

Ennek következtében a hadszíntér hiperinformálttá válik, ami miatt a döntéshozók folyamatos, valós idejű adatáramlással szembesülnek, és egyre nehezebbé válik a releváns és az irreleváns információk szétválasztása, ami növeli a döntési hibák kockázatát. A mesterséges intelligencia ebben a kontextusban nemcsak technikai segédeszköz, hanem a döntési tér aktív formálója is.

A nagy nyelvi modellek (Large Language Model – LLM) működéséből fakadó hallucinációk jól rávilágítanak erre az új típusú bizonytalanságra, hiszen az LLM-ek statisztikai mintázatok alapján generálnak koherens és meggyőző tartalmakat anélkül, hogy azok mögött valódi megértés vagy ellenőrzött valós referencia állna. A jelenség pszichológiai értelemben a konfabulációhoz hasonlítható: a tartalom teljes mértékben hihető, miközben valójában téves.²¹ A döntéshozó számára így nem az információ hiánya, hanem annak megtévesztő koherenciája válik a bizonytalanság elsődleges forrásává.

Hasonló torzító hatással bírnak a mesterséges intelligencia által előállított úgynevezett *deepfake* tartalmak is, amelyek a vizuális és az auditív észlelés szintjén képesek elmosni a valós és a manipulált tartalmak, információk közti határt. Ezek a rendkívül valóságghű képek, videók és hanganyagok az érzékszervi benyomásokon keresztül fejtik ki a hatásukat,²² megerősítve Clausewitznek azt a felismerését, miszerint a közvetlen tapasztalat gyakran felülírja a racionális tervezést. A bizonytalanság így nemcsak a kognitív, hanem az észlelési szinten is megjelenik.

Az információbőség paradox hatását tovább erősítik az algoritmusok által létrehozott úgynevezett visszhangkamrák és információs buborékok is. Ezek olyan személyre szabott „információs terek”, amelyek a már meglévő nézeteket erősítik meg, miközben kiszűrik az ettől eltérő személtű értelmezéseket.²³ Ez a jelenség egészen hasonló Clausewitz információhiányra vonatkozó megállapításaihoz: bár az adatok mennyisége (elérhető információ) nagyságrendekkel megnőtt, mégis a kritikai gondolkodást támogató, divergens információkhoz való hozzáférés beszűkült. A háború köde így nem eloszlik, hanem tulajdonképpen egy szelektív információs térként van jelen.

ALGORITMIKUS KÖD: A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA MINT ÚJ BIZONYTALANSÁGFORRÁS

A digitális hadviselés információs túlterhelése azonban nem csak az adatok mennyiségéből és torzulásából fakadó bizonytalanságot jelenti. A mesterséges intelligencia alkalmazásával a bizonytalanság egy új, jóval mélyebb szinten is megjelenik, hiszen nemcsak az információ válik problematikussá, hanem maga az értelmezési keret is, amelyen keresztül a döntéshozó a helyzetnek jelentést ad.

Mivel az algoritmusok nem egyszerűen csak feldolgozzák az adatokat, hanem saját működési logikájuk mentén rendszerezik, súlyozzák és értelmezik azokat, a mesterséges intelligencia tulajdonképpen egy hamis racionalitással ruházza fel a döntési helyzeteket, miközben elfedi azok valós bizonytalanságát. Az algoritmikus rendszerek képesek koherens narratívákat létrehozni úgy is, hogy a mögöttes információk hiányosak, töredezetek, vagy akár egymásnak ellentmondók. Mivel a nagy nyelvi modellek működése nem valódi megértésen, hanem statisztikai mintázatok felismerésén alapul, ezért egy komplex és többértelmű

²¹ Farquhar et al. 2024.

²² Rana et al. 2022.

²³ Hartmann et al. 2025.

környezetben torzított reprezentációkhoz vezetnek,²⁴ amelyek bár hitelesnek tűnnek, tartalmilag nem feltétlenül felelnek meg a valós helyzetek összetettségének.

Ez a jelenség párhuzamba állítható Clausewitz megállapításával, miszerint a harctéren az érzékszervi benyomások gyakran felülírják az előzetes terveket és a racionális számításokat. A digitális korban az érzékszervi benyomások helyét az algoritmikus „benyomások” veszik át, amelyek statisztikailag meggyőző, de tartalmilag bizonytalan kimeneteket generálnak, amik képesek a kritikai gondolkodást felülrni, és elbizonytalanítani a döntéshozót. A mesterséges intelligencia tehát nem megszünteti a „háború ködét”, hanem sokkal inkább koherensnek és hitelesnek láttatja a nem koherens, fenntartva ezzel a bizonytalanságot a döntéshozatal legkritikusabb pontjain.

Mindezt tovább mélyítik a mesterséges intelligencia használata során megjelenő kognitív torzítások jelenségei is, ideértve különösen az automatizációs torzítást, a tekintélytorzítást és a megerősítési torzítást. Az ember és a mesterséges intelligencia közötti visszacsatolási hurok (*human–AI feedback loop*) révén az algoritmusok felerősítik a már meglévő emberi torzításokat, majd ezt a torzított formát tükrözik vissza, átalakítva ezzel a mentális reprezentációkat és a valóságérzékelést.²⁵ Ilyen értelemben a digitális korszak információs túlterhelése funkcionálisan szinte ugyanazt a szerepet tölti be, mint Clausewitz korában az információhiány: strukturálisan újratermeli a bizonytalanságot, amely a katonai döntéshozatal elkerülhetetlen velejárója marad. A statisztikailag meggyőző, koherens és hitelesnek tűnő mesterségesintelligencia-kimenetek hasonló módon képesek felülrni a döntéshozó eredeti racionális értelmezési kereteit, mindezt úgy, hogy a mögöttes információk töredezettsége rejtve marad. Ebben az értelemben az algoritmikus kód tulajdonképpen a clausewitzi „sűrűlódás” kortárs megfelelőjeként értelmezhető: nem a rendezetlenség, hanem a „rendezettség illúziója” révén teremti meg a bizonytalanságot.

Ehhez szorosan kapcsolódik a „*post-truth*” információs környezet sajátása is, amelyben a hitelesség nem a tények ellenőrizhetőségéből, hanem a koherens és érzelmileg meggyőző narratívákból fakad. A bizalom így elszakad a tényektől, és az ismerősség, a forrás presztízse, valamint az algoritmusnak tulajdonított szakértelem alapján alakul ki, ami a döntéshozót a saját hiedelmeivel összhangban álló,²⁶ illetve érzelmileg erős tartalmak²⁷ elfogadására és továbbadására sarkallja.

Clausewitz gondolatmenetéhez visszatérve kimondható, hogy ahogy a harctéri érzékszervi benyomások képesek voltak felülrni az előzetes terveket és a racionális számításokat, úgy a digitális korban az algoritmikusan közvetített, koherensnek és hitelesnek tűnő értelmezések is megteszik ezt, mivel ezek válnak a döntéshozatal elsődleges referenciapontjaivá. Az algoritmikus kód így nem a rendezetlenség, hanem a rendezettség illúziója révén tartja fenn a döntéshozatal strukturális bizonytalanságát. A mesterséges intelligencia ugyan hatékony eszközt kínál az adatok feldolgozására, de az önálló döntéshozatal terén elég egyértelmű határokat jelöl ki. Az algoritmusok számításra képesek, de nincs ítélőképességük, márpedig Clausewitz értelmezésében éppen ez az a képesség, amely a jelentéktelen és a döntő tényezők megkülönböztetését lehetővé teszi.²⁸

²⁴ Munusamy et al. 2024.

²⁵ Glickman–Sharot 2025.

²⁶ Lewandowsky 2017.

²⁷ Weeks 2015.

²⁸ Varga 2025: i. m.

AZ ÉRZÉKSZERVI DIMENZIÓ ÁTALAKULÁSA: AZ XR-TECHNOLÓGIÁK KATONAI ALKALMAZÁSA

Az algoritmikus kód mellett az immerzív technológiák (XR: VR, AR, MR) megjelenése a katonai gyakorlatban is létrehozta a bizonytalanság egy új megjelenési formáját, mégpedig érzékszervi szinten. Az XR nemcsak mint döntéstámogató eszköz jelenik meg, hanem a kiképzés, a műveleti tervezés és a harcászati helyzetértékelés integrált részeként. A katonai XR-alkalmazások elsődleges célja a helyzetfelismerés javítása, a térbeli viszonyok gyorsabb értelmezése és a döntéshozatal támogatása meglehetősen komplex és dinamikusan változó környezetekben.

A kiképzésben alkalmazott XR-rendszerek, mint például a virtuális harctéri szimulációk, a kiterjesztett valóság alapú terepmegjelenítések és taktikai gyakorlatok mind, mind lehetővé teszik, hogy az állomány valóságghú környezetben gyakorolhassa a döntéshozatalt vagy a végrehajtást anélkül, hogy tényleges kockázatnak lenne kitéve. Ugyanakkor az empirikus tapasztalatok arra utalnak, hogy az immerzió nem minden esetben jár együtt a teljesítmény javulásával, hiszen a rendkívül részletgazdag, teljesen immerzív környezet növelheti a kognitív terhelést, miközben a döntési pontosságot és a reakcióidőt ronthatja. Ez különösen a gyors értelmezést és prioritizálást igénylő helyzetekben válik kritikussá.²⁹

Itt is érezhető a hasonlóság a már korábban bemutatott clausewitzi gondolatmenethez, amely az érzékszervi benyomások döntéshozatalra gyakorolt hatását járja körül. Az XR-technológiák ezt a clausewitzi logikát egy olyan digitális térbe emelik be, amelyben a mesterségesen előállított, rendkívül valóságghú érzékszervi környezetek dominálnak, és amelyek hasonló módon képesek befolyásolni a döntéshozót, mint a fizikai hadszíntéren szerzett tapasztalatok.

A VR/XR-rendszerek multimodális jellege jelentősen növeli a kognitív terhelést: a virtuális környezetek erőteljesen stimulálják az orientációs reflexet és a szelektív figyelmet, miközben hosszabb távon a figyelmi fókusz beszűkülését és a multitasking-képesség romlását eredményezhetik.³⁰ Operatív szinten mindez azt jelenti, hogy az XR-technológiák egyszerre képesek csökkenteni és növelni a bizonytalanságot. Miközben támogatják a térbeli orientációt és a helyzet gyors áttekintését, illetve értékelését, az érzékszervi túlterhelés és a technológiai közvetítés révén új súrlódási pontokat hoznak létre a döntéshozatalban. A digitálisan megjelenített hadszíntér ugyan koherensnek tűnhet, de közben a valós helyzet összetettsége és kiszámíthatatlansága gyakran rejtve marad. Ebben az értelemben az XR-alapú hadviselés sem felszámolja, hanem újraformálja a „háború kódét”.³¹

A DIGITÁLIS KÖD RÉTEGZETTSÉGE

A digitális hadviselésben megjelenő modern „háborús kód” leginkább úgy értelmezhető, mint több egymásra épülő és egymást erősítő réteg összjátéka. Az információs túlterhelés köde a releváns információ elvesztéséhez vezethet, míg az algoritmikus kód a technológia által közvetített, koherensnek tűnő, de valójában torz jelentésadást erősíti. Ezeket egészíti ki a torzított narratív kód, amely a manipulált és érzelmileg vezérelt értelmezési kereteket

²⁹ Boyce 2022.

³⁰ Porkoláb – Porkoláb-Minarik 2025.

³¹ Boyce 2022: i. m.

jeleníti meg, míg az XR-technológiák az érzékszervi kód szintjén avatkoznak be a helyzet-észlelésbe. És természetesen mindennek a végén olyan emberi döntéshozatali korlátok is állnak – melyeket nevezhetünk kognitív kódnek is –, mint a figyelem beszűkülése vagy a túlterhelődés. Ezek a rétegek nem különálló, hanem egymással dinamikusan kapcsolódó jelenségek. Az algoritmikus információ felerősítheti az érzékszervileg meggyőző, de torzított XR-élményeket, míg a kognitív túlterhelés csökkentheti annak esélyét, hogy a döntéshozó felismerje a kibertérben zajló manipulációkat. A technológia által prezentált valóság könnyen a kontroll illúzióját kelti, miközben a bizonytalanság a valóságban nem csökken.

KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmány bemutatta, hogy Carl von Clausewitz jelensége, melyet „háború köde”-ként aposztrofálnak, a digitális hadviselés korában sem veszít relevanciájából, hanem egy új, összetettebb formában jelenik meg. A mesterséges intelligencia és az immerzív technológiák nem felszámolják a bizonytalanságot, hanem sok esetben a rendezettség és az átláthatóság illúzióján keresztül újratermelik.

A digitális hadszíntéren a bizonytalanság ma már nem az információ hiányából, sokkal inkább az információbővségből, az algoritmikusan közvetített értelmezésekből és az érzékszervileg meggyőző, de téves valóságértelmezésekből fakad. Az elemzés rávilágított arra, hogy az információs túlterhelés, az algoritmikus torzítások, a manipulált narratív környezet, az XR-technológiák érzékszervi hatásai és az emberi döntéshozatal kognitív korlátai egymást erősítve, egyfajta dinamikus rendszerként alakítják ki a modern „digitális kód” rétegzett szerkezetét.

Mindez megerősíti Clausewitz alapvető felismerését: a háború bizonytalansága nem technológiai hiányosság, hanem a hadviselés természetéből fakadó állandó tényező. A lényegi kihívás tehát nem az, hogy a technológia megszüntesse a bizonytalanságot, hanem sokkal inkább az, hogy az ember-gép együttműködés valóban segítse a döntéshozót a digitális hadszíntéren.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Boda Mihály: *A háború mint kaméleon: A fegyvertechnika fejlődésének hatása a háború és a politika viszonyára a kezdetektől a mesterséges intelligenciáig*. Hadtudomány, 34. évf. 2024a/3., 99–113. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2024.34.3.99> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Boda Mihály: *Hibrid háború: konfliktusforma a harmonikus béke és a direkt háború között – A hibrid háború katonafilozófiai értelmezése*. In: Göcze István – Padányi József (szerk.): *Lehelyezett kód: Tanulmányok M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja emlékére*. Ludovika Kiadó, Budapest, 2023, 21–28.
- Boda Mihály: *A kockázatkerülő háború és a bátorság a 20–21. század fordulóján*. Honvédségi Szemle, 152. évf. 2024b/3., 113–125. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2024.3.9> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 15.)
- Boda Mihály: *A multipoláris nemzetközi rendtől a poliarchikusig – a hadszíntérháborútól a hibrid háborúig*. Honvédségi Szemle, 153. évf. 2025/6., 114–133.
- Boyce, Michael W. et al.: *Enhancing Military Training Using Extended Reality: A Study of Military Tactics Comprehension*. *Frontiers in Virtual Reality*, 2022/3., Article 754627. <https://doi.org/10.3389/frvir.2022.754627> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 15.)

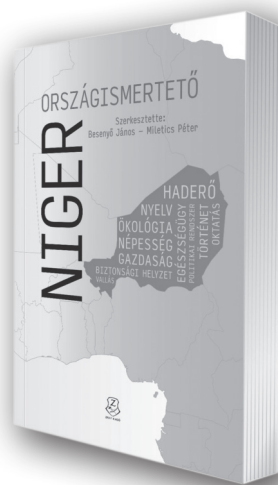
- Brittain-Hale, Amber: *Clausewitzian theory of war in the age of cognitive warfare. The Defense Horizon Journal*, Pepperdine University Digital Commons, 2023. 12. 14. <https://digitalcommons.pepperdine.edu/gsepedu/315/> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 15.)
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról. I. kötet*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961.
- Farquhar, Sebastian et al.: *Detecting hallucinations in large language models using semantic entropy*. *Nature*, 2024/630., 625–630. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07421-0> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 10.)
- Glickman, Moshe – Sharot, Tali: *How human–AI feedback loops alter human perceptual, emotional and social judgements*. *Nature Human Behaviour*, 2025/9(2), 345–359. <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02077-2> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 10.)
- Gray, Colin S. (ed.): *Strategy and defence planning: Meeting the challenge of uncertainty*. Oxford University Press, 2014.
- Hartmann, David et al.: *A systematic review of echo chamber research: Comparative analysis of conceptualizations, operationalizations, and varying outcomes*. *Journal of Computational Social Science*, 2025/8., 52. <https://doi.org/10.1007/s42001-025-00381-z> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Horlings, Tess et al.: *Battling information overload in military intelligence and security organisations*. In: Pijpers, Peter et al. (eds.): *Towards a data-driven military: A multidisciplinary perspective*. 2023. 221–236. Leiden University Press. <https://doi.org/10.24415/9789400604537-014> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Huelss, Hendrik: *Transcending the fog of war? US military 'AI', vision, and the emergent post-scopis regime*. *European Journal of International Security*, 2024, 1–21. <https://doi.org/10.1017/eis.2024.21> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Lewandowsky, S. et al.: *Beyond misinformation: Understanding and coping with the post-truth era*. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, Vol. 6, 2017/4., 353–369. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Munusamy, Shalini et al.: *Psychological factors contributing to the creation and dissemination of fake news among social media users: A systematic review*. *BMC Psychology*, Vol. 12, 2024, Article 129. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-02129-2> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)
- Perjés Géza: *Clausewitz*. Magvető Kiadó, Budapest, 1983.
- Perjés Géza: *Clausewitz és a háború praxeológiája*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1988.
- Perjés Géza: *Szerencse, valószínűség és hadvezéri szemmérték (A katonai döntés és a valószínűség Montecuccolitól Clausewitzig)*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1971.
- Porkoláb Imre: *A Geraszimov-doktrína folytatása: Az orosz–ukrán háború tapasztalatai a stratégia tükrében*. Honvédségi Szemle, 152. évf. 2024/5., 18–27. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2024.5.1> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 17.)
- Porkoláb Imre: *A hadviselés adaptációja: harc az emberi elméért*. Hadtudományi Szemle, 7. évf. 2014/3., 57–69. https://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_056-069.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 12. 17.)
- Porkoláb Imre – Porkoláb-Minarik Annamária: *A mesterséges intelligenciával támogatott XR-technológiák hatása a valóságérzékelésre: Pszichológiai perspektívák és kihívások*. Honvédségi Szemle, 153 évf. 2025/2., 83–93. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2025.2.7> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 17.)
- Rana, M. Shohel et al.: *Deepfake detection: A systematic literature review*. *IEEE Access*, Vol. 10, 2022, 25494–25515. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3154404> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)

- Varga Nóra: *A „háború köde” tegnap és ma: A hadviselés dinamikájának változása és hatása a stratégiai gondolkodásra.* Hadtudományi Szemle, 18. évf. 2025/1., 37–48. <https://doi.org/10.32563/hsz.2025.1.3> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 17.)
- Weeks, Brian E.: *Emotions, partisanship, and misperceptions: How anger and anxiety moderate the effect of partisan bias on susceptibility to political misinformation.* Journal of Communication, Vol. 65, 2015/4., 699–719. <https://doi.org/10.1111/jcom.12164> (Letöltés időpontja: 2025. 12. 05.)

NIGER

ORSZÁGISMERTETŐ

A Nigerről szóló országismertető nem feltétlenül – és nem csupán – a tudomány művelőinek szól, hanem elsősorban és általában mindazoknak, akik érdeklődnek Afrika ezen térsége, illetve az itt található politikai entitások iránt. Ebben a hiánypótló kötetben egy szaharai-száheli állam bemutatására vállalkoztak a szerzők, megjelentetésének aktualitását pedig részben megadja a szubszaharai Afrikában zajló hatalomátvételek sorozatából álló folyamat, amely sokak szerint egy geopolitikai átrendeződéssel párhuzamosan zajlik. A csaknem 400 oldalas kötetben a hat szerző a nigeri államter külső és belső fejlődése sajátosságainak, változó társadalmi-gazdasági términtázatainak, történelmi, demográfiai és biztonságpolitikai kihívásainak felvázolására vállalkozott, beleértve a földrajzi és biogeográfiai jellemzőket is. A hét nagyobb tartalmi egységből álló munka – amely akár önálló tanulmányként is hasznos olvasmány –, arra törekszik, hogy Niger bemutatása mellett hasznos regionális helyzetképet, útmutatást nyújtson a téma iránt érdeklődők számára.

2025
puhátáblás
magyar nyelvű
380 oldal
térképmelléklettel

6900,-

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában
(shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó
könyv- és térképboltjában (1024 Budapest,
Fillér utca 14.) **10% KEDVEZMÉNNYEL**
vásárolható meg.

Pécsvárady Szabolcs ezredes:

A NEM HAGYOMÁNYOS HADVISELÉS SZEREPLŐI – A GERILLAMOZGALMAK SAJÁTOSSÁGAI, HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK (1.)

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.2

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző a nem hagyományos hadviselés (NHH) témáját kutatja. A nem hagyományos hadviselést leíró egyik modell a Special Operation Research Office által kidolgozott „ellenállás piramisa”, amelyben a feladatok között megtalálhatjuk a gerilla-hadviselést is. A szerző tanulmányában a második világháború gerillatevékenységei közül három, nem hagyományos hadviselésként számontartott mozzanatát hasonlítja össze. A Fülöp-szigetek több tízezer főt számláló gerillacsoportjait, a japánok által rettegett burmai kacsin törzsből kiképzett és felállított gerillaerőt, valamint a rendkívül alaposan kiválogatott és felkészített háromfős Jedburgh-csoportok által támogatott francia ellenállókat. Az összehasonlítás több konkrét szempont alapján történik, mint például a stratégiai környezet és a gerillák alkalmazásának célja, a gerillacsoportok jellemzői és az őket támogató különleges erők jellemzői. Az összehasonlításból kitűnik, hogy a gerillák alkalmazásának a szándéka már korán felbukkant a szövetségesek terveiben, viszont a gerillacsoportok kialakulása többféle sémát követett. Az is kiderül, hogy az őket támogató különleges erők felkészítése és tevékenységük szükség szerint a műveleti területre szabottan rendkívül specifikus kell, hogy legyen. Végül a szerző fontos következtetést von le írásában: a gerillák sikerei ellenére mindhárom példában észrevehető, hogy tevékenységük legtöbbször tudatosan korlátozva volt, és a hagyományos katonai műveletek támogatását szolgálta.

KULCSSZAVAK: nem hagyományos hadviselés, különleges műveleti erők, különleges erők, gerillák, ellenállók, Jedburgh-csoportok, csendes-óceáni hadszíntér

A SZERZŐRŐL:

Pécsvárady Szabolcs ezredes, a Honvéd Vezérkar Hadműveleti Csoportfőnökség Stratégiai Tervező Főnökségének főnöke (ORCID: 0009-0008-7451-0659; MTMT: 10090986)

BEVEZETŐ

Több mint húsz éve az Amerikai Egyesült Államokban a jellemzően szarkasztikus katonahumor segítségével szemléltették e sorok szerzőjének az egyes „elit” egységek közti különbségeket. A vicc úgy szól, hogy tudom-e, mi a különbség a „Marines” (a tengerészgyalogoság), a „Ranger”-ek (a különleges műveleti erők kötelékébe tartozó elit könnyűgyalogos erők) és a „Special Forces” (a tulajdonképpeni különleges erők) között? Adva van egy sziget, tele ellenséggel, és a szigetet el kell foglalni. A tengerészgyalogosok repülőgépekről bombázzák, hajtűzérséggel lövik, a heves tűzben partra szállnak, majd kegyetlen harcok után mind elesnek. A rangerek az éjszaka közepén ejtőernyővel leugranak közvetlenül a legjobban védett célpontokra, súlyos harcok során elpusztítják az ellenséget, de ők maguk is mind elesnek: a sziget senkié. A különleges erők pólóban és rövidnadrágban egy hajnalon

kieveznek a szigetre. Megkeresik a legostobább helyieket, adnak nekik némi pénzt meg pár rozsdás fegyvert, és feltüzelik őket, hogy lázadjanak fel, és támadják meg a szigetet őrző katonákat. A helyiek persze katasztrofálisan elbuknak. A pár túlélőtől a különleges erők tagjai visszaveszik a pénzt, és – mielőtt lelépnének a szigetről –, még csúnyán le is hordják őket, hogy milyen hitvány módon elszúrták.

Félretéve az alighanem mindenhol meglévő fegyvernemi sovinizmust, a vicc alapja – mint annyiszor – a valóság. A tengerészgyalogság partra szálló műveletei a megerősített partszakaszokon, a rangerek rajtaütései és ejtőernyős ugrásai közvetlenül a védett célpontokon mind történelmi példákkal igazolható valós tevékenységek, ahol a magas veszteségeket akkor sem lehet feledtetni, ha a „sztorit” cinikusan, humorba csomagolva mondjuk el.

A viccben leírtaknak a különleges erők esetében is megvan a valóságalapja. A kifigurázott módszer a nem hagyományos hadviselés, ami a különleges műveleti erők kötelékébe tartozó különleges erők számára egyes országokban megnevezett feladat. A nem hagyományos hadviselés a 2012-es NATO-definíció szerint olyan katonai műveleteket jelent, amelyeket gerilla-, szimpatizáns és titkos civil szervezeteken keresztül vagy azokat támogatva hajtának végre azért, hogy így válják lehetővé egy ellenálló vagy lázadó szervezet számára egy regnáló politikai hatalom vagy megszálló erő zavarása vagy leváltása.

Ha az NHH-hoz köthető klasszikusokat keresünk, akkor az egyikük Ernesto Che Guevara. *A gerillaharcos kézikönyve* című könyvében azt írta, hogy a forradalmaknak megvannak az alapelveik (törvényeik) és jellemzőik, amelyek univerzálisak, de az állandó törvények mellett a földrajzi és a társadalmi körülmények befolyásolják a gerilla-hadviselés jellemzőit.¹

A könyvében Che Guevara bevallott célja az alapelvek meghatározása, az enyém azonban pont ennek ellentéte. Jelen tanulmányban az egyik célom, hogy három történelmi példán keresztül bemutassam a gerillamozgalmak sokféleségét, azt, hogy akár a nagy képet tekintve, akár a részleteket vizsgálva milyen különbségeket lelhetünk fel. Fontos módszertani megkötés, hogy olyan műveleteket vizsgálók (illetve olyan műveletek közül válogatva vizsgálódom), amelyek a végrehajtók által elismerten nem hagyományos hadviselésként vannak klasszifikálva, és ennek megfelelően a mostani definíciónak is legalább részben megfelelnek.

A másik célom a nem hagyományos hadviselés szélesebb aspektusának a vizsgálata. „*A forradalom definíciójánál fogva megjósolhatatlan. A megjósolható forradalom ki sem tör.*” Ez a két mondat Yuval Noah Harari izraeli történésznek az emberiség történetével foglalkozó *Sapiens* című könyvében található.² A műben ez csak egy kis gondolatmorzsa, viszont azonnal össze is köthetjük a nem hagyományos hadviselés bemutatott definíciójával. Amit a hadsereg csinál a nem hagyományos hadviselés során, az katonai szempontból olyan művelet, amely egy regnáló hatalom elleni harcot jelent, ellenállókat vagy lázadókat támogatva. Legextrémebb módszere pedig lényegében egy forradalom kiobbantása.

A Harari-idézet alapján optimizmusra való hajlam (vagy szakmai tapasztalatunk) függvényében két végletben gondolkodhatunk a nem hagyományos hadviselésről. Egyrészt, hogy az könnyű, hiszen a forradalmak megjósolhatatlanok. Vagy rendkívül nehéz, mert nehéz lesz észrevétlennek maradni a regnáló hatalom ellenforradalmi erőfeszítései miatt. De akkor, hogyan is néz ki a nem hagyományos hadviselés művelete? Célrányos kutatással nem kell sok idő az internet korában, hogy felleljünk egy „receptet”.

¹ Che Guevara 2009, 15.

² Harari 2022, 220.

Az amerikai hadsereg egyik témában érintett „think-tank”-je, a Különleges Műveleteket Kutató Hivatal (Special Operations Research Office – SORO) a nem hagyományos hadviseléshez kapcsolódóan 1963-ban (más forrás szerint 1966-ban) megjelentetett egy modellt „ellenállás és lázadás piramisa” elnevezéssel, amelyre később SORO-piramisként hivatkoztak.³ A piramisszerűen logikai sorrendben egymás fölé illesztett huszonnégy tevékenységet olvasva azonban legtöbbször elbizonytalanodnak. Az eredeti változatban olyan feladatokat találhatunk, mint például beszivárgás szakszervezetekbe és diákszövetségekbe, fokozott politikai erőszak, vagy éppen terrorcselekmények a kormányzat gyengeségének demonstrálására.⁴ Ezek kétségkívül nem katonai feladatok. Ugyanakkor megtalálható benne a szabotázs, a csúcsán pedig a gerillatevékenység, ami viszont közel áll a különleges erők feladatrendszeréhez.

A kérdés adott: ha elfogadjuk, hogy a SORO-piramis a nem hagyományos hadviselés egy széles körben elismert modellje, akkor a különleges erők hol, hogyan és miért jönnek a képbe?⁵ Ehhez kapcsolódik tehát írásom másik célja. Igazolni próbálom azt a feltételezésemet, hogy a SORO-piramis modelljét figyelembe véve vannak olyan konfliktusok, amikor nem a gerillák tevékenysége lesz az, amelyik a végcélt eléri. Vagy megfordítva: lesznek helyzetek, amikor a gerillákat támogató különleges erők tevékenysége is tudatosan korlátozva lesz valamilyen oknál fogva, és a szándéka sincs meg, hogy a különleges erők és az általuk támogatott gerillák legyenek a döntő faktor egy hatalom megbuktatásában. Ez lényegében a nem hagyományos hadviselés tudatos korlátozása, és így egyfajta indirekt katonai megközelítéssé alakítása, legalábbis a stratégiai és hadművelleti szinteken.

A két megfogalmazott céloom eléréséhez néhány történelmi példát vizsgálok, és bizonyos szempontok alapján elemzem azokat. Az FM 3-05.130 Army Special Operations Forces Unconventional Warfare (Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének különleges művelleti erői nem hagyományos műveletei) című szabályzat 2008-as kiadása egy helyen felsorol néhány konkrét, nem hagyományos hadviseléshez kapcsolódó katonai műveletet. A felsorolásban a két legrégebbi a második világháború észak-franciaországi ellenállóihoz kapcsolódik, a másik pedig a csendes-óceáni hadszíntér gerillatevékenységéhez.⁶

Jelen tanulmányban ezeket a műveleteket vizsgálom három konkrét példán keresztül. A szövetséges Jedburgh-csoportok együttműködését a francia ellenállókkel (akkori gyűjtőnévén a „maquis”-val), MacArthur tábornok erőfeszítéseit a Fülöp-szigeteki gerillacsoportok alkalmazására, végül az amerikai Stratégiai Szolgálatok Irodájának (Office of Strategic Services – OSS) irányítása alatt létrehozott „101-es különítmény” (OSS Detachment 101) erőfeszítéseit egy gerillaerő felállítására Burmában. A három példa összehasonlítása módszertanilag hasznos. A különleges művelleti erők tekintetében mindhárom esetben ugyanaz az ország a főszereplő, amely nyíltan felvállalja a nem hagyományos hadviselés műveleteinek végrehajtását. A korszak is megegyezik. Ami különbözik, az a földrajzi régió és a közvetlen ellenség: Európában a náci Németország, míg Ázsiában Japán.

Az összehasonlítással rá tudok világítani a nem hagyományos hadviselésnek azokra a tulajdonságaira és körülményeire, amelyek változók, és a különleges erőknek (vagy nem hagyományos hadviselést folytató nemzeteknek) teljes mértékben fel kell ismerniük, hogy a módszereiket a körülményekhez igazítva sikereket érhetnek el.

³ Hasler 2017, 11.

⁴ Kilcullen 2019, 1. ábra.

⁵ Fontos megjegyezni, hogy a SORO-piramis is változott az évtizedek során, és többen is megkérdőjelezzik alkalmazhatóságát.

⁶ FM 3-05.130 2008, 1-2.

Írásomban egyenként tárgyalom a három példát. Mivel mindegyik történelmi példáról könyvek születtek, így a teljes és mély elemzés helyett csak fontosabb epizódokat említek, és önkényes szempontok alapján vázlatosan mutatom be a témát érintő fontosabb ismereteket. A példákban először a stratégiai helyzetet és a katonai terveket mutatom be, majd a végrehajtó (különleges) erőket. Ezt követi a gerillák jellemzőinek bemutatása, majd röviden összefoglalom a művelet hatékonyságára vonatkozó nézeteket. A cikk végén az összefoglalásban beazonosítom, hogy mik voltak a különbségek és az azonosságok a tevékenységekben.

A témát érintően egy fontos korlátnak is tudatában kell lennünk, ez pedig a források objektivitása. A Fülöp-szigetek gerilláinak elemzésénél például Peter Sinclair több forrás alapján megállapítja, hogy a források jellegéből fakadóan eltérő az információ hitelessége. Sinclair forrásai a hivatalos jelentések, de ugyanúgy használ személyes feljegyzéseket is, amelyek évekkel a háború után jelentek meg. Ezekben például jól nyomon lehet követni a gerillák közötti ellentéteket.⁷ Ezek a források annyira jók, mint amennyire a szerzőik emlékezete, és persze fellelhető bennük a szubjektivitás. Ugyanakkor a hivatalos dokumentumok is torzíthatnak, ahogy az szintén tetten érhető a cikkben tárgyalt történelmi példák esetében is.

Témánkat érintő munkájában S. J. Lewis idéz egy jelentést, amelyben az áll, hogy a hivatalos csatornákon keresztül kapott jelentések alapján az „Andrew” nevű Jedburgh-csoport tevékenysége marginális és kiábrándító.⁸ A különleges műveletekért felelős részleg az amerikai 5. hadtest törzsénél tett látogatása alapján viszont úgy találta, hogy az ellenállók és a csoport a valóságban rendkívül hatékonyan tevékenykedtek, nagyszámú és jól szervezett ellenálló erővel jelentősen támogatták az 5. hadtest tevékenységét.⁹

Nyolcvan év távlatából tehát célszerű fenntartásokkal kezelni a sarkos véleményeket és a legendás tetteket, amiket olvashatunk. Lehet, hogy a tömör és kritikus jelentéseket egy olyan törzstiszt gépelte kézzel írt papírfecniket bogarászva, aki csak arra vágyott, hogy a következő állomáshelye ne közvetlenül a fronton legyen. Az életrajzi elbeszéléseket pedig olyanok is írhatták magukról, akik tudták jól, hogy egyrészt a részleteket nem lehet majd ellenőrizni, másrészt minél jobb színben tüntetik fel magukat, annál jobb esélyeik lehetnek civilként a háború után.

A JEDBURGH-CSOPORTOK ÉS A FRANCIA ELLENÁLLÁS

A Jedburgh-csoportok¹⁰ tevékenységével foglalkozó irodalom viszonylag bőséges. Kimondottan katonai szemszögből és meglehetősen tömören tárgyalja a témát az amerikai S. J. Lewis a *Jedburgh Team Operations in Support of the 12th Army Group, August 1944* című munkájában.¹¹ Ennek tartalmát érdemes összevetni David Hogan munkájával, aki a második világháború amerikai különleges műveleteinek krónikáját szerkesztette.¹² Végül hasznos adalékokat találhatunk James D. Kiras művében, amely a különleges műveletek

⁷ Sinclair 2011, 9.

⁸ A Jedburgh-csoportok fedő- és hívónévként egy-egy angolszász keresztnevet kaptak.

⁹ Lewis 1991, 61.

¹⁰ A Jedburgh-csoportok (Jedburgh teams) elnevezése a második világháborús hadműveletek során véletlenszerűen kiválasztott kódnév volt, amelyet egy katonai kódkönyvből vettek ki. A hadművelet elnevezését adó Jedburgh egy kis skót határváros. Bár a nevet véletlenszerűen választották, később többen is párhuzamot vontak a csapatok gerillajellegű feladatai és a város történelme között: a középkorban a skót–angol határvidék hírhedt volt a Border Reivers nevű portyázó csoportok tevékenységéről, amelyek gerillaharcot folytattak az angol megszállók ellen.

¹¹ Lewis 1991: i. m.

¹² Hogan 1992.

stratégiai hatásaira fókuszáló tanulmány, és a témát elsősorban a britek szemszögéből vizsgálja.¹³ Ennek a három műnek az összevetésével a Jedburgh-csoportok történetét röviden az alábbiak szerint foglalhatjuk össze.

„Nagyon nagy szükségünk lesz Franciaországban az ellenállás támogatására”

Eisenhower tábornok kijelentésének fényében nem meglepő, hogy a Jedburgh-csoportokat a szövetségesek kimondottan a nyugat-európai hadszíntéren kialakult ellenálló mozgalmakkal való együttműködés érdekében hozták létre. Nem egyedülálló kezdeményezés, és nem is a legelső. Már 1940-ben a brit kabinet létrehozta a SOE-t (Special Operations Executive, lefordítva körülbelül „Különleges Műveleti Parancsnokság”), amely a hírszerző szolgálatoktól függetlenül a tengelyhatalmak által megszállt országokban támogatta a szabotázsakciók végrehajtását.¹⁴

A téma teoretikus múltja még korábbra nyúlik vissza. A szabotázsakciókat már 1938-ban tanulmányozták brit katonai és külügyi szakértőkből álló csoportok, majd ezek összeolvasásából született a SOE. 1939-ben megjelent a brit War Office (az összevont hadügyminisztérium elődjeként csak a szárazföldi haderőnemért felelős minisztériumi szintű szervezet) nem hagyományos részlegétől (Sir Colin McV. Gubbins, a SOE későbbi parancsnokhelyettese tollából) két kiadvány is: *A gerilla-hadviselés művészete* és *A Partizánparancsnokok kézikönyve*.¹⁵

A vezetés és a doktrinális háttér tehát megvolt, és a briteknél már a különleges műveleti erők tekintetében is voltak létező képességek. A brit Special Air Service (SAS, Különleges Légi Szolgálat) azonban független volt a SOE-től. A SAS-t alapító David Stirling szerint a szervezet céljai elsősorban rajtaütések mélyen az ellenséges vonalak mögött, stratégiai támadó műveletek végrehajtása ellenséges területeken lévő bázisokból, és végül – a lehetőségek függvényében – a helyi gerillák toborzása, kiképzése, felszerelése és irányítása.¹⁶ Ez a közvetlen kapcsolat nélküli, töredezett szervezet később nehézségeket okozott az alkalmazás során. Ma a különleges műveleti erők egy átfogó kifejezés számos képesség és szervezet kollektív elnevezésére, a lélektani műveleteket végzőktől a közvetlen műveleteket végrehajtó csoportokig. Ez azonban 1944-ben még nem így volt.

Az Amerikai Egyesült Államok létrehozta az OSS-t (Office of Strategic Services). A britekkel ellentétben ennek vezetője, William Donovan nem önálló szervezeteket akart, hanem a titkos műveletekben érintett szervezeteket próbálta meg egyesíteni az OSS-ben. Az OSS-nek megvolt a maga alárendelt végrehajtó ereje. A 15–20 fős úgynevezett műveleti csoportok (OSS Operational Group) az ellenség mélységében végrehajtott szabotázsstevékenységekre specializálódtak, hasonlóan a brit SAS-hez.

1942 szeptemberétől az OSS különleges műveleti részlege (Európában) egyesült a brit SOE-val, és létrejött a SOE/SO. A SOE első igazgatója, Hugh Dalton a szervezet feladataiként felsorolta, hogy a megszállt területeken olyan mozgalmakat kell létrehozniuk, mint amilyen az ír Sinn Féin, vagy a japánok ellen harcoló kínai gerillamozgalom, vagy a nápoleoni háborúk spanyol gerillái. A tevékenység jellegét tekintve meglehetősen összetett,

¹³ Kiras 2006.

¹⁴ Lewis 1991: i. m. 1.

¹⁵ Uo. 3.

¹⁶ Uo.

ipari és katonai szabotázs, sztrájkok szervezése, propaganda, árulók és német vezetők elleni terrorista akciók, bojkottok és lázadások szervezése mind alkalmazható módszer lehetett.¹⁷

Mindezek ellenére a stratégiai szándékok és a hadművelleti szintű elképzelések nem igazán mutatják koherens gondolkodás meglétét az NHH-val kapcsolatban. Egyrészt Eisenhower tábornok egy 1943. márciusi feljegyzés szerint kijelentette, hogy a sikeres partraszállás érdekében a szövetségeseknek nagyon nagy szükségük lesz a francia ellenálló csoportok támogatására.¹⁸ Ugyanakkor művében Hogan az európai különleges műveletek kapcsán rámutat, hogy az amerikai hadsereg úgy általában is csak minimális érdeklődést mutatott a ranger jellegű feladatok (ami lényegében gyors és váratlan rajtaütések az ellenség mélységében) iránt, és még kevesebbet a partizánokkal/gerillákkal történő együttműködés iránt, meghagyva ezt az OSS-nek. Az OSS-nek már voltak tapasztalatai az ellenállókkal a Mediterráneumban, Észak-Franciaországban azonban tapasztalatlanok és erőforráshiányosak voltak.¹⁹ Kiras pedig rávilágít arra, hogy az Eisenhower vezette Szövetséges Expedíciós Erők Főparancsnoksága (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces – SHAEF) felderítőrészlegének 1944. augusztusi elemzése azt mondja, hogy az ellenállás és a SAS alkalmazásának egyedül a belga és a francia Ardennek területén lehet stratégiai jelentősége, máshol nem.²⁰

Mindezekről függetlenül a Jedburgh-csoportok alkalmazásának tervezése 1942-ben megkezdődött, amikor a SOE egy potenciális európai invázió támogatásáról egyeztetett a szövetséges katonai tervezőkkel. Kezdetben két fázisban képzelték el az alkalmazást. Az első fázisban, az invázió kezdetén a SOE megszervezi és felszereli a francia ellenállókat, azok a közlekedési és hírközlési infrastruktúrát támadnák. A második fázisban, a partraszállás után a SOE az ellenállók közül helyi vezetőket (*guide*) biztosítana a brit csapatoknak, objektumokat őriznének, munkacsoportokat alkotnának, és rajtaütésekkel támadnák a német mögöttes területeket. Ezt a koncepciót továbbfejlesztve jutottak arra a következtetésre, hogy összesen hetven csoportra lenne szükségük. Mindegyikben egy brit (vagy amerikai), egy francia tiszttel és egy távírász altiszttel.²¹

Összefoglalva, a koncepció szerint a szövetséges Jedburgh-csoportoknak nevezett összekötő csoportok feladata volt a gerillák és a szövetségesek közötti kapcsolattartás és kommunikáció, szervezték az utánpótlást, felkészítették és szükség szerint vezették az ellenállókat.²² Közvetlen céljuk az ellenállással együttműködve a német csapatmozgások bénítása, kommunikációs vonalak elvágása, a vasúthálózat rongálása. Ezzel lényegében egy elég korlátozott feladatrendszert határoztak meg az ellenállásnak. A célpontok tisztán katonaiak voltak, és legfeljebb harcászati szintűnek nevezhetők.

A Jedburgh-csoportok kiképzése, összetétele és alkalmazása

A későbbi tervezés során a Jedburgh-csoportok felépítése és alkalmazásuk részletei tovább körvonalazódtak. A háromfős csoportok katonákból álltak, az egyik tiszt abból az országból származott, ahová a csoportot tervezték (tehát holland, belga vagy francia), és a csoportparancsnoknak is tudnia kellett franciául.

¹⁷ Lewis 1991: i. m. 3.

¹⁸ Hogan 1992: i. m. 48.

¹⁹ Uo. 47.

²⁰ Kiras 2006: i. m. 102.

²¹ Lewis 1991: i. m. 4.

²² Hogan 1992: i. m. 49.

Feltöltés tekintetében 1943 szeptemberében még lényegében nem létezett Jedburgh-erő, bár a franciául beszélő önkéntesek toborzása a haderőkön belül már folyt. A kiválasztás komplex folyamat volt, fizikai és pszichológiai, valamint vezetői képességek, katonai képzettség és önkéntesség mind szükséges volt a jelöltek részéről.²³ A Jedburgh-csoportok műveleti felkészítése 1944 februárjában kezdődött, bár közel hetven francia önkéntes csak egy közel-keleti toborzókörút után, márciusban érkezett meg a kiképzés helyszínére. A kiképzés gerillataktikákat, túlélési ismereteket, robbantási és táviráksz ismereteket, valamint fedett eljárásokat egyaránt tartalmazott.²⁴

A normál haderőszervezési gyakorlattól eltérő – bár számos nézőpontból igazolható – volt az az eljárás, hogy a csoportok önszerveződő jelleggel, a kiképzés során a tagok által kötött megegyezés, korábbi ismeretség vagy szimpátia alapján alakultak meg.²⁵ A logika emögött az, hogy a csoport hatékonysága sokkal jobb, ha az egymás képességeinek ismeretén alapuló bizalom már megvan, mert stresszhelyzetekben és a nehéz döntések során is kisebb az esélye a csoporton belüli ellentéteknek.²⁶

A csoportokat nem ismeretlen területre juttatták ki, hanem (a legtöbbször ejtőernyős) kijuttatáskor a SOE helyi ügynökei fogadták azokat. A kijuttatás megszervezésére és végrehajtására legalább 72 órát számoltak, és legalább 60 kilométeres mélységben tervezték a csoportok kidobását a német vonalak mögött. Így a csoportok közvetlen harcászati szintű támogatást nem nyújtottak az előrenyomuló szövetséges erőknek, viszont mindegyik csoport egy vagy két konkrét katonai feladatot (célpontot) kapott.²⁷ A csoportok kivonása nem volt tervezve, az alkalmazásuk alapelve az volt, hogy az adott csoport a műveleti területén maradt egészen addig, amíg az előrenyomuló szövetségesek elérték a pozíciójukat, és kapcsolatot létesítettek velük.²⁸ A kijuttatás mélységének meghatározásában több faktor is szerepet játszott. Egyrészt függött az ellenálló csoportok elhelyezkedésétől és a támadható német célpontok közelségétől. Másrészt ott már nem volt akkora a német csapatsűrűség, mint a peremvonalban, és ott már kisebb harcértékű biztosító erők voltak a németek részéről.

A kijuttatás és a tevékenység legtöbbször egyenruhában történt, de voltak olyan csoportok is, melyeket civil ruhában vetettek be.²⁹ Alaphelyzetben ennek kockázata legalább akkora, mint az előnye, hiszen civil ruhában a fogságba esés esetén kémeknek minősülve nem hadifoglyokká váltak. A következmények szempontjából azonban irreleváns is, mivel Hitler 1942. október 18-án *Kommandobefehl* (kommandóparancs) címen kiadott parancsa alapján minden szövetséges „kommandóst”, akit a német vonalak mögött elfognak, azonnal ki kellett végezni, még akkor is, ha egyenruhában és fegyvertelenek voltak.³⁰

A hagyományos erőkkel történő együttműködés érdekében minden hadsereg és hadseregcsoport parancsnokságán működött egy különleges erő (SF) különítmény, amely a Jedburgh-csoportok feladatait koordinálta az adott hadsereg feladataival. A csoportokat közvetlenül

²³ Lewis 1991: i. m. 8.; Hogan 1992: i. m. 50.

²⁴ Lewis 1991: i. m. 11.

²⁵ Uo.; Hogan 1992: i. m. 50.

²⁶ Ez például az amerikai ranger iskolában is fellelhető. A vizsgák során az értékelt parancsnoki pozícióban lévő hallgatók megválaszthatják a beosztott parancsnokaikat. Logikusan azokat választják, akikben, illetve akik képességeiben megbíznak.

²⁷ Lewis 1991: i. m. 5.

²⁸ Uo. 16.

²⁹ Uo. 12.

³⁰ Geheime Kommandosache Der Führer... 1942.

azonban nem érthették el, azokkal továbbra is a SOE/SO tartotta a kapcsolatot, és a terepről a jelentések is a SOE/SO-n keresztül jutottak el a törzsekhez.³¹

A Jedburgh-koncepció tehát jelentős fejlődésen ment keresztül. A csoportok alkalmazását két évig készítették elő, a számuk a kezdeti hetvenről százra nőtt, Franciaországban és Hollandiában vetették be őket. A csoportok – összetételük miatt – igazi nemzetközi erővé váltak, és működésük alatt az egyik legfontosabb kapcsolatot jelentették a szövetséges haderő és a francia ellenállók között.

A francia ellenállók

„A” francia ellenállás kezdetben nem volt egységes és homogén szervezet. A Jedburgh-csoportok állományát válogatták, és megkapták a megfelelő felkészítést, de az általuk támogatott francia ellenállók egyéni képességeiket tekintve – törvényszerűen – vegyes képet mutattak. Mindenhol igaz, hogy adott társadalomnak csak egy szűk szegmense hajlandó fegyverrel harcolni. Ezek közül még kevesebben vannak azok, akik fizikálisan és mentálisan alkalmasak is rá, és ezek közül még kevesebben képesek a folyamatos harcra.

1944-ben a Jedburgh-csoportok jobbára francia tinédzserekkel és olyan francia férfiakkal dolgoztak együtt, akiket nem vittek el a németek munkaszolgálatra, vagy nem voltak éppen hadifoglyok.³² Logikus, hiszen a harcolóképes, fiatal férfiakat már besorozták a francia hadseregbe, és vagy munkaszolgálatra osztották be őket, vagy hadifoglyok lettek, vagy harcképtelenek voltak. A Jedburgh-csoportok tehát nem feltétlenül a legharckészebb személyekkel tudtak számolni. A széles skálán mozgó egyéni képességek mellett a szervezetek szintjén sem volt homogenitás, mivel a francia ellenállás nem egységes mozgalom volt. De Gaulle tábornokkal szimpatizáló csoportok, baloldali kommunista csoportok és egyéb kötődésű csoportok keveréke volt, és a tábornok törzsének csak 1944 márciusára sikerült egy viszonylag egységes szervezetté tömöríteni őket.

A francia ellenállás támogatása kezdetben a britek programja volt, viszont 1944 májusára az átszállított ügynökök és utánpótlás az amerikaiak részéről elérte a britek szintjét.³³ Ezzel együtt Eisenhowerék felismerték, hogy nem hagyhatják figyelmen kívül a politikát sem. Itt különbség volt a két szövetséges hatalom között. A britek nem szívesen támogatták azokat a csoportokat, amelyek a háború utáni érdekeiket sérthették, míg az amerikaiak a győzelem utánra tolták az ilyen politikai megfontolásokat, és hajlandók voltak támogatni bármilyen csoportot, amelyik a németek ellen harcolt.³⁴ A különböző frakciókból nagy nehezen közös vezetés alá hozott Francia Belügyi Erők (Forces françaises de l'intérieur – FFI) és az azt vezető francia Pierre Koenig tábornok aztán 1944 júliusától feladatuk kapta, hogy vegye át az ellenállók műveletei felett a vezetést.

Lewis szerint ez inkább politikai lépés volt, mivel Koenig – OSS-től és SOE-től érkezett – helyettesei továbbra is fenntartották a vezetés addigi eljárásait és kommunikációs csatornáit.³⁵ A francia nemzeti irányítás nem feltétlenül javította a helyzetet a terepen, és az ellenálló frakciók politikai szembenállása nem csak Észak-Franciaországban volt jelentős. A „Packard” nevű csoport Dél-Franciaországban ugyanezt tapasztalta, minden csoport a

³¹ Lewis 1991: i. m. 6.

³² Uo. 1.

³³ Hogan 1992: i. m. 48.

³⁴ Uo. 49.

³⁵ Lewis 1991: i. m. 7.

saját politikai céljai miatt igyekezett mielőbb és minél több város felszabadításában részt venni. A „Packard” csoport – csakúgy, mint néhány más is – több frakciót is támogatott, bár a kommunista csoportokkal nem volt olyan szoros az együttműködésük. Arra is volt példa, hogy egy csoport francia tisztje a földet érés után ragaszkodott hozzá, hogy a csoport a parancsa ellenére ne működjön együtt a kijelölt kommunista ellenálló csoporttal.³⁶

Végül a kiszámíthatatlan egyéni képességek és a politikai/ideológiai szembenállás mellett nem volt elhanyagolható az egyes ellenálló csoportok morálja, illetve attitűdje sem. A felkelőkkel való együttműködés kockázatosságát és a partizánok konvencionális erőkkel szembeni gyengeségét mutatja a francia Alpok lábánál 1944 júniusában történt eset. A helyi ellenállás némileg elbizakodottan támadásokat intézett a Rhone folyó völgyében lévő német erők és létesítmények ellen. A szövetségesek két Jedburgh-csoportot és egy OSS műveleti különítményt küldtek, hogy segítsenek az ellenállók felkészítésében, és lehetőség szerint megakadályozzanak egy korai nyílt fegyveres felkelést. Ez nem volt sikeres, a mintegy 3000 felkelő nyíltan kikiáltotta a „Vercors-i Szabad Köztársaságot”. A német válasz gyors volt, és a szövetséges támogatás ellenére a felkelőket négy nap múlva szétverték. Az OSS csoportjai el tudtak menekülni, de a felkelők több mint 700 embert vesztek, nem beszélve a civilek ellen elkövetett német atrocitásokról.³⁷

Alighanem ennek a veszélyes attitűdnek a kockázata miatt is történt, hogy Eisenhower korlátozta az ellenállás részéről a nagy és összehangolt támadó jellegű műveleteket. Feladatuk elsősorban szabotázs és zavarkeltés, és nem aktív és összehangolt (népi) ellenállás volt.³⁸ Viszont ennek okait vizsgálva James D. Kiras a könyvében megállapítja, hogy amellet, hogy a német megtorlás súlyosan érintette volna a lakosságot, a lehetséges okok között az is szerepelt, hogy a rend fenntartása a szövetségesek feladata lett volna a németek viaszorítása után is. Feltételezése szerint a SHAEF vezetését befolyásolhatta az a tény is, hogy a különböző politikai erővonalak mentén kialakult és egymással versengő (értsd: a győzelem után politikai hatalomra törő) ellenálló mozgalmak tömeges és felfegyverzett népe sséggel együtt polgárháborút is okozhattak, aminek a kezelése természetesen a szövetségesek feladata lett volna.³⁹

Mindezek mellett az ellenállás kézzelfogható volt, és Hogan szerint a Jedburgh-csoportok a brit SAS-sal együttműködve mintegy 20 ezer ellenálló tevékenységét szervezték meg.⁴⁰ Természetesen ez a szám fluktuált, és ahogy a szövetséges partraszállás megtörtént, az ellenállók és az őket közvetlenül támogatók létszáma is nőtt, már csak a felszabadított területek lakosságának elérhetősége miatt is. A gerillák és a felkelők motivációja nem feltétlenül a harc maga, hanem sokkal inkább egy számukra is megélhető és elérhető cél. A jelenséget támogatja Lewis megállapítása is, miszerint a nagyszámú ellenálló azt mutatja, hogy az emberek támogatták a szövetségesek erőfeszítését, amint reális esélyük volt rá, hogy túl is élhetik.⁴¹

³⁶ Hogan 1992: i. m. 57.

³⁷ Uo. 57.

³⁸ Kiras 2006: i. m. 104.

³⁹ Uo. 103.

⁴⁰ Hogan 1992: i. m. 51.

⁴¹ Lewis 1991: i. m. 61.

Túl későn – túl keveset? A Jedburgh-csoportok megítélése

A Jedburgh-csoportok eredményességét nehéz objektíven megítélni. A csoportok visszatérés utáni kiértékeléseiből és jelentéseiből leginkább a frusztrációt lehet kivenni, sok csoport érezte úgy, hogy hasznosabban is lehetett volna őket alkalmazni.⁴² Jó példája a vélelmezett túl késői alkalmazásnak az „Archibald” csoport, amelyik több mint két hónapot volt Franciaországban, de már a kilencedik napon beérte pozíciójukat az amerikai hadsereg.⁴³ A „Stanley” csoport jelentésében úgy értékelte, hogy őket legalább egy hónappal korábban kellett volna kijuttatni, hogy kézzelfogható haszna legyen a jelenlétüknek.⁴⁴ A legtöbb csoport jelentésében úgy találja, hogy túl későn kerültek alkalmazásra ahhoz, hogy eredményesen támogassák a szövetségesek tevékenységét.

Lewis viszont logikus indokot is szolgáltat erre. Egyrészt elismeri a csoportok elhivatottságát, viszont felhívja a figyelmet arra, hogy ha azok korábban kerültek volna bevetésre, valószínűleg korábban és jobban felkészíthették volna az ellenállás együttműködő sejtjeit. Ez pedig magában hordozza annak a veszélyét, hogy az ellenállás túl korán, még a kedvező katonai műveleti helyzet előtt egy általános felkelést robbant ki. Ezzel együtt a hosszabb idejű fedett tevékenység minden nappal növeli a felfedés kockázatát, elég, ha például a megnövekedett rádiókommunikáció bemérésére gondolunk. Az egyenruhás feladat-végrehajtás pedig túl kockázatos lett volna hosszabb távon.⁴⁵ Ezzel Lewis közvetve azt is bemutatja, hogy milyen különbségek vannak a harcászati és a hadműveleti szintű gondolkodásban. A csoportok a maguk harcászati szintjén reálisan és objektíven úgy értékelték, hogy csak korlátozott sikereket tudtak elérni. A hadműveleti szintű tervezők (vagy a szélesebb perspektívában gondolkodók, mint például Lewis) pedig úgy ítélik meg, hogy a lebukás folyamatosan, napról napra erősödő kockázata nem éri meg az egész művelet sikerének a kockáztatását. Így józan professzionális gondolkodást feltételezve úgy is gondolhatjuk, hogy a csoportok bevetését a tökéletes időzítés miatt tervezték a tárgyalt időszakra.

Ezzel egyező Hogan kutatásának az eredménye is. Az első csoportok 1944 áprilisában már készen voltak, de a SHAEF úgy értékelte, hogy a korai alkalmazásuk gyanút ébreszthet a németekben, és kompromittálhatja a közelgő inváziót. Ezért a csoportok bevetése csak a D nap után történhetett meg. Az amerikai és a brit ügynökök tevékenységének köszönhetően a francia ellenállás 1944 júniusára már meglehetősen szervezett volt, viszont felszerelés és fegyverek terén súlyos hiányosságai voltak.⁴⁶ Ez alapján Hogan úgy látja, hogy bár a Jedburgh-csoportok kiképzőtevékenysége hasznos lehetett, sokkal fontosabb volt az általuk biztosítható utánpótlás.

A gondos tervezés ellenére is voltak problémák az alkalmazásukkal kapcsolatban; az egyik ilyen a saját oldalukról, a reguláris hadsereg irányából tapasztalható ignorancia vagy hozzá nem értés volt. A legtöbb törzstiszt a hadseregek törzsében nem rendelkezett sem ismeretekkel, sem késztetéssel az ellenállók és az őket támogató Jedburgh-csoportok tevékenységének megértését illetően.⁴⁷ Olyannyira nem, hogy a normandiai hídfőből történő kitérés után az amerikai 3. Hadsereg le akarta fegyverezni a területen működő francia ellenállókat, és csak a 12. Hadseregcsoport tiltó feladatszabása akadályozta meg ebben.

⁴² Lewis 1991: i. m. 1.

⁴³ Uo. 51.

⁴⁴ Uo. 54.

⁴⁵ Uo. 62.

⁴⁶ Hogan 1992: i. m. 51.

⁴⁷ Lewis 1991: i. m. 14.

Hasonló véleményen van Kiras is, aki a szervezeti éretlenséget szemlélteti, és a különleges műveleteket korlátozó negatív hatásként hozza fel példának a szövetségesek hozzáállását Európában. Megállapítása szerint a szövetséges erők főparancsnokaként sem Eisenhower, sem a rangidős tisztjei nem értették a különleges műveletek és az ellenálló mozgalmak alkalmazásával járó lehetőségeket és korlátokat. Egy, a különleges műveleti erők (konkrétan a brit SAS) vezetésével kapcsolatos 1944. májusi (egy hónappal a partraszállás előtt!) konferencia feljegyzését idézve például leírja, hogy amíg nem születik döntés a SAS-erők vezetését illetően, addig ugyan részletes tervezés sem kezdődhet el, de a konferencia résztvevői egyetértettek abban, hogy egy tervező bizottság szükséges lesz az ellenállók, a SAS és a Jedburgh-csoportok feladatainak koordinálásához.⁴⁸

Lewis a siker megítélésének módszerét is hibásnak találja, mégpedig azért, mert kutatása szerint a sikert kvantitatív szemlélettel, számosítva határozták meg: mennyi szabotázsakció, mennyi támadás stb. történt. Ez Lewis szerint meglehetősen harcászati szintű gondolkodásra vall, a hadműveleti szintű implikációk nem kaptak hangsúlyt.⁴⁹ Hasonló gondolatot fogalmaz meg Hogan is, akinek értékelése szerint nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a szövetséges katonák jelenléte a német vonalak mögött, a francia lakosság körében pozitív lélektani hatásokat váltott ki, hiszen a remény, hogy a szövetségesek közel vannak, kézzelfoghatóvá vált.⁵⁰

Egy olyan problémát is feltár összegzésében, amely alighanem örökzöld téma is lehetne, ez pedig a nem egységes parancsnokság és az egymással versengő szervezetek. Lewis úgy találta, hogy a Jedburgh-csoportok számos alkalommal kértek támogatásként különleges műveleti erőket (esetünkben a brit SAS-t), de csak ritkán kaptak. Viszont információt sem kaptak (némiileg érthető módon) a területükön működő SAS-csoportokról. A véletlen találkozásai a terepen általában gond nélkül megoldódtak (ki-ki ment tovább a maga útjára), viszont a SAS-csoportok támadásai és szabotázsakciói miatti német megtorlások a civil lakosság ellen jelentősen gátolták az ellenállás és a Jedburgh-csoportok tevékenységét. Lewis szerint ezek a szükségtelen érdekütközések az önálló és egymással versengő különleges műveleti alakulatok miatt alakultak ki.⁵¹

Ezzel egybehangzó a véleménye Kirasnak is. Az egymással versengő különleges műveleti erők közötti koordinálatlanság hátráltatta a sikert. Igaz, hogy a terepen, egymás képességeinek kiismerése után a hatékonyság javult, viszont Kiras úgy látja, hogy ennek ellenére drámai és átütő sikert a németek gyengítésében nem tudtak elérni. Ennek okát pedig leginkább abban látja, hogy a magasabb szintű vezetésben nem volt meg az összhang és az egyetértés a különleges műveletek vezetésével kapcsolatban.⁵²

A Jedburgh-csoportok sorsa a partraszállást követő harmadik hónapra aztán el is dőlt. Európában 1944. szeptember elején megkezdték a különleges műveleti részlegek visszahívását a hadseregek törzseiből, és az év végére a különleges műveleti állományt áthelyezték a csendes-óceáni hadszíntérre. A SHAEF szerint az esélye egy sikeres gerilla-hadviselésnek Németországon belül lényegében nulla volt, amivel alighanem kevés történész vitatkozna.

⁴⁸ Kiras 2006: i. m. 102.

⁴⁹ Lewis 1991: i. m. 61.

⁵⁰ Hogan 1992: i. m. 57.

⁵¹ Lewis 1991: i. m. 63.

⁵² Kiras 2006: i. m. 102.

Viszont Lewis szerint a döntést egyfajta megkönnyebbülés is kísérte a parancsnokságok részéről, mintha egy nemkívánatos vendég végre távozna.⁵³

A CSENDES-ÓCEÁNI HADSZÍNTÉR

A „Narancssárga terv” és a Fülöp-szigetek gerillái

Az amerikai–spanyol háború (1898) következményeként a Fülöp-szigetek az 1930-as években az Amerikai Egyesült Államok protektorátusaként Fülöp-szigetek Községe (Commonwealth of the Philippines) néven létezett, erős szimbiózisban az amerikai „protektorral”. A szigetek politikai vezetése már a háború kitörése előtt úgy látta, hogy nem tudnak kimaradni egy esetleges nagyhatalmi konfliktusból. A szigetek védelmének megszervezése érdekében Manuel Quezon elnök felkérésére az amerikai hadseregtől nyugdíjazott Douglas MacArthur 1937-től katonai tanácsadóként Manilában működött. Az ő javaslatai alapján kezdődött meg egy sorozott nemzeti, filippínó hadsereg felállítása, amelyet amerikai segítséggel képeztek ki.⁵⁴

Az amerikai hadvezetés is elkészítette saját terveit a szigetek elleni japán agresszió esetére, ezeket a „Narancssárga terv” tárgyalta.⁵⁵ A Fülöp-szigetek esetében az amerikai tervezők úgy értékelték, hogy a haditengerészet hónapokig nem lesz képes a japánokkal szemben a tengeri dominanciára, így a szigetek védelmét sem tudja garantálni vagy támogatni. A hadsereg a szigetekben lényegében izolálva lesz minden külső támogatástól. A tervek alapján a szigeteket védő szárazföldi alakulatoknak tehát ki kellett tartaniuk addig, amíg az amerikai haditengerészet képes lesz őket felmenteni, ez azonban a technológiailag és nagyságában is erősebb japán haditengerészettel szemben az 1940-es évek elején lényegében kilátástalan volt. A helyzet nem volt rózsás, a hadvezetés tudta, hogy a tengeri uralom elvesztése a szigetek védhetőségét is megkérdőjelezi, legrosszabb esetben lehetetlenné teszi.⁵⁶

Douglas MacArthur 1941-ben visszatért az aktív szolgálatba mint az amerikai hadsereg erőinek parancsnoka a Távols-Keleten. Kezdetől fogva tisztában volt vele, hogy szüksége lehet gerillák támogatására, hiszen az amerikaiaknak több hónapig fel kell tartaniuk a támadó japánokat, mielőtt a flotta révén amerikai támogatás érkezhetne.⁵⁷ Az amerikaiak tehát a flottát tartották a kulcsfontosságú haderőnemnek, viszont a szárazföldi haderőnek kellett volna elég időt nyernie, amit a helyszíni parancsnok elképzelése szerint a gerillák támogatnának.⁵⁸

Így MacArthur 1942. február 15-én utasította Everett Warner alezredest a 14. lövészezred felállítására, amelynek kimondott feladata volt a gerillaműveletek végrehajtása a japán vonalak mögött.⁵⁹ Bár a szándék már korán megvolt, a megvalósítás késett, hiszen a japánok 1941 decemberében támadták meg a szigeteket, MacArthur 1942. március 11-én hagyta el Luzon szigetét, az amerikaiak Corregidor szigetén 1942. április 9-én adták meg magukat, teljessé téve a szigetek feletti (mint majd később láthatjuk, csak névleges) japán uralmat.⁶⁰

⁵³ Lewis 1991: i. m. 64.

⁵⁴ Burrell 2024, 103.

⁵⁵ Az amerikai hadvezetés a múlt század elején színekkel jelölte a különböző feltételezett ellenfelek elleni katonai műveletekre vonatkozó terveket, gyűjtőnéven „Szírványtervek”-ként utalva rájuk.

⁵⁶ Burrell 2024: i. m. 103.

⁵⁷ Hogan 1992: i. m. 65.

⁵⁸ Burrell 2024: i. m. 102.

⁵⁹ Sinclair 2011, 38.

⁶⁰ Burrell 2024: i. m. 104.

A Fülöp-szigetek gerillamozgalmainak létrejöttét azonban számos ellentmondás övezi. Egyrészt MacArthur tábornok már korán szükségét látta gerillák alkalmazásának, és később kiterjedten használta a gerillákat a Fülöp-szigetek visszafoglalásáért vívott harcok során és érdekében. De – ellentétben Európával vagy Burmával – az OSS erőfeszítéseit marginalizálta, és az OSS nem is játszott jelentős szerepet a csendes-óceáni hadszíntéren.⁶¹

A témával foglalkozó kutatásában Pete Sinclair megállapította, hogy azért nem az OSS lett a felelős a gerillák támogatásáért, mert a MacArthurral folytatott egyeztetések során kiderült, hogy az OSS semmilyen aktuális információval vagy hírszerző képességgel/eszközökkel nem rendelkezik a szigeteken, amivel támogatni tudná MacArthur törzsét. Innentől fogva pedig nem volt kérdéses, hogy az alapos helyismerettel rendelkező MacArthur és szervezete lesz a műveletek felelőse.⁶²

Bár MacArthur nem szívelte az OSS-t, a különleges műveletek iránt fogékony volt – legalábbis a különleges erők második világháborús történetét megíró Hogan szerint. Tény, hogy sok időt töltött a szigeteken, és különösen szívén viselte a lakosság sorsát. A hadtörténelem lelkes tanulmányozója volt, és tisztában volt annak a lehetőségével, hogy a gerillaerők képesek a megszálló hadserege képességeit és morálját erodálni. Hogan szerint MacArthur a különleges műveleteket nemcsak a konvencionális műveletek egy hasznos kiegészítőjének tartotta, hanem a hadsereg harci kedve fenntartásának az eszközét is látta benne.⁶³

A gerillák megjelenése mögött volt tehát egy erős amerikai szándék, bár ez a sziget elesével az amerikaiak számára kivitelezhetetlenné vált. A gerillamozgalom azonban mégis létrejött, és ennek megértéséhez a japánok tevékenységét is célszerű megvizsgálni. A japánok sem erőforrások, sem hozzáállás tekintetében nem voltak felkészülve a Fülöp-szigetek gerillaproblémájának kezelésére, bár ők is tudták, hogy a helyiek történelmében többször is vívtak megszállók elleni gerillaháborúkat.⁶⁴ (Korábban legutóbb éppen az amerikaiak ellen 1902-ben.) Fontos tény, hogy a Japánok nem az egész szigetcsoporthat foglalták el, és alighanem képtelenek is lettek volna rá. Homma Maszaharu altábornagy mintegy 43 ezer fős haderejével jelentős területeket megkerülve, szigeteket kihagyva leginkább a fővárosra és Luzon szigetére koncentrált erőit.⁶⁵ A megszálló erőket gyengítette, hogy a japán hadvezetés elvette Homma erejének közel a felét, még mielőtt a szigetek feletti ellenőrzést megszilárdíthatta volna. Ezek együtt azt eredményezték, hogy a filippínó–amerikai haderő alakulatainak volt idejük vagy elhagyni a szigeteket, vagy a sziget járhatatlan részeibe visszahúzódní, a bennszülött filippínó katonák esetében pedig dezertálni, és egyszerűen hazamenni. A gerillamozgalom kialakulását erősítette az is, hogy a japán megszállók nem foglalkoztak a lakosság igényeinek kielégítésével, és kemény bánásmódjuk miatt hamar elidegenítették a lakosságot. Bár egyes források szerint a japán parancsnok, Homma parancsaival igyekezett megelőzni a lakosság elleni atrocitásokat, ezt azonban sokszor saját törzstisztjei akadályozták meg ellentétes értelmű parancsok kiadásával.⁶⁶

⁶¹ Hogan 1992: i. m. 63.

⁶² Sinclair 2011: i. m. 39., 129. lábjegyzet.

⁶³ Hogan 1992: i. m. 64.

⁶⁴ Sinclair 2011: i. m. 15.

⁶⁵ Uo. 20.

⁶⁶ Uo. 22.

A gerillacsoportok létrejöttéhez a megszállók további hibákkal járultak hozzá. A köz-igazgatás működtetése például nem volt prioritás a japánok számára. A japán atrocitások mellett nagy volt a munkanélküliség, kevés az élelem, és a filippínó rendőrség felosztatásával a bűnözés is megnőtt. Ebben a helyzetben a közösségek a saját biztonságuk érdekében önvédelmi csoportokat hoztak létre, amelyek az idő múlásával vagy maguk is gerillákká váltak, vagy csatlakoztak egy nagyobb gerillaerőhöz.⁶⁷

A gerillacsoportok megerősödéséhez az is hozzájárult, hogy a japán hírszerzés nem erre a fajta veszélyforrásra fókuszált. A japán hadvezetés fókusza a Szovjetunió volt, és 1943-ig nem is volt Amerikával foglalkozó felderítőrésze sem. Ehhez mérten a Burmától a Fülöp-szigetekig terjedő térségre például mindössze 340 japán rádiófelderítő jutott.⁶⁸ És ha ezek be is mérték egy gerilla-rádióadást, a japánok először légi felderítést végeztek, majd csak azután indítottak szárazföldi járőrt a területre, ami bőségesen elegendő volt a gerillák rádióinak áttelepítéséhez.

Lényegében elmondható, hogy minden előzetes amerikai szándék ellenére a Fülöp-szigetek gerillacsoportjai inkább a japánok hibái miatt és a körülményeknek megfelelően maguktól jöttek létre. Ennek megfelelően az őket támogató amerikai erők képességei is folyamatos fejlődésen mentek keresztül.

Szükségből erényt – a gerillákat támogató erők jellemzői

A Jedburgh-csoportok egy tudatos tervezőmunka eredményeképpen jöttek létre, a Fülöp-szigeteken azonban legalábbis kezdetben nem beszélhetünk a definíciónak megfelelő, kiképzett különleges erőkről, akik támogatták volna a gerillákat. Pedig szándék erre is volt. Még a japán megszállás előtt MacArthur egy kezdetleges földalatti hírszerző szervezet létrehozását is elkezdte, de nem számolt a japán előrenyomulás gyorsaságával, és a nemlétező amerikai doktrínák sem segítették a gerilla-hadviselésre történő felkészítést.

A japán invázió után MacArthur megmaradt erői vagy elhagyták a szigetet, vagy a szigetek belső, nehezen megközelíthető területein kisebb csoportokba verődtek. MacArthur kezdetben abban reménykedett, hogy a jellemzően egy-egy amerikai parancsnok vezetésével működő csoportok valamennyire az irányítása alatt maradnak, és képes lesz őket támogatni.⁶⁹ Annak ellenére, hogy a szigeten rekedt amerikai katonák szükségből gerillákká váltak, nem feltétlenül rendelkeztek azokkal a képességekkel, amelyek szükségesek a nem hagyományos hadviselés folytatásához. Bár nem a definíció szerinti különleges erők voltak, célszerű a tevékenységüket pár mozzanat erejéig bemutatni.

Habár többségükben az amerikai hadsereg vagy haditengerészet tisztjei voltak, vezetői képességeik különböztek, képzésük a gerilla-hadviselést nem tartalmazta, így inkább személyes tulajdonságaik, rátermettségük vagy karizmájuk befolyásolta, hogy sikeres vezetőkké váltak-e. Jó példája ennek Cebu szigete, ahol a gerillákat két amerikai vezette: James Cushing alezredes és Harry Fenton, egy volt rádióbemondó. Cushing vezetőként funkcionált, míg Fenton inkább a logisztikáért volt felelős. Viszont a kollaboránsokkal keményen bánt, így végül a gerillacsoport Cushing távollétében fellázadt ellene, és kivégezték. A visszaté-

⁶⁷ Sinclair 2011: i. m. 23.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Hogan 1992: i. m. 65.

rő Cushing elsimította a lázadást, újjászervezte a gerillákat, és 1944-re egy 5000 fős erőt irányított az amúgy kopár, gerilla-hadviselésre nem ideális szigeten.⁷⁰

Russell W. Volckmann ezredes, a filippínó hadsereg egykori kiképzője sikeresen egyesített számos gerillacsapatot, és Luzon szigetének északi részén egy hatékony, szervezett és katonás fegyvellemmel kiképzett és irányított gerillahálózatot épített ki. Módszerével azonban nem járt sikerrel Luzon középső részein, ahová megpróbálta kiterjeszteni a hálózatát. Itt számos kisebb gerillacsoport működött, amelyek többnyire egymással is rivalizáltak. A szigetnek ezen a részén a japán jelenlét erősebb volt, a terep kedvezőtlenebb, az úthálózat fejlettebb. Az itteni gerillák tartózkodtak a nagyobb akcióktól, inkább felderítésre és szabotázsra fókuszáltak a túlélésük érdekében.⁷¹

Több amerikai parancsnok is felbukkant ezen a területen, de jól mutatja a helyzet kaotikusságát, hogy például Hugh Straughan ezredes féltékeny riválisok árulták el a japánoknak, amikor megpróbálta a különböző csoportokat egyesíteni egyik korábbi parancsnokuk halála után. A korábbi parancsnok Claude Thorp ezredes volt, akit a menekülő MacArthur bízott meg Luzon középső területein a gerillaerő vezetésével.⁷² Arroganciája miatt azonban számos potenciális támogatót elvesztett, és a japánok 1942 októberében elfogták és kivégezték.⁷³

A gerillamozgalmat irányító amerikaiak kezdetben tehát egyfajta természetes szelekció révén maradtak fenn vagy buktak el. A sikeres csapatok vezetői megerősödtek pozíciójukban, a sikertelenektől viszont elpártoltak a követőik. A csoportok tevékenysége is sokszor próba szerencse alapon működött, hiszen a kezdeti időszakban senki nem rendelkezett intézményesített képzéssel a gerilla-hadviselést illetően.⁷⁴

A gerillák kapcsolata az Ausztráliába áttelepült parancsnoksággal végül létrejött, a támogatásra irányuló rádióadásokat 1942 júliusában fogták. A kapcsolatfelvétel eredményeként MacArthur saját szervezetéből alakította ki 1942-ben a Szövetséges Hírszerző Irodát (Allied Intelligence Bureau – AIB), amelynek állományát amerikaiak, britek, hollandok és ausztrálok alkották, és amelyen belül egy külön „Filippínó részleg” foglalkozott a szigetcsoportot érintő információkkal. Az iroda 1942 decemberében szivárogtatott be öt ügynököt a szigetekre, míg a maranao milícia hármát juttatott ki Ausztráliába, és innentől fogva a hírszerzők mozgása folyamatossá vált.⁷⁵ Az állandósult rádiókommunikáció és a beszivárgó ügynökök segítségével 1943 tavaszára MacArthur viszonylag tiszta képpel rendelkezett a gerillákról. Az összekötők rendszerét megerősítették, és a csoportokat a megszállás előtti filippínó hadsereg szervezetének körzetei szerint szervezték újjá.⁷⁶

Ez sem ment azonban akadályok nélkül, és a Jedburgh-csoportok példájához hasonlóan itt is a katonai szervezet belső viszonyai jelentették számos probléma gyökerét. Egyrészt a katonai szakmai szempontból viszonylag független és a nem hagyományos hadműveletre specializálódott OSS továbbra sem kapott szerepet. Ehhez társult, hogy az AIB vezetője sem támogatta a gerillák alkalmazásának ötletét, legfeljebb információszerzésre tartotta őket alkalmasnak. A Fülöp-szigeteki regionális szekció vezetője viszont erőteljes támogatás és aktív műveletek mellett kardoskodott, és végül elnyerte MacArthur támogatását is. Innentől

⁷⁰ Hogan 1992: i. m. 77.

⁷¹ Uo. 76.

⁷² Uo. 65.

⁷³ Uo. 68.

⁷⁴ Sinclair 2011: i. m. 29.

⁷⁵ Burrell 2024: i. m. 108.

⁷⁶ Hogan 1992: i. m. 79.

fogva indult be a korábbi filippínó alakulatok állományából körülbelül 400 fő célirányos felkészítése, akiket felkészítettek a beszivárgásra, híradó kiképzést kaptak, valamint szabotázstechnikákat tanultak és felderítőkiképzésen vettek részt.

A kezdeti nehézségek ellenére több, speciálisan felkészített összekötőcsoportot is küldtek az egyes gerillacsoportok támogatására, és ennek köszönhetően 1944 októberére egy több mint száz rádióállomásból álló hálózat épült ki, amellyel biztosíthatóvá vált a gerillacsoportok irányítása és az általuk gyűjtött információ folyamatos áramlása.⁷⁷ Fontos adalék, hogy míg a kommunikációs képességet gyorsan fejlesztették, addig például a lélektani hadviseléssel és információs műveletekkel foglalkozó képességeket csak 1944 júniusában kezdték komolyabban venni, amikor létrehozták a lélektani hadviselési részleget. Ebből Burrell arra következtet, alighanem jogosan, hogy az információs műveletek általában MacArthur jövőendő invázióját támogatták, és nem a folyamatosan zajló ellenálló műveleteket.⁷⁸

„Mi itt maradtunk!” – a gerillacsoportok kialakulása

Ahogy korábban láthattuk, a gerillacsoportok megalakulása a körülmények miatt mintegy természetes módon ment végbe, viszont ez nem jelentette azt, hogy a sokszor különböző célú és képességű fegyveres képződmények összességéből egy összehangolt és együttműködő gerillaerő jött létre.

A szigetek népessége többször vesztett el hagyományos háborúkat és került megszállás alá. Ez azt eredményezte, hogy megvoltak a gerilla-hadviseléshez szükséges kulturális gyökerek, valamint a fizikai és a szociológiai alapok. A szigetetek több tucat etnikum lakja, és a törzsközösségek mindig is készek voltak a saját védelmükre. A néhány nagyobb etnikum (tagalog, cebuano, ilocano, maranao) mellett több kisebb is van, és ezek felfegyverzett csoportjai hamar integrálták a legyőzött filippínó hadsereg megmaradt tagjait.⁷⁹ A földrajz is kedvez ennek a fajta hadviselésnek, a szigetecsoportot több ezer kisebb-nagyobb sziget alkotja, melyek felett az abszolút és hatékony ellenőrzést egyik megszálló hatalom sem tudja megszerezni jelentős emberi erőforrások nélkül. A gerillacsoportok kialakulása így a földrajzi adottságok miatt is általában egymástól izoláltan történt, és több mint ötven különböző csoport működött a szigeteken.⁸⁰ (Hogy mennyire szubjektív a meghatározása egy „csoportnak”, és hogy mennyire változékony volt a gerillacsoportok léte, azt jól érzékelteti, hogy például Burrell a cikkében 24 nagyobb gerillafrakciót mutat be.⁸¹)

A gerillacsoportokat Sinclair szerint három nagyobb kategóriára lehet osztani. Az elsőt azok a csoportok alkotják, amelyek Luzon szigetén jöttek létre közvetlen harcérinkezésben a japánokkal. A másodikat azok, amelyek a japánok által megkerült szigeteken jöttek létre, és a harmadikat pedig a Mindanao szigetén lévők, ahol jelentős amerikai erők állomásoztak a megszállás előtt.⁸² Luzon szigetén a számottevő japán jelenlét miatt a gerillavezérek sűrűn cserélődtek, a viszonylag nagyszámú gerillacsoportok pedig szinte állandóan versengtek egymással. A létszámokat jól mutatja, hogy a szigeten a három legnagyobb amerikai

⁷⁷ Hogan 1992: i. m. 79.

⁷⁸ Burrell 2024: i. m. 106.

⁷⁹ Uo. 104.

⁸⁰ Sinclair 2011: i. m. 32.

⁸¹ Burrell 2024: i. m. 104.

⁸² Sinclair 2011: i. m. 33.

vezető alatt összesen több mint negyvenezer gerilla szolgált.⁸³ Ezen a szigeten működött a kommunista Huk (Hukbalahap – Népi Hadsereg a Japánok Ellen) gerillacsoport is, amely különösen agresszíven lépett fel a többi gerilla ellen.

A japánok által ignorált szigeteken (Negros, Leyte, Cebu stb.) a gerillamozgalom az ott állomásozó katonai alakulatok átalakulásával ment végbe. A vezetőik többnyire valamilyen, a civil életben is befolyásos és jó szervezőkészséggel rendelkező emberek lettek, nem egy katolikus misszionárius is aktívan szerepet vállalt a csoportok szervezésében. A harmadik kategória Mindanao szigetén több mint harmincezer főt számlált, és megerősödését a nagyszámú eleve ott lévő amerikai és filippínó haderőn kívül annak is köszönhette, hogy a japán hadsereg csak későn kezdett hozzá a sziget megtisztításához.⁸⁴

Ahogy a csoportosításból látható, a gerillák soraiban nemcsak a helyieket találhatjuk meg, hanem a szigeteken élő amerikaiak és más nemzetek képviselőit is. Annak ellenére, hogy a helyi lakosság sok tekintetben támogatta őket, részükre az élet a trópusi éghajlatú, nehéz terepen a túlélésért folytatott küzdelemmé vált. A japán megszállás után így négy lehetséges választásuk volt a szigeteken lévő amerikaiaknak és a filippínó hadsereg katonáinak. Megadták magukat, elrejtőztek, elhagyták a szigetet, vagy aktívan ellenálltak. Az 1942-es bataani halálmenet során a több mint hetvenezer filippínó és amerikai hadifogoly közül több ezer halt meg a japánok keze által, így a megadás nem volt vonzó.⁸⁵ Aki nem tudta elhagyni a szigetet, annak egy magát megvédeni képes, szervezett közösség jelentette az egyetlen opciót, főleg a mostoha trópusi körülmények között.⁸⁶ A korábban már említett Russell W. Volckmann ezredes visszaemlékezésében elég nyersen fogalmaz. Szerinte ezek a menekültek három kategóriát alkottak. Voltak, akik csak vegetáltak, és mindent feladva várták a halált. Voltak, akik bűnözőkké váltak a túlélésük érdekében. Végül voltak azok, akik szemmel láthatóan erősebben kerültek ki minden egyes megpróbáltatásból.⁸⁷

Maguk a gerillaszervezetek is egyfajta evolúción mentek keresztül. Tevékenységüket két nagy csoportra oszthatjuk: az egyik aktívan támadta a japán megszállókat, a másik pedig inkább csak felderítést folytatott. Annak ellenére, hogy a közös ellenség a japán megszállók voltak, a csoportok nemcsak együttműködtek, hanem esetenként egymás között rivalizáltak is, illetve megpróbálták beolvasztani magukba a többi csoportot. Ennek egyik nyilvánvaló oka az erőforrások feletti uralom megszerzése volt. A másik ok – Sinclair kutatása szerint – a vezetők rangbéli különbsége, pontosabban az a tény, hogy az adott vezető megszállás előtti katonai rangja (ha volt neki) nem tükrözte az általa vezetett gerillacsoport nagyságát. Ez a fajta „rangkorságból” származó rivalizálás általában csak akkor oldódott meg, ha a vezető meghalt vagy fogságba esett, illetve a későbbi időszakban, amikor MacArthur parancsnokságának a beszívárogtatott ügynökök segítségével sikerült egységes hierarchiát kialakítania az egységes amerikai vezetés alatt.⁸⁸

⁸³ Sinclair 2011: i. m. 34.

⁸⁴ Uo. 36.

⁸⁵ A hadifoglyok átcsoportosítását gyalogmenettel és vasúton hajtották végre. Pontos és hivatalos számok nincsenek az áldozatokról. A japánok kegyetlenkedései és a kivégzések miatt több mint háromezren haltak meg a kicsit több mint 100 kilométeres menet alatt, és egyes becslések szerint körülbelül még húszezren a táborban.

⁸⁶ Sinclair 2011: i. m. 27.

⁸⁷ Hogan 1992: i. m. 67.

⁸⁸ Sinclair 2011: i. m. 29.

Jó példa a vezetők közötti rivalizálásra Mindanao szigetén Wendell Fertig ezredes és törzsfőnöke, Louis Morgan százados esete. Morgan saját pozícióját erősítette Fertig árnyékában, várva a pillanatot, hogy átvehesse helyét. Fertig ezt észrevette, és hogy megszabaduljon ambiciózus alvezérétől, összekötőként Ausztráliába akarta küldeni MacArthur parancsnokságára. A Szövetséges Hírszerző Iroda Fülöp-szigeteki regionális részlege (Philippine Regional Section – PRS) azonban ezt elutasította, és a probléma kezelésére „erőszakosabb” módszert javasolt. Fertig azonban nem akarta megkockáztatni a gerillacsoporton belül egy lázadás kitörését a Morgan elleni erőszakos fellépéssel, így úgy téve, mintha nem kapta volna meg a választ az ausztráliai parancsnokságtól, egy tengeralattjáró fedélzetén evakuálta Morgant a szigetekről.⁸⁹

MacArthur törzsének tehát olyan szervezeteket kellett támogatnia, amelyekben rendszerek voltak a belharcok, és amelyek feladatát és lehetőségeit erősen befolyásolta elhelyezkedésük. Az egyik legfontosabb feladat a gerillacsoportok kezelhető szervezetekké történő alakítása volt. Ennek érdekében MacArthur a régi filippínó hadsereg területi szervezeteinek mintájára próbálta a csoportokat tíz katonai körzetbe szervezni. Ehhez persze szükségessé vált a csoportok közötti összhang megteremtése, így az AIB ügynökeinek egyik feladata volt a különböző csoportok közötti viszály elsimítása. Ehhez az AIB és a PRS közösen 19 alkalommal 22 ügynököt szívárogtatott be a szigetekre. Az ügynökök általában korábban kijutott amerikaiak vagy született filippínók voltak, akik a japán invázió idején nem tartózkodtak a szigeten.⁹⁰

Sinclair úgy látja, hogy az AIB két legfontosabb tevékenysége a gerillák vezetési rendjének kialakítása és az utánpótlás biztosítása volt. Fontos azonban, hogy az utánpótlás nem a gerillacsoportok túléléséhez kellett, hanem az aktív harctevékenységekhez és a lakosság megnyeréséhez.⁹¹ A két tevékenységet összekapcsolja az a szükségszerű (és a későbbi Jedburgh-csoportoknak ellentmondó) eljárás, hogy az ügynökök számára a gerillák feletti ellenőrzés megszerzésének az egyik legfontosabb eszköze a kívülről jövő ellátmány volt. Csak azok a csoportok kaptak a szövetségesektől támogatást, amelyek alárendelték magukat MacArthur parancsnokságának.⁹²

A szigetekre és onnan történő szállítást elsősorban tengeralattjárók biztosították. 1943–1945 között több mint negyven küldetést teljesített 19 tengeralattjáró, mindössze egy veszteséggel. A flotta több mint 1300 tonna anyagot szállított, 331 ügynököt tettek partra, és 472-t hoztak ki.⁹³ Az utánpótlás küldésénél – ellentétben a Jedburgh-csoportok és a burmai gerillák légi utánpótlásával – a tengeralattjárók esetében a rakomány térfogata volt a döntő szempont, és nem a tömege. Így például olyan lőszert és fegyvereket kaptak, amelyekből egy hajóval többet lehetett elszállítani. A fegyvereket és hadianyagot tudatosan is korlátozta az ausztráliai parancsnokság, mivel nem akarták, hogy a gerillák a feladatul szabott felderítés helyett tömeges megtorlást okozó támadásokat indítsanak a japánok ellen.⁹⁴ Ez persze nem mindig váltotta ki a gerillák tetszését. Egy esetben MacArthur parancsnoksága első küldeményként, propagandaanyagként MacArthur legendássá vált mondásával („Visszatérek!”) felcímkézett édességet és egyéb apróságokat küldött, ami teljesen haszontalan volt a gerillák számára. Erre

⁸⁹ Sinclair 2011: i. m. 32.

⁹⁰ Uo. 40.

⁹¹ Uo. 45.

⁹² Uo. 41.

⁹³ Burrell 2024: i. m. 111.

⁹⁴ Sinclair 2011: i. m. 47.

válaszként Volckmann alezredes, a Luzon szigetén közel húszezer gerillát irányító parancsnok a következő tengeralattjáróval egy helyi pipát és dohányt küldött vissza a köztudottan pipázó MacArthurnak egy *Mi itt maradtunk!* feliratú dobozban. A gerillák ettől fogva a kérésüknek megfelelő ellátmányt kapták.⁹⁵

„A sors kiszemeltjei”

Peter Sinclair kutatásának címe jól visszaadja a filippínó gerillamozgalom legfontosabb jellemzőjét. A korábbi történelmi példából láthattuk, hogy a Jedburgh-csoportok tevékenysége és együttműködése a francia ellenállással leginkább a nem hagyományos hadviselés rövid és intenzív szakaszának megnyilvánulását példázza. A különleges erők csoportjai az ellenállók felkészítésében nem igazán vettek részt, sőt, a hálózat létrehozásában sem játszottak kulcsszerepet. Feladatuk tisztán harcászati szintű volt, felderítés és közvetlen műveletek váltak a fókuszban. A Fülöp-szigetek gerillái esetében a szövetséges különleges erők szintén nem vettek részt a csoportok kialakításában, hiszen azok kialakultak maguktól. Amiben viszont a különleges erők és a többi támogatóképeség szerepet játszottak, az az, hogy ezek a heterogén csoportok végül közös vezetés alatt képesek lettek a hagyományos erők támogatására.

A szövetségesek által nyújtott támogatás elsősorban hadianyagból állt, hiszen a gerillák túléltek és megéltek a szigetekeken. A gerillák egyéni harci képességei is lényegesen jobbak voltak a francia csoportokénál, már csak azért is, mert soraikban sok volt a filippínó vagy amerikai exkatona.

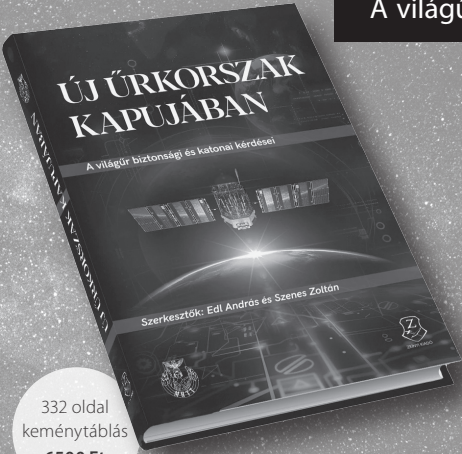
Amíg a Jedburgh-csoportok feladatának lényege az ellenállók közvetlen, harcban történő vezetése volt, a Fülöp-szigetek esetében a nem hagyományos hadviselésnek a szervezetek fejlesztése volt a legfontosabb aspektusa. Ebből a szempontból a filippínó gerillamozgalom támogatása inkább hadműveleti szintű tevékenységnek tekinthető mind időtartamát, mind pedig céljait tekintve, míg a Jedburgh-csoportok tevékenysége csak harcászati szinten értelmezhető. A harmadik történelmi példa viszont mind a mozgalom létrehozását, mind pedig aktív vezetését tartalmazza, és egyes források szerint a burmai gerillák a leghatékonyabb gerillaerőként tarthatók számon.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Burrell, Robert S.: *Defending an Achilles' Heel Evolving Warfare in the Philippines, 1941–1945*. Joint Force Quarterly 113, 2nd Quarter, 2024, 101–112.
- Che Guevara, Ernesto: *Guerrilla Warfare, The Authorized Edition*. Harper Perennial, London, 2009.
- *FM 3-05.130, Army Special Operations Forces Unconventional Warfare 2008*. Headquarters, Department of the Army, Washington, D.C., 2008. 09. 30.
- *Geheime Kommandosache Der Führer, Nr. 003830/42 g.Kdos.OKW/WFSt. F.H.Qu., den 18. 10. 1942*. <http://www.documentarchiv.de/ns/1942/kommandobefehl.html> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 04.)
- Harari, Yuval Noah: *Sapiens*. Animus Könyvek, Budapest, 2025.

⁹⁵ Sinclair 2011: i. m. 48.

- Hasler, Jeffrey: *The SORO Resistance Pyramid Challenged*. Special Warfare, Vol. 30, 2017/3., 11–27.
- Hogan Jr., David W.: *U.S. Army Special Operations in World War II*. Center of Military History Department of the Army, Washington, D.C., 1992.
- Kilcullen, David: *The Evolution of Unconventional Warfare*. The Scandinavian Journal of Military Studies, Vol. 2, 2019/1., 61–71.
- Kiras, James D.: *Special Operations and Strategy From World War II to the War on Terrorism*. Routledge, New York, 2006.
- Lewis, S. J.: *Jedburgh Team Operations in Support of the 12th Army Group, August 1944*. U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1991.
- Sinclair, Peter Thomas II: *Men of Destiny: The American and Filipino Guerillas During the Japanese Occupation of the Philippines*. School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 2011.

ÚJ ŰRKORSZAK KAPUJÁBAN

A világűr biztonsági és katonai kérdései

A könyv kétéves kutatás eredményeit foglalja össze: tárgyalja a világűr általános biztonságpolitikai kérdéseit, országtanulmányokban értékeli a három nagy űrhatalom (Egyesült Államok, Oroszország, Kína) tevékenységét és a különböző térségek országainak űrpolitikáját, továbbá válogat az űrkutatás műszaki-technológiai kérdéseiből.

Szerzők: Várdai Mihail Istvanovics, Horváth Attila, Kövesi Csaba, Edl András, Gazdag Erika, Haiszky Edina Julianna, Szivák Júlia, Molnár Dóra, Rémai Dániel, Kim Mo Rang, Óvári Gyula, Nagy Gábor, Szenes Zoltán

332 oldal
keménytáblás
6500 Ft

A könyv
olvasását
a QR-kóddal
elérhető
zenei melléklet
teszi élvezete-
sebbé.

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.) **25% kedvezménnyel** vásárolható meg.

Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

ÚJ KORSZAK KEZDŐDIK? AZ ENSZ-BÉKEFENNTARTÁS KIHÍVÁSAI

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.3

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2025-ben ünnepelte születésének 80. évfordulóját. A szabályokon alapuló világrend meggyengülése, új hatalmi erőközpontok formálódása, Donald Trump amerikai elnök „első Amerika” politikája nehéz helyzetbe hozta a jubiláló világszervezetet. Az erőfeszítések ellenére az ENSZ nem tudott hatékonyan fellépni az orosz–ukrán háború befejezése és a gázai katonai konfliktus megoldása érdekében. Különösen a hidegháború befejezése után a sikeres békefenntartás feltételrendszere megromlott, a missziók száma és mérete csökkent, a konfliktusmegoldó képessége meggyengült. A tanulmány értékeli a napjainkra kialakult helyzetet, részletesen vizsgálja a békeműveletek finanszírozásának nehézségeit, áttekinti a magyar hozzájárulásokat. Arra következtetésre jut: az elkövetkező évek fontosak lesznek a megújulás lehetőségeit tekintve annak érdekében, hogy 2028-ra, a békefenntartás 80. évfordulójára az ENSZ egyik meghatározó tevékenysége ismét a régi fényében ragyoghasson.

KULCSSZAVAK: ENSZ, békefenntartás, békeműveletek, missziók, finanszírozás, Magyar Honvédség

A SZERZŐRŐL:

Prof. em. Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes, a hadtudomány kandidátusa, a Magyar ENSZ Társaság Kormányzó Tanács tagja (ORCID: 0000-0003-1886-2273; MTMT: 10002083)

BEVEZETÉS

A békefenntartás a 80 éves ENSZ egyik sikertörténetének, a világszövetség „találmányának” számított, de a jubileum ünneplése során már láthatóak voltak a sötét felhők. Immár nemcsak az elmélet hiányosságairól van szó, hogy például a békefenntartásnak nincs elfogadott definíciója az Alapokmányban, hanem a világszervezet konfliktuskezelő képessége is vita tárgyává vált, a misszióknak a gyengülő nemzetközi rend és a nagyhatalmi vetélkedés körülményei között kell feladataikat teljesíteni. Mivel az „ENSZ-alkotmány” explicite nem tartalmaz utalást a békefenntartás jogintézményére, a békefenntartás mai formájában egyfajta *szokásjog alapon* alakult ki: a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács (BT) hatásköri kereteit kijelölő általános rendelkezések biztosítanak jogalapot a különböző missziók felállítására a világ konfliktusos térségeiben. A koncepció feltételezi, hogy az állandó BT-tagságot nyert nagyhatalmak mindent megtesznek a békefenntartás eredményességéért és hatékonyságáért. A válságkezelés és a békefenntartás jogi alapjait az *Alapokmány VI., VII. és részben VIII. fejezete*¹ tartalmazza. A Biztonsági Tanács megvizsgálhat minden olyan helyzetet, melyet a nemzetközi stabilitásra nézve veszélyesnek ítél meg, javaslatokat, ajánlásokat fogalmazhat

¹ ENSZ Alapokmány VI., VII., VIII. fejezet.

meg az érintett felek számára a viták békés úton történő rendezésére. A testület tevékenysége alapvetően *békéltetésre és vizsgálódásra* korlátozódik. Amennyiben a viszály elhúzódása vagy a konfliktus fennmaradása a nemzetközi békét és biztonságot veszélyezteti, a Biztonsági Tanács határozatot hozhat a probléma megoldására. Az Alapokmány VI. fejezete alapján kerül sor általában a *konfliktusmegelőzésre* (conflict prevention), a *békefenntartásra* (peacekeeping), a *béketeremtésre* (peace making), a *békeépítésre* (peace building) vagy *humanitárius műveletekre* (humanitarian operations). A VII. fejezet lehetővé teszi *erős eszközök* (beleértve katonai erőket) alkalmazását is arra az esetre, ha a konfliktusban lévő felek nem fogadják el az ENSZ BT politikai megoldási határozatát. *Békekikényszerítésre* az Egyesült Nemzetek általában olyan nemzetközi regionális szervezetet vagy egy alkalmi koalíciót (coalition of willing) kér fel, amelyik rendelkezik megfelelő kényszerítő erővel. A Biztonsági Tanács békefenntartásra a *VIII. fejezetet is felhasználhatja*, amely lehetővé teszi a regionális megállapodások vagy szervezetek (NATO, Afrikai Unió, Európai Unió) nemzetközi béke és biztonság feladataiba történő bevonását. A döntéshozatalhoz a BT-ben nagyhatalmi egyhangúságra, illetve legalább kilenc szavazatra van szükség ahhoz, hogy az ENSZ hatékonyan tudjon fellépni. A világszervezet azonban – ahogyan ezt az amerikai külügyminiszter a 2026. február 13. és 15. között megrendezett müncheni biztonságpolitikai konferencián felpanaszolta² –, nem tudta megoldani a gázai fegyveres konfliktust, eredménytelen volt az orosz–ukrán háborút lezáró békeközvetítésben, gyengének bizonyult az iráni rezsim szankcionálásában, de erőtlenné vált a venezuelai diktátor elnök biztonsági fenyegetéseivel szemben is.

Jelen tanulmány a békefenntartás jelenlegi helyzetének értékelésével, a közeljövőben várható működésének elemzésével mutatja be a béke Nobel-díjas szervezet (1988) teljesítményét, lehetőségeit és korlátait, a megújulás nehézségeit. Egyben emlékeztet arra is, hogy az ENSZ az államok közötti együttműködés (napjainkban 193 tagállam) elősegítésére hivatott kormányközi nemzetközi szervezet, amely a nemzetközi jog, a béke és biztonság, a gazdasági fejlődés, a szociális ügyek és az emberi jogok területén csak annyit tud elérni, amennyire a tagállamok együttesen képesek.

BÉKEFENNTARTÁSI REFORMOK

A hidegháború befejezése után a világszervezet arra törekedett, hogy a változó környezetnek megfelelően módosítsa, fejlessze a békefenntartás elméletét és gyakorlatát. Túlzás nélkül állíthatjuk, a békefenntartás története a reformok története is, amelyen végighúzódnak az ENSZ állandó modernizációs törekvése.

Az első reform *Butrosz Butrosz-Gáli* ENSZ-főtitkár nevéhez fűződött, aki a *Békeprogram* (*Agenda for Peace*) című kezdeményezésében lényegében egy béketevékenységi logikai modellt (ténymegállapítás, megelőző diplomácia, béketeremtés, békefenntartás, békeépítés) ajánlott a konfliktusok megoldására, amit 1995-ben kiegészített. A program mögött azonban a nemzetközi közösség megosztottsága miatt nem volt elég erő. Az 1990-es évek közepe az ENSZ történetének fekete lapjait jelentette (ruandai népirtás, 1994; boszniai békefenntartók elleni támadások, srebrenicai tömeggyilkosság, 1995). Gyorsan bebizonyosodott, hogy a Békeprogram megvalósítása nehézségekbe ütközik, ezért új kezdeményezésekre volt szükség. Az első nagy reformokat *Kofi Annan* (1997–2006) és *Ban Ki Mun* (2007–2016) fő-

² Rubio 2026.

titkárok vezették be, akik átfogó felülvizsgálatokkal és javaslatokkal törekedtek³ az ENSZ tekintélyének megerősítésére a béke és biztonság területén.

A 2017-től hivatalba lépett jelenlegi főtitkár, *António Guterres* vezetői víziójában is fontos helyet foglal el béke és a konfliktusok megoldásának feladatköre. A békefenntartás 70. évfordulójára⁴ a főtitkár 2018 márciusában elindította a „*Cselekvés a békefenntartásért*” (Actions for Peacekeeping, A4P) című programot,⁵ amely a békeműveletekkel kapcsolatos kölcsönös politikai elkötelezettségek növelésére törekedett. A főtitkár felszólította a tagállamokat, hogy csatlakozzanak a békefenntartás hatékonyságát javító programokhoz. A középpontba a tartós béke fenntarthatóságának javítását, a jobb műveleti végrehajtást, a békefenntartók megóvását és biztonságát, a teljesítmények értékelését és a nemzetekkel erősebb partneriséget állította. Az A4P programhoz napjainkig 155 ország (köztük Magyarország) és négy

nemzetközi szervezet (Európai Unió, NATO, Frankofón Világszervezet [OIF], Afrikai Unió) csatlakozott. A főtitkár 2021-ben megerősítette az A4P céljait, újabb kezdeményezéseket tett, hogy a tagállamok politikai támogatása erősödjön a békeműveletek tekintetében. A javaslatokat 2023-ban egy *Új Békeprogramban* (New Agenda for Peace)⁶ foglalta össze, amely a békefenntartási pozíciók gyengülésének megállítását szolgálta: a globális kockázatok és a megosztottság megelőzését, erőteljesebb tagállami hozzájárulást, a konfliktuskezelés és békefenntartás hatékonyabb végzését, a béké-kikényszerítés feltételrendszerének megteremtését, új békefenntartási formák bevezetését, továbbá a globális biztonsági kormányzás javítását. Az elért eredményekről minden évben jelentést készítenek, hogy segítsék a soron következő évi akcióterv elkészítését.⁷

Az ENSZ békefenntartás reformjai

1992 Békeprogram (Agenda for Peace)
1995 Kiegészítés a programhoz
2000 Brahimi-jelentés
2005–2007 Konceptcionális és szervezeti fejlesztések
2009 Új Horizont program
2015 HIPPO-jelentés
2017 Cselekvés a békefenntartásért (A4P)
2021 Cselekvés a békefenntartásért Plusz (A4P+)
2023 Új Békeprogram (New Agenda for Peace)

1. ábra Az ENSZ békefenntartási reformjai
(Szerkesztette a szerző)

Forrás: <https://peacekeeping.un.org/en/reforming-peacekeeping>

A nyilvánosság azonban nem segített, a globális környezet változásai próbára tették az ENSZ alkalmazkodóképességét a romló globális biztonsági környezethez. A mai békeműveletek nagyobb kihívásokkal teli környezetben működnek, mint 2015-ben, a HIPPO-jelentés

³ Mindkét főtitkár nemzetközi bizottságokat, ún. paneleket hozott létre az ENSZ béketevékenységének felülvizsgálatára. Kofi Annan Lakhdar Brahimi ENSZ-főtitkárhelyettest (volt algériai külügyminisztert) 2000 márciusában bízta meg az ENSZ-békefenntartás helyzetének áttekintésével. A bizottság féléves munkával összeállított egy részletes jelentést (74 oldal) és javaslatcsomagot a békeműveletek hatékonyságának javítására, amit a millenniumi ENSZ Közgyűlés és Biztonsági Tanács 2000. augusztus 21-én jóváhagyott. 14 évvel később Ban Ki Mun főtitkár egy újabb magas szintű bizottságot (High Level Independent Panel on Peace Operations – HIPPO) állított fel a Nobel-békedíjas Jose Ramos-Horta, Kelet-Timor korábbi elnökének vezetésével, amely további változtatásokra hívott fel az „Erőink egyesítése a békéért” című részletes (104 oldal) jelentésben. A javaslatokat az ENSZ Közgyűlés 2015. november 3-án, a Biztonsági Tanács pedig november 20-án fogadta el.

⁴ Az ENSZ Közgyűlés az első békemisszió (ENSZ Fegyverzet-ellenőrző Szervezet – UNTSO) indítása (1948. május 29.) alkalmából május 29-ét a Békefenntartók Nemzetközi Napjának nyilvánította, amikor megemlékeznek a békefenntartásban részt vevő katonákról, rendőrökről és civilekről.

⁵ Secretary General's Remarks 28 March, 2018.

⁶ A New Agenda for Peace. 20 July 2023.

⁷ Action for Peacekeeping +, Sixth Progress Report.

jóváhagyásakor: a Biztonsági Tanács megosztottabb, mint a korábbi évtizedben, a gyengülő támogatás súlyos pénzügyi korlátokat hozott a végrehajtásban, illetve egyes kedvezőtlen jelenségek (műveletek bezárása, növekvő személyi veszteségek) megkérdőjelezték az ENSZ legitimitását. Ezért a békefenntartás jövőjéről szóló politikai vitákban már új követelmények fogalmazódtak meg:⁸ az ENSZ-főtitkárnak – a már elfogadott *Új Békeprogram* és a *Szerződés a jövőért* (Pact for the Future) dokumentum,⁹ valamint az ENSZ80 kezdeményezés alapján egy *világos jövőképet* kell megfogalmaznia, amely a most változó világrendben vezérli majd a békefenntartást. Úgy tűnik azonban, hogy ez a feladat már a 2026 végén megválasztandó új főtitkára vár.

AZ ENSZ BÉKEFENNTARTÁS MAI JELLEMZŐI

A békefenntartás lényege nem változott az elmúlt három évtizedben, az alapelvek – még ha az interpretációjuk finomodott is –, továbbra is érvényesek: (1) a semlegesség; (2) az érintett felek beleegyezése; (3) az erő használata, amely elsősorban az önvédelmet és a mandátum teljesítésének védelmét szolgálja. Viszont alapvetően megújult a békefenntartó tevékenység mérése, jellemzőinek értékelése és bemutatása. *Legfontosabb paraméternek a missziókat tartják, bár e területen is újabb és újabb indikátorok kerülnek be az összehasonlítás témakörébe.* A világszervezet 1948-tól regisztrálja a műveleteket; pontosan lehet tudni, hogy az *elmúlt 77 évben 71 műveletet indítottak. 2026 elején 11 operációt irányít a Békefenntartó Műveletek Főosztálya (DPKO), amelyből öt misszió Afrikában, egy művelet Ázsiában, kettő operáció Európában, három misszió pedig a Közel-Keleten zajlik* (2. ábra). Békefenntartási műveletek mellett 13 politikai misszió is működik öt kontinensen.

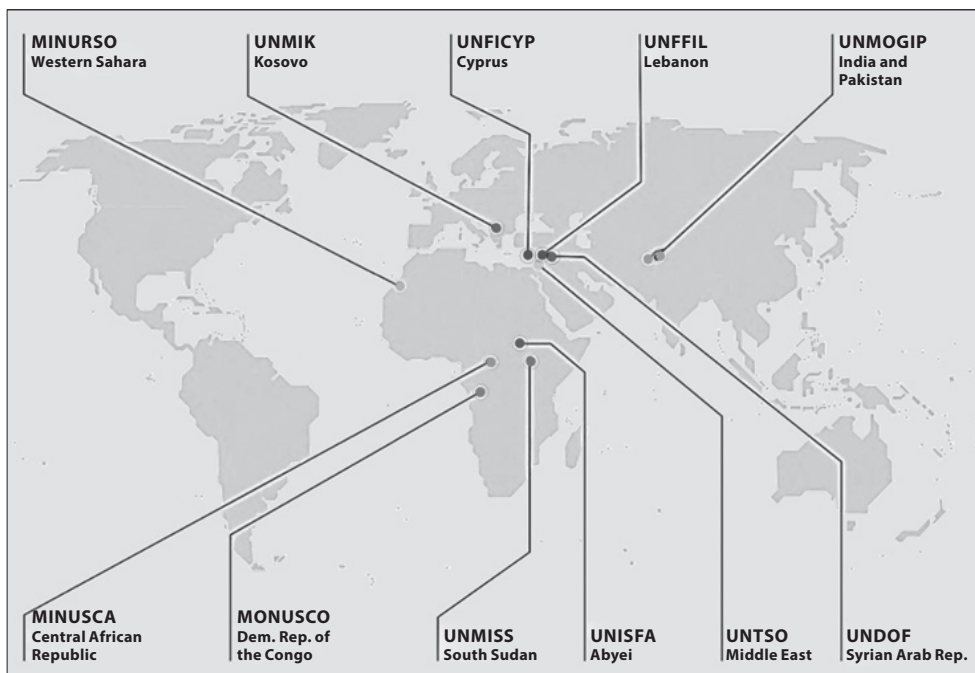
A 11 misszióból az UNTSO (Közel-Kelet stabilizációjának segítése) és az UNMOGIP (Tűzszünet megfigyelése Jammu [Pakisztán] és Kasmír [India] között) a két legrégebbi, klasszikusan *első generációs műveletek*, amelyek végigkísérték az elmúlt 78 évet. Az UNDOF, az UNFICIP, az UNIFIL az 1960–70-es években indultak, a békeműveletek első nemzedékének érettebb változatát képviselik. E missziók száma csökkeni fog, hiszen az ENSZ BT – az Egyesült Államok javaslatára – már döntött (ENSZ BT 2790 /2025/ határozata) az UNIFIL bezárásáról 2026. december 31-vel.¹⁰ A MINURSO, az UNMIK a *második generációhoz* tartozó missziók, amelyeket még nem sikerült lezárni. Az új évezredben indult operációk többsége már *harmadik generációs műveletnek* számít (UNMISS, UNISFA). A 2010-es években létrejött missziók egy része viszont már a *negyedik generációs békefenntartáshoz* sorolható a mandátum sokrétűsége, a feladatok bonyolultsága, a nem mindig barátságos műveleti környezet, valamint az erők összetétele alapján (MINUSCA, MONUSCO, MINUSMA – ez utóbbi 2023-ban megszűnt).

A mai műveletek közül a legnagyobb misszió (MINUSCA) a Közép-afrikai Köztársaságban zajlik, amely 2014-től látja el a civilek védelmét és a béke stabilizálását. Jelenlegi létszá-

⁸ Russo et al. 2025.

⁹ Az ENSZ Közgyűlés 2024. szeptember 24-én fogadta el a „Szerződés a jövőért” dokumentumot, amelynek két melléklete van: az egyik a globális digitális megállapodást (Global Digital Compact) fogalmazta meg, a másik pedig a „Nyilatkozat a jövő generációiról” (Declaration on Future Generation) című koncepciót mutatja be.

¹⁰ A döntésben fontos szempont volt, hogy 47 év után nehéz már interim, vagyis ideiglenes, megoldásról beszélni. Az UNIFIL-erők kivonása 2027. január 1-jétől fokozatosan és biztonságosan fog megtörténni, és várhatóan 6-12 hónapot fog igénybe venni. A biztonsági helyzet azonban csak akkor lesz stabil, ha a libanoni állam át tudja venni az ellenőrzést a határ felett. Ellenkező esetben a határ menti térség stabilitása sokkal sérülékenyebb lesz, amit a Hezbollah–Izrael-viszony aktuális hőfoka fog meghatározni. UN News, 28 August 2025.

2. ábra ENSZ-békeműveletek (2025. június)

Forrás: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_fact_sheet_june_2025_english.pdf

Rövidítések: MINURSO: ENSZ Nyugat-szaharai Népszavazási Missziója; UNMIK: ENSZ Ideiglenes Adminisztratív Missziója Koszovóban; UNFICIP: ENSZ Ciprusi Békefenntartó Erő; UNIFIL: ENSZ Ideiglenes Libanoni Haderő; UNMOGIP: ENSZ Katonai Megfigyelő Csoportja Indiában és Pakisztánban; UNDOF: ENSZ Csapatsétválasztási Megfigyelő Erő; UNTSO: ENSZ Fegyverszüneti Ellenőrző Szervezete; UNISFA: ENSZ Ideiglenes Biztonsági Erő Abzejben; UNMISS: ENSZ Missziója Dél-Szudánban; MONUSCO: ENSZ Stabilizációs Missziója a Kongói Demokratikus Köztársaságban; MINUSCA: ENSZ Multidimenziós Integrált Stabilizációs Missziója a Közép-afrikai Köztársaságban

ma 18 579 fő, amely érdekes módon meghaladja az ENSZ BT által jóváhagyott létszámot a feladat bonyolultsága miatt. A missziókban jelenleg több mint 66 ezer fő (3. ábra) szolgál, továbbá jelentős számú haditechnikai eszköz segíti a 121 országból érkezett békefenntartók munkáját. A rendőrségi és katonai szakértők, igazságügyi és egészségügyi dolgozók száma 10 953 fő. Folyamatosan nő a női békefenntartók száma is a missziókban, 2022-ben a civilek 43%-át, a rendőrök 14%-át és a katonák 6%-át nők alkották.¹¹ Az ENSZ vezetése az átfogó genderpolitika jegyében folyamatosan növeli a nők létszámát: jelenleg 6808 fő (4781 egyenruhás, 1937 civil) szolgál a missziókban. 2028-ra új ambíciócélokat határoztak meg: a katonanőknél az egyedi beosztásokban 25%-ot, az alegységeknél 15%-ot, a rendőröknél és polgári munkakörökben (pl. igazságügyi, szociális, gender stb.) pedig ugyanezen kategóriákban 30–35%-ot, illetve 20%-ot határoztak meg. Ezek erős követelmények, hiszen

¹¹ Women in Peacekeeping.

2025-ben a katonáknál 20%-ot, illetve 5%-ot, a rendőröknél 31 és 15%-ot értek el, egyedül a civil pozícióknál haladták meg (42%) az előírt normákat.¹²

Békefenntartó erők száma összesen (fő)	66 574 (100%)
Katonai állomány (csapatkontingens, szakértők, törzstisztek)	52 762 (79%)
Rendőri állomány	5 425 (8%)
Polgári személyzet (nemzetközi és helyi)	7 266 (11%)
ENSZ-önkéntesek	1 121 (2%)
Az egyenruhás állományhoz hozzájáruló országok száma	121

3. ábra Az ENSZ békefenntartó erők összetétele (2025. október 31.)

Forrás: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_fact_sheet_october_2025_english_revision_1.pdf

A békefenntartás nehézségeit mutatja, hogy a világszervezet már nem gyűjti a nagy globális adatokat, a statisztika csak csökkenő teljesítményről tudna számot adni. Utoljára a békefenntartás 70. évfordulójára összesítették az elvégzett munkát jellemző információkat. Akkor a békefenntartási missziók mintegy 100 millió főnek nyújtottak biztonságot és humanitárius támogatást 7 millió km² nagyságú válság sújtotta övezetben. 600 emberi jogi szakértő foglalkozott a civil kapcsolatok, a gender és a gyermekek helyzetének javításával. 8500 fő munkálkodott a jogrend megerősítésén és a biztonsági szektor reformján. 215 ezer fő volt a kedvezményezettje a leszerelés, a civil életbe való visszatérés és a reintegrációs (Disarmament, Demobilization, and Reintegration – DDR) programoknak. 12,2 millió férfit, nőt és gyermeket készítettek fel veszélyhelyzetekben alkalmazandó biztonsági rendszabályokra. 2,4 millió aknát és visszamaradó harcanyagot semmisítettek meg.¹³

Ma ezek a mutatók többségében rosszabbak, mint nyolc éve. A missziók száma csökkent (2018-ban 16 misszióban 125 ezer fő szolgált), így a parametrikus adatok (válságövezeti terület, a konfliktusrendezésben érintett lakosság száma stb.) nagysága is kisebb. A DDR-tevékenységek jelentősen visszaszorultak, mivel a nagy multidimenziós missziók száma kevesebb lett.¹⁴

A békefenntartók továbbra is részt vesznek a robbanótestek felszámolásában, de adatok csak a Közép-afrikai Köztársaság (MINUSCA) és Libanon (UNIFIL) területén végzett aknamentesítésről (226 439 m², 1800 m²) találhatók a missziók éves jelentésében. Az UNIFIL megszűnésével ez a teljesítménymutató is kisebb lesz. A békefenntartók továbbra is elsődleges szereplők a civilek védelmében, főleg a Közép-afrikai Köztársaságban (MINUSCA) és Dél-Szudánban (UNMISS). A civil komponens aránya nőtt, elsősorban a védelem, emberi jogok és mediáció területén. A jogállamisági és a biztonsági szektor (Security Sector Reform – SSR) erősítésének feladatai továbbra is a multidimenziós missziók fő pillérei, különösen a MINUSCA, UNMISS és MONUSCO esetében. Tehát a békefenntartást ma kevesebb misszió, kisebb erők és nagyságrendek, gyengülő logisztikai támogatás, valamint csökkenő DDR-és SSR-programok jellemzik, egyedül a civilek védelme és a politikai mediáció területén

¹² Uniformed Women in Peace Operations.

¹³ UN Peacekeeping factsheets 2018.

¹⁴ 2025 Report of the Secretary-General on Assistance in Mine action.

sikerült jobb eredményeket elérni. Mindez nem kecsegtet semmi jóval a békefenntartás közelgő 80. évfordulója (2028) előtt, különösen, ha számba vesszük a közeljövő lehetőségeit.

A BÉKEFENNTARTÁS FINANSZÍROZÁSI PROBLÉMÁI

Napjainkban az ENSZ-békefenntartás több komoly kihívással néz szembe, amelyek közül első helyen a missziók finanszírozásának problémáját kell kiemelni. Sajnálatos módon a globális gazdasági és pénzügyi nehézségek, az Egyesült Államok részleges kivonulása a műveleti finanszírozásból nem növelik a tagállamok támogatási kedvét. A négy éve folyó orosz–ukrán háború pedig átpriorizálta a Nyugat támogatási politikáját, Ukrajna katonai támogatása hatalmas forrásokat igényel. Bár a globális katonai kiadások jelentősen megugrottak (a Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet szerint a 2024. évi kiadások elérték a 2718 milliárd dollárt),¹⁵ az ukrán honvédelmi háború támogatásának erőfeszítései mellett az ENSZ-műveletek problémái háttérbe szorultak. Mindezek pedig egyre kiszámíthatatlannabbá teszik a békefenntartás pénzügyi biztosítását, különösen nagy nehézségek vannak a nagy létszámú többdimenziós békeműveletek finanszírozásával.

Az ENSZ-műveletek finanszírozásának legnagyobb ellentmondása abban rejlik, hogy *amíg a békefenntartó műveletek létrehozásáról, fenntartásáról és bővítéséről az ENSZ BT határoz, a missziók finanszírozása valamennyi ENSZ-tagállam felelőssége*. Az Alapokmány 17. cikke előírja, hogy minden tagállam jogilag köteles befizetni a békefenntartási költségvetésbe a Közgyűlés által meghatározott részesedését. Ha ezt valamelyik ország két éven keresztül elmulasztja, elveszíti szavazati jogát. A befizetés nagyságát a tagállamok által létrehozott összetett képlet alapján határozzák meg, amely figyelembe veszi a tagállamok viszonylagos gazdasági jólétét, gazdasági-pénzügyi lehetőségeit, katonai képességeit. A Biztonsági Tanács öt állandó tagjának (P5) mindig nagyobb részt kell fizetnie, mint a többi tagállamnak, mivel különleges felelősségük van a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában. A legnagyobb problémát az Egyesült Államok ENSZ-politikájának megváltozása jelenti, mert Washington 2017-től fokozatosan csökkenti a Békeműveleti Főosztály (DPKO) költségvetési támogatását,

amely már az elmúlt években több művelet – idő előtti – bezárását eredményezte. A békeműveletek tagállami támogatása általában is folyamatosan gyengült az 2014/2015-ös pénzügyi évtől kezdve (az ENSZ pénzügyi év minden évben július 1-jétől a következő év június 30-áig tart), amely a 2018/2019-es amerikai pénzek visszavágását követően tovább romlott. Mivel számos tagállam nem teljesítette időben vagy teljes mértékben a pénzügyi kötelezettségek befizetését – köztük a BT állandó tagjai sem –, az ENSZ 2024 végén már 1,5 milliárd dollár hiánnyal küzdött, ami az elmúlt évek legnagyobb költségvetési deficitje volt. A 2024/2025. évi költségvetés az előző pénzügyi évhez viszonyítva 8,2%-kal csökkent, pedig két misszió

A 10 legnagyobb finanszírozó ország

USA	26,95%
Kína	18,69%
Japán	8,03%
Németország	6,11%
Egyesült Királyság	5,36%
Franciaország	5,29%
Olaszország	3,19%
Kanada	2,63%
Dél-Korea	2,57%
Oroszország	2,29%

4. ábra A 10 legnagyobb finanszírozó ország
(Szerkesztette a szerző)

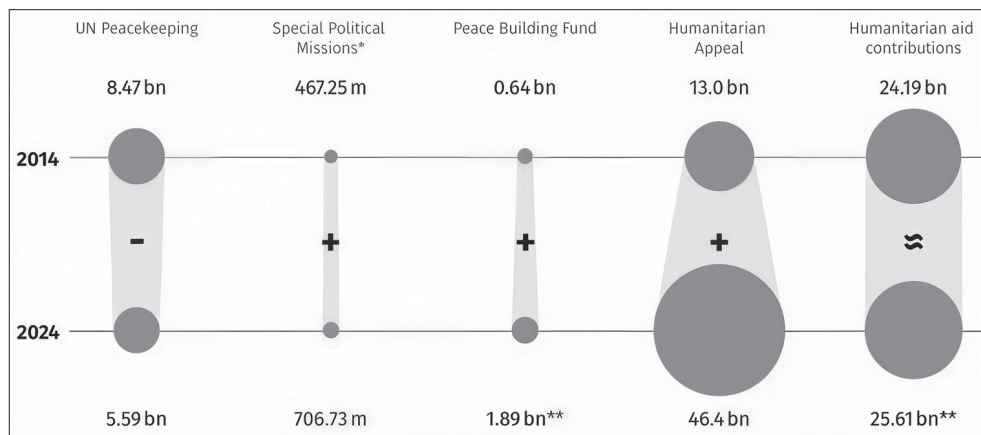
Forrás: <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded>

¹⁵ Trends in World Military Expenditure... 2025.

(UNTSO, UNMOGIP) működtetése nem is a DPKO-költségvetéséből, hanem a világszervezet általános költségvetéséből valósul meg. A tendencia a 2025/2026-os pénzügyi évben is folytatódik, a Közgyűlés által jóváhagyott költségvetés 5,6 milliárd dollár lett, ami a korábbi évhez képest 4%-kal (21 millió dollár) kevesebb.¹⁶

A kéksapkás és kéksisakos békefenntartókat a saját kormányaik fizetik, az ENSZ pedig az államoknak minden év július 1-jén 1428 dollárt visszatérít a Közgyűlés által jóváhagyott általános díjszabás szerint, amelynek összege 2019 óta nem változott. Az ENSZ ugyancsak megtéríti a tagállamoknak a felszerelés, a technikai eszközök költségeit is. A rendőrséget és más polgári személyzetet az egyes műveletekhez létrehozott külön békefenntartó költségvetésből fizetik ki. Az 5. ábra mutatja, hogy békefenntartási tevékenységek közül a politikai missziók és a Békeépítő Alap költségvetése nőtt, a hagyományos békefenntartás forrásai 2,88 milliárd dollárral csökkentek. Ugyanakkor a humanitárius költségigények közel négyszeresére növekedtek, a valóságos hozzájárulás viszont csak 5,8%-kal (1,42 milliárd dollár) emelkedett. Ezen az „ördögi körön” szeretne változtatni Donald Trump amerikai elnök „Béketanács” (Board of Peace – BoP) koncepciója, amikor ENSZ BT felhatalmazás alapján¹⁷ a meghívott tagállamoktól egy-egy milliárd dollár befizetést kér tagsági díjként Gáza újjáépítésére.¹⁸

A finanszírozási problémákat a világszervezet vészhelyzeti hitelfelvételekkel, tartalékok felhasználásával és külön számlákról történő utalásokkal oldja meg, különösen a kritikus programok fenntartása érdekében alkalmazza ezeket az unortodox megoldásokat. A rövid távú megoldások azonban veszélyeztetik az ENSZ-békekezdeményezések fenntarthatóságát, csökkentik a kitűzött célok és megtervezett hatások elérésének lehetőségét, gyengítik a nemzetközi szervezet küldetéseit alátámasztó multilaterális szellemet.

5. ábra ENSZ béketevékenység finanszírozása (2014–2024)¹⁹

Megnevezések: ENSZ-békefenntartás, Különleges politikai missziók, Békeépítő Alap, Humanitárius költségigény, Humanitárius segélyezési hozzájárulás

¹⁶ Mishra 2025.

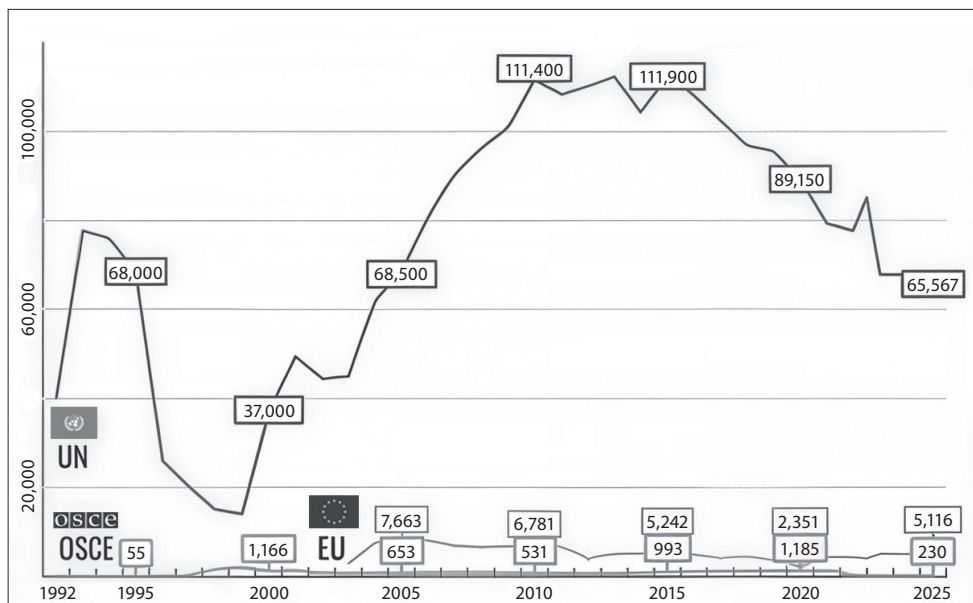
¹⁷ Resolution 2803 (2025).

¹⁸ A Béketanács a begyűjtött pénzből tervezi finanszírozni a BoP apparátusát, a palesztin regionális adminisztrációt (National Committee for the Administration of Gaza – NCAG), a Nemzetközi Stabilizációs Erőket (International Stabilization Force – ISF) és az övezet 3–5 év alatti újjáépítését.

¹⁹ Hansen et al. 2025, 12.

Bár a „szükségmegoldások” lehetővé teszik a célzott projektek támogatását, de ugyanakkor függőségeket is okoznak, a világszervezetet nemkívánatos politikai befolyásnak teszik ki. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy közben a donorok egyre inkább az önkéntes, költségvetésen kívüli hozzájárulások felé fordulnak (bár a felajánlások itt sem elegendőek), amelyeket szigorúan meghatározott célokra, elkülönítetten tartanak nyilván. A 6. ábra ezt az ellentmondásos trendet mutatja be, hogy amíg a békefenntartási költségvetés 10 év alatt 2,88 milliárddal (35%) csökkent, az olcsó politikai missziók költségvetése 34%-kal (239,5 milliárd dollárral) növekedett. Majdnem háromszorosára nőtt a Békeépítő Alap (PBF) pénzügyi állománya, 6%-kal emelkedett a humanitárius segélyezés alapja is, de mégis a szükségletekhez képest e területen is 55%-os elmaradás van. A költségvetés csökkenése az ENSZ vezetését a helyzet felülvizsgálatára kényszerítette, új javaslatokat dolgoztak ki a béketeremtő tevékenységek finanszírozására, illetve régóta fennálló pénzügyi hiányok kezelésére. A Közgyűlés a 2023. decemberi 78/257. számú határozatával²⁰ egy *többéves békétámogató különszámlát* hozott létre, amely a Békeépítő Alap finanszírozási mechanizmusaként szolgál. Emellett 2025. január 1-jétől jóváírt egy 50 millió dolláros keretet is a békeépítési számlára. Ez a kezdeményezés azt célozza, hogy segítsen a békefenntartás kiszámítható és fenntartható finanszírozásában, megerősítse az ENSZ beavatkozó képességét a kritikus helyzetekben.

Mindez azonban az általános finanszírozási nehézségeken nem segít, a pénzügyi kihívások kezelésében meg kell szüntetni a lehetőségek és képességek között meglévő – ahogyan Simai Mihály nevezte –, „szakadékokat”.²¹ Ezért a Közgyűlés most azzal kísérletezik, hogy megváltoztatja a 2025/2027 évekre a befizetési arányokat:²² az új határozat szerint a

6. ábra Globális békeműveletek (1992–2025)

Forrás: ZIF World Map Peace Operations, 2025–2026

²⁰ Resolution adopted by the General Assembly on 22 December 2023.

²¹ Simai 2019, 22., 24.

²² Implementation of General Assembly resolutions 55/235 and 55/236.

P5 tagállamok teherviselése a jelenlegi 58,6%-ról 61,7%-ra növekszik, de valamennyi kategóriában (B–J.) erősítették a „tehetősebb” államok befizetési kötelezettségeit (az F. szinten lévő Magyarország hozzájárulása például 0,0684%-ról 0,0892%-ra növekszik). Különösen a BT-tagok között lett nagy az átrendeződés, mert a fő teherviselők közül Kína hozzájárulása a jelenlegi 18,6%-ról 23,7%-ra emelkedik, amíg az Egyesült Államok befizetése 26,9%-ról 26,1%-ra csökken.

A békefenntartási költségvetés növelésére mindenképpen szükség van, mert az ENSZ nemzetközi válságkezeléshez történő hozzájárulása a 2010. évi 111 400 főről 2025-re 66 574 főre csökkent. Ez 1007 fővel kisebb mutató, mint a cikk első felében bemutatott adat, ami a két különböző időpontban (október 31., december 31.) történt felmérési eredményből fakad. Ugyanakkor rámutat arra, hogy a 2025. IV. negyedévben tovább csökkent az ENSZ-missziókban szolgáló békefenntartók száma. Bár a világszervezet még így is a globális békeműveletek (118 259 fő) *legnagyobb játékos*a (az erők 55%-át az ENSZ adja), amelyet az Afrikai Unió és a regionális afrikai szervezetek 28%-os (33 383 fő) hozzájárulása követ. A többi nemzetközi szervezet (az EU, a NATO és az EBESZ) szerepe a globális békefenntartásban sajnos jelentősen csökkent.²³

Az ENSZ pénzügyi megerősítése azonban *rövid távon nem javítja* majd a békefenntartás pénzügyi kondícióit, mert az Egyesült Államok – a legutóbbi missziós kudarcokra (MINUSMA – Mali; UNIFIL – Libanon; MONUSCO – Kongói Demokratikus Köztársaság) hivatkozással – teljesen új rendszerben kívánja biztosítani a 2025/2026. évi békefenntartási költségvetést.²⁴ Egy új pénzügyi alapot hoznak létre 2,1 milliárd nagyságrendben, amelyet az ENSZ-szervek nem kapnak meg közvetlenül, hanem elsődlegességgel lehívhatnak (America First Opportunities Fund – AIOF) saját céljaiknak megfelelően. A gyakorlati megvalósításról még viták zajlanak az amerikai adminisztráció és az ENSZ között, a javaslat azonban tovább gyengíti a szervezetet, nemcsak a kisebb összeg miatt (ez idáig 2,7 milliárd dollár volt az amerikai hozzájárulás), hanem azért is, mert a pénzzel a világszervezet nem tud önállóan gazdálkodni, állandó kérelmező szerepkörbe lesz beszorítva Washington felé. Az Egyesült Államok így is közel 1,6 milliárd dollárral (2024-ben 827 millió, 2025-ben 767 millió dollár adósságot halmozott fel) tartozik a világszervezetnek, ami nagyon megnehezíti a szervezet rendeltetés szerinti működését.²⁵ Ez a finanszírozási változás már *leképeződése Donald Trump elnök új világszervezeti politikájának*, melynek keretében az USA 31 ENSZ-szervezetből kilép²⁶ (a Békeépítő Bizottság, a Békeépítő Alap, a Gazdasági és Szociális Ügyek Hivatala mellett az Egészségügyi Világszervezetből, az Éghajlatváltozási Keretegyezményből stb.). Emiatt számos ENSZ-szervezet „túlélési üzemmódra” kényszerül, a humanitárius segélyezés 17 milliárdról 2 milliárd dollárra visszavágott összege pedig drasztikus döntésekre kényszeríti a New York-i központot. Fájdalmasan érintette az ENSZ különböző programjait az USA Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (USAID) 2025. évi bezárása is, hiszen az amerikai szervezet világszerte felügyelte sok millió ember (a Zif Kutatóközpont adatai szerint 2025-ben 305 millió fő szorult humanitárius segélyre, 104 millió fő pedig ideiglenes elhelyezésre) programjait (víz-, élelmiszer-ellátás, egészségügyi programok, menekülttáborok ellátása) Szudánban, Dél-Szudánban, Szíriában, Szomáliában, Haitin és más országokban, támogatta az ún. zöld forradalmat, a földművelés korszerűsítését, a szegénységből történő kitorés lehetőségeit. A Fehér Ház a korábbi segélyezési politikáját – hasonlóan a békefennt-

²³ Peace Operations 2025/2026.

²⁴ Landay–Pamuk 2025.

²⁵ United Nations presses for answers on... 2026.

²⁶ These are the 66 global... 2026.

tartáshoz – egy új programmal, az ún. America First (Amerika az első) segélyezési koncepcióval váltja fel. Sok nehézség várható addig, amíg az új amerikai segélyezési koncepció gördülékenyen működni fog.

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE AZ ENSZ-BÉKEFENNTARTÁSBAN

A rendszerváltozás után a magyar biztonság- és védelempolitika a nemzetközi béke fenntartását és az európai stabilitás erősítését tűzte ki egyik fontos célként, amelynek elérésére békefenntartás szempontjából elsősorban az *ENSZ-műveletek* jöttek számításba.²⁷ Az ENSZ-békefenntartásban a Magyar Honvédség 1988-tól vesz részt. Az 1990-es évek első felében hazánk kisebb létszámú, néhány fős, főleg megfigyelőkből álló kontingensekkel vett részt az ENSZ misszióiban (Irak-Kuvait, Angola, Uganda, Mozambik²⁸ stb). 1995-ben a kormány már fegyveres alakulatot küldött nemzetközi békemissziókba (Sínai-félsziget, Ciprus, a volt Jugoszlávia utódállamai). Azóta a magyar részvétel az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ által vezetett missziókban folyamatos, de néhány alkalommal ad hoc koalíciós műveletben is részt vettünk. A 2000-es évek elején a különböző nemzetközi missziókhoz történő hozzájárulás 1000 fő körül stabilizálódott, és az volt a szándék, hogy az erők mintegy 10%-ban ENSZ-missziókban vegyenek részt. A NATO-tagságot követően azonban egyre nehezebb volt ezt az arányt fenntartani: 2015-ben távoztak 20 év után a magyar békefenntartók az egyiptomi Sínai-félszigetről, 2018-ban pedig Ciprusról tért véglegesen haza a magyar csapatkontingens. 2025 januárjában 35 katona (nyolc szakértő, hat törzstiszt, 21 fős kontingens [egy fő katonanő]) szolgált az ENSZ-ben, amellyel 67. helyen vagyunk a 121 békefenntartót biztosító ország sorrendjében.²⁹ Hozzá kell tenni, hogy Magyarország ENSZ-hozzájárulásán nemcsak katonai, hanem a rendőri (jelenleg hét rendőr teljesít missziós szolgálatot) *részvétel is kell érteni*, amihez alkalmanként civil hozzájárulást is hozzá kell számolni.³⁰ Sajnos nincs olyan kormányzati szerv, amely hazánkban valamennyi hozzájárulási formát regisztrálná és nyilvántartaná.

Ha a magyar (katonai és rendőri) hozzájárulás ENSZ-statisztikáit böngésszük, nagyon sok érdekes adatot találhatunk. 1990-ben 15 fővel értük el a legjobb helyezést (23. hely) a hozzájáruló országok közül, 2018-ban pedig – az UNFICYP-ből való jelentős kivonulás miatt – a leggyengébb (86. hely) pozícióba kerültünk. Igaz, a három évtized alatt sok minden megváltozott, az ENSZ-hozzájáruló országok száma gyakorlatilag megháromszorozódott, a magyar ENSZ-en kívüli békefenntartói igény (EBESZ, NATO, EU) is többszörösére nőtt. Az adatok szerint Magyarország 2005-ig jól teljesített a világszervezetben, folyamatosan az első 50 országban foglalt helyet. Ezt követően azonban a létszám 100 fő alá esett, ami a korszoki jelenlét megerősítésével függött össze, ezért aztán lecsúsztunk a 64. helyre. Amikor pedig már nem ambicionáltuk az ENSZ-hozzájárulásokat, erősorrendünk a 64. és 72. hely között mozgott, attól függően, hogy a többi tagállam milyen vállalásokat tett. Az UNIFIL 2021-ben történő megerősítésével újra visszakapaszkodtunk a középmezőnybe, de a misszió

²⁷ Szenes et al. 2019.

²⁸ Boldizsár 2025, 356–358.

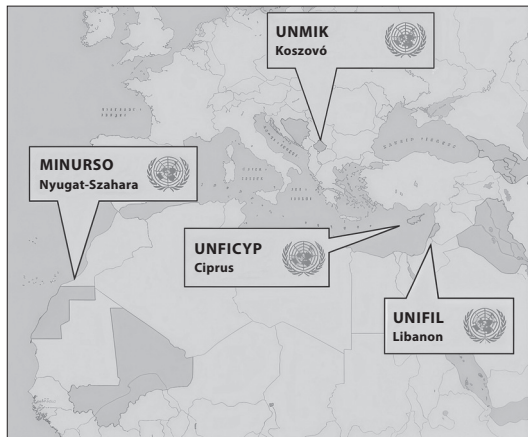
²⁹ Contribution of Uniformed Personnel... 2025.

³⁰ Az ENSZ-szakirodalom különbséget tesz a katonai erőt felajánló országok (Troop Contributing Nation – TCC) és a rendőri erővel hozzájáruló országok (Police Contributing Country – PCC) között, illetve más-más szakkifejezést használ a katonai erők alkalmazásának szabályaira (Rules of Engagement), mint a rendőri erők használatának kérdéseire (Directive on the Use of Force).

megszűnésével ismét visszakerülünk a „lemaradók” csoportjába. Pedig a világszervezeti adatok elemzése azt mutatja, hogy egy kétszáz fős ENSZ-hozzájárulással Magyarország tartósan az első 50 ország között lehetne, amellyel egyúttal visszanyernénk az 1990-es években élvezett jó térségi helyezést, mert már nagyon leszakadtunk a szomszédos országok többségétől (pl. Szerbia a 38. helyen van [270 fő]; Szlovákia 52. [248 fő], Ausztria 52. [175 fő]). Ez annál is inkább reális cél lehetne, mert a NATO- és EU-missziók száma tartósan stagnál, több lehetőség lenne ENSZ-feladat vállalására.

Az elmúlt évek átszervezése során a Magyar Honvédség ENSZ „központja”, az *MH Békétámogató Kiképző Központ* (MH BTKK) átalakult *MH Katonai Továbbképző Központtá*. Bár a nemzetközi ENSZ-kiképzéseit továbbra is tartja (pl. a nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamot [IMOC]), a kiképzés fókuszba kiszélesedett a NATO és EU irányába, elveszítette ENSZ-fókuszát a közel 25 éves intézmény. Azért bízni lehet abban, hogy az új szervezet megőrzi az ENSZ előretolt „világítótornya” funkciót, tovább erősíti a Magyar Honvédségben a világszervezet céljait, értékeit, feladatait és eszmeiségét.

A Magyar Honvédség 2025-ben *négy misszióban* vett részt: az UNFICYP-ben Cipruson, a MINURSO-ban Nyugat-Szaharában, UNIFIL-ben Libanonban és az UNMIK-ben Koszovóban. Még ez a kisszámú jelenlét is három kontinensen történő békefenntartási hozzá-

7. ábra A Magyar Honvédség részvétele ENSZ-missziókban (Szerkesztette a szerző)

járulást jelent. A MINURSO-ban 7 fő katonai megfigyelő végzi a tűzszüneti megállapodásban és katonai egyezményekben foglalt követelmények betartásának ellenőrzését. Az UNIFIL-ben 16 fő látja el az erők megóvásával kapcsolatos járőrözési feladatokat egy lengyel század kötelékében. Az UNMIK-ben 2022-től veszünk részt egy fővel, aki az ENSZ BT határozata alapján más koszovói nemzetközi szervezetekkel (KFOR, EBESZ, EULEX) végzi az együttműködési és koordinációs feladatokat. Az UNFICYP-ben 11 fő látja el a szolgálatot törzsbeosztásokban, és végrehajt katonai rendészeti feladatokat.

BEFEJEZÉS

Az ENSZ 80. születésnapja nehéz helyzetben találta a világszervezet egyik legfontosabb területét, a békefenntartást. A kéksapkások és kéksisakosok jelenléte (11 művelet), ereje (66 500 fő) és finanszírozása (5,6 milliárd dollár) csökkent a korábbi időszakhoz viszonyítva, ugyanakkor a problémák tovább erősödnek. Pedig 2025/2026-ban továbbra is számos válság és fegyveres konfliktus nehezíti a világ helyzetét, az orosz–ukrán háborútól a szudáni fegyveres összecsapáson át a gázai konfliktusig. Bár António Guterres ENSZ-főtitkár próbált lendületet adni a békefenntartásnak az *Új Békeprogrammal*, az új célokat és feladatokat *nem lehet megvalósítani a tagállamok aktívabb részvétele nélkül*. Az ENSZ béke és biztonság érdekében végzett tevékenysége újra erős nyomás alá került a tagállamok, a megosztott Biztonsági Tanács, a versengő tagállamok és a béke ellenségei részéről. Sajnos Donald Trump

a második elnöki ciklusában is folytatja az ENSZ-t gyengítő politikáját, ismét a nemzeti érdekeket állítja a középpontba, 66 (közte 31 ENSZ) nemzetközi szervezetből való kilépéssel háttérbe szorítja a multilaterális megközelítéseket és együttműködést. Az Egyesült Államok látványosan elfordult az olyan ENSZ-tevékenységektől, mint a humanitárius segítségnyújtás, az egészség javítása, a globális klímavédelem, a sokszínűség vagy a jogállamiság kérdésköre. A világszervezetből való kilépések számos békefenntartáshoz kapcsolódó intézményt közvetlenül is érintenek. Még nem látható, hogy az ENSZ megreformálására irányuló új amerikai kezdeményezések (például a gázai újjáépítést „vezénylő” *Béketanács* [BoP], az America First új segélyezési politika) milyen eredménnyel járnak, miközben a szakpolitikai átalakítás komoly pénzügyi, szervezeti, működési zavarokat okoz, és *legitimitási problémát jelent az Egyesült Nemzetek Szervezetének*. A *nehézségek* ugyanakkor lehetőséget is jelenthetnek az olyan országoknak (pl. Kína, a globális Dél egyes nemzetállamai), amelyek erősebb befolyást szeretnének szerezni a világszervezetben. Németország például az elmúlt egy évben (2025 februárjától egy évig töltötte be a Békeépítő Bizottság [PBC] elnöki funkcióját) számos olyan erőfeszítést tett a tekintetben, hogy *újabb erőforrásokat, képességeket, kiképzést és partneri megoldásokat szerezzen a békefenntartásnak*. A kezdeményezésekhez Magyarország is csatlakozott, bár egyelőre nem tervez *több kéksapkás katonát* küldeni a békeműveletekbe, *új ENSZ Egyetemi Kutatóintézetet* fogad be *Kőszegen*,³¹ amely a béke, a biztonság és a jövő technológiáinak nemzetközi kutatását végzi. Az idei ENSZ-főtitkárválasztás és a világ-szervezet vezetésének megújulása jó hatással lehet a nehéz helyzetben lévő békefenntartás ügyére, olyan *új kezdeményezéseket hozhat, amelyek segítenek kilábalni a válságból 2028-ig, a békefenntartás 80. évfordulójáig*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Akadémiai szakirodalom

- Boldizsár Gábor: *A Magyar Honvédség szerepvállalása az ENSZ mozambiki missziójában (ONUMOZ) 1992–1994*. In: Balogh Lídia et al.: Magyarország az ENSZ-ben: diplomácia, emberi jogok, jelenlét. ELTE HTK Történettudományi Kutatóintézet – Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2025, 356–358. <https://doi.org/10.65480/ensz.2025.14> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 30.)
- Hansen, Annika S. et al.: *Five trends in UN Peace Operations – And Five Calls to Action*. Zif Study, Center for International Peace Operations, 2025. 01. https://www.zif-berlin.org/sites/zif-berlin.org/files/2025-02/ZIF-Study_5%20Trends%20in%20UN%20PeaceOperations.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 12. 15.)
- Peace Operations 2025/2026. ZIF Center for International Peace Operations, 2025. 12. 01. https://www.zif-berlin.org/sites/zif-berlin.org/files/2025-11/ZIF%20Dashboard%20Peace%20Operations_2025-2026.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 16.)
- Russo, Jenna et al.: *Ten years after HIPPO: Assessing Progress and Charting the Future of UN Peace Operations*. International Peace Institute, New York, 2025. 07. 08. <https://www.ipinst.org/2025/07/ten-years-after-hippo-assessing-progress-and-charting-the-future-of-un-peace-operations> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 20.)

³¹ Hankó Balázs: ENSZ egyetemi... 2025.

- Simai Mihály: *A hetvenöt éves ENSZ és a multilaterális együttműködés jövője a polarizálódó és széteső világban*. Műhelytanulmányok 135. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, Budapest, 2019. 11. 22. https://real.mtak.hu/104047/1/MT135_201912_Simai.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 17.)
- Szenes Zoltán, et al.: *Jubileumi évfordulók: ENSZ-békefenntartás és a Magyar Honvédség*. Honvédségi Szemle, 147. évf. 2019/1., 13–32. https://real.mtak.hu/125159/1/HSZ_2019_147_1_Szenes_Zoltan.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 17.)

Dokumentumok

- 2025 Report of the Secretary-General on Assistance in Mine action. UNMAS, 2025. <https://www.unmas.org/en/2025-report-of-secretary-general-assistance-mine-action> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 16.)
- Action for Peacekeeping +. Sixth Progress Report. United Nations Peacekeeping, 2025. 02. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/a4p_sixth_progress_report.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 05. 04.)
- A New Agenda for Peace. Political and Peacebuilding Affairs, 2023. 07. 20. <https://dppa.un.org/en/a-new-agenda-for-peace> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 12.)
- Contribution of Uniformed Personnel to UN by Country and Personnel Type. United Nations Peacekeeping, 2025. 08. 31. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/05_missions_detailed_by_country_89_august_2025.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 01. 10.)
- ENSZ Alapokmány – 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 02.)
- How we are funded. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 15.)
- Implementation of General Assembly resolutions 55/235 and 55/236. Scale of assessment for the apportionment of the expenses of UN peacekeeping operations. United Nations General Assembly, 2024. 12. 31. <https://docs.un.org/en/A/79/318/Add.1> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 10.)
- Peacekeeping Operations Fact Sheet. United Nations Peacekeeping, 2025. 06. 30. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_fact_sheet_june_2025_english.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 20.)
- Peacekeeping Operations Fact Sheet. United Nations Peacekeeping, 2025. 10. 31. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_fact_sheet_october_2025_english_revision_1.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 20.)
- Reforming Peacekeeping. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/reforming-peacekeeping> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 20.)
- Resolution 2803 (2025) Adopted by the Security Council its 10046th meeting on 17 November 2025. United Nations Security Council, 2025. 11. 17. [https://docs.un.org/en/s/res/2803\(2025\)](https://docs.un.org/en/s/res/2803(2025)) (Letöltés időpontja: 2026. 01. 15.)
- Resolution adopted by the General Assembly on 22 December 2023. 78/257 Investing in prevention and peacebuilding. United Nations General Assembly, 2023. 12. 28. <https://docs.un.org/en/A/RES/78/257> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 15.)
- Secretary General's Remarks to Security Council High-Level Debate on Collective Action to Improve UN Peacekeeping Operations. United Nations Peacekeeping, 2018. 03. 28. <https://peacekeeping.un.org/en/secretary-generals-remarks-to-security-council-high-level-debate-collective-action-to-improve-un> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 05.)

- Szerződés a jövőért. Pact for the Future: A Vision for Global Collaboration – United Nations – Regional Information Centre for Western Europe, 2024. 11. 28. <https://unric.org/en/pact-for-the-future/> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 14.)
- Trends in World Military Expenditure, 2024. SIPRI Fact Sheet, 2025. 04. <https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 15.)
- Uniformed Women in Peace Operations. United Nations Peacekeeping. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/uniformed_women_in_pk_2022_stats_updated.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 12.)
- United Nations presses for answers on UN funding commitments. Aljazeera, 2026. 02. 09. <https://www.aljazeera.com/news/2026/2/9/united-nations-presses-for-answers-on-us-funding-commitments> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 12.)
- UN Peacekeeping factsheets. <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/dpko-brochure-2018v17.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 06.)
- Women in Peacekeeping. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/women-peacekeeping> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 05.)

Médiaforrások

- Hankó Balázs: ENSZ egyetemi intézet alakul Kőszegen. kormány.hu, 2025. 11. 13. <https://kormany.hu/kormanyzat/kulturalis-es-innovacios-miniszterium/hirek/hanko-balazs-ensz-egyetemi-intezet-alakul-koszegen> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 18.)
- Landay, Jonathan – Pamuk, Humeyra: *Trump administration proposes scrapping UN Peacekeeping funding*. Reuters, 2025. 04. 15. <https://www.reuters.com/world/trump-administration-proposes-scrapping-un-peacekeeping-funding-2025-04-15/> (Letöltés időpontja: 2025. 05. 12.)
- Mishra, Vibhu: *General Assembly approves \$5.4 billion UN peacekeeping budget for 2025–2026*. UN News, 2025. 07. 01. <https://news.un.org/en/story/2025/07/1165191> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 20.)
- Rubio, Marco: Secretary of State Marco Rubio at the Munich Security Conference. United States Department of State, 2026. 02. 14. <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2026/02/secretary-of-state-marco-rubio-at-the-munich-security-conference> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 15.)
- Unanimously Adopting Resolution 2790 (2025), Security Council Extends Mandate of United Nations Interim Force in Lebanon. 9989th Meeting (PM), SC/16159 Unanimously Adopting Resolution 2790 (2025), Security Council Extends Mandate of United Nations Interim Force in Lebanon | UN Meetings Coverage and Press Releases (Letöltés időpontja: 2026. 03. 05.)
- These are the 66 global organizations the Trump administration is leaving. AP News, 2026. 01. 08. <https://apnews.com/article/trump-administration-global-organizations-un-daaa4c9f459d7a492536a1a4e3b7697c> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 14.)

Nyizsnyik Ferenc őrnagy:

AZ OROSZ ÉS AZ UKRÁN LÉGI MŰVELETEK TAPASZTALATAI

ÖSSZEFOGLALÓ: Napjaink konfliktusaiban a légi műveletek döntő szerepet játszanak. A 2022 óta zajló orosz–ukrán háború azonban elsősorban a szárazföldön zajlik. Légi fölény nélkül egyik fél sem képes döntő pozícióba kerülni, a konfliktus befagyott. A hagyományos repülőeszközök alkalmazása háttérbe szorult, drónokat viszont mindkét fél soha nem látott mértékben használ. Az Ukrajnába érkező haditechnikai eszközök változtathatnak a konfliktus kimenetelén, de ehhez nemcsak új eszközökre, új gondolkodásmódra is szükség van.

KULCSSZAVAK: légi fölény, A2/AD, drónháború

A SZERZŐRŐL:

Nyizsnyik Ferenc őrnagy az MH Összhaderőnemi Műveleti Parancsnokság, Felderítő Főnökség, Elektromágneses Hadviselés Részleg részlegvezetője (ORCID: 0009-0003-7512-2563; MTMT: 10101818)

A LÉGI FÖLÉNY HIÁNYA

A NATO a műveletek tervezése során nagy hangsúlyt fektet a légi fölény kivívására. A légi fölény biztosítja azt, hogy a műveleteket a szemben álló légierő minél kisebb mértékben legyen képes megzavarni, ezzel biztosítjuk a művelet sikerét, illetve minimalizáljuk a saját csapatok által elszenvedett veszteségeket.

Az AAP-06¹ NATO-dokumentum így definiálja a légi fölényt (air superiority), illetve a légi uralmat (air supremacy): „Légi fölény: a szemben álló felek közötti harcok során az erőviszonyok olyan mértékű egyenlőtlensége, amely az egyik fél számára lehetővé teszi azt, hogy a másik fél jelentős ellentevékenysége nélkül hajthasson végre szárazföldi, tengeri és légi műveleteket egy adott helyen és időben.”² „Légi uralom: olyan mértékű légi fölény, amely a szemben álló felet képtelenné teszi a hatékony ellentevékenységre.”³

Az orosz–ukrán konfliktus során egyik fél sem rendelkezik légi fölénnel. Ukrajnának az orosz túlerővel szemben nem volt lehetősége kivívni, mivel a műveletek kezdetekor csak elavult, a szovjet időkből maradt repülőeszközökkel rendelkezett, mint például a Szu–27 és a MiG–29 vadászipilóták. További probléma volt, hogy a 2014 óta tartó polgárháború miatt kiszorult a szakadár területekről, és az ott kiépített infrastruktúrát sem tudja használni.

¹ AAP-06 2020.

² „Air Superiority: That degree of dominance in the air battle of one force over another which permits the conduct of operations by the former and its related land, sea and air forces at a given time and place without prohibitive interference by the opposing force.”

³ „Air Supremacy: That degree of air superiority wherein the opposing air force is incapable of effective interference.”

Oroszország ezzel szemben jelentős méretű légierő fölött rendelkezik, a repülőeszközök darabszáma és technikai fejlettsége szempontjából egyaránt. Ennek ellenére sem vívott ki légi fölényt még a szakadár területek feletti légtérben sem. Ezzel veszni hagyta az első napokban elérhető döntő győzelem lehetőségét.⁴

A háború kitörése előtt az erőegyensúly egyértelműen Oroszországnak kedvezett, mivel mintegy 350 repülőeszköze települt a térségben, ami elegendő napi több száz légi bevetés végrehajtására. Ezenkívül az orosz légierő eszközei jobb fedélzeti radarberendezéssel rendelkeztek, és nagyobb hatótávolságú levegő-levegő és levegő-föld rakétákkal voltak ellátva.⁵

A konfliktus első napjaiban Oroszország kísérletet tett a légi fölény kivívására. Az ukrán légierő és légvédelem kritikus infrastruktúráit kezdte el támadni nagy hatótávolságú fegyverekkel. A ballisztikus rakétákat és a stratégiai bombázók által indított támadó robotrepülőgépeket nagy számban alkalmazták Ukrajna egész területén (a hátsószakban is) elhelyezkedő célpontok ellen. Így sikerült is megsemmisíteni számos repülő- és légvédelmi eszközt.

Az orosz vadászbombázók általában nem irányított rakétákkal támadták a kijelölt célpontokat, meglehetősen alacsony pontossággal. A vadászrepülőgépek közepes és nagy magasságon oltalmazták a csapásmérő kötelékeket. Több ukrán vadászgépet is megsemmisítettek, de az ukrán légierő is könnyvelhetett el légi győzelmet.⁶

Oroszország mindig nagy hangsúlyt fektetett a repülőeszközök fejlesztésére. A legújabb eszközöket már aktív elektronikusan pásztázott radarral látták el, a manőverezőképességük is jelentős fejlődésen ment keresztül, és a lopakodó képesség is megjelent. Megnövekedett a légi harc-rakéták hatótávolsága is. Mindez megerősítette azt a feltételezést, hogy Oroszország doktrínáisan is kiemelt fontossággal kezeli a légi fölény kivívását. A NATO ennek megfelelően egyenrangú partnernek tekintette az orosz légierőt.⁷

Az orosz vezetés nem számított Ukrajna részéről komoly ellenállásra, a szárazföldi csapatokat ennek megfelelően indították útba. Az eredetileg rendfenntartó szerepre kijelölt alakulatok oszlopmenetet hajtottak végre, kellő védelem nélkül. Az ukrán haderő jelentős károkat tudott okozni ezekben a menetoszlopokban, így a légierő szerepváltásra kényszerült: a légtér ellenőrzése és a légi fölény kivívása helyett a szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatását biztosították.⁸

Az ukrán vezetés a rendelkezésére álló információk hatására még időben széttelepítette az eszközeit, így a csapások ellenére is meg tudta őrizni a légvédelmi képességeit. Ez ugyan nem túl jelentős, de arra elegendőnek bizonyult, hogy az orosz légierő tevékenységét akadályozni tudja.

A konfliktus két fázisra osztható: az első fázisban egyik fél sem rendelkezett jelentős légvédelmi képességekkel a harcérintkezés területén. Ezt a képességet azonban mindkét fél fokozatosan erősítette, így a konfliktus második felét a hozzáférést akadályozó⁹ eljárások dominálják. A két fázis között az átmenet fokozatos volt, a légvédelmi eszközök egyre nagyobb számú megjelenése jellemezte.

⁴ Deptula 2024.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Ichaso 2023.

⁸ Deptula 2024: i. m.

⁹ Anti-Access/Area Denial (A2/AD).

ELSŐ FÁZIS – A FÖLVONULÁS IDŐSZAKA

Az első fázisban az orosz légierő folytatta a konfliktus elején megkezdett tevékenységet, azaz az ukrán katonai (és civil) kritikus infrastruktúra támadását távolról indított (*stand-off*) támadó robotrepülőgépekkel. Ezek között a legjelentősebbek a H-101 (AS-23 Kodiak) és a H-47M2 (AS-24 Killjoy) voltak, amelyeket stratégiai bombázókról (Tu-22M3 Backfire, Tu-160 Blackjack) indítottak. Ezek a bombázók soha nem repültek be ukrán légterbe, a fegyvereket biztonságos távolságról – esetenként több mint 1000 km-ről – indították.

A bombázások során azonban kiderült, hogy ezek az eszközök nem elég pontosak a precíziós csapásokhoz, a számuk pedig nem elegendő ahhoz, hogy minden pusztítandó célt támadjanak velük. Az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók pedig az elektronikai alkatrészek beszerzését is akadályozták, így azok pótlása sem haladt a kellő mértékben.

A csapások számának fenntartása érdekében ezért ballisztikus rakétákat (pl. 9K720 Iszkander SS-26 Stone) vagy légvédelmi rakétákat (pl. Sz-300 SA-10 Grumble) is alkalmaztak föld-föld üzemmódban. Ezeknek a hatótávolsága és a pontossága elmaradt a támadó robotrepülőgépek megfelelő paramétereitől, így gyakran előfordult az is, hogy civil létesítményeket (lakóépületeket, kórházakat, bevásárlóközpontokat) ért találat. Az ukrán légvédelem ezekre a csapásokra nem tudott érdemben reagálni, a tett intézkedések legtöbb esetben a következmények fölszámolására korlátozódtak.

Az orosz szárazföldi haderő és haditengerészet is jelentős veszteségeket szenvedett ebben az időszakban. A török gyártmányú TB2 Bayraktar drónok rendkívül hatékonyak bizonyultak felszíni célpontok elleni támadásra. A hadihajók légvédelmi képessége kevésnek bizonyult a drónok ellen, ezért az orosz haditengerészet szükségmegoldáshoz folyamodott: a hajók tatján lévő helikopter-leszállóhelyre 9K330 Tor SA-15 Gauntlet vagy hasonló légvédelmi rakétarendszert telepítettek.

A szárazföldi egységek közvetlen légi támogatását Szu-25 Frogfoot csatarepülőgépek és Szu-34 Fullback vadászbombázók látták el. Az orosz légierő alkalmazási elvei teljesen eltérnek a NATO-országok által megszokott eljárásoktól. A repülőeszközöket a közelmúlt konfliktusaiban, így az ukránai műveletekben is szinte kizárólag a szárazföldi műveletek támogatására használták, egyfajta „repülő tűzérés” szerepben. A légi műveletek koordinálását a szárazföldi csapatok parancsnokai végzik, így Oroszország nem képes kihasználni a légierőben rejlő teljes potenciált.¹⁰

A gyakorlatok során az orosz légierő elemei gyakoroltak ugyan bonyolult manővereket, mint például éjszakai vagy bonyolult időjárási viszonyok közötti repülések, földközeli vagy nagy magasságú repülések, valamint tartalék repülőterekről történő feladat-végrehajtás. Ezeket a feladatokat viszont csak önmagukban hajtották végre, nem ágyazták őket komplex műveleti elgondolásokba. Harcászati szinten is inkább kis kötelékek alkalmazása jellemző.¹¹ Valószínűleg emiatt nem hajtottak végre összetett légi műveleteket¹² sem.

Ezen felül az orosz repülőeszközök és a légvédelmi rendszerek közötti koordináció is alacsony színvonalú, integrációról nem beszélhetünk. Elavult saját-idegen felismerő¹³ eljárásokat alkalmaznak, és az összhaderőnemi eljárásokat sem gyakorolják a szükséges mértékben. Ezek a körülmények együttesen könnyen okozhatnak baráti tüzet.¹⁴

¹⁰ Deptula 2024: i. m.

¹¹ Ichaso 2023: i. m.

¹² Composite Air Operations (COMAO).

¹³ Identification, Friend or Foe (IFF).

¹⁴ Ichaso 2023: i. m.

MÁSODIK FÁZIS – AZ A2/AD IDŐSZAKA

Az első fázis tapasztalatai alapján mindkét fél nagymértékben fejleszteni kezdte a légvédelmi képességeit. 2023 tavaszától kezdve mindkét oldalon jelentős számban álltak rendelkezésre a légvédelmi eszközök. Az Ukrajnának adományozott technikai eszközök típusát és számát az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat 2022 és 2024 között Ukrajnának adományozott légvédelmi rendszerek¹⁵

Típus	Mennyiség	Adományozó	Vállalás éve	Szállítás éve
Sz-300PMU	1	Szlovákia	2022	2022
IRIS-T SLM	4	Németország	2022	2022–2024
Crotale NG	2	Franciaország	2022	2022
MIM-23B I-Hawk	1	Spanyolország	2022	2022
Skyguard / Aspide	1	Spanyolország	2022	2022
NASAMS	8	USA	2022	2022-től
MIM-104 Patriot	1	USA	2022	2023
SAMP/T	1	Franciaország, Olaszország	2023	2023
NASAMS	5 rendszer 10 indítóállvány	Kanada, Litvánia, Norvégia, USA	2023	2023–2024
Skyguard / Aspide	Min. 1	Olaszország	2023	2023
IRIS-T SLM	4	Németország	2023	2024-től
IRIS-T SLS	12	Németország	2023	2023-től
MIM-104 Patriot	2 rendszer 4 indítóállvány	Németország, Hollandia	2023	2023
MIM-23B I-Hawk	1	Spanyolország	2024	2024
SAMP/T	1	Olaszország	2024	2024
MIM-104 Patriot	4 rendszer 5 indítóállvány	Németország, Hollandia, Románia, USA	2024	2024-től
IRIS-T SLM	4	Németország	2024	2024-től
NASAMS	10	Norvégia	2024	2024-től

Az orosz fél részben Ukrajna keleti határain keresztül, részben tengeri úton, a Krímen át nagy mennyiségű légvédelmi rakétarendszert szállított Ukrajna területére. Megtalálhatóak közöttük a már említett Sz-300 és 9K330 Tor, valamint a 9K37 Buk rendszer SA-11 Gadfly SA-17 Grizzly változatai is.

Ukrajnába pedig adományok révén kerültek korszerű légvédelmi eszközök, mint például az amerikai MIM-104 Patriot, a MIM-23 Hawk és a norvég–amerikai NASAMS. Ezen kívül saját fejlesztésű, gyors, de hatékony megoldást is találtak arra a problémára, hogy a szovjet légvédelmi rakétarendszerekhez rendszeresített rakéták rohamosan fogytak: létrejött az amerikai–ukrán FrankenSAM program.

¹⁵ Di Mizio – Gjerstad 2025 alapján.

Ennek keretében a szovjet légvédelmi rakétarendszereket képessé tették nyugati országokban gyártott rakéták kilövésére. Három változat jött létre: az egyik a Buk indítóállványát módosította úgy, hogy amerikai Sea Sparrow rakétákat indítson, a másik egy 9K33 Osa SA–8 Gecko indítóállványról alkalmaz szintén amerikai Sidewinder rakétákat, a harmadik esetben pedig az amerikai Patriot rendszert kombinálták szovjet gyártmányú radarokkal.¹⁶

A FrankenSAM program előnye, hogy a platformok üzemeltetéséhez és karbantartásához szükséges képzettséggel már rendelkezik az üzemeltető állomány, a rakéták pedig olcsóbbak és könnyebben beszerezhetők, mint a komplett légvédelmi rendszerek. Természetesen ez csak átmeneti megoldás, de a rendelkezésre álló eszközöket a lehetséges mértékben kihasználták.

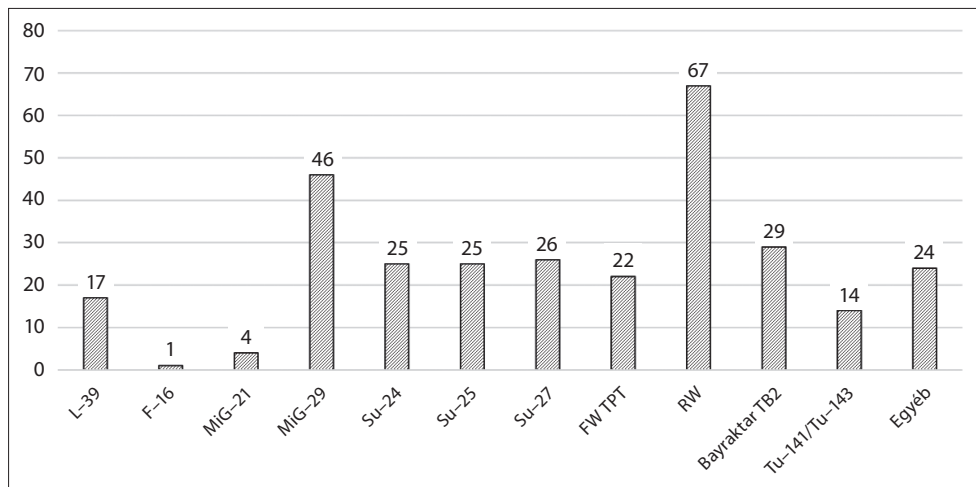
Ezek a fegyverrendszerek nagymértékben átalakították a légierő tevékenységét mindkét oldalon. Az ukrán légvédelem az új eszközök segítségével képessé vált a támadó robotrepülőgépek és más távolról indítható fegyverek leküzdésére, így ezek hatékonysága drasztikusan lecsökkent. Az amúgy is fogytán lévő készletek miatt ezek használatát az orosz légierő minimálisra csökkentette.

A szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatását végző repülőgépek pilótái ugyan rendelkeztek harci tapasztalattal, de ezeket Grúziában és Szíriában szerezték, ahol sem elleneség légierő, sem jelentős légvédelem nem akadályozta őket a feladatuk végrehajtásában.¹⁷

Az ukrán hadszíntéren ezek a tapasztalatok nem voltak relevánsak. Az eszközöket védelem nélkül alkalmazták, ráadásul megszokott útvonalakon, megszokott időben repültek, tálcán kínálva ezzel a célokat az ukrán légvédelem számára, amely élt is a lehetőségekkel. Az orosz légierő a legtöbb eszközt a frontvonalon vagy annak közelében veszítette el.

Az orosz légierő veszteségeinek zömét a vadászbombázók (Szu–25, Szu–34) és a helikopterek teszik ki, amelyek szintén a frontvonal közelében hajtottak végre feladatot, így szintén ki voltak téve az ukrán légvédelem támadásának.¹⁸

A nagy értékű célpontokat – Tu–22M3, Tu–95 Bear, A–50 Mainstay, Szu–57 Felon – a földön, nagy hatótávolságú drónok alkalmazásával sikerült megsemmisíteniük az ukrán erők-

1. ábra Az ukrán veszteségek (Szerkesztette a szerző)

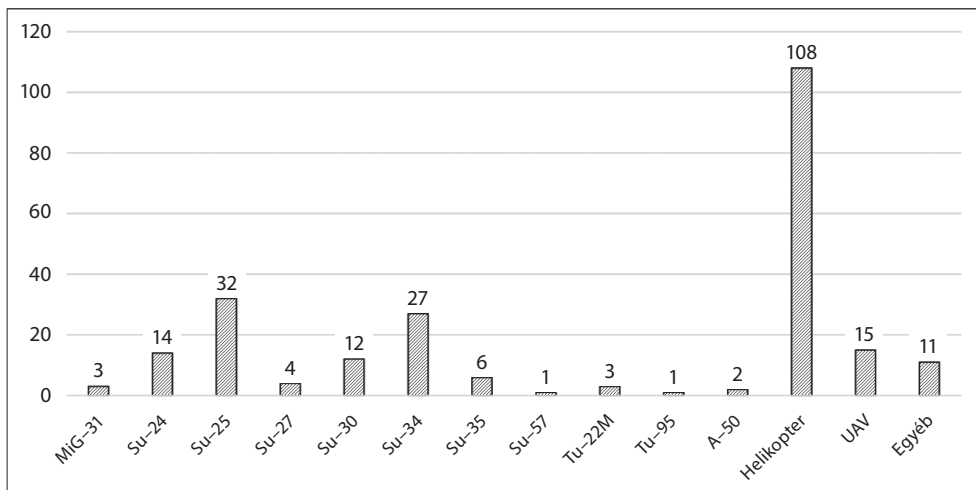
¹⁶ Axe 2024.

¹⁷ Ichaso 2023: i. m.

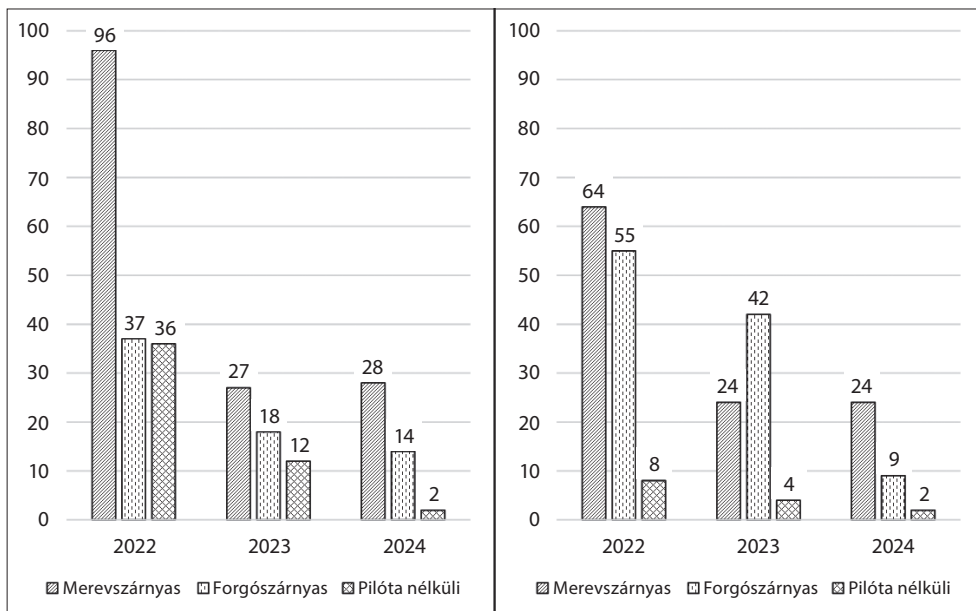
¹⁸ Aircraft Losses... 2025.

nek.¹⁹ A stratégiai bombázók elvesztése nemcsak a képesség csökkenését okozta, hanem az orosz légierő presztízsére is káros hatással volt.

Mindkét oldal a konfliktus első évében szenvedett jelentős veszteségeket. A műveletek második fázisában, vagyis miután mindkét oldal nagy mennyiségű légvédelmi eszközt telepített a hadszíntérre, a légi műveletek mindkét oldalról a szárazföldi csapatok támogatására korlátozódnak, az elvesztett repülőeszközök száma is lecsökkent.

2. ábra Az orosz veszteségek (Szerkesztette a szerző)

3. ábra Az ukrán és orosz veszteségek évekre bontva (Szerkesztette a szerző)

¹⁹ Uo.

DRÓNHÁBORÚ

A kialakult helyzetre mindkét fél válasza a drónok tömeges alkalmazása volt. Az orosz haderő az Irántól vásárolt, majd 2023-tól Oroszországban is gyártott Sahed öngyilkos drónokat alkalmazta. Ezek hatótávolsága és pusztítóképessége összemérhető a támadó robotrepülőgépekével, de sokkal egyszerűbb felépítésűek, így nem igényelnek olyan alkatrészeket, amelyek a szankciók hatálya alá esnek, egyúttal sokkal olcsóbbak is. Az importnak és a hazai gyártásnak köszönhetően az orosz légierő tömegesen képes a drónok pótlására.

A Sahed drónok ugyan lassúak, és könnyű célpontot nyújtanak az ukrán légvédelem számára, viszont tömegesen alkalmazzák őket, így túlterhelve a légvédelmi rendszerek és kezelők képességeit. Ez biztosítja, hogy a legtöbb esetben több drón képes eljutni a célobjektumig.

Gyakran „csali” drónokat is alkalmaznak, vagyis olyanokat, amelyek nem hordoznak robbanótöltetet, egyedüli céljuk az, hogy túlterheljék a légvédelmi rendszert a drónrajjal.

Az ukrán fél is drónok alkalmazásához folyamodott. A szárazföldi csapatoknál jelentős mennyiségű FPV-drón²⁰ került alkalmazásra. Ezek kis méretűek, jellemzően egy ember által kényelmesen hordozhatóak. Kereskedelmi forgalomban kapható alkatrészekből, 3D nyomtatott vázra készülnek, ez tette lehetővé azt, hogy a szárazföldi csapatok részére tömegesen, százezres nagyságrendben szállítsák ezeket a drónokat. Robbanószert is képesek hordozni, de elsősorban felderítésre használják őket.

Az FPV-drónok által okozott legjelentősebb változás az, hogy így a felderítési és megfigyelési képesség szakaszszinten is megjelenik, vagyis a szakaszok önállóan is valós idejű célinformációhoz juthatnak, vagy adott esetben csapást is mérhetnek a szemben álló fél erőire, eszközeire.

A képesség megjelenésének következtében az orosz csapatok nagyon nehezen képesek rejtett szárazföldi manőverek végrehajtására, az ukrán tüzércsapatok pedig pontos célinformációkhoz jutnak.²¹

Ezek a drónok ugyan nem rendelkeznek védelemmel, így a veszteségek is magasak, de az egyszerűségük és az alacsony árak miatt tömegesen állnak az ukrán haderő rendelkezésére, és a hazai gyártókapacitás miatt könnyen pótolhatók.

A csapásmérő drónok fejlesztése is elkezdődött, a fejlesztésbe európai vállalatok is bekapcsolódtak.²² A nagy hatótávolságú csapásmérő drónokat sikeresen alkalmazták is orosz célpontok ellen. Az egyik legeredményesebb a „Spiderweb” művelet volt, amelynek keretében orosz repülőtereken álló stratégiai bombázók voltak a drónok célpontjai.²³

A LÉGI FÖLÉNY KIVÍVÁSA²⁴

Az orosz–ukrán konfliktus egyik legfontosabb tanulsága, hogy a győzelem kivívásához elengedhetetlen a légi fölény megszerzése. Légi fölény nélkül patthelyzet alakul ki, ami leginkább az első világháború lövészárokharcaira emlékeztet. Ebben a szituációban egyik fél sem rendelkezik a mozgásszabadság képességével, az erők lassan fölörldönek mindkét

²⁰ First Person View – az ilyen drón közvetlen, valós idejű videókapcsolatban van a kezelőjével annak speciális szemüvegén keresztül.

²¹ Deptula 2024: i. m.

²² Quantum Systems 2025.

²³ Nedwick 2025.

²⁴ Deptula 2024: i. m.

oldalon. Ez pedig annak kedvez, akinek több erő és eszköz áll rendelkezésére – jelen esetben Oroszországnak.

A légi fölény kivívásához támadó²⁵ és védelmi²⁶ légi műveletek végrehajtása szükséges. A támadó műveletek célja az, hogy biztosítsa a saját csapatok számára a mozgásszabadságot, vagyis hogy képesek legyenek az általuk meghatározott időben és helyen támadni. Ehhez az ellenséges légi fenyegetések semlegesítése szükséges, mint például a vadászbombázó repülőgépek, illetve a felderítő és a korai előrejelző repülőeszközök. Ezeket lehetőleg azelőtt kell megsemmisíteni, mielőtt azok alkalmaznák a saját fegyvereiket.

Az ellenséges légvédelmi rendszerek elnyomása vagy megsemmisítése biztosítja a saját repülőeszközeink számára a mozgásszabadságot a levegőben. Ez teszi lehetővé az ellenség kiemelt jelentőségű célpontjainak támadását és a saját csapatok közvetlen légi támogatását.

A légtér ellenőrzése által a saját repülőeszközök védelme is biztosított, így ezek képesek zavartalanul, vagy alacsony kockázat mellett végrehajtani a feladataikat. Ide tartozik a kritikus infrastruktúra védelme is, ezeknek a zavartalan működésére is szükség van.

Ha a légtér már saját ellenőrzés alatt van, a saját csapatok által végrehajtott felderítő- és támadó feladatok kockázata is lecsökken, az ellenség számára pedig ezek a kockázatok megnövekednek. Így a műveleti környezet a saját csapatok számára kedvezően formálható.

A légvédelmi műveletek biztosítják a saját csapatok védelmét minden haderőnem csapatai számára. Ehhez arra van szükség, hogy a légteret jogosulatlanul igénybe vevő repülőeszközöket azonosítsák, elfogják, és szükség esetén megsemmisítsék.

A kiemelt fontosságú infrastruktúra védelméről is gondoskodni kell, ennek érdekében légvédelmi eszközök, légvédelmi tüzérség, vagy akár vadászrepülőgépek alkalmazása is lehetséges.

Ukrajna számára az elsődleges cél az országba betört orosz csapatok visszaszorítása. A légierő feladata az ellentámadás támogatása, illetve a térségbe szállított utánpótlás megsemmisítése lenne. A légicsapások a tüzérség megsemmisítése által elősegítenék az ukrán csapatok előrevonását.

A felderítés kiemelt jelentőséggel bír. Ukrajna helyzete ezen a területen jónak mondható, mivel az Amerikai Egyesült Államok és a NATO tagállamai ellátják időszerű információkkal az orosz csapatok képességeiről és elhelyezkedéséről.

Szintén fontos a nagy távolságú csapásmérés képessége. Ukrajna már ezen a téren sincs hátrányban, ezt a hazai gyártású csapásmérő drónok, illetve az adományként érkezett eszközök, mint például a HIMARS²⁷ és az ATACMS²⁸ biztosítják. Ezek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy az Oroszország területén elhelyezkedő kritikus légvédelmi célpontokat (radarokat, légvédelmi rakétarendszereket) megsemmisítsék.

A légi fölény kivívása abban az esetben lehetséges, ha ezeket az eszközöket és képességeket egy átfogó, egységes terv részeként alkalmazzák. De erre Ukrajna egyedül nem képes, szükség van az Amerikai Egyesült Államok és a NATO segítségére is. A NATO tagállamainak folytatnia kell az időszerű felderítési információk továbbítását az ukrán vezetés számára. További adományokra is szükség van.

²⁵ Offensive Counter Air (OCA).

²⁶ Defensive Counter Air (DCA).

²⁷ High Mobility Artillery Rocket System – nagy mozgékonyaságú rakétatüzérségi rendszer.

²⁸ Army Tactical Missile System – szárazföldi harcászati rakétarendszer.

F–16-OSOK AZ UKRÁN LÉGIERŐBEN²⁹

Több NATO-tagállam is adományozott vadászpilóta nélküli repülőgépet Ukrajna számára. Az adományok nagy részét az F–16 Fighting Falcon típus teszi ki, de emellett más típusok is megjelentek. A konkrét számadatokat a 2. táblázat tartalmazza. Az F–16 a legelterjedtebb negyedik generációs vadászpilóta nélküli repülőgép, jelenleg is több ezer darab repül, a fejlesztések pedig folyamatosak. A repülőgép képességei mellett már az ukrain megjelenése is üzenet Oroszország számára: az Amerikai Egyesült Államok és a NATO készek segíteni Ukrajnának a függetlenségéért folytatott küzdelemben.

2. táblázat 2022–2024 között Ukrajnának adományozott repülőeszközök³⁰

Típus	Mennyiség	Adományozó	Szállítás éve
Szu–25	4	Észak-Macedónia	2022
Szu–25	14	Bulgária (közvetítőkön keresztül)	2022
Különbéle szovjet gyártmányú típusok	Ismeretlen számú	Ismeretlen (alkatrészként)	2022
MiG–29	14	Lengyelország	2023
MiG–29	10	Szlovákia	2023
F–16A/B	24+	Hollandia	2024-től
F–16AM/BM	22 (ebből 10 üzemképtelen)	Norvégia	2024-től
F–16AM/BM	30	Belgium	2024-től
F–16AM/BM	19	Dánia	2024-től
Mirage 2000–5	Ismeretlen	Franciaország	2024
Super–Étendard	5	Argentína	2024
Saab 340B AEW-300, ASC 890	2	Svédország	2024

Ahhoz azonban, hogy az ukrán légierő jelentős eredményeket érjen el, a teljes flottáját le kellene cserélnie F–16-osokra, és mennyiségi fejlesztésre is szükség lenne. Az ukrán légi-erőnek megítélésem szerint egy többcélú repülőgéptípusra van szüksége, amely képes vadász, támadó és felderítő feladatok ellátására is. A célnak több típus is megfelelne, mint például a hazánkban is rendszeresített JAS–39 Gripen, azonban mivel már jelentős számú F–16-os érkezett Ukrajnába, a karbantartási és üzemeltetési nehézségek elkerülése érdekében érdemes ezt a típust választani.

²⁹ Koeltzow et al. 2024.

³⁰ Spray 2024 alapján.

Az F–16-osok alkalmazásának sikere függ az Ukrajnába érkező gépek számától, a hozzájuk szállított fegyverzettől, a repülőgépek alkalmazására vonatkozó korlátozásoktól (végrehajthatnak-e csapásokat a határon túl is?), a NATO és az ukrán forrásból származó felderítési információk rendelkezésre állásától, a hajózók és a karbantartó személyzet kiképzettségi szintjétől, és az ukrán vezetés által alkalmazott stratégiától – csak légvédelmi feladatokra alkalmazzák az F–16-osokat, vagy támadó műveleteket is hajtanak végre velük?

Az F–16-osok hatékony alkalmazásához kiképzett hajózó- és karbantartó állományra van szükség. Az Amerikai Egyesült Államok légierijében egy pilóta képzési ideje 3-4 év, ekkor válik harcászó mint kísérő gép pilótája (*wingman*). További 1-2 év, mire a kötelek vezetéséhez szükséges képesítést is megszerzi. Az ukrán pilóták ugyan rendelkeznek repülési ismeretekkel, de az F–16-osok kezelése alapjaiban tér el az általuk eddig repült szovjet gyártmányú repülőeszközökétől. Teljesen más gondolkodásmód elsajátítása szükséges ahhoz, hogy hatékonyan tudják alkalmazni az amerikai gépeket, ehhez is időre van szükségük.

A pilóták helyzete mégis jónak mondható, mivel az F–16-osok több évtizedes alkalmazása során az eddig összegyűlt, bevált harceljárásokat is el tudják sajátítani. Ezeket a szempontokat figyelembe véve jelentős változás nem várható a gépek megjelenését követő egy éven belül. A leghatékonyabb tanulás mégis a gyakorlás, vagyis az éles harci alkalmazást minél előbb el kell kezdeni.

A karbantartó és kiszolgáló állomány képzése ugyanolyan fontos, mint a pilótáké. Az Amerikai Egyesült Államokban 5–8 éves képzés szükséges ahhoz, hogy egy repülő-műszaki katonája ismeretei elérjék a professzionális szintet.

AZ UKRÁN LÉGIERŐ ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK

Az F–16-osok esetében már tárgyalt képességek elsajátítása, vagyis a kezelő- és a karbantartó személyzetek képzése minden olyan fegyverrendszer esetében kulcsfontosságú tényező, amelyet Ukrajna adományként kapott és üzemeltet. Ez komoly kihívás elé állítja az ukrán fegyveres erőket, hiszen nagyon sokféle eszköz érkezik Ukrajnába, amelyek mindegyike külön képzést és logisztikai ellátási láncot igényel. Ez egyrészt minden technikai eszköz esetében külön létszámot igényel, másrészt a rendszerek kezelésének elsajátításához szükséges idők sem összevonhatók.

Mindazonáltal Ukrajnának nagy szüksége van az adományokra, ezek biztosítják, hogy közel négy évvel a háború kitörése után is képes kitartani az orosz haderővel szemben. Ahhoz viszont, hogy döntő változást tudjon elérni, szüksége lenne a légi fölény kivívására, legalább időben és térben korlátozott módon.

A haditechnikai eszközök kezelőin kívül az ukrán katonai vezetésnek is új ismereteket kell elsajátítania: a NATO-elvek szerinti művelettervezést. A szovjet doktrína az orosz haderő kudarcához vezetett, jelentős létszámbeli fölénye ellenére is. Az ukrán vezetés számára rendelkezésre állnak a NATO éles műveletekben szerzett tapasztalatai. Ugyanakkor a NATO számára is rendkívül hasznosak az ukrán haderő által megszerzett tapasztalatok, amelyek beépíthetők a kiképzésbe és a harceljárásokba.

Természetesen a szovjet doktrína kudarcával az orosz katonai vezetés is tisztában van. A haderőnemek alkalmazásának elveit alapjaiban kellene újrászervezniük, hogy hatékonyan, integrált módon alkalmazzassák őket a konfliktusban. Ennek kidolgozásához és begyakorlásához is időre van szükség. Az ukrán vezetésnek még ez előtt kell döntő változást elérnie a harcmezőn.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions, Edition 2020*. NATO Standardization Agency, 2020. [https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_\(1\).pdf](https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_(1).pdf) (Letöltés időpontja: 2024. 12. 10.)
- *Aircraft Losses during Ukraine–Russia war*. GlobalMilitary.net, 2025. https://www.globalmilitary.net/aircraft_losses/ukraine/ (Letöltés időpontja: 2026. 01. 16.)
- Axe, David: *Ukraine’s FrankenSAMs Are Soviet Launchers Firing American Missiles. They Just Scored Their First Kill*. Forbes, 2024. 01. 17. <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2024/01/17/ukraines-frankensams-are-soviet-launchers-firing-american-missiles-they-just-scored-their-first-kill/> (Letöltés időpontja: 2024. 12. 12.)
- Deptula, David A.: *Air Superiority and Russia’s War on Ukraine*. Air & Space Forces Magazine, 2024. 07. 26. <https://www.airandspaceforces.com/article/air-superiority-and-russias-war-on-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2024. 12. 10.)
- Di Mizio, Giorgio – Gjerstad, Michael: *Ukraine’s ground-based air defence: evolution, resilience and pressure*. International Institute for Strategic Studies, 2025. 02. 24. <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2025/02/ukraines-ground-based-air-defence-evolution-resilience-and-pressure/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 16.)
- Ichaso, Rafael: *Russian Air Force’s Performance in Ukraine – Air Operations: The Fall of a Myth*. Joint Air Power Competence Centre, Journal Ed. 35, 2023. 02., 47–52. <https://www.japcc.org/articles/russian-air-forces-performance-in-ukraine-air-operations-the-fall-of-a-myth/> (Letöltés időpontja: 2024. 12. 10.)
- Koeltzow, Christopher et al.: *F-16s Unleashed: How They Will Impact Ukraine’s War*. Center for Strategic and International Studies, 2024. 06. 11. <https://www.csis.org/analysis/f-16s-unleashed-how-they-will-impact-ukraines-war/> (Letöltés időpontja: 2024. 12. 10.)
- Nedwick, Thomas: *Confirmed Losses Of Russian Aircraft Mount After Ukrainian Drone Assault*. TWZ, 2025. 06. 04. <https://www.twz.com/air/firm-evidence-of-russian-aircraft-losses-after-ukrainian-drone-strikes> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 16.)
- *Quantum Systems and Frontline Robotics launch first joint co-production of Ukrainian drones in Europe under new Government initiative*. Quantum Systems, 2025. 12. 12. <https://quantum-systems.com/news/first-joint-co-production-of-ukrainian-drones-in-europe-launched-by-quantum-systems-and-frontline-robotics/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 16.)
- Spray, Aaron: *Recap: What Military Aircraft Have Been Sent Or Pledged To Ukraine?* Simple Flying, 2024. 06. 27. <https://simpleflying.com/which-military-aircraft-have-been-sent-pledged-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 16.)

Huber András t. főhadnagy:

ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZEREK EURÓPÁBAN: KIHÍVÁSOK ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYOK MAGYARORSZÁGON, LENGYELORSZÁGBAN ÉS ÉSZTORSZÁGBAN

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.4

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elmúlt évtizedben Észak-, Közép- és Kelet-Európa biztonsági környezetét alapvetően befolyásolták az orosz–ukrán konfliktus eseményei. A 2014-es krími annexió és a kelet-ukrajnai harcok, majd különösen a 2022-ben kirobbant nyílt háború ráirányították a figyelmet a nemzeti védelmi képességek megerősítésére, és ezzel párhuzamosan felértékelődött a tartalékos erők szerepe. Jelen tanulmány az önkéntes tartalékos rendszerek kihívásait és fejlődési irányait vizsgálja Észak- és Közép-Európában 2014-től napjainkig, Magyarország, Lengyelország és Észtország példáján keresztül.

KULCSSZAVAK: önkéntes tartalékosok, haderőfejlesztés, területvédelem, Magyarország, Lengyelország, Észtország

A SZERZŐRŐL:

Huber András tartalékos főhadnagy az MH 5. Bauer Gyula Területvédelmi Ezred oktatója, nemzetközi biztonság- és védelempolitikai szakértő (MA), az NKE kormányzás és vezetés szakos hallgatója (ORCID: 0009-0006-6415-5978; MTMT: 10101510)

BEVEZETŐ

Mindhárom ország eltérő történelmi hagyományokkal és védelmi stratégiával rendelkezik, azonban közös nevezőjük a NATO keleti szárnyán elfoglalt helyzetük és az egyre fenyegetőbb orosz hibrid befolyásolási törekvések.¹ Lengyelország és Észtország Oroszországhoz fűződő viszonyát hosszú távon a folyamatos külső fenyegetettség tapasztalata határozza meg.² Az előbbi államiságának ismétlődő megszakításában, az ország felosztásaiban,³ valamint az orosz és később szovjet hatalommal folytatott fegyveres konfliktusok és politikai alárendeltség visszatérő mintázatában öltött testet. Észtország történelmi tapasztalata elsősorban a tartós birodalmi alávetettséghez kapcsolódik: az ország hosszú időn keresztül az Orosz Birodalom, majd a Szovjetunió részeként létezett, amely a szuverenitás hiányának és az orosz hatalommal szembeni strukturális kiszolgáltatottságnak az élményét rögzítette a stratégiai kultúrában. Magyarország esetében ezzel szemben az orosz hatalommal való közvetlen katonai konfrontáció történelmileg korlátozottabb volt, bár az 1848–1849-es és 1956-os szabadságharcok leverése, valamint a 20. századi szovjet megszállás meghatározó

¹ Kiss 2021, 15–16.

² Faragó 2025, 73–76.

³ Például 1939-ben a Német Birodalom és a Szovjetunió által megkötött Molotov–Ribbentrop-paktum.

történelmi tapasztalatot jelentettek, ezek azonban nem eredményeztek a lengyel vagy észt példához hasonló, évszázadokon átívelő, folyamatos katonai fenyegetettség-percepciót, ami eltérő biztonságpolitikai reflexekben és társadalmi attitűdökben is megmutatkozik.

Írásomban összehasonlító elemzéssel tárom fel, miként reagáltak ezek az államok a biztonsági kihívásokra – különös tekintettel a háború hatásaira – tartalékos rendszereik fejlesztésével.

A TARTALÉKOS ERŐK SZEREPE A VÉDELMI STRATÉGIÁBAN

A hidegháború utáni Európában számos ország a sorozott tömeghaderő helyett kisebb, hivatásos haderőre állt át, és felfüggesztette a sorozást. Közép- és Kelet-Európában is jellemzővé vált a haderők létszámának csökkentése és a professzionális katonák előtérbe helyezése. Ennek következtében a tartalékos komponens szerepe átmenetileg háttérbe szorult, különösen azokban az országokban, ahol a sorkatonai szolgálat megszűnt (pl. Magyarországon 2004-ben, Lengyelországban 2009-ben), ugyanakkor néhány állam megtartotta a sorkötelezettséget és széles tartalékos bázist épített ki (Észtország, Finnország), vagy később újra bevezette azt (Litvánia 2015-ben).⁴

2014 fordulóponthoz jelentett a térség biztonsági percepciójában: az Oroszországi Föderáció (a továbbiakban Oroszország) agresszív lépései Ukrajnában rámutattak arra, hogy a hagyományos államközi fegyveres konfliktus lehetősége újból valós veszély Európában. A hibrid hadviselés alkalmazása – beleértve a kibertámadásokat és a dezinformációs kampányokat – különösen aggasztó jelenség lett a NATO keleti (és északi) szárnyán elhelyezkedő tagállamok számára, és mindez a nemzeti védelmi stratégiák felülvizsgálatára sarkallta az érintett országokat, amely során előtérbe került a területvédelem, a lakosság bevonása és a tartalékos erők fejlesztése.⁵

Az önkéntes tartalékosok civil foglalkozásuk mellett vállalnak katonai szolgálatot, rendszerint időszakos kiképzéseken és gyakorlatokon vesznek részt, hogy szükség esetén bevetethetők legyenek. Ez a modell egyszerre javítja az állomány hadrafoghatóságát és a társadalom ellenálló képességét. A vizsgált térségben több, egymástól eltérő módot alkalmaznak: van, ahol a tartalékos erő a hadsereg integráns része (pl. Észtország),⁶ máshol külön szervezeti elem (pl. Lengyelország),⁷ vagy a professzionális erőt kiegészítő önálló komponens (pl. Magyarország).⁸

Az orosz fenyegetés nyomán a NATO is hangsúlyozza a tagállamok kollektív védelmi képességeinek erősítését, ideértve a megfelelő tartalékos struktúrák fenntartását. A Szövetség alapokmányának 3. cikke értelmében minden tag köteles egyénileg is fenntartani és fejleszteni védelmi erejét: „*A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben*”⁹ – ebben pedig a tartalékos erők kulcsszerepet játszanak.¹⁰ Különösen a kisebb

⁴ Rongé–Abrate 2019, 5–6.

⁵ Keszely 2020, 24–25.

⁶ Veebel et al. 2020, 4–5.

⁷ Marcinek–Boston 2025, 4–5.

⁸ Székely 2021, 54–55.

⁹ The North Atlantic Treaty 1949.

¹⁰ Dalzell–Cormarie 2024.

lakosságú országok számára (mint a balti államok) a „*totalis védelem*” koncepciója adhat megoldást: az egész társadalom bevonása a honvédelembe, ami a tartalékos rendszeren keresztül valósítható meg.¹¹

A következőkben országanként ismertetem a tartalékos rendszer 2014 utáni fejlődési ívét és kihívásait Magyarországon, Lengyelországban és Észtországban – rávilágítva a közös trendekre és az eltérő megoldásokra egyaránt.

TARTALÉKOSOK MAGYARORSZÁGON

Magyarországon a sorkötelezettség 2004-es felfüggesztése¹² után a tartalékos rendszer gyakorlatilag megszűnt: a 2000-es évek végére mindössze tizenhárom fő tartozott a hadsereg tartalékos állományába.¹³ Mivel ekkoriban a környező országok nagy része szintén az euroatlanti integrációt hajtotta végre, így közvetlen katonai veszély hiányában nem mutatkozott sem szükség, sem kormányzati szándék az állomány feltöltésére.

A változás 2010-ben indult meg: áttevették a Magyar Honvédség (MH) tartalékos rendszerét, és a 2015-ös menekültválság újabb lendületet adott a folyamatnak, amellyel kezdetét vette egy modern, önkéntes alapú tartalékos állomány kiépítése. Ezzel párhuzamosan 2014-re a nemzetközi biztonsági környezet romlása – különösen a szomszédos Ukrajnában zajló konfliktus – tovább növelte a tartalékos haderő fejlesztésének fontosságát. A kormány 2016–2017 folyamán átfogó haderőfejlesztési tervet dolgozott ki „*Zrínyi 2026*” néven,¹⁴ amelynek egyik sarokköve éppen a tartalékos rendszer megerősítése volt.¹⁵ Ennek keretében ambiciózus célként határozták meg, hogy 2026-ra a Magyar Honvédség rendelkezzen mintegy 20 ezer fős tartalékos állománnyal. A 2021-ben elfogadott Nemzeti Katonai Stratégia e célkitűzést hosszabb távú keretbe helyezte, amikor rögzítette, hogy „[a]z *elmúlt időszak eredményei megfelelő alapot képeznek ahhoz, hogy a Zrínyi HHP keretében megvalósuló fejlesztések eredményeként, 2030-ra az önkéntes tartalékos rendszer – az új típusú kihívások kezelését is magában foglaló – feladatainak végrehajtásakor egységes, koherens rendszert alkosson a hivatásos és szerződéses állománnyal.*”¹⁶

A program nyomán számos konkrét intézkedés történt: 2017-ben az MH átszervezte a tartalékos erőket, létrehozva az úgynevezett „*Önkéntes Területvédelmi Tartalékos*” (ÖTT) szolgálati formát. 2011-től már létezett az „*Önkéntes Művelési Tartalékos*” (ÖMT) és az „*Önkéntes Védelmi Tartalékos*” (ÖVT) kategória, elsősorban volt hivatásosok és nyugálománnyú katonák számára. Az új ÖTT-rendszer célja a lakóhelyhez közeli, területi alapon szerveződő tartalékos egységek felállítása volt – lényegében minden megyében, hogy decentralizált területvédelmi képesség jöjjön létre. A következő években a magyar tartalékos haderő látványos létszámnövekedésen ment keresztül. Míg 2017-ben alig haladta meg a 6000 főt az önkéntes tartalékosok száma, 2018-ra elérte a 8000-et, 2019-ben pedig már több mint 9000 tartalékos szolgált. 2020-ban – a Covid-19 világjárvány idején – egy ideiglenes program, a „*Speciális Önkéntes Területvédelmi Tartalékos*” (SÖTT) bevezetése is

¹¹ Veebel et. al. 2020: i. m. 3.

¹² A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény rendelkezett a kizárólag különleges jogrend során elrendelhető kötelező katonai szolgálatról.

¹³ Petruska 2016, 91.

¹⁴ 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat.

¹⁵ Indul a Zrínyi 2026 program...

¹⁶ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat 5.1.5.

hozzájárult ahhoz, hogy a létszám átlépje a 10 ezer főt. 2024 novemberében a tartalékos erőket érintő szervezeti átalakítások egyik jelentős elemeként – az MH Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság megalakításával – összevonták a hadkiegészítés és a területi alapon szervezett tartalékos rendszer irányítását.¹⁷ A különböző toborzókampányok eredményeként, dr. Böröndi Gábor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar (HVK) főnöke 2025 szeptemberében úgy nyilatkozott, hogy a Magyar Honvédség már több mint 16 ezer önkéntes tartalékos katonával rendelkezik.¹⁸ Mindezek alapján megállapítható, hogy a 2026-ra kitűzött 20 ezer fős tartalékos létszámcél nem teljesült, ugyanakkor az állomány létszáma folyamatos növekedést mutat.

Kihívások és válaszok

A magyar tartalékos rendszer fejlesztése során számos kihívással kellett szembenézni:

- *Demográfia és toborzás.* A tartalékos állomány kezdetben főleg idősebb, leszerelt katonákból állt, ami egyrészt értékes tapasztalatot jelentett, viszont fenntarthatósági gondokat vetett fel a korösszetétel miatt.¹⁹ Az utóbbi években éppen ezért kiemelt hangsúlyt kapott a fiatalítás: a HM tájékoztatása szerint 2023-ra már 20% volt a 18–25 év közötti fiatalok aránya a tartalékosok között,²⁰ amelynek elérését célzott toborzóprogramok segítették, különös tekintettel az oktatási intézményekre. 2025 decemberére a Magyar Honvédség már 170 középiskolával kötött együttműködési megállapodást a honvédelmi nevelés program keretében.²¹ A honvédelmi táborok, kadétprogramok és különböző honvédelmi ösztöndíjak mind a fiatal utánpótlást hivatottak biztosítani.
- *Ösztöndíjak.* 2022-ben bevezették az *Önkéntes Katonai Szolgálat* (ÖKSZ) intézményét, amely részben *gap year*²² jellegű lehetőséget kínál a fiataloknak. Azok jelentkezhetnek, akik épp szüneteltetik tanulmányaikat, vagy nem nyertek felvételt felsőoktatásba, és 6–12 hónapos önkéntes katonai képzésben vehetnek részt. Az ÖKSZ vonzereje abban rejlett, hogy a résztvevők jelentős többletpontokat kaptak a felsőoktatási felvételihez (fél év szolgálatért 16–32 pont, egy évért akár 64 pont).²³ Emellett a szolgálat ideje alatt stabil jövedelmet is biztosított a program. Két év elteltével azonban teljesen integrálták az önkéntes tartalékos struktúrába, illetve a tartalékosok jogállásáról szóló miniszteri rendelet²⁴ 2024-ben megszüntette a különböző szolgálati viszonyok megnevezését.²⁵
- *Kiképzés.* Kezdetben probléma volt, hogy a tartalékosok képzése elkülönülten, hétféle elfoglaltságként zajlott, így a hivatásos állománnyal kevés alkalommal dolgoztak együtt, ami katonaszociológiai szempontból hátrányosnak mondható, hiszen a különböző jogállású katonáknak képesnek kell lenniük az együttműködésre. 2022 októberében változás történt: ma már a tartalékos honvédek számára lehetőség van az alapkiképzést a szerződéses katonákkal együtt végrehajtani. Aki tehát meg tudja oldani, hogy ne csak

¹⁷ Navarrai Mészáros 2024.

¹⁸ Navarrai Mészáros – Teszler 2025.

¹⁹ Benkő 2023, 10–11.

²⁰ Haraszti 2023.

²¹ Csák 2025.

²² Olyan időszakot értünk alatta, amikor valaki befejezi a középiskolát, és halaszt egy évet az egyetem megkezdésével.

²³ Bodó 2022, 46–47.

²⁴ 13/2024. (VII. 23.) HM rendelet.

²⁵ Lásd ÖMT, ÖVT, ÖTT, ÖKSZ.

hétvégén legyen jelen vagy tervei szerint szerződéses jogviszonyba kerülne, az a modulrendszerű képzés helyett intenzív tréningen vehet részt a Katonai Alapfelkészítési Program során.²⁶ Emellett decentralizálták a kiképzést: a 2018–2023 között megalakított 7 területvédelmi ezred (TVE) 21 zászlóalja (TVZ)²⁷ felelősséget kapott a körzetükben élő tartalékosok felkészítéséért, így a jelöltek a lakóhelyükhöz közeli helyőrségekben és egyéb objektumokban hajtják végre a kiképzést, nem kell száz kilométereket utazniuk.²⁸

- *Anyagi és munkaadói támogatás.* A tartalékosok illetményét 2020–2021-ben két lépésben növelték,²⁹ a 2024-ben kihirdetett miniszteri rendelet pedig tovább szavatolja a versenyképes anyagi megbecsülésüket.³⁰ További fontos tényező a munkaadók hozzáállása, ezért a kormány tárgyalásokat folytatott a civil szféra képviselőivel, és bevezettek egy munkáltatói támogató programot a tartalékosokat foglalkoztató cégek ösztönzésére.³¹ Brit tapasztalatok szerint a munkahelyi elfogadás kulcsfontosságú: ha a munkáltató rugalmasan kezeli a tartalékosok távollétét gyakorlatok idején, az nagyban segíti a rendszer fenntarthatóságát és hatékonyságát.³²
- *Fenyegetettségérzet és társadalmi támogatottság.* Megjegyzendő, hogy Magyarországon a lakosság fenyegetettségpercepciója eltér a régió többi részétől. Egy 2024-es felmérés szerint a magyarok mindössze 47%-a tekintette Oroszországot közvetlen fenyegetésnek, szemben más közép-európai országok jóval magasabb arányaival.³³ Ezt részben magyarázza, hogy a kormány az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációjára nem reagált olyan látványos haderőnöveléssel, mint például Lengyelország. A „Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programot” és a tartalékos rendszer kiépítését ettől függetlenül folytatták, de nem történt drasztikus irányváltás. Csiki Varga Tamás egy 2024-es elemzésében megállapította, hogy 2022 nem jelentett éles fordulópontot Magyarország védelmi fejlesztéseiben, mert azokat már korábban megkezdték, és a fenyegetés értékelése sem változott gyökeresen.³⁴ Azonban a háború közelsége nyomán felmerült a készenlét fokozásának igénye: 2022–2023-ban a Magyar Honvédség több gyakorlatot is végrehajtott tartalékosok bevonásával,^{35, 36} valamint a Kormány rendeletet alkotott az MH veszélyhelyzeti működési rendjéről.³⁷

²⁶ A képzés 12 modulból és átlagosan 25 napból áll. Lásd Gyakran ismételt kérdések.

²⁷ Lásd Az MH Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság alárendelt alakulatai 2023.

²⁸ Bodó 2025, 66–67.

²⁹ Révész 2021.

³⁰ 13/2024. (VII. 23.) HM rendelet: i. m.

³¹ Lásd A munkáltatói kompenzálása 2023.

³² Carter–Lancaster 2021, 30–32.

³³ Szicherle 2024.

³⁴ Csiki Varga 2024, 110–113.

³⁵ Például a „Sárkánytűz 2022”, „Kék Villám 2023” vagy az „Adaptive Hussars 2023”.

³⁶ Antal 2022.

³⁷ 240/2023. (VI. 20.) Korm. rendelet.

LENGYELORSZÁG

A tartalékos haderő új generációja

Lengyelország biztonsági stratégiájában hagyományosan központi szerepet töltött be a „tartalékos védelem”³⁸ gondolata, de a 2000-es években – sok más NATO-tagállamhoz hasonlóan – a lengyel haderő is hivatásos jellegre állt át. 2009-ben felfüggesztették a sorkötelezettséget, és ezzel párhuzamosan kísérlet történt a Nemzeti Tartalékos Erő (*Narodowe Siły Rezerwowe, NSR*) létrehozására, amely azonban korlátozott eredménnyel működött. Az NSR keretében a leszerelt katonák és önként jelentkezők egy kis csoportja állt készenlétben, de strukturális integrációja és létszáma nem érte el a szükséges szintet.³⁹

A 2014-es ukrajnai események komoly tanulsággal szolgáltak Varsó számára. A lengyel döntéshozók felismerték, hogy a hagyományos hadsereg kiegészítésére erőteljesebb területvédelmi komponensre van szükség, amely közvetlenül a polgári lakosságot vonja be a védelmi struktúrába. 2015-ben a lengyel kormányzat határozott lépésre szánta el magát: elindították a Területvédelmi Erők (*Wojska Obrony Terytorialnej, WOT*) újjászervezését mint önálló haderőnemet.⁴⁰ Ez a döntés egyértelműen a kelet-ukrajnai orosz agresszióra adott válasz volt: bár az országot közvetlen támadás nem érte, a szomszédos állam ellen intézett offenzíva és annak módja rávilágított a védelmi rendszerük sebezhetőségére. A WOT felállítását az is sürgette, hogy a lakosság körében hatványozottan megnőtt az Oroszországgal szembeni fenyegetettségi percepció,⁴¹ és egy önkéntes alapon szerveződő területvédelmi erő a társadalom biztonságérzetét, valamint a nemzeti ellenálló képesség növelését egyaránt szolgálta.

A WOT hivatalosan 2016-ban jött létre, mint a Lengyel Fegyveres Erők ötödik haderőneme. Az új területvédelmi erő gyors ütemben épült ki: 2017–2018 során sorra állították fel a dandárokat minden vajdaságban. Kezdetben a keleti határ menti területekre koncentráltak, majd az ország egészére kiterjesztették a lefedettséget. 2021-re a tervek szerint már el kellett volna érni az 53 ezres létszámot, azonban a gyakorlatban a létszámnövekedés kissé lassúbb ütemű volt a tervezettnél.⁴² 2025-ben 37 500 főre volt tehető az állomány, valamint megjegyzendő, hogy emellett a hivatásos jogállásúak létszáma 164 ezer volt.⁴³ Lengyelország komoly erőfeszítéseket tett a toborzásra, kiképzésre és felszerelésre: a katonák modern kézfegyvereket, páncéltörő eszközöket és kommunikációs felszereléseket kaptak, illetve regionális kiképző központokat hoztak létre számukra.⁴⁴ A dandárok felépítése többnyire könnyűgyalogsági jellegű, helyi alapon szerveződő alegységekkel, amelyek katonái ismerik saját lakókörnyezetüket. Jelmondatuk – „*Mindig készen, mindig közel!*” (*Zawsze gotowi, zawsze blisko!*) – kifejezi fő funkciójukat: gyors reagálás a lokális fenyegetésekre, legyen szó katonai természetűről vagy polgári védelmi feladatok ellátásáról.⁴⁵

³⁸ A koncepcióról bővebben lásd Czornik 2022.

³⁹ Jużwik–Sobczyk 2013, 8.

⁴⁰ Skrzypczak 2017.

⁴¹ Poushter et al. 2022.

⁴² Kandrik 2022.

⁴³ The Military Balance 2025, 118.

⁴⁴ Modern military – safe Homeland 2023.

⁴⁵ Falkowski et al. 2018, 29–31.

Toborzás és állománymegtartás

Kezdetben jelentős számú, motivált fiatal és középkorú csatlakozott a WOT-hoz, ahogy azonban a létszám növekedett, egyre nehezebb lett újabb önkénteseket toborozni.⁴⁶ Ennek több oka van: egyrészt a munkaerőpiaci viszonyok – a civil szférában elérhető jobb fizetések és a külföldi munkalehetőségek – csökkentik a fiatalok érdeklődését a hosszú távú tartalékos elköteleződés iránt. Másrészt a munkaadói támogatás hiánya problémát okoz: sok cég vonakodva engedi el alkalmazottját rendszeres katonai gyakorlatokra, még ha törvényes joga is van hozzá, emiatt nehéz összeegyeztetni katonai és civil karrierjüket. E kihívások kezelésére a lengyel kormány több intézkedést hozott: adókedvezményt nyújtanak a tartalékosokat foglalkoztató cégeknek, illetve kompenzációt fizetnek a tartalékos katona bérének kieséséért a gyakorlatok idejére.⁴⁷ Emellett a WOT-katonák havonta bizonyos rendelkezésre állási díjat és minden tényleges szolgálati napra napidíjat kapnak.

A 2022 februárjában nyílt államközi háborúvá szélesedett orosz–ukrán szembenállás jelentős ösztönzőerővel hatott a haderőfejlesztés felgyorsítására Lengyelországban, márciusban pedig elfogadták „*A haza védelméről szóló törvény*”-t,⁴⁸ amely radikális lépéseket irányzott elő a haderő létszámának és költségvetésének növelésére. A törvény értelmében a védelmi költségvetést 2023-tól a GDP 3%-ára emelik, és a fegyveres erők összlétszámát a korábbi 150 ezerről 300 ezer főre kívánják duplázni. Ebből 250 ezer fő lenne a hivatásos/szerződéses katona és 50 ezer fő a területvédelmi erők állománya.⁴⁹ A jogszabály egyik újítása az „*önkéntes alapfokú katonai szolgálat*” intézménye, ami egy harmadik utat kínál a fiataloknak a katonai pálya felé: a jelentkezők először 28 napos alapkiképzésen vesznek részt egy adott alakulatnál. Ezt követi egy 11 hónapos szakmai alapozó képzés, amely alatt már tényleges katonai feladatokat látnak el, és havi kb. 400 ezer forintnak megfelelő zloty javadalmat kapnak.⁵⁰ A kiképzés sikeres teljesítése után a résztvevők dönthetnek: átléphetnek a szerződéses állományba, vagy csatlakozhatnak a WOT-hoz, illetve aktív tartalékosként nyilvántartásba kerülnek. Az új rendszer nagy előnye, hogy növeli a kiképzett tartalékosok számát, és gyakorlatilag visszahozza a sorkatonai szolgálat egy módosított, a társadalom számára is jobban elfogadható formáját. Ennek indulását óriási érdeklődés övezte: 2022 májusában nyílt meg a toborzás, és az első hónapokban több mint 13 ezer fiatal jelentkezett.⁵¹ A nyári időszakban a védelmi tárca „*Nyári szünidő a hadsereggel*” címmel kampányt indított, amely során a fiatalok 1–2 hetes ingyenes nyári katonai táborokban ízelítőt kaphattak a katonaéletből.⁵²

⁴⁶ Ciślak 2024.

⁴⁷ Tax relief for Territorial Defence Force... 2025.

⁴⁸ Lengyelül: Ustawa z dnia 11 marca 2022r. o obronie Ojczyzny.

⁴⁹ Oleksiejuk 2022.

⁵⁰ Koschalka 2022.

⁵¹ Tilles 2023.

⁵² Bienvenu 2025.

ÉSZTORSZÁG

A tartalékos rendszer megerősítése

Észtország védelmi modellje a függetlenség 1991-es visszanyerése óta a „totális védelem”⁵³ elvén nyugszik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a lakosság egésze részt vesz az ország védelmében, felkészülve ezzel egy esetleges betörés feltartóztatására, amíg a szövetségesek segítséget nyújtanak.⁵⁴ Ennek keretében Észtország soha nem szüntette meg a kötelező katonai szolgálat intézményét. Valamennyi 18–27 év közötti férfi állampolgár köteles szolgálni a hadseregben meghatározott ideig⁵⁵ – bár gyakorlatilag csak az adott korosztály egy részét tudják behívni anyagi és logisztikai okok miatt.⁵⁶ A szolgálat időtartama 8 vagy 11 hónap, beosztástól és szakterülettől függően,⁵⁷ és a leszerelő katonák automatikusan a tartalékos állományba kerülnek, továbbá megadott időközönként behívót kapnak rövid képzésre vagy gyakorlatra.⁵⁸ Ennek köszönhetően Észtország jelentős méretű hadra fogható tartalékot tudott képezni: 2023-ban a hivatásos és aktív állomány létszáma kb. 7100 fő, míg a kiképzett tartalékosoké elérte a 41 200 főt.⁵⁹ Önmagában ez a létszám nem tűnhet soknak, de figyelembe véve, hogy a lakosság mindössze 1,3 millió fő, ezáltal megállapítható, hogy kifejezetten magas ez a szám.

A sorkatonaság mellett Észtország másik különlegessége a *Kaitseliit*, azaz az Észti Védelmi Liga, egy önkéntes alapon szerveződő félkatonai szervezet. Eredete az 1918-as függetlenségi harcokig nyúlik vissza, majd a szovjet érában megszűnt, de 1990-ben újjáalakult. A Védelmi Liga a haderő része, ugyanakkor nagyfokú önállósággal rendelkező társadalmi szervezet, melynek célja „a nemzet védelmi képességeinek fokozása”. Tagjai fegyveres kiképzést kapott civilek, akik szabadidejükben katonai gyakorlatokon vesznek részt, és szükség esetén együttműködnek a reguláris erőkkel. A *Kaitseliit*hez kapcsolódik három további önkéntes szervezet: a *Naiskodukaitse* (Nők Védelmi Szervezete), valamint a fiataloknak szóló *Noored Kotkad* (Fiatal Sasok, fiúknak) és *Kodutütred* (Honleányok) ifjúsági egyesületek. Ezek a szervezetek a civil társadalom honvédelmi nevelését szolgálják, s egyúttal utánpótlást biztosítanak a felnőtt tartalékos erőkhöz. A Liga napjainkban 18 ezer főt számlál, és a három további kapcsolódó szervezet állománya további kb. 11 ezer személyből tevődik össze (köztük 4000 nő a *Naiskodukaitse*-ban).^{60, 61} Vagyis Észtország a védelmi doktrínájának megfelelően nemcsak a hadköteles korú férfiakra, hanem a nőkre és a fiatalokúra is kiterjeszti a honvédelmi felkészítést.

A *Kaitseliit* tagjai saját személyes felszerelésüket (egyenruha, kézfegyver) rendszerint otthon tarthatják (a svájci modellhez hasonlóan⁶²), és a mindennapokban szorosan együttműködnek a hadsereg területi alapon szervezett tartalékos alegységeivel.⁶³ Békében a Védelmi

⁵³ Észtil: „totaalkaitse”.

⁵⁴ Veebel et al. 2020: i. m. 3.

⁵⁵ Military Service Act 2012.

⁵⁶ Chmielewski–Tarociński 2024.

⁵⁷ Conscript Service 2025.

⁵⁸ Reserve Force 2025.

⁵⁹ Mix 2025.

⁶⁰ Naiskodukaitse Introduction.

⁶¹ EDL commander MG Riho Ühtegi's speech... 2023.

⁶² Brueck 2023.

⁶³ Mihkelson: Firearms directive... 2016.

Liga számos eseményt és gyakorlatot szervez: minden tavasszal a „Tavaszi Vihar”,⁶⁴ amely 2025-ben elmaradt, és az általában ősszel szokásos „Sün” (észtlül *Siil*) elnevezésűt tartották meg,⁶⁵ illetve 2016 óta évente akár többször „Madártoll” (*Okas*)⁶⁶ elnevezéssel nagy mozgósítási gyakorlatot tartanak,⁶⁷ ahol a hivatásos és tartalékos állomány közösen hajt végre feladatokat.

Az orosz–ukrán konfliktus hatásai Észtországban

2014–2015 után a krími és donbaszi konfliktusokra válaszul Észtország növelte védelmi költségvetését, és felülvizsgálta a védelmi doktrínáját. Mivel az alapvető modell már addig is a fenyegetéshez igazodott, nem egy teljesen új intézmény felállítása volt a cél (mint Lengyelországban a WOT), hanem a meglévő struktúrák további erősítése. A balti államok közül Észtország messzemenőig teljesítette a 2014-es walesi NATO-csúcson meghatározott 2%-os GDP-arányos védelmi kiadás elvárását:⁶⁸ évek óta stabilan a GDP +3%-át költik honvédelemre, amit a tervek szerint 5,4%-ra emelnek 2029-re.⁶⁹

Az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációjának hatására Észtország több fontos döntést hozott:

- *Haderőfejlesztési program és új védelmi eljárások kidolgozása.* 2023 júliusában az észt védelmi miniszter jóváhagyta a 2024–2027-es időszakra szóló védelmi tervet, amely a 2021-ben elfogadott 10 éves fejlesztési koncepcióra épül. A hangsúly a képességnövelésen van: a védelmi költségvetés több mint felét új fegyverrendszerek beszerzésére fordítják (közepes hatótávolságú tüzérség, légvédelmi rendszerek, páncélozott harcjárművek, rakéta-sorozatvetők, partvédelmi rakéták). A fejlesztési terv ambiciózus célokat is tartalmaz: a fegyveres erők létszámát 26 700-ról 43 700 főre kívánják növelni a következő években, amely magában foglalja a hivatásos és sorállomány mellett a tartalékosokat, valamint a Kaitseliit tagjait is. Ennek eléréséhez egyrészt emelik a sorkötelesek létszámát, másrészt bővítik a Védelmi Liga kapacitásait.⁷⁰
- *Sorkatonai szolgálat kibővítése.* A védelmi minisztérium bejelentette, hogy 2026-ig fokozatosan évi 4000 főre⁷¹ emelik a kiképzendő katonák számát. Ennek érdekében kiterjesztették a behívható korosztályt 18–23 évre, és szigorítottak a halasztási/mentességi feltételeken,⁷² továbbá 2023-tól meghosszabbították a szolgálati időt: a legtöbb fegyvernemnél már 11 hónap a felkészítés időtartama,⁷³ aminek célja, hogy a behívott állomány készségszinten tudja elsajátítani az adott szakfelkészítések során szerzett ismereteket. A hosszabb szolgálat és nagyobb létszám többleterőforrást igényel humán-erőforrás és infrastruktúraszinten egyaránt, amit a költségvetés növelésével párhuzamosan igyekeznek megoldani.

⁶⁴ Largest annual military... 2024.

⁶⁵ Exercise Hedgehog 2025.

⁶⁶ Snap exercise Okas 25-2 2025.

⁶⁷ The Government of Estonia approved... 2023.

⁶⁸ Wales Summit Declaration 2014.

⁶⁹ Fouda 2025.

⁷⁰ Clobes et al. 2024, 3–4.

⁷¹ Az időközben vásárolt új eszközök integrációja miatt ideiglenesen 1200 főre csökkentették ezt a számot. (Defence Forces looking to recruit... 2025.)

⁷² Military Service Act 2012: i. m.

⁷³ Government extends general... 2023.

- *Az Önkéntes Védelmi Liga megerősítése.* A 2024-ben publikált védelmi terv szerint a balti állam 1,6 milliárd eurót különített el 2031-ig új eszközök (fegyverek, járművek, kommunikációs és megfigyelő rendszerek) vásárlására,⁷⁴ illetve 240 millióról 314 millió euróra emelik a Védelmi Liga költségvetését.⁷⁵ A pénzből egyrészt modernizálják a felszerelést (például a Védelmi Liga egységei is kapnak páncéltörő fegyvereket, drónokat és éjjellátó eszközöket), másrészt bővítik a kiképzési foglalkozások spektrumát. A háború nyomán ugrásszerűen megnőtt a polgárok érdeklődése a szervezet iránt: 2022-ben és 2023-ban az újonnan jelentkezők száma megemelkedett – nemcsak észt állampolgárok, de az országban élő külföldiek közül is sokan csatlakoztak támogató tagként.⁷⁶
- *Új típusú tartalékos szolgálat:* 2023-ban kormánypárti politikusok és szakértők nyilvános vitát szorgalmaztak egy úgynevezett „válságtartalékos”, illetve szélesebb értelemben vett civil védelmi szolgálat lehetőségéről. A koncepció lényege, hogy minden állampolgár számára – akár fegyvertelen formában is – biztosítson honvédelmi szerepvállalást, a finn „totális védelem” (*kokonaismaanpuolustus*)⁷⁷ modelljéhez hasonlóan.⁷⁸ E felvetés Észtországban jövőbeli opcióként a nők kötelező szolgálatának kiterjesztését is érintheti.⁷⁹

Az észt modell kihívásai

Bár Észtország tartalékos rendszere sok szempontból sikeres, kihívásokkal is szembesül.

- *Korlátozott humánerőforrás.* A növekvő létszámcélok a kis népességű országban nehezen teljesíthetők. Már a 3–4000 fős évenkénti bevonuló létszám is a korosztály kb. egynegyede, így ennek emelése komoly kihívás elé állítja az országot, valamint ezenfelül a külföldre távozó fiatalok és a munkaerőpiaci igények is korlátozzák, hogy mennyien vállalhatnak huzamos idejű kiképzést.
- *Költségvetési teher.* Az 5% közeli védelmi költségvetés fenntartása hosszú távon attól függ, hogy a gazdaság hogyan teljesít, és hogy a lakosság mennyire hajlandó elviselni más területeken az esetleges megszorításokat. Az infláció és a gazdasági lassulás idején a magas védelmi kiadások politikai vitákat szülhetnek, ugyanakkor az észt közvélemény a háború árnyékában erőteljesen támogatja a honvédelmi erőfeszítéseket, felismerve azok szükségességét.
- *Kiképzési és logisztikai kapacitás.* A több ezer fős sorállomány kiképzése és a tízezres tartalék rendszeres továbbképzése komoly logisztikát igényel. Észtország folyamatosan fejleszti laktanyáit, gyakorló- és lötereit, kiképző központjait, de a túl gyors létszámbővülés problémákat okoz. Emellett a modern fegyverrendszerek kezeléséhez magasan képzett kezelőszemélyzetre van szükség, akiket a sorkatonák közül kell felkészíteni,

⁷⁴ Procuring ammunition... 2024.

⁷⁵ Hankewitz 2025.

⁷⁶ Whyte 2025.

⁷⁷ A katonai és polgári védelmi kapacitások intézményes integrációján alapul, amelyet Finnország geopolitikai környezete és az Oroszországgal kapcsolatos történelmi tapasztalatok alakítottak. A modell az általános hadkötelezettségre épülő, területileg szervezett haderőt a kormányzati, gazdasági és társadalmi szférák válságkezelési és ellenálló képességével kapcsolja össze.

⁷⁸ Experts say Estonia needs... 2023.

⁷⁹ Chmielewski–Tarociński 2024: i. m.

a szolgálati idő növelése és a bevonulók számának emelése segít ezen, de a hadsereg létszáma is bővítésre szorul.

KÖZÖS DIMENZIÓK ÉS ELTÉRŐ FEJLŐDÉSI IRÁNYOK

1. *Az orosz fenyegetés mint fő hajtóerő.* Mindhárom ország tartalékos rendszerét nagyrészt az orosz katonai fenyegetés erősödése formálta 2014 után (illetve hazánk esetén a déli irányú migrációs nyomás is). Lengyelország és Észtország esetében, geostratégiai fekvésük és történelmi tapasztalataik miatt, a 2014-es és a 2022-es orosz műveletek közvetlen stratégiai fenyegetésként jelentek meg. Magyarországon a fenyegetettség érzete mérsékeltebb volt, és a válaszlépések is inkább hosszabb távú honvédelmi program formájában, nem pedig hirtelen döntésekként jelentek meg. Ennek ellenére mindhárom ország elmozdult abba az irányba, hogy növelje tartalékos kapacitásait, hiszen egy közvetlen fegyveres konfliktus lehetősége hosszú évtizedek után, rég nem látott mértékben vált realitássá a régióban. A különbség a reakciók mértékében van: Lengyelország és Észtország rohamtempóban és a lakosság széles körű bevonásával fejleszti a haderejét és a képességeit, míg Magyarország fokozatosabban, a politikai-társadalmi konszenzust is figyelembe véve teszi ugyanezt.
2. *A tartalékos erők integrációja.* A tartalékos komponens egyre szervesebb része a hivatalos haderőnek, nem pusztán mellékes vagy „kiegészítő” kategória. Lengyelország a WOT-ot hivatalosan is a fegyveres erők egyik ágává tette, saját vezetéssel, doktrínával, de a nemzeti védelmi stratégiába ágyazva. Észtországban a tartalékosok adják a haderő döntő többségét, a védelmi terv eleve rájuk épül – a hivatásos állomány biztosítja a szakmai vezetést, a tartalékosok pedig humánerőforrást biztosítanak hozzá. Magyarországon a professzionális és tartalékos állomány integrációja terén történtek előrelépések (közös alapképzés, közös gyakorlatok), és a cél az, hogy a tartalékos egységek is összehangoltan működjenek a reguláris erőkkel.
3. *Önkéntesség és sorkötelezettség.* Lengyelország – a korábban idézett 2022-es, „a haza védelméről szóló” törvénnyel – tulajdonképpen bevezette a sorkatonai szolgálat egy formáját, de egyelőre önkéntes jelentkezéssel. Magyarországon az elmúlt évtizedekben időnként megjelent a szakpolitikai diskurzusban a sorozás visszaállítása, tényleges bevezetésére azonban nem került sor, inkább ösztönzőkkel próbálják növelni a létszámot. Észtországban viszont felvetődött, hogy a sor- és hadkötelezettséget esetleg kiterjesztik (pl. nőkre is), vagy legalábbis valamilyen formáját mindenkire alkalmazzák. A politikai és társadalmi attitűdök eltérnek ebben: Lengyelországban a háborús félelem miatt valószínűleg sorkatonai szolgálat is elfogadhatóbb lenne a lakosság számára, ha a helyzet tovább romlana, míg Magyarországon nem tapasztalható érdemi társadalmi támogatottság ennek visszaállítására, amely a korábbi, 2004 előtti sorkatonai rendszerben szerzett negatív személyes tapasztalatokkal, az állami intézményekbe vetett bizalom hiányával, valamint a fenyegetettség társadalmi percepciójának eltérő szintjével magyarázható. Észtországban a sorozás tradíció, amit természetesnek vesznek a polgárok, az önkéntesség melletti elköteleződés jóval erősebb Lengyelországban és Magyarországon.
4. *Finanszírozás.* A tartalékos rendszerek bővítése komoly anyagi erőforrásokat igényel. Mindhárom ország növelte védelmi költségvetését: 2025-ben Lengyelország a GDP 4,48%-át, Észtország 3,38%, Magyarország 2,06% összeget költ védelemre, de a pénzügyi teher

különböző mértékű.⁸⁰ Lengyelország esetében a 300 ezer fős cél hatalmas kiadást jelent, ami már aggodalmat váltott ki pénzügyi fenntarthatóság szempontjából. Észtországban a védelmi költségvetés GDP-aránya meglehetősen magas, ami más területektől vonhat el forrást, Magyarország esetében a mérsékeltbb bővítés kevesebb pénzt igényel. A fenntarthatóság nemcsak anyagi, hanem politikai akarat kérdése is: egy kormányváltás esetén nincs garancia, hogy az új kormány folytatni kívánja az elődje által megkezdett fejlesztéseket, ugyanakkor Lengyelországban a 2023-as választások előtt konszenzus alakult ki a haderőfejlesztés kérdésében. Hazánkban is a honvédelem pártokon átívelően támogatott terület, de a fókuszok különbözhetnek. Észtországban szintén nem kérdés a magas védelmi kiadások fenntartásának szükségessége, amíg a szomszédban háború dúl.

A tendencia beleillik a NATO 2025-ös hágai csúcsertekezletén hozott döntéseibe is: a tagállamok vállalták, hogy 2035-ig a GDP évi 5%-át fordítják védelmi kiadásokra. A megállapodás értelmében a vállalás két, egymást kiegészítő költségvetési kategóriára tagolódik: legalább a GDP 3,5%-át az alapvető védelmi szükségletek finanszírozására és a NATO képességcéljainak teljesítésére, míg legfeljebb 1,5%-át a védelmi-infrastrukturális beruházásokra, a kritikus infrastruktúrák és az ellenálló képesség erősítésére, valamint az innováció és a védelmi ipari bázis fejlesztésére különítik el. A megállapodás további lényeges eleme, hogy a tagállamok a védelmi kiadások körében elszámolhatják az Ukrajna védelméhez és védelmi iparához való közvetlen hozzájárulásokat is, ezzel intézményesítve a hosszú távú támogatás pénzügyi kereteit. A hágai csúcsertekezlet döntései összességében a NATO történetének egyik legambiciózusabb finanszírozási elköteleződését jelentik, amelynek célja a szövetség elrettentő és védelmi képességeinek, hadrafoghatóságának és ellenálló képességének tartós megerősítése.⁸¹

5. *Új képességek és tapasztalatok integrálása.* Az ukrajnai háború számos új katonai kihívást tárt fel, amelyből a tartalékos rendszereknek is le kell vonniuk a konzekvenciákat. Ilyen például a drónok és drónelhárító eszközök használata, a kiterjedt tűzérségi tűz elleni védelem, a logisztikai támogatás fenntartása, vagy a kiber- és információs hadviselés. A Lengyel Területvédelmi Erők már megkezdtek drónkezelők kiképzését és a hibridfenyegetés-elhárítás feladatainak gyakorlását. Észtország a kibervédelmi önkéntesekre támaszkodva a kibertérben is alkalmaz tartalékos szakembereket, ami példaértékű felhasználása a civil szférában meglévő tudásnak és tapasztalatnak. E megközelítést intézményes szinten is erősíti a Tallinnban működő NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ, amelynek 2008-as létrehozását a 2007-es észtországi orosz kibertámadások tapasztalatai indokolták, és amely mára a NATO kibervédelmi doktrinális, képzési és kutatási tevékenységének egyik meghatározó központjává vált.⁸²

6. *Civil-katonai kapcsolatok.* A tartalékos rendszerek fejlesztése nem kizárólag katonai-szervezeti kérdés, hanem közvetlen hatással van a fegyveres erők és a társadalom kapcsolataira is. Azokban az országokban, ahol sikeres a bevonás (Észtország, Lengyelország), ott emelkedik a hadsereg és a katonák társadalmi megbecsülése és a honvédelem ügye iránti támogatás. A tartalékos szolgálat a polgári és katonai szféra között kapcsolódási pontot teremt, mivel a fegyveres erők közelebb kerülnek a társadalomhoz, miközben a civilek

⁸⁰ Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2025), 4.

⁸¹ Siposné Kecskeméthy 2025, 158–161.

⁸² Tóth 2018, 50–53.

számára is kézzelfoghatóbbá válik a honvédelem gyakorlati jelentősége. Ez a kölcsönhatás hozzájárul a bizalomépítéshez, és hosszú távon erősíti a nemzeti ellenálló képesség társadalmi alapjait.

Magyarország esetében a civil-katonai kapcsolatok erősítésének kiemelt eszközévé vált a hazafias és honvédelmi nevelés intézményesítése. Az elmúlt évtizedben intézményesült, több szintre tagolt rendszerré vált, amelynek célja nem kizárólag a katonai pálya iránti érdeklődés felkeltése, hanem a honvédelem társadalmi elfogadottságának erősítése, valamint a nemzeti ellenálló képesség humán alapjainak hosszú távú biztosítása. A megközelítés alapvetése szerint a honvédelem nem csupán a fegyveres erők feladata, hanem olyan közösségi ügy, amelynek megértése és támogatása már fiatalkorban kialakítható. E struktúra központi pillére a Honvéd Kadét Program (HKP), amely a köznevelés keretein belül, differenciált szinteken biztosít honvédelmi és különböző gyakorlati ismereteket (például elsősegélynyújtás vagy tereptan) a középiskolás korosztály számára (a „honvédelem”⁸³ és „honvédelmi alapismeretek” tantárgyakon keresztül).⁸⁴ A program első szintje (HKP I.) a közismereti honvédelmi képzés,⁸⁵ amely a tanórai oktatás részeként alapvető katonai, egészségügyi és állampolgári ismeretek átadására szolgál. Ezen a szinten a hangsúly nem a katonai pályára irányításon, hanem a honvédelemhez kapcsolódó alapismeretek és attitűdök kialakításán van, amelyhez gyakorlatorientált programok⁸⁶ is kapcsolódnak. A Honvéd Kadét Program második szintje (HKP II.) már kifejezetten szakmai jellegű, technikumi képzés formájában valósul meg, amelyben 5 évig vesznek részt a diákok.⁸⁷ Ez a képzési forma a közismereti oktatás mellett honvédelmi szakirányú ismereteket és gyakorlati kompetenciákat is biztosít, lehetővé téve, hogy a résztvevők érettségi bizonyítvány és technikus szakképesítés megszerzésével lépjenek ki a rendszerből. A HKP II. fontos átmenetet képez az oktatás és a katonai szolgálat világa között, mivel a végzettek számára reális belépési pontot jelenthet a hivatásos, szerződéses vagy tartalékos katonai szolgálat irányába, ugyanakkor civil munkaerőpiaci hasznosíthatósággal is rendelkező tudást ad. A rendszer legintenzívebb formáját a HKP III. szint⁸⁸ jelenti, amely bentlakásos képzési modellként a tanulók mindennapjait a katonai élet rendjéhez közelíti. Ebben a konstrukcióban a tanórai képzés, a gyakorlati foglalkozások és a kollégiumi élet egységet alkotnak, így a hazafias nevelés nem csupán tananyag elemként, hanem a mindennapi szocializáció részeként jelenik meg.⁸⁹

ÖSSZEGZÉS

A 2014 óta folyamatosan romló biztonsági környezet világosan megmutatta, hogy a tartalékos rendszerek fejlesztése stratégiai szükségszerűség Közép- és Kelet-Európában. Magyarország, Lengyelország és Észtország megoldásai különböző mintákból indultak, de végső soron egymáshoz konvergáló tendenciákat mutatnak: a nemzeti ellenálló képesség növelése érdekében

⁸³ Szakközépiskolában 9. osztályban, gimnáziumban 11. osztályban.

⁸⁴ A hatályos kerettanterveket lásd Kerettantervek egyes iskolatípusra... 2026.

⁸⁵ 2026 januárjában 374 intézményben több mint 32 ezer diák tanulta a tantárgyat. Sin 2026.

⁸⁶ Például elsősegélynyújtás, menedékepítés vagy alakulatlátogatás.

⁸⁷ Összesen 20 intézményben elérhető a képzési szint: Honvéd Kadét Program – Intézmények.

⁸⁸ A képzési szint oktatási intézményei: Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium (Debrecen), Hódmezővásárhelyi Honvéd Középiskola és Kollégium, Nyíregyházi vitéz Mikecz Kálmán Honvéd Kollégium, Szolnoki Honvéd Kollégium.

⁸⁹ Képzések: HKP III. szint: Honvéd kadét szakképzés.

mindhárom ország az önkéntes tartalékos erők fejlesztésébe és modernizálásába fektet. Az orosz–ukrán háború nem csupán fenyegetés, ösztönzés is volt ezen országok számára, mivel világossá vált, hogy Ukrajna védelmi erőfeszítéseiben milyen kulcsszerepet játszottak a mozgósított tartalékosok és civilek. A tartalékos rendszerek fejlesztésének ütemét és formáját alapvetően az észlelt katonai és hibrid fenyegetések mértéke határozza meg. A közvetlen fenyegetettség tudata Lengyelországban és Észtországban gyors és strukturálisan is mélyreható válaszlépésekhez vezetett: előbbi esetében egy önálló területvédelmi haderőnem létrehozásához és a fegyveres erők létszámának jelentős növeléséhez, utóbbi esetében pedig a tartalékosokra épülő, úgynevezett totális védelem további megerősítéséhez. Magyarország ezzel szemben fokozatosabb, hosszabb távon tervezett fejlesztési pályát követett, amelyben a rendszer bővítése egy átfogó haderőfejlesztési koncepció szerves részét képezte, nem pedig egyetlen válsághelyzetre adott azonnali reakcióként jelent meg.

Közös tendencia, hogy a tartalékos erők szerepe mindhárom országban túllépett a hagyományos, kiegészítő funkción. Lengyelországban a területvédelmi komponens a fegyveres erők integráns részévé vált, önálló feladatkörrel és szervezeti identitással. Észtországban a teljes haderő működése eleve a tartalékos állományra épül, ahol a hivatásos állomány elsődleges szerepe a vezetési, irányítási és szakmai keretek biztosítása. Magyarországon az utóbbi években erősödött a professzionális és a tartalékos komponensek közötti integráció, különösen a közös kiképzések és gyakorlatok területén.

Az önkéntesség és a sorkötelezettség viszonya jelentős eltéréseket mutat. Észtországban a sorkatonai szolgálat széles körű társadalmi elfogadottságnak örvend, és a védelempolitikai gondolkodás szerves részét képezi. Lengyelországban egy olyan modell alakult ki, amely formálisan önkéntes alapú, ugyanakkor részben visszanyúl a sorozás logikájához. Magyarországon viszont a sorkatonai szolgálat újbóli bevezetése nem élvez általános társadalmi támogatottságot. Ez a különbség jól mutatja, hogy a tartalékos rendszerek eredményessége nem kizárólag katonai vagy jogi kérdés, hanem mélyen beágyazott társadalmi attitűdök függvénye is.

A finanszírozási kérdések egyértelművé teszik, hogy a tartalékos rendszerek bővítése jelentős és tartós anyagi ráfordítást igényel. Bár a vizsgált államok 2014 óta eltérő mértékben, de egyaránt növelték védelmi kiadásait, illetve elkötelezték magukat további növelésük mellett, a 2025-ös NATO-csúcstalálkozó során deklarált célok mentén. Ugyanakkor a védelmi költségvetések kívánt szintre történő emelése jelentős politikai és gazdasági dilemmát jelent a jövőben, ha a különböző tagállamok nemzetgazdaságai nem teljesítenek megfelelően.

Az ukrajnai háború tapasztalatai új képességigényeket is felszínre hoztak, amelyek közvetlenül befolyásolják a tartalékos erők fejlődését. A drónhadviselés, a hibrid fenyegetések, valamint a kiber- és információs műveletek mindhárom országban megjelentek a felkészítés hangsúlyos elemei között. Különösen az éjszakai megközelítés emelhető ki, ahol a civil szférában meglévő kiberbiztonsági tudás intézményesített formában kapcsolódik be a honvédelembe, erősítve a szövetségi és a nemzeti ellenálló képességet.

Összességében Magyarország védelmi képességeinek megerősítése több, egymással összefüggő tényező koordinálását igényli. Ezek közé tartozik a fegyveres erők iránti társadalmi bizalom fenntartása és erősítése, valamint az ukrajnai háború tapasztalatainak következetes beépítése a felkészítés rendszerébe. Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan a déli irányú biztonsági kihívások kezelésében jelentős gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezik, ami regionális összevetésben sajátos előnyt jelent. A nemzetközi tendenciák alapján a sorkatonai szolgálat kérdése időről időre visszatér a szakpolitikai diskurzusba, azonban egy,

az észt modellhez hasonló rendszer kizárólag akkor lenne adaptálható, ha azt széles körű társadalmi elfogadottság övezné, és az állam hosszú távon is biztosítani tudná a szükséges anyagi és intézményi feltételeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2017-1298-30-22> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- 13/2024. (VII. 23.) HM rendelet az önkéntes tartalékos jogállásról. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2400013.hm> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-1393-30-22> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2004-105-00-00> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- 240/2023. (VI. 20.) Korm. rendelet a Magyar Honvédség veszélyhelyzeti működési rendjéről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300240.kor> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- *A munkáltató kompenzálása.* MH Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokság, 2023. 02. 22. https://hadkiegeszites.honvedseg.hu/cikk/munkaltato_kompenzalasa (Letöltés időpontja: 2025. 08. 19.)
- Antal Ferenc: *A Magyar Honvédség megkezdte az átcsoportosítást a magyar–ukrán határra.* honvedelem.hu, 2022. 02. 24. <https://honvedelem.hu/hirek/a-magyar-honvedseg-megkezde-a-z-atcsoportositast-a-magyar-ukran-hatarra.html> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 19.)
- *Az MH Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság alárendelt alakulatai.* honvedelem.hu, 2023. 05. 17. <https://honvedelem.hu/alakulat/az-mh-teruletvedelmi-es-hadkiegeszito-parancsnoksag-alarendelt-alakulatai.html> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 26.)
- Benkő Tibor: *A sikeres haderőfejlesztés záloga (3.).* Honvédségi Szemle, 2023/3., 3–16. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.3.1> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 26.)
- Bienvenu, Hélène: *In Poland, thousands of young people are spending their 'vacation with the army'.* Le Monde, 2025. 08. 19. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/08/19/in-poland-thousands-of-young-people-are-spending-their-vacation-with-the-army_6744493_4.html (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- Bodó Szabolcs: *Az önkéntes tartalékos kiképzési rendszer fejlesztési lehetőségei.* Honvédségi Szemle, 2025/1., 63–75. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2025.1.6> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)
- Bodó Szabolcs: *Egy új szolgálati forma: az önkéntes katonai szolgálat.* Honvédségi Szemle, 2022/6., 46–59. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.6.4> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)
- Brueck, Hilary: *Switzerland has a stunningly high rate of gun ownership – here's why it doesn't have mass shooting.* Business Insider, 2023. 10. 26. <https://www.businessinsider.com/switzerland-gun-laws-rates-of-gun-deaths-2018-2> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 03.)
- Carter, Nick – Lancaster, John Mark: *Reserve Forces Review 2030: Unlocking the reserves' potential to strengthen a resilient and global Britain.* Ministry of Defence, 2021.
- Chmielewski, Bartosz – Tarociński, Jacek: *On the warpath: the development and modernisation of the Baltic states' armed forces.* Centre for Eastern Studies, 2024. 05. 10. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-05-10/warpath-development-and-modernisation-baltic-states-armed> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)

- Ciślak, Jarosław: *More Soldiers in the Polish Armed Forces*. Defence24, 2024. 07. 11. <https://defence24.com/armed-forces/more-soldiers-in-the-polish-armed-forces-new-data-exclusive> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- Clobes, Alexandra et al.: *Baltic Bastions: New defence strategies for Lithuania, Latvia and Estonia*. Konrad Adenauer Stiftung, 2024.
- *Conscript Service*. Republic of Estonia Defence Forces, 2025. 01. 08. <https://mil.ee/en/compulsory-military-service/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 25.)
- Czornik, Katarzyna: *The education system in the development of total defence. Poland's perspective*. Security Theory and Practice, 2022/3., 359–368. <https://doi.org/10.48269/2451-0718-btip-2022-3-027> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 25.)
- Csák Tímea: *Tovább erősítik diákjaik identitását*. honvedelem.hu, 2025. 12. 11. <https://honvedelem.hu/hirek/tovabb-erositik-diakjaik-identitasat.html> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 07.)
- Csiki Varga Tamás: *Az orosz–ukrán háború hatása Magyarországra*. Nemzet és Biztonság, 2024/2., 100–115. <https://doi.org/10.32576/nb.2024.2.7> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 07.)
- Dalzell, Stephen – Cormarie, Paul: *Better than the sum of its parts: making NATO reserves an alliance resource*. Modern War Institute – At West Point. 2024. 06. 24. <https://mwi.westpoint.edu/better-than-the-sum-of-its-parts-making-nato-reserves-an-alliance-resource/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 16.)
- *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2025)*. North Atlantic Treaty Organisation, Brüsszel, 2025.
- *Defence Forces looking to recruit and retain more active-duty soldiers*. Eesti Rahvusringhääling, 2025. 03. 21. <https://news.err.ee/1609640183/defence-forces-looking-to-recruit-and-retain-more-active-duty-soldiers> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 29.)
- *EDL commander MG Riho Ühtegi's speech at the Victory Day parade in Viljandi 23 June 2023*. Kaitseliit, 2023. <https://kaitseliit.ee/en/edl-commander-mg-riho-uhtegis-speech-at-the-victory-day-parade-in-viljandi-23-june-2023/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- *Exercise Hedgehog 2025*. Republic of Estonia Defence Forces, 2025. 05. 13. <https://mil.ee/en/exercise-hedgehog-2025/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- *Experts say Estonia needs civil defense service*. Eesti Rahvusringhääling, 2023. 11. 23. <https://news.err.ee/1609173718/experts-say-estonia-needs-civil-defense-service> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)
- Falkowski, Mariusz et al.: *The Territorial Defence Force as an Element of the National Security System*. Security Dimensions, 2018/27., 22–44. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.0288> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- Faragó Bence: *Történelmi emlékezet és nemzeti identitás: A balti államok védelempolitikájának magyarázata az orosz–ukrán háború eszkalációja óta*. Nemzet és Biztonság, 2025/1., 70–98. <https://doi.org/10.32576/nb.2025.1.5> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- Fouda, Malek: *Estonian government approves additional funding to raise defence spending to 5.4% of GDP*. Euronews, 2025. 04. 26. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/26/estonian-government-approves-additional-funding-to-raise-defence-spending-to-54-of-gdp> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 28.)
- *Government extends general conscription term to 11 months*. Eesti Rahvusringhääling, 2023. 04. 05. <https://news.err.ee/1608967162/government-extends-general-conscription-term-to-11-months> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 29.)
- Gyakran ismételt kérdések. Irány a sereg! <https://iranyasereg.hu/gyakori-kerdesek> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 18.)

- Hankewitz, Sten: *Estonia ramps up its defence to €10bn in face of Russian threat*. Estonian World, 2025. 08. 02. <https://estonianworld.com/security/estonia-ramps-up-defence-budget-to-e10bn-in-face-of-russian-threat/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)
- Haraszti Gyula: *Tizenkétezer főre nőhet a tartalékosok száma*. Magyar Nemzet, 2023. 01. 25. <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/01/tizenketezer-fore-nohet-a-tartalekosok-szama> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 18.)
- *Honvéd Kadét Program – Intézmények*. Honvéd Kadét Program. <https://kadetprogram.hu/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 31.)
- *Indul a Zrínyi 2026 program*. Magyarország Kormánya, 2016. 12. 20. <https://2015-2019.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/indul-a-zrinyi-2026-program> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 17.)
- Jużwik, Czesław – Sobczyk, Kamil: *Functioning of the National Reserve Forces concept – an assessment*. Bezpieczeństwo Narodowe, 2013/25., 99–124.
- Kandrik, Matej: *The Defense Impact of the Ukraine War on the Visegrád Four*. The German Marshall Fund, 2022. 07. 28. <https://www.gmfus.org/news/defense-impact-ukraine-war-visegrad-four> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- *Kerettantervek egyes iskolatípusra, pedagógiai szakaszra, tantárgyra, vagy sajátos köznevelési feladat teljesítéséhez*. Oktatási Hivatal, 2025. https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_7_melleklet (Letöltés időpontja: 2026. 02. 04.)
- Keszely László: *A hibrid konfliktusokkal szembeni átfogó fellépés lehetséges kormányzati modelljei*. Honvédségi Szemle, 2020/4., 24–48. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.4.3> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- *Képzések: HKP III. szint: Honvéd kadét szakképzés*. Honvéd Kadét Program. <https://kadetprogram.hu/kadetoknak> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 31.)
- Kiss Álmos Péter: *A NATO válasza a hibrid fenyegetésekre*. Honvédségi Szemle, 2021/3., 13–28. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.3.2> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- Koschalka Ben: *Poland launches paid military service*. Notes from Poland, 2022. 05. 18. <https://notesfrompoland.com/2022/05/18/poland-launches-paid-voluntary-military-service/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- *Largest annual military exercise Spring Storm 2024 comes to an end*. Republic of Estonia Defence Forces, 2024. 05. 17. <https://mil.ee/en/news/largest-annual-military-exercise-spring-storm-2024-comes-to-an-end/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- Marcinek Krystyna – Boston Scott: *Polish Armed Forces Modernization: A New Cornerstone of European Security*. RAND Corporation, Santa Monica, 2025.
- Mihkelson: *Firearms directive changes could smash Estonian defense system*. Eesti Rahvusringhääling, 2016. 01. 25. <https://news.err.ee/117516/mihkelson-firearms-directive-changes-could-smash-estonian-defense-system> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- *Military Service Act*, Riigi Teataja, 2012. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/519092014003/consolide> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 02.)
- Mix, Derek E.: *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.–Baltic Relations*. Congressional Research Service, 2025. 01. 07. <https://www.congress.gov/crs-product/R46139> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 25.)
- *Modern military – safe Homeland*. Republic of Poland Ministry of National Defence, 2023. 03. 01. <https://www.gov.pl/web/national-defence/modern-military---safe-homeland> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- *Naiskodukaitse Introrduction*. https://www.naiskodukaitse.ee/Introduction_1218 (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)

- Navarrai Mészáros Márton: *Megalakult a Magyar Honvédség Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokság*. honvedelem.hu, 2024. 11. 10. <https://honvedelem.hu/hirek/megalakult-a-magyar-honvedseg-teruletvedelmi-es-hadkiegeszito-parancsnoksag.html> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 04.)
- Navarrai Mészáros Márton – Teszler Vendel: *Haderő: Felépült a tartalékos pillér, amelyre lehet támaszkodni*. Honvédelem, 2025. 09. 30. <https://honvedelem.hu/magazin/hadero-felepult-a-tartalekos-piller-amelyre-lehet-tamaszkodni.html> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 26.)
- Oleksiejuk, Michał: *The key premises of the polish homeland defence act*. Casimir Pulaski Foundation, 2022. 03. 18. <https://pulaski.pl/en/pulaski-commentary-the-key-premises-of-the-polish-homeland-defence-act-michal-oleksiejuk/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- Petruska Ferenc: *Szerződésesek és önkéntes tartalékosok – az önkéntes haderő két fontos pillére*. Honvédségi Szemle, 2016/2., 89–99. https://real.mtak.hu/124647/1/HSZ_2016_144_2_Petruska_Ferenc.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- Poushter, Jacob et al.: *Spotlight on Poland: Negative Views of Russia Surge, but Ratings for U.S., NATO, EU Improve*. Pew Research Center, 2022. 06. 22. <https://www.pewresearch.org/global/2022/06/22/spotlight-on-poland-negative-views-of-russia-surge-but-ratings-for-u-s-nato-eu-improve/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- *Procuring ammunition is the focus of the Estonian defence budget*. Republic of Estonia Ministry of Defence, 2024. 09. 27. <https://kaitseministeerium.ee/en/news/procuring-ammunition-focus-estonian-defence-budget> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)
- *Reserve Force*. Republic of Estonia Defence Forces, 2025. 01. 08. <https://mil.ee/en/reserve-force/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 25.)
- Révész Béla: *Benkő Tibor: Versenyképes jövedelem és gondoskodás a munkavállalókról*. honvedelem.hu, 2021. 01. 13. <https://honvedelem.hu/hirek/benko-tibor-versenykepes-jovedelem-es-gondoskodas-a-munkavallalokrol.html> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 19.)
- Rongé, Joero – Abrate, Giulia: *Conscription in the European Union Armed Forces: National Trends, Benefits and EU Modernised Service*. Finabel, Brüsszel, 2019.
- Sin Bettina: *Bővül a honvédelem tantárgyat tanító iskolák és katonaoktatók köre*. honvedelem.hu, 2026. 01. 26. <https://honvedelem.hu/hirek/bovul-a-honvedelem-tantargyat-tanito-iskolak-es-katonaoktatok-kore.html> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 31.)
- Siposné Kecskeméthy Klára: *A hágai csúcsértekezlet: egy erősebb, igazságosabb, ellenállóbb Szövetség születése*. Hadtudomány, 2025, 151–164. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2025.35.E.151> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- Skrzypczak, Waldemar: *Poland's Territorial Defence Force*. Casimir Pulaski Foundation, 2017. 04. 10. <https://pulaski.pl/en/polands-territorial-defence-force-its-role-significance-and-tasks/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 20.)
- *Snap exercise Okas 25-2*. Republic of Estonia Defence Forces, 2025. 09. 18. <https://mil.ee/en/snap-exercise-okas-25-2/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- Székely Zoltán: *Az önkéntes tartalékosok a különleges jogrendben*. Honvédségi Szemle, 2021/3., 40–55. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.3.4> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 20.)
- Szénási Imre: *Tartalékosok a Magyar Honvédségben*. Hadtudományi Szemle, 2024/különszám, 127–141. <https://doi.org/10.32563/hsz.2024.ksz.9> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 20.)
- Szicherle, Patrik: *GLOBSEC Trends 2024 Hungary: Looking West with some reservations*. GLOBSEC, 2024. 05. 27. <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2024-hungary-looking-west-some-reservations> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 19.)
- *Tax relief for Territorial Defence Force (WOT) and Active Reserve (AR) soldiers – rules for employers in Poland*. Getsix Accounting, 2025. 09. 23. <https://poland-accounting.eu/2025/09/tax-relief-for-territorial-defence-force-wot-and-active-reserve-ar-soldiers-rules-for-employers-in-poland/> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 02.)

- *The Government of Estonia approved the defence readiness exercise Okas for territorial defence units.* Republic of Estonia Defence Forces, 2023. 01. 26. <https://valitsus.ee/en/news/government-estonia-approved-defence-readiness-exercise-okas-territorial-defence-units> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 27.)
- *The Military Balance 2025.* The International Institute for Strategic Studies, 2025.
- *The North Atlantic Treaty.* Washington, D.C., 1949. 04. 04. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 25.)
- Tilles, Daniel: *Polish armed forces recorded highest recruitment in 2022 since end of compulsory military service.* Notes from Poland, 2023. 06. 30. <https://notesfrompoland.com/2023/01/30/polish-armed-forces-recorded-highest-recruitment-in-2022-since-end-of-compulsory-military-service/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 23.)
- Tóth Tamás: *A NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ bemutatása.* Nemzetbiztonsági Szemle, 2018/4., 48–62. https://epa.oszk.hu/02500/02538/00027/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2018_04_048-062.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 08. 21.)
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny.
- Veebel, Viljar et al.: *Territorial Defence, Comprehensive Defence and Total Defence: Meanings and Differences in the Estonian Defence Force.* Journal on Baltic Security, 2020/6., 1–13.
- *Wales Summit Declaration.* North Atlantic Council, 2014. 09. 05. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2014/09/05/wales-summit-declaration> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- Whyte Andrew: *„Do what you can.” Why do foreign nationals join Estonia’s Defense League?* Eesti Rahvusringhääling, 2025. 04. 19. <https://news.err.ee/1609665341/do-what-you-can-why-do-foreign-nationals-join-estonia-s-defense-league> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 30.)

Hamarosan a Zrínyi Kiadó kínálatában...

Pogácsás Krisztián őrnagy:

A MODERN HÁBORÚK HATÁSA A VEZETÉSRE

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.5

ÖSSZEFOGLALÓ: Ez a cikk a modern hadviselés hatásait vizsgálja, különös tekintettel az orosz–ukrán háború tanulságaira, a dandárvezetési pontok vonatkozásában. Az elemzés hat kulcsfontosságú területre bontja a vezénylési kihívásokat: emberi tényezők, infrastruktúra, kommunikációs és információs rendszerek, vezetési filozófia, a parancsnok szerepe, valamint az információkezelés. Megvitatja az aszimmetrikus konfliktusoktól a nagy léptékű harci műveletek felé történő elmozdulást, hangsúlyozva a mobilitást, a decentralizációt és a mesterséges intelligencia integrációját a rugalmasság érdekében. Nemzetközi tanulmányokra és az elérhető ukrán tapasztalatokra alapozva a cikk javaslatokat fogalmaz meg a Magyar Honvédség számára. A megállapítások hangsúlyozzák az adaptív vezetés szükségességét a műveleti folytonosság fenntartásához a jövőbeli konvencionális háborúban.

KULCSSZAVAK: modern hadviselés, vezetési pontok, orosz–ukrán háború, katonai vezetés, mesterséges intelligencia

A SZERZŐRŐL:

Pogácsás Krisztián őrnagy, NKE HHK Katonai Vezetéstudományi Tanszék, gyakorlati oktató, doktorandusz (MTMT: 10085835)

BEVEZETÉS

A Military Review 2023. május–júniusi számában megjelent *A vezetési pontok temetője. Mit tanítson nekünk Csornobaivka¹ a vezetés-irányításról nagy léptékű harci műveletekben?* című publikációban² a szerzők elképesztő adatokat tettek közzé. Az érintett település és a mellette fekvő kiemelt jelentőségű repülőtér 2022 februárjában került orosz kézre. A 2022. novemberi visszafoglalásáig az ukrán haderő több mint 22 alkalommal mért csapást a térségben harcoló orosz erők vezetési pontjaira, ezzel szétzilálva a vezetés-irányítási (Command & Control, C2) rendszerüket, megölve vagy megsebesítve több magas beosztású orosz katonai vezetőt, köztük például Jakov Rezancev altábornagyot, a 49. Összhaderőnemi Hadsereg parancsnokát.³ A csornobaivkai nem elszigetelt eset volt, az ukrán haderő 2022 óta folyamatosan nyomás alá helyezte a szemben álló fél vezetési elemeit, megbontva képességét a gyors reagálásra. Ez a tapasztalat a másik fél számára is gyorsan kézzelfoghatóvá vált, és ahogy azt mára az orosz katonai gondolkodók is felismerték, „a katonai fölény a vezetés fölényével érhető el”.⁴ Chris Dougherty a *Több mint a csata fele. Információ és ve-*

¹ Csornobaivka magyar írásmód, angolul Chornobaivka, ukrán írásmóddal: Чорнобаївка. A cikkben az egyszerűbb olvashatóság kedvéért a magyar írásmódot használom.

² Beagle et al. 2023.

³ Uo.

⁴ Jójárt et al. 2024.

zetés a háború új amerikai módja című 2021-es publikációjában⁵ ismerteti az Új Amerikai Biztonsági Központ⁶ által végzett kutatások eredményeit. A publikáció alapját egy kísérlet-sorozat adta, amely 18 hónapon keresztül több mint 10 hadijátékot tartalmazott⁷ egy 2030-as feltételezett állapotot vizsgálva. A játékok egy lehetséges Amerikai Egyesült Államok versus Kína és Oroszország konfrontációt szimuláltak. Tanulmánya az információromlás/vezetés megsemmisítése⁸ témakörét vizsgálja. Véleménye szerint a degradációs fölény⁹ a jövőbeli konfliktusok megnyerésének vagy megelőzésének a kulcsa. Ajánlásait az amerikai Védelmi Minisztériumnak fogalmazza ugyan meg, de számunkra is nagyon tanulságosak vezetési pontjaink rendszerének újragondolásánál.

A VÁLTOZÁS OKA A TECHNOLÓGIA EGYSZERŰ HOZZÁFÉRHETŐSÉGE

Napjainkban az olyan kifejezések, mint a transzparens harcmező,¹⁰ a kamikazedrónok vagy éppen a mesterséges intelligencia, egyáltalán nem ismeretlenek a hadviselés témájával foglalkozók számára. A 2020-ban kitört második hegyi-karabahi háború és az azt követő, jelenleg is zajló orosz–ukrán háború rámutatott, hogy ezek az új kifejezések és a bennük rejlő lehetőségek érzékelhetően átrajzolták a háborúk összképét. A nagyszámú szenzorok megjelenése a harcmezőn, a csapásmérés távolságának jelentős növekedése, az ember által távirányított légi, földi és vízi eszközök, platformok elterjedése és a mesterséges intelligencia integrálása átrajzolta a fegyveres harc arculatát, csökkentve a „háború kódét”, elvéve a meglepés lehetőségét, sokszor ember-gép összecsapássá változtatva a küzdelmet. Írásomban igyekszem felvázolni, hogy mindezek a változások milyen hatással voltak és vannak a vezetésre, azon belül is a dandárok vezetési pontjaira.

Az elmúlt évtizedekben a háborúk jellemzően aszimmetrikus jellegűek voltak, a magasabb technológiai színvonalon álló haderő jól megtervezett, célzott csapásokkal törte meg a szerényebben felszerelt szemben álló fél harci akaratát, így a háborúk viszonylag gyors lefolyású intenzív fázis után elhúzódó békefenntartói tevékenységekké váltak. A csapatok vezetési elemei ehhez igazodva az idők folyamán egyre nagyobbak és „kényelmesebbek” lettek, a parancsnokok munkáját pedig nagy létszámú, szakértőkből álló törzs segítette.

Az orosz–ukrán háború ezzel szemben hamar állóháborúvá vált, ahol az első világháború árokharcái, a vonalak előtti, mélységben kiépített robbanó és nem robbanó műszaki akadályrendszerek képei keverednek a pilóta nélküli felderítő- és kamikazedrónok, illetve autonóm

⁵ Dougherty 2021.

⁶ Center for New American Security, CNAS.

⁷ Ezek egy lehetséges konfliktust szimuláltak Tajvan és a balti államok területén, fókuszuk az információ és vezetés területére esett.

⁸ Information Degradation/Command Dstruction, ID/CD.

⁹ Dougherty 2021: i. m. 5.

¹⁰ A kifejezés az 1990-es évektől eredeztethető. A hidegháború után az Amerikai Egyesült Államok hadereje – és különösen az Andrew Marshall vezette Office of Net Assessment (ONA) – felismerte a hadviselésben bekövetkező forradalmi változásokat. Az akkori vízió az volt, hogy a technológiai fejlődés – különösen a vezetés, irányítás, kommunikáció, számítástechnika, hírszerzés (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, C4I), a lopakodó technológia, a precíziós irányítás, valamint a hírszerzés, megfigyelés és felderítés (Intelligence, Surveillance, Reconnaissance, ISR) – révén átalakítják az amerikai fegyveres erőket. Egy 2000-es évek elején készült tanulmány a „hadművelési tér átláthatóságának növekedését” (battlefield transparency) az egyik versenyterületként azonosította, megjegyezve, hogy „a jelenlegi trendek alapján a potenciális ellenfelek számára elérhető ISR-információk szinte biztosan jelentősen javulni fognak a következő két évtizedben”. Rizza–Wyss 2025.

járművek és fegyverrendszerek látványával. Eltűntek a nagy manőverek és a súlypont kialakításához szükséges páncéloscsoportosítások.

Ennek okait már több szakértő is elemezte, és többségük véleménye megegyezik abban, hogy az orosz politikai vezetés jelentősen alábecsülte az ukrán, illetve túlbecsülte az orosz haderő képességeit. A háború elején végrehajtott manőverek és tevékenységek alapján arra lehet következtetni, hogy egy moráljában gyenge, ellenállásra nem vagy csak részben képes ukrán haderővel és az Ukrajna területén élő orosz kisebbség támogatásával számoltak.¹¹

Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a jelentős nyugati katonai támogatásnak köszönhetően a műveleti környezet is jelentősen megváltozott. A Jójárt Krisztián által idézett orosz katonai szakértők is rámutatnak az Ukrajnának átadott nyugati eszközök hatására, és az ukrán vezetés-irányítási rendszerek előnyére az oroszokkal szemben.¹²

Az Amerikai Egyesült Államok katonai gondolkodói ennek következtében vezették be (vagy vissza) a nagy léptékű hadműveletek, azaz a Large-Scale Combat Operation (LSCO)¹³ fogalmát, amellyel kifejezték azokat az észrevételeiket, hogy az aszimmetrikus konfliktusok mellett újra fel kell készülni a közel azonos technológiai és kiképzettségbeli színvonalon álló, nagy csoportosításokkal vívott konvencionális háborúkra.

Mindezen változásokat idehaza is vizsgálunk kell, hiszen a szomszédunkban zajló háború vérrrel szerzett tapasztalatai határozzák meg a jövő fejlesztési, kiképzési és vezetési irányait.

Ahhoz, hogy e változásoknak a vezetési pontokra gyakorolt hatásait elemezhesük, érdemes egy rövid fogalmi tisztázással kezdenünk.

MI IS A VEZETÉSI PONT?

A vezetési pont a „*hadművelet vagy gyakorlat alatt az a pont, ahonnan a parancsok kiadása és végrehajtása történik*”.¹⁴ Ahogy azt már mások is megfogalmazták,¹⁵ ez a definíció nem teljes, mert a vezetési pont fogalmát leszűkíti a műveletek és gyakorlatok keretei közé, és nem vesz alapul olyan nem háborús vagy stabilizációs feladatokat, mint pl. egy katasztrófavédelmi feladat irányítása.

Saját tapasztalataim szerint a vezetési pont egy olyan állandó vagy ideiglenesen létrehozott vezetési/irányítási központ, amely bármilyen katonai, illetve katonák részvételét igénylő tevékenység során felelős a beosztott erők és a kapcsolódó (nem katonai) szervezetek vezetéséért, valamint az elkövetkező feladatok és műveletek megtervezéséért. A vezetési pont élén az adott szervezet parancsnoka vagy az általa kijelölt személy áll (például tartalék vagy mögöttes vezetési pont), míg a személyi állományát olyan szakemberek alkotják, akik felkészültek a feladat vagy művelet irányítására és/vagy támogatására, illetve megtervezésére.

¹¹ Jójárt 2025.

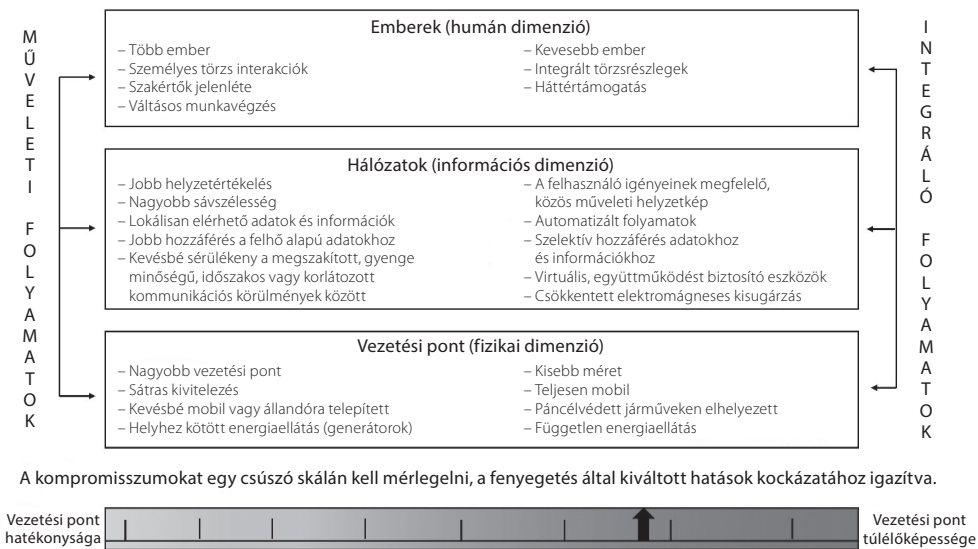
¹² Uo.

¹³ Még nincs rá hivatalos magyar terminológia, én a publikációban a nagy léptékű műveletek kifejezést használok. „A nagy léptékű műveletek olyan katonai műveletek, amelyek során legalább az egyik oldalon két vagy több tábornoki rendfokozatú parancsnoki szint manővereztetési alárendelt erőit egy hadjárat támogatására egy olyan ellenséggel szemben, amely összehasonlítható harceldjárásokkal és erőstruktúrával rendelkezik.” Dzwonczyk–Merkley 2023.

¹⁴ Központi Katonai Doktrínális Adatbázisból (KDAB) letölthető Terminológiai Adatbázis 2025. 03. 11-i állapota alapján.

¹⁵ Négyesi–Fazekas 2022.

A vezetési pontok sérülékenységevel korábban is, de kifejezetten az orosz–ukrán háború óta talán hangsúlyosabban foglalkozik a nyugati katonai szaksajtó. A már idézett publikációban¹⁶ például a vezetési pontok alkalmazását vizsgálva egy ábrán szemléltették a hatékonyság és túlélőképesség paradigmáját.

1. ábra A vezetési pont túlélőképessége és hatékonysága közötti kompromisszum (A Mission Command Center of Excellence ábrája)

Amint az az ábrán is látható, a szerzők a vezetési pont hatékonyságánál (bal oldal) figyelembe vettek mindent, ami a parancsnokok és a törzsek „kényelmét” szolgálják, míg a skála másik felét (jobb oldal) a túlélőképesség fokozása indukálta. Megállapításaik között szerepelt a mobilitás és a rejtettség fontossága, a digitális technológia kettős szerepe (mind hatásfokozó, mind sérülékenységet növelő), a decentralizált, avagy küldetésalapú vezetés szükségessége is. Következtetésükben felhívták a figyelmet a vezetési pontok védelmére, a mobilitásra és a vezetés folyamatosságának fontosságára.

A DANDÁROK VEZETÉSI PONTJAI ÉS AZOK JELENLEGI FELÉPÍTÉSE

A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata (Ált/216) azt mondja a Művelet Vezetési Rendszerrel szemben támasztott követelmények felsorolásánál, hogy az legyen képes: „Harcászati szinten két vezetési pont (fő, mögöttes vagy tartalék harcálláspont) és rendszereik telepítésére, áttelepítésére, folyamatos üzemeltetésére, továbbá a közelbiztosításuk megszervezésére, a műveletek végrehajtásának minden időszakában, a vezetés folyamatosságának fenntartása érdekében.”¹⁷

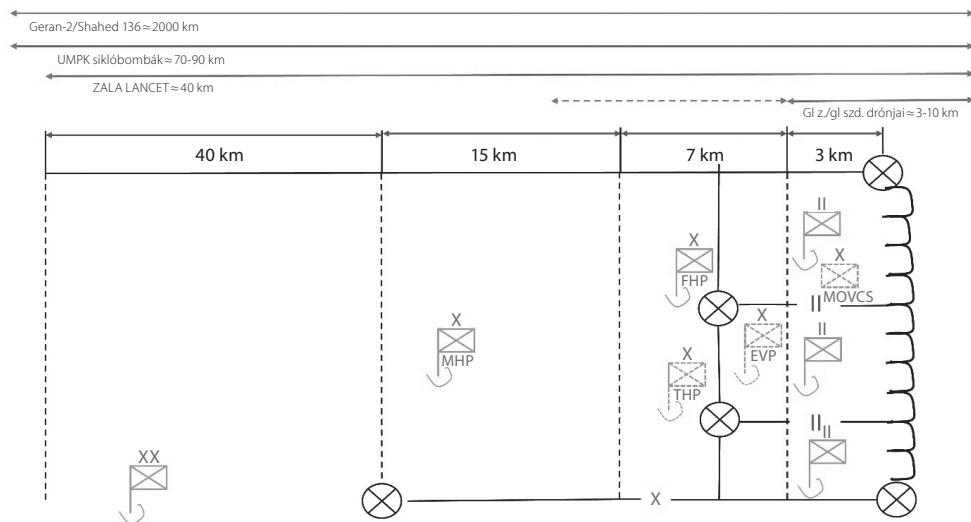
¹⁶ Beagle et al. 2023: i. m.

¹⁷ Ált/216 II. rész, 2015, I-15.

A megnevezések természetesen eltérő feladatrendszert is jelentenek, ennek alapján a fő harcálláspont (FHP) rendeltetése: „a dandár és zászlóalj elsődleges vezetési eleme. Az alegységek harctevékenységeinek folyamatos vezetése érdekében az előljáró által kijelölt helyen és időtartamban, általában nem a fő erő kifejtés irányában települ.”¹⁸ A mögöttes harcálláspont (MHP) feladata a szabályzat szerint: „a dandár/zászlóalj harckiszolgáló-támogató feladatainak tervezése, koordinációja és vezetése. Szükség esetén az FHP feladatainak átvétele.”¹⁹

A parancsnok rendelkezésére álló egyik kulcsfontosságú elem a mozgó vezetési csoport (MOVCS), amely jellemzően négy harcjárműből tevődik össze. Ez a csoport magában foglalja a parancsnok által kiválasztott, a harc irányítása szempontjából kritikus szaktiszteket – például a felderítőfőnököt, a hadműveleti főnököt, a tűztámogató tiszteket, az előretolt repülésirányító tiszteket, valamint a híradótiszteket vagy -altiszteket –, továbbá a parancsnok biztonságát garantáló erőket, általában két gépesített lövészrajt. A MOVCS elsősorban két szituációban kerül bevetésre: egyrészt ha a parancsnok közvetlen találkoztót kíván folytatni alárendelt parancsnokaival, másrészt pedig amikor egy művelet sikerét meghatározó feladatot – például vízi átkelést vagy áttörést az ellenség védelmi vonalain – személyesen koordinál a helyszínen, biztosítva ezzel a gyors döntéshozatalt és a hatékony irányítást.

Emellett létezik a tartalék harcálláspont (THP), amelynek elsődleges rendeltetése az alárendelt alegységek irányításának átvétele abban az esetben, ha a fő harcálláspont valamilyen okból kiesik. További lehetőségként bevethető az előretolt vezetési pont (EVP) is, amely a fő harcálláspontból leválasztott speciális vezetési egységként működik. Ez az elem elsősorban a folyamatban lévő műveletek irányítására összpontosít, kiegészülve a felderítést és tűztámogatást végző szakértők (szaktisztek és altisztek) csapatával, lehetővé téve a telepítést a peremvonalhoz közelebb, ahol a gyors reagálás kulcsfontosságú. A vezetési pontok elvi elhelyezését és a jelenleg alkalmazott orosz támadóeszközök hatótávját a 2. ábra szemlélteti.²⁰

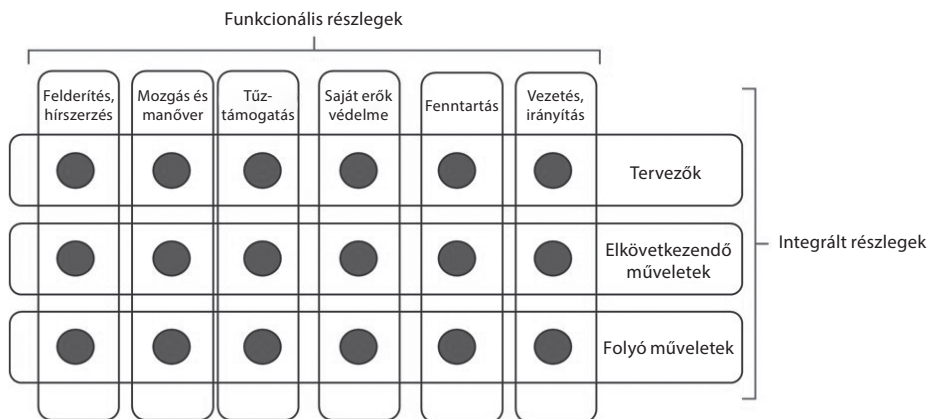
2. ábra A vezetési pontok településének sematikus vázlata és az orosz haderő által alkalmazott harci drónok hatótávolsága (Szerkesztette a szerző)

¹⁸ Uo. V-1, 5.1.4.1 pontja.

¹⁹ Uo. V-3, 5.1.5.4 pontja.

²⁰ Pogácsás 2025, 13–15.

A vezetési pontokon szolgálatot teljesítő állomány két- vagy többváltásos rendszerbe történő szervezésével tovább növelhető a vezetési elemek képessége a vezetés folytonosságának megőrzésére. Ennek megfelelően írhatunk nappali és éjszakai váltásokról. Az egy váltásban dolgozók feladataikat és beosztásukat tekintve funkcionális és integrált részlegekben végzik munkájukat. Lásd a 3. ábrát.

3. ábra A törzsek felosztása funkcionális és integrált részlegek szerint (Szerkesztette a szerző)

A harcálláspontok belső tereiben elengedhetetlen a szakértői állomány munkapozícióinak megfelelő kialakítása és elhelyezése. Ennek során arra kell törekedni, hogy az együttműködő vagy közös feladatokat végző szaktisztek a lehető legközelebb legyenek egymáshoz, biztosítva ezzel a közvetlen hang- és vizuális kapcsolatot – ami elősegíti a gyors információcserét, miközben minimalizálja a zavaró zajokat és optimalizálja a döntéshozatalt. Emellett fontos, hogy ezek a szakemberek a saját részlegeikhez a legrövidebb útvonalon jussanak el, lehetővé téve a jelentések és adatok hatékony átadását-átvételét, ezáltal növelve az összességében vett műveleti hatékonyságot.²¹

A VEZETÉS NEHÉZSÉGEI A MODERN HARCMEZŐN

A vezetés több részterületből tevődik össze. Ezek a részterületek a következők:

- humán szegmens (a vezetést támogató és kiszolgáló személyi állomány);
- infrastruktúra (az olyan materiális összetevők összessége, amelyek helyet adnak a vezetéshez, legyen az sátor, épület vagy egy őnjáró, páncélozott platform);
- kommunikációs és információs részterület (az olyan eszközök, szoftverek és eljárások összessége, amelyek a vezetés folyamatosságát biztosítják);
- vezetési filozófia (a vezetés elvi kérdéseire választ adó átfogó elvrendszer, amely mentén a vezető megvalósítja a vezetést);
- a parancsnok, azaz a vezető;
- illetve plusz egyként számomra az információ (az információk és adatok minden formája, amelyeket kapunk vagy mi magunk adunk).²²

²¹ Pogácsás 2025, 16.

²² Ez a fajta csoportosítás a szerző saját logikai felosztása. Más logika mentén gyaníthatóan más részterületek is megjeleníthetők, illetve a felsoroltakból is törölhetők.

Ezek a részterületek önmagukban és/vagy kombináltan is támadhatók, amint azt az orosz–ukrán háború is megmutatta számunkra.

Humán szegmens

A személyi állomány vizsgálata esetén a kiválasztás, a felkészítés és a folyamatos szinten tartás kérdéskörét kell figyelembe vennünk. A kiválasztás során két alapvető dolgot emelnék itt ki, amelyekre figyelemmel kell lenni. Az első, hogy a dandártörzs állományába kiválasztásra kerülő tapasztalt kollégák mind fizikálisan, mind pszichésen terhelhetőek legyenek annyira, amennyit a modern harc tér kihívásként állít velük szemben. A dandár vezetése a nagy léptékű műveletek során – mint az a zajló konfliktusból is lesűrhető –, jelentősen igénybe veszi a törzs állományát fizikai és pszichikai szempontból is. Emellett – ahogy arra már utaltam –, a dandárok vezetési elemei a peremvonaltól számított távolságuk okán is már könnyen pusztíthatók. Amennyiben ezt elfogadjuk, úgy látnunk kell, hogy a kiválasztott emberek felkészültsége és állóképessége elsődleges a vezetési pont túlélőképességének fokozásában.

A második tételünk pedig az, hogy senki ne tölthessen tíz vagy akár több évet a dandártörzsben ugyanazon beosztásban. Igaz, ez a gyakorlat sokkal inkább az altiszti, semmint a tiszti állományra jellemző, de ezáltal óhatatlanul a „rutin” veszi át a napi munkavégzés irányítását, és az alapvetően kizárja, de legalábbis hátráltatja az innováció és az adaptáció megjelenését.

A felkészítés alatt azt értem, hogy meg kell határozni a dandárok vezetési pontjain szolgálók beosztásonként előírt képességeit, és az ehhez szükséges képzéseket biztosítani kell.

A szinten tartás a dandárok önálló feladata és saját érdeke. Ennek eszköze lehet a hazánkban is alkalmazott törzsgyakorlások rendszere, de a döntéshozatal minőségének a fejlesztésére akár a hadijátékok alkalmazása is, ami javíthatja a döntéshozatali hatékonyságot és növelheti a kreativitást.²³

Infrastruktúra

2024 februárjában publikálta az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Haderőnemének Tapasztalatfeldolgozó Központja azt a tanulmányt, amely az Ukrán Területvédelmi Erők harcálláspontjainak túlélőképességét vizsgálja az orosz–ukrán háború tapasztalatai alapján.²⁴ A dokumentum hangsúlyozza a modern harcmező kihívásait, mint az átlátható hadszíntér, a drónok, a tüzérség és az elektronikus hadviselés, valamint gyakorlati ajánlásokat fogalmaz meg az elhelyezésre, álcázásra, megtévesztésre és mozgatásra vonatkozóan. Ezek a következtetések értékes tanulságokat nyújtanak a hasonló környezetben működő erők számára, figyelembe véve a küldetés, ellenség, terep, időjárás, rendelkezésre álló erők, idő és civil szempontok változóit.

Infrastruktúrával kapcsolatos főbb következtetések²⁵

Városi környezetben: A harcálláspontokat lehetőleg pincékben vagy föld alatti létesítményekben kell telepíteni, mivel ezek természetes védelmet nyújtanak a felderítés és a tüzérségi támadások ellen, emellett elfedik az elektromágneses jeleket. A helyi civil lakossággal való

²³ Harangi-Tóth 2022, 61.

²⁴ Ullrich–Moriarty 2024.

²⁵ Uo.

érintkezést minimalizálni kell, hogy elkerüljük a helyszínen véletlen vagy szándékos felfedését, és ezzel csökkentsük a biztonsági kockázatokat.

Vidéki és erdős területeken: Az erdők természetes álcázást biztosítanak, de nehezítik a kommunikációt és a logisztikát – például a sűrű növényzet akadályozhatja a jeleket. A harcálláspontokat mélyen ástott, megerősített pozíciókban ajánlott kialakítani, legalább három réteg farönkfedéssel, hogy ellenálljanak a légi és a tüzérségi fenyegetéseknek, miközben kihasználják a terep előnyeit.

Nyílt területeken: Kerülendő a harcálláspontok nyílt mezőkön való elhelyezése, mivel ez magas kockázatot jelent az átlátható harcmezőkön, ahol a felderíthetőség és a támadások szinte elkerülhetetlenek. Ha nincs alternatíva, akkor a legszigorúbb álcázási és erősítési intézkedéseket kell alkalmazni.

Álcázás és megtévesztés: A harcálláspontokat olyan épületekben célszerű elhelyezni, amelyek beleolvadnak a környezetbe, és kerülni kell az ismert adminisztratív vagy polgári védelmi létesítményeket (pl. állami épületeket, iskolákat stb.), mivel ezek helyzete az ellenség számára előre ismert lehet, és akár online térképeken is jelölve vannak. A katonai aktivitás jeleit a lehető legjobban el kell rejteni. Hatékony taktika a hamis harcálláspontok létrehozása, például rádiójel-imitátorokkal, megtévesztő Starlink-antennákkal, amelyek elterelik az ellenség figyelmét és erőforrásait, így védve a valódi pozíciót.

Harcálláspontok mozgatása és települése: A harcálláspontok áttelepítése az egyik legveszélyesebb művelet, mivel növeli a felderíthetőséget. Előzetesen fel kell deríteni az új helyszínt, biztosítani a területet, majd kiépíteni a kommunikációs és az energiaellátási rendszereket, beleértve az alternatív pozíciók tervezését is. Az átköltözés során minden lényeges dokumentumot, eszközt és felszerelést el kell szállítani, míg a felesleges anyagokat meg kell semmisíteni, hogy ne kerülhessenek ellenséges kézbe. Fontos a magasabbparancsnokság értesítése a mozgás időpontjáról, valamint egy előzetes csapat küldése a helyszínre a kezdeti telepítéshez, hogy minimalizáljuk a kitettséget. Fontos rögzíteni a vezetési pontok közötti feladatátvétel rendjét is.

Kommunikációs és információs részterület²⁶

Mivel ez a terület nem tartozik a publikáció központi témájához, így elsősorban az említett amerikai tanulmány releváns megállapításait emelném ki, amelyek az orosz–ukrán háború tanulságait dolgozzák fel. A Magyar Honvédség rendelkezik a szükséges szakértelemmel és infrastruktúrával a hardverek, szoftverek kiválasztásához és az eljárásrendek frissítéséhez, ezért szükséges ezek áttekintése a legújabb tapasztalatok beépítésével. Kiemelten fontosnak tartom a mesterséges intelligencia alkalmazásával kapcsolatos kísérletek elindítását és integrálását a katonai döntéshozatali folyamatokba, hogy javítsuk a rendszerek rugalmasságát (reziliencia és adaptáció) és hatékonyságát.

²⁶ Ullrich–Moriarty 2024.

Kulcsmegállapítások a kommunikáció terén

A rádiókommunikációt alacsony teljesítményen kell üzemeltetni, az antennákat pedig a lehető legtávolabb elhelyezni a harcállásponttól, hogy csökkentsük a felderíthetőséget. A rövidhullámú rádióberendezések használatát kerülni kell, vagy csak átjátszó rendszerekkel és álcázással párosítva alkalmazni, mivel ezek alapvetően gyorsan provokálhatnak ki ellenséges tűzéségi támadásokat (gyakran 15 percen belül).

A mobilinternet használatát korlátozni szükséges, mivel az ellenséges elektronikus hadviselési eszközök könnyen bemérhetik a routerek jeleit; a WIFI-hálózatokat szigorúan szabályozni kell, és a routereket lehetőleg föld alatt vagy a talajhoz közel kell telepíteni, hogy minimalizáljuk a kisugárzási jeleiket.

Vezetési filozófia

A vezetői szemlélettel már nagyon sokan foglalkoztak a hazai katonai sajtóban. A NATO-ban elfogadott „mission command”, azaz küldetésalapú vezetés²⁷ meghonosodása már folyamatban van. Amire érdemes odafigyelni, az az, hogy a NATO-doktrínák szerint is ennek a vezetési elvnek az alkalmazása csak összeszokott és felkészített törzseknél és alegységeknél valósulhat meg. Amennyiben a vezetett szervezet erre nem áll még készen, úgy a decentralizált vezetés akár súlyos károkat is okozhat. Érdemes még ugyanitt megjegyezni, hogy egyes orosz katonai gondolkodók az orosz–ukrán háború tapasztalatainak feldolgozása közben arra jutottak, hogy maga a transzparens harcmező az, mely kétségbe vonja a küldetésalapú vezetés felsőbbbségét. Véleményük szerint a centralizált vezetés előnyösebb akkor, amikor a szenzorok adatokkal árasztják el a vezetési elemeket, így aki fentebb van, többet lát alapon érdemes az erősen irányított vezetési stílust – automatizációval kiegészítve – elsődlegessé tenni.²⁸

A parancsnok

A parancsnok személye, habitusa önmagában hatásművelő tényező lehet a vezetési elemek túlélőképességének fokozásában. A vezető az, aki döntési jogköröket delegálhat le vagy tartathat meg magánál, ehhez viszont megfelelő bizalmi légkört kell törzsében teremtenie. Mind a tervezés, mind a műveletvezetés során kiemelt fontossággal bír a parancsnok szándékának pontos megértése, ebből kifolyólag prioritás, hogy maga a parancsnok is képes legyen azt érthetően megfogalmazni, és továbbítani a vezetési elemek számára.

Információ

A kinetikus és a nem kinetikus hatások mellett a „plusz egyként” megjelölt információs részterület is okozhatja a vezetés sérülékenységet az „adatdömping” által. Az egyre kifinomultabb és hatékonyabb felderítőrendszer eredménye, hogy napjainkban már az információbőség, az információ felhalmozódása is akadályozhatja a hatékony vezetést. A túl sok, a részletekbe menő, az egymásnak ellentmondó vagy éppen a mi elvárásainkkal nem egyező információk/adatok megjelenése elbizonytalaníthatja a parancsnoki állományt.

²⁷ Az MH terminológiai munkacsoportja 2024-ben döntött a küldetésalapú vezetés egységes használatáról, jöllehet a témával foglalkozó szerzők írásaikban még a feladatorientált vezetés kifejezést is használják.

²⁸ Jójárt et al. 2024: i. m.

Amíg régebben folyamatos „információéhséggel” küzdöttek a vezetők, addig olyan képességekre volt szükségük, amelyek a váratlanul kialakuló új helyzetek lereagálására, kezelésére szorítottak. Ezzel szemben manapság a rendelkezésre álló hatalmas információhalmaz kezelésének, szűrésének képessége kívánatos.

Ennek egyik eszköze a mesterséges intelligencia, amely képessé válhat (vált) erre. A rendszer másik eleme pedig maga az ember. A katonai vezetők képzésébe éppen ezért kiemelten hangsúlyos beemlíteni olyan képességfejlesztéseket, amelyek ezt a szűrési képességet, illetve a technológiai tudatosságot hivatott növelni/elmélyíteni.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK A MAGYAR HONVÉDSÉG DANDÁRVEZETÉSI PONTJAINAK MEGÓVÁSÁHOZ

Úgy gondolom, a drónok jelenleg a harctér meghatározó harceszközei, jelentőségük azonban csökkenni fog egy 3–5 éves távlatban. Alapvetően, a történelem folyamán minden egyes új technológia megjelenése esetén voltak aszimmetrikus időszakok, gondolhatunk itt a tűzfegyverek, a harckocsik, vagy éppen a harci repülőgépek megjelenésére. Aki elsőként birtokolta és értette az új eszköz alkalmazását, az mindig előnyben volt az azt később alkalmazóval szemben. Pont ugyanez a hadtörténeti tapasztalat juttatott arra a következtetésre, hogy a drónok, vagy éppen az autonóm járművek (sőt harceszközök!) is csak ideiglenesen lesznek „legyőzhetetlenek”. A kard ellen a pajzs, a sorozatlövő fegyverek ellen a páncélosok és azok ellen pedig a páncéltörő eszközök voltak a válasz, ugyanez a sors vár a drónokra is, ahogy az már ma is tapasztalható a drónvadász eszközökkel való kísérletezésekkel.²⁹ Ettől függetlenül a drónok állandósulásával és nagy fokú elterjedésével számolnunk kell, így ki kell alakítani megfelelő eljárásainkat saját vezetési elemeink védelme érdekében.

Láthatóan a mesterséges intelligencia lesz a jövő legnagyobb kihívása. Alkalmazása elkerülhetetlen lesz az élet minden területén, értve ezalatt a hadviselést is. Az MH elsődleges feladata ennek integrálása nemcsak az önvezérlő eszközökbe, de (és főként!) a döntéshozatali rendszereinkbe. A jövő vezetési pontjai – jelen állás szerint – adattúltengésben fognak szenvedni. A nagy mennyiségű információ feldolgozását emberek már nem, vagy csak részben lesznek képesek kezelni. Ezenfelül fontos még kiemelni, hogy a mesterséges intelligenciával kiváltható feladatok (pl. analitikus/elemezői feladatok, a tervezés egy része, a begyakorolt harcjeladások lefuttatása stb.) a személyi állomány számának csökkentését, azaz a vezetési pont méreteinek csökkenését eredményezheti, ami szintén túlélésfokozó tényező.

A jövő vezetési pontja koncepciójának kidolgozásakor két fejlesztési iránnyal mindenképp számolnunk kell. Az első amolyan „vezetéspont-felszerelés-csomag” kidolgozása. Ez egyfajta digitáliskatona-felszerelés, csak törzstiszti formában. Ez alapján a törzs egyes beosztottjainak személyi felszerelése tartalmazná azokat az eszközöket (személyi számítógépek, tabletek, titkosított kommunikációs eszközök), melyekkel bárhol tudnak csatlakozni a vezetési pont rendszeréhez, így funkcionális és/vagy integrált részlegenként akár külön-külön is elhelyezhetők, telepíthetők lennének a vezetési pontunk részei. Természetesen ennek az opciónak is vannak biztonsági kihívásai, úgymint nehezebben szervezhető az erők védelme, illetve a szétszórtság okán a titkosított digitális és/vagy rádiókommunikációs eszközök is könnyebben kerülhetnek az ellenség kezére, bár ezek a veszélyek megfelelő kódolással és a távoli törlés lehetőségével kiküszöbölhetők.

²⁹ González-Jorge 2024.

További javaslatom a páncélozott, mobil vezetési pontok kialakítása. Ezek lehetnek széleskörűen alkalmazható előkészített konténerek önjáró alvázakon (főként beépített, városias jellegű környezetben), de lehetnek harcjárműalvázakon kialakított vezetési munkahelyek is (pl. a Lynx parancsnoki moduláris felépítménye). A harcjárművek előnye a nagy fokú mobilitás és a gyors telepíthetőség, gyakorlati hátrányuk lehet a nehezebb rejthetőség és a szűkös hely miatt a bennük dolgozó állomány nagyobb fokú leterheltsége és gyorsabb kifáradása. A konténerek ezzel szemben nehezebben mozgathatók, és lassabban telepíthetők, pozitív oldaluk viszont a kényelmesebb munkavégzés biztosítása, illetve az, hogy városias környezetben megfelelő festéssel tökéletesen álcázhatók.

Összességében megállapítható, hogy a technológia fejlődése hatással van és lesz a zászlóalj, dandárok vezetési rendszereire is. A változások lekövetése elsődleges feladata kell, hogy legyen a törzseknek és a parancsnoki állománynak saját túlélőképességük és a vezetés folytonosságának megőrzése érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ált/216. *A Magyar Honvédség Törzsszolgálati szakutasítása, II. rész.* A Magyar Honvédség kiadványa, 2015.
- Beagle, Milford et al.: *The Graveyard of Command Posts. What Chornobaivka Should Teach Us about Command and Control in Large-Scale Combat Operations.* Military Review, Online Exclusive Article, 2023. 03. <https://www.armyupress.army.mil/journals/military-review/online-exclusive/2023-ole/the-graveyard-of-command-posts/> (Letöltés időpontja: 2025. 03. 10.)
- Dougherty, Chris: *More than Half the Battle. Information and Command in a New American Way of War.* CNAS, 2021. 05. <https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/CNAS+Report-Command+and+Info-2021.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 10.)
- Dzwonczyk, John – Merkley, Clayton: *Through a Glass Clearly. An Improved Definition of LSCO.* Military Review, Online Exclusive Article, 2023. 11. <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2023-OLE/Through-a-Glass-Clearly/> (Letöltés időpontja: 2025. 10. 01.)
- Gonzalez-Jorge, Higinio et al.: *Counter Drone Technology: A Review.* preprints.org, 2024. 02. 09. <https://doi.org/10.20944/preprints202402.0551.v1> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 08.)
- Harangi-Tóth Zoltán: *A hadijátékok helye és szerepe a (katonai) vezető fejlesztésében és a döntéshozatali folyamatokban.* Vezetéstudomány/Budapest Management Review, LIII. évf. 2022/12., 56–67. <https://journals.lib.uni-corvinus.hu/index.php/vezetestudomany/article/view/981/521> (Letöltés ideje: 2025. 09. 20.)
- Jójárt Krisztián: *Russian Views on the Future of Manoeuvrist Approach Based on the Lessons Learned from the War in Ukraine.* The Defence Horizon Journal, 2025. 03. 24. <https://tdhj.org/blog/post/russian-manoevrist-approach/> (Letöltés időpontja: 2025. 07. 10.)
- Jójárt Krisztián et al.: *Az orosz–ukrán háború tapasztalatai I.* Védelmi Tanulmányok, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, 2024/1. https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/VT_2024_1_Jo%CC%81ja%CC%81rt_Taka%CC%81cs_Nagy_Az-orosz-ukra%CC%81n-ha%CC%81boru%CC%81-tapasztalatai-1.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 09. 12.)
- Négyesi Imre – Fazekas Ferenc: *A mesterséges intelligencia integrálásának lehetőségei a vezetési pontok feladatrendszerébe.* Hadtudományi Szemle, 15. évf. 2022/3., 145–158. <https://doi.org/10.32563/hsz.2022.3.9> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 08.)

- Pogácsás Krisztián: *A Magyar Honvédség dandár vezetési pont rendszerének újragondolása, napjaink konvencionális konfliktusainak tapasztalatai alapján*. Diplomamunka, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2025.
- Rizza, Timothy J. – Wyss, Michel: *Hider-Finder Competition, Deception, and Ground Manoeuvre on the "Transparent Battlefield"*. The Defence Horizon Journal, 2025. 02. 20. <https://tdhj.org/blog/post/deception-transparent-battlefield/> (Letöltés időpontja: 2025. 08. 08.)
- Ullrich, Siegfried – Moriarty, Sean: *Lessons Learned from the Ukrainian Territorial Defense Forces: Command Post Survivability*. Center for Army Lessons Learned, 2024. 02. 06. <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2024/02/06/c1a5a9b6/24-862-tdf-cp-survivability-feb-24-public.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 11. 20.)

PAPP FERENC

AZ ORSZÁGOS TISZTI KASZINÓ TÖRTÉNETE ÉS MŰKÖDÉSÉNEK TANULSÁGAI

A kötet feltárja, miként szolgálták a tiszti kaszinók a bajtársi összetartást, a művelődést és a társadalmi kapcsolatépítést – a díszes termek, bálók és olvasóköri világán keresztül.

A szerző történeti források, visszaemlékezések és korabeli sajtóanyagok segítségével idézi meg e letűnt korszak hangulatát. Ha manapság a kaszinó szót halljuk, hajlamosak vagyunk azt többféleképpen értelmezni. Vannak, akik a szó hallatán a világvárosok szerencsebarlangjaira, esetleg a francia kártyajátékra asszociálnak. Néhányan – főként idősebb katonák – a tiszti kaszinókra és azok társasági életére gondolnak. A tiszti kaszinók világa egyszerre volt a katonai hagyományok őrzője és a társasági élet központja.

Ezek a különleges intézmények nem csupán a hadsereg hierarchiáját tükrözték, hanem a 19–20. századi magyar kultúra és közélet fontos színterei is voltak.

2025
keménytáblás
272 oldal

6900,-

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában
(shop.hmzrinyi.hu) vagy
a kiadó könyv- és térképboltjában
(1024 Budapest, Filler utca 14.)

10% KEDVEZMÉNNYEL vásárolható meg.

Gacsal János Szabolcs ezredes:

A REGULÁRIS MANŐVERERŐK 20. SZÁZADI ALKALMAZÁSA (2.)

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.6

ÖSSZEFOGLALÓ: A modern geopolitikai környezetben és a hagyományos fegyveres konfliktus ismételt megjelenésének hatására a NATO-országok megkezdték hagyományos manőver-képességeik visszaépítését. Ezen régi-új képességek ismételt kialakítása megköveteli a manővererők fogalmának, rendeltetésének, valamint 20. századi alkalmazási elveinek megismerését. A tanulmány célja, hogy ezen történelmi folyamat bemutatásán keresztül rávilágítson a manővererők kialakulásának és fejlődésének szakmai hátterére, és irányt mutasson a Magyar Honvédség manővererőinek felkészítéséhez és alkalmazási elveinek kialakításához.

KULCSSZAVAK: manőver, manővererők, német villámháború, szovjet mélyhadművelet

A SZERZŐRŐL:

Gacsal János Szabolcs ezredes, irodavezető (MH Katonai Összekötő Iroda, Németország), az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID: 0009-0005-7081-6712; MTMT: 10101525)

„Szétzúzni, nem ütögetni!”¹
Heinz Guderian

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKA

A két világháború közötti német és szovjet katonai teóriák próbájára a második világháború biztosította a valódi feltételeket. A manőverező hadviselés elmélete eme két ága a hadviselés központjába a megsemmisítő „csapást” állította. A „csapás” módját és a hadműveletekben betöltött szerepét eltérően értelmezték. A német hadsereg a „csapás” alatt megszakítás nélküli folyamatos csapássorozatot értett. A szovjet hadvezetés az egymás után következő „csapásokat” követte hadműveleti eljárásaiban. A német hadviselést az ellenségnek a gyors és egyidejű megsemmisítése, a szovjetet pedig az egymás utáni, részenkénti megsemmisítésre való törekvés jellemezte.

A manőverek vonatkozásában a német stratégia abból indult ki, hogy a váratlanság hatására az ellenség nem lesz képes szervezett ellenállásra, ezért összefüggő arcvonal sem alakul ki, és a hadművelet irányának megválasztásával, megváltoztatásával is meglepést igyekezett okozni. A német hadászat a gyors manőverezés, a mielőbbi átkarolás, megkerülés híve volt. A szovjet hadászat az összefüggő arcvonallal mint ténnyel számolt, ezért a hadművelet kez-

¹ Resperger 2007, 36.

detén szigorúan ragaszkodott a frontálisan kibontakozó manőverhez, a frontális csapáshoz, a szárnyak elleni tevékenységhez csak a mély áttörés sikeres végrehajtása után folyamodott.

A hadviselés módja a csapatok csoportosításának elveit is alapvetően meghatározta. A német stratégia a kezdeti csapás fontosságát hangsúlyozta, ezért erőinek zömét tartalékok nélkül az első lépcsőben vetette ütközetbe. A szovjet „mély hadművelet” a mélység dimenzióját e vonatkozásban is érvényesítette. Egyrésről a légicsapások és a tűzértség tűzcsapásai révén a „csapást” az ellenség hadműveleti mélységébe terjesztette ki, másrészt a szárazföldi csapatcsoportosítások mélységbe történő kijutása érdekében harcászati, hadműveleti és hadászati tartalékokat hozott létre, azok egymás utáni ütközetbe vetésével, hogy az erőkivetést folyamatosan növelje. A szovjet hadászat ezáltal a csapást a „mélységből a mélységbe” elv alapján mérte.

A manőverező hadviselés e két ágán keresztül kívánom megvizsgálni, hogy melyek voltak azok a tényezők, amelyek a második világháborúban biztosították a manőverező sikeres alkalmazását.

A német példa

A német hadtudomány a következőkben fogalmazza meg a háború alapelveit hadműveleti és harcászati szinten:²

- *tempó*: nem egyenlő a sebességgel, a legjobban a „Boyd-ciklussal” jellemezhető, mely szerint manőverezz gyorsabban, mint az ellenség reagálni tud, és reagálj gyorsabban, mint az ellenség manőverezni tud;
- *főerőkifejtés iránya*, vagy másnéven a súlypont, döntő helyen és időben az ellenséggel szembeni erő- és eszközfölény megteremtése;
- *meglepés*;
- *összefegyvernemi harc*, vagyis a fegyvernemek és a szakcsapatok olyan célszerű csoportosítása, mely lehetőséget biztosít a saját erők erős oldalának kihasználására az ellenség gyenge oldala ellen;
- *rugalmasság*, mely lehetővé teszi a helyzetek gyors és hirtelen változására adott megfelelő reakciókat, ami elsősorban a kiképzésen keresztül, valamint a csapatok megfelelő csoportosításán keresztül érhető el;
- *decentralizált vezetés*, amit a német küldetésorientált vezetés ír le: „a manőverező harcban haszontalanok azok az egységek és parancsnokok, amelyek/akik csak a kiadott parancs végrehajtására képesek – vagy csak várnak a parancsra.”³

A manőverező harc alapelvei biztosítják a harc guderiani elveinek gyakorlati megvalósíthatóságát, vagyis az ellenség szabad szárnyainak kihasználása, vagy – ennek hiányában – a gyors áttörés által szabad szárnyak kialakítása, mely áttörés megvalósítható a csapatok megfelelő csoportosításával a főcsapás irányába, az ellenség meglepésével, a támadás rejtett előkészítésével. Ezután gyors kijutás az ellenség mélységébe az ellenség főerőinek részekre szabdalása, valamint részenkénti megsemmisítése céljából.⁴

² Creveld et al. 1994, 3–7.

³ Uo. 7.

⁴ Uo. 3.

A német páncélos hadviselés legfontosabb tesztje a Wehrmacht nyugat-európai hadjárata volt, melyben bebizonyosodott, hogy az állóháború problémájára adott katonai válaszok beváltották a hozzájuk fűzött reményeket.

A német sikert biztosító tényezők

A francia hadászati elképzelések idejétmúltak voltak: a harcokocsikat nem vonták össze olyan egységekbe, amelyekkel támadó hadműveleteket lehetett végrehajtani. Bár egyes fiatal tisztek, mint például De Gaulle, az 1930-as években megpróbálták rávenni a katonai felső vezetést, hogy hozzanak létre önálló, légierővel és gépesített gyalogsággal támogatott páncélos-magasabbegységeket, a vezérkar konzervativizmusa megakadályozta ennek kivitelezését. A francia főparancsnokok legnagyobb problémája az volt, hogyan állítsák meg a németeket, és tartsák meg a frontot. Ez határozta meg azt, ahogyan a harcokocsikat elosztották a frontvonalon, hogy a gyalogságot inkább védelmi harcra, semmint támadó hadműveletek végrehajtására képezték ki, hogy jelentős erőket kötöttek le a Maginot-vonal erődjében, és még az 1939-es lengyel hadjárat után sem fordítottak kellő figyelmet a nagy mozgékony-ságú német csapatokkal szemben eredményes harcmodor gyakorlására.

A hadművelet lefolyása

A hadjáratot két szakaszban hajtották végre. Az első szakaszban („Fall Gelb”) a német páncélosok átkeltek az Ardennek hegységen, és hátulról bekerítették a szövetséges főerőket, amelyek Franciaország északi részén és Belgiumban harcoltak. A harcok eredményeként a Brit Expedíciós Haderő a tengerpartra szorult vissza, melynek eredményeként a Dinamó hadművelet keretében több mint 300 ezer brit, francia és más nemzetiségű katonát kellett kimenteni Dunkerque-ből.

A hadjárat következő szakaszában, amely június 5-én kezdődött („Fall Rot”), a német csapatok áttörték a sebtében kiépített francia védelmi állásokat, megkerülték a fő francia védelmi állást, a Maginot-vonalat, és mélyen benyomultak Franciaország területére.

A támadás a Luftwaffe mélységi légitámadásával kezdődött, mely során kulcsfontosságú objektumokra mért csapást, ezzel már az első órákban kivívta a légi fölényt. A légicsapásokkal egy időben a németek légideszantcsapatokkal szintén fontos objektumokat vettek birtokba, s a meglepetés erejét kihasználva fontos átkelőhelyeket foglaltak el. A francia főparancsnokság figyelmét ezek a hadműveletek kötötték le, így a német páncélosadosztályok szinte ellenállás nélkül nyomultak előre a főcsapás irányába.

A páncéloscsapatok „gyors ütemben leküzdötték az Ardennek terepnehézségeit, három nap alatt 100–130 km mélységű teret nyertek. A Kleist-csoport május 13-án reggelre Sedannál 100 km arcvonalon elérte a Maas folyót. Az »A« HDSCS jobb szárnyán támadó páncéloshadtest (Hoth pc. hdt.) – Dinantól északra – szintén kijutott a Maashoz. Ennek elérése után a HDSCS parancsnoka úgy döntött, hogy nem ad lélegzetvételnyi szünetet a francia csapatoknak, nem várja meg a gyalogság beérkezését, hanem a folyóhoz kijutott páncéloskötőlekeivel azonnal megkezdí az átkelést, és folytatja a támadás kifejlesztését.”⁵

„Az Ardennekből előretörő harcokcsik *meglepték* az angol–francia hadvezetést, amely képtelen volt megfelelő ellenintézkedéseket tenni.”⁶ „Különösen kedvezőtlenül hatott, hogy a szövetségeseknek nem álltak rendelkezésére harcokcsi- vagy gépesített magasabbegységek,

⁵ Füzi 1986: i. m. 130.

⁶ Uo.

nem volt elég repülőgépük, és nem tudták megteremteni a folyamatos vezetés feltételeit sem.”⁷ „...a korszerű francia haderőnek elavult elvek alapján való alkalmazása volt a vereség legfőbb oka.”⁸

Következtetések

„Az erős kezdeti csapás, az áttörési szakaszokon létrehozott négy-ötszörös erőfölény biztosította a nem túl mély, gyenge páncéelhárítással rendelkező védelem gyors áttörését, így a páncélosok nagy ütemben törhettek előre, és bátran manőverezhettek a hadműveleti mélységben.”⁹ A németek nyugat-európai hadjárata bebizonyította, hogy a páncéloscsapatok fő fegyvernemként való alkalmazása és azzal az ellenség mélységébe végrehajtott csapás révén megvalósítható az ellenség gyors és határozott szétzúzása. Ez a hadjárat viszont azt is bebizonyította, hogy a harckocsik alkalmazása mint lövéstámogató fegyver alkalmatlan a gyorsan mozgó páncéloskötélékek elleni hatékony harcra. A védelmi harcok és hadműveletek sikeres megvívásához ugyanis nélkülözhetetlenek azok a páncélostartalékok, melyek képesek az ellenség támadó páncéloscsoportosításainak ellenlökésekkel és ellencsapásokkal való szétverésére és az eredeti helyzet visszaállítására.

Ez az időszak azt is igazolta, hogy a harckocsicsapatok csak akkor képesek eredményesen harcolni, ha tevékenységüket a fegyvernemek és a szakcsapatok folyamatosan támogatják. A harc teljesen összefegyvernemivé vált. A második világháború későbbi időszakában, amikor a védelem arcvonala összefüggővé és mélységében jól kiépítetté vált, a védelem áttörése a légi erővel támogatott harckocsicsapatok részére teljesen ellehetetlenült.

A szovjet példa

A szovjet mélységi hadviselés elméletének gyakorlati megvalósításához a Vörös Hadseregnek sok véres csatát kellett megvívnia, mire elsajátította és begyakorolta a szükséges eljárásrendeket, és megszerezte a szükséges tapasztalatokat a német védelem áttöréséhez, valamint a siker kifejtéséhez mind harcászati, mind pedig hadműveleti szinten.

A szovjet hadtudomány a következőkben fogalmazza meg a háború alapelveit hadműveleti és harcászati szinten a siker kivívása érdekében:¹⁰

- *sebesség*: a manőverszabadság kivívása és a harci műveletek magas tempójának fenntartása;
- *erőkoncentráció* a fő erő kifejtés irányába, ezáltal a döntő helyen és időben az ellenséggel szembeni erő- és eszközfölény megteremtése;
- *meglepés*;
- *agresszivitás a harcban*: a támadó tevékenység szünet nélküli végrehajtásában, az áttörés végrehajtásakor és az üldözés során;
- *a harcérték megőrzése*: megvalósítható (a) az erők és eszközök megfelelő felkészítésével és a csapatok megfelelő csoportosításával, (b) a vezetés folyamatos fenntartásával, (c) valamint a kezdeményezőkézség fenntartásával;
- *realisztikus tervezés*: annak biztosítása, hogy bármely művelet célja és terve megfelelően a helyzet realitásainak, ne akarjon se többet, se kevesebbet;

⁷ Füzi 1986: i. m. 130.

⁸ Uo. 131.

⁹ Uo. 275–276.

¹⁰ Donelly 1982, 43.

- az együttműködés biztosítása: fegyvernemek, szakcsapatok és eszközeinek célok, irányok, feladatok szerint térben és időben összehangolt, egységes elgondoláson alapuló együttes tevékenysége a harc sikere érdekében;
- mélység: egyidejű csapások végrehajtása az ellenség teljes hadművelleti mélységében, beleértve az ellenség harci moráljának csökkentését is.

Ezen elvek sikeres alkalmazását az 1945-ben a szovjet Vörös Hadsereg Visztulától Oderáig megvívott manőverező hadműveletein keresztül kívánom bemutatni.

1945 januárjára a szovjet hadsereg visszaszorította a német erőket Moszkvától a Visztuláig, több mint 1100 kilométer távolságra. A sikeres szovjet offenzívák csak 1944-ben „96 hadosztályt és 24 dandárt semmisítettek meg, valamint 219 hadosztályt és 22 dandárt tettek harcképtelenné”.¹¹

A háború befejezése érdekében a szovjet főparancsnokság – a Sztavka – egy sor front-méretű hadműveletet tervezett, hogy legyőzzék a német hadsereget, és elfoglalják Berlint. E hadműveletek célja az volt, hogy „a front áttörésével, az ellenséges csapatcsoportosítások részekre szabdalásával, valamint csapatai vezetési és utánpótlási rendszereinek zavarásával és azokra mért csapásokkal verje szét a német-fasiszta erőket”.¹² 1944 októberében a Sztavka tervezői úgy becsülték, hogy a célok „45 napnyi támadó tevékenységet igényelnek, 600–700 kilométeres mélységben, két egymást követő fázisban, hadművelleti szünetek beiktatása nélkül”.¹³ A Visztula–Odera stratégiai támadó művelet volt a szovjet fő erő kifejtés az 1945-ös hadászati műveletekben.

A szovjet sikert biztosító tényezők

A szovjetek a két front ütközetbe vetésével kívánták a támadó műveletet megvívni, amelyekben körülbelül 2,2 millió embert, 4500 harckocsit, 2500 rohamlöveget, több mint 13 ezer tábori tüzérségi eszközt, 2200 rakétavetőt és több mint 5000 repülőgépet vontak össze.¹⁴ Ez azt jelenti, hogy „a két front műveleteihez vonták össze az összes szovjet gyalogos alakulat közel egyharmadát és az összes szovjet páncélos közel felét (43 százalékát) a szovjet–német front vonatkozásában”.¹⁵

A német „A” hadseregcsoport rendezkedett be védelemre a támadó szovjet frontokkal szemben. A német hadseregcsoport feladata az volt, hogy „akadályozza meg a szovjet erők áttörését a Visztula védelmi vonalon, akadályozza meg a szovjet csapatok kijutását a mélységbe, és kedvező esetben az ellenség szárnyára mért csapásokkal állítsa vissza az eredeti helyzetet”.¹⁶ A német hadvezetés rendelkezésére állt körülbelül 450 ezer katona, 1150 harckocsi és 4100 darab tüzérségi eszköz.¹⁷

A Varsó–Berlin hadművelleti irány védelmében a németek 35 hadosztállyal (köztük négy páncélos- és két páncélgmánatos), két harccsoporttal, 10 önálló ezreddel, több mint 50 önálló zászlóaljjal, valamint egy műszaki és hat utász dandárral rendelkeztek.¹⁸ Ezenkívül a

¹¹ Shtemenko 2016, 17.

¹² Uo. 25.

¹³ Uo. 23.

¹⁴ Duffy 199, 24–25.

¹⁵ Erickson 1983, 447.

¹⁶ Kem 2018, 102.

¹⁷ Lengyel et al. 1986, 512.

¹⁸ Kem 2018: i. m. 103.

Luftwaffe hatodik légiflottájának körülbelül 700 repülőgépe támogatta a német védőket, amelyek közül 300 Lengyelországban állomásozott.¹⁹

Hadműveleti szinten a német védelmi elgondolás „az első lépcsős erőkre támaszkodott, amelyek tervszerű hátravonásával biztosították volna a mélységben előkészített védelmi állások elfoglalását”.²⁰ 1944-től kezdődően a németek hét védelmi vonalat építettek ki a Visztula és az Odera között, hogy megerősítsék Németország védelmét. Ezek a vonalak elméletileg előkészítettek vagy részben előkészítettek voltak. 1944 őszén hasonló védelmi vonalak segítették Kelet-Poroszországban a német védőket a szovjet támadások elhárításában.²¹ Lengyelországban a vonalak közül sok rosszul volt megtervezve, elhelyezve és kiépítve.²² Bár a védelmi állások különböző kiépítettségűek és minőségűek voltak, mégis lehetőséget biztosítottak a német erőknek arra, hogy a védelmet ne közvetlen harcérintkezésben kelljen kiépíteni. Warthegau²³ birodalmi tartományban a B1 védelmi vonal több mint 9300 géppuska- és 470 páncéltörő állást tartalmazott 100 kilométeres arcvonalon. A vonalat eredetileg 14 hadosztálynak kellett volna védenie, de végül kevesebb mint 30 sietősen összeállított zászlóalj foglalta el.²⁴

A Sztavka a két front által végrehajtott, egymást követő csapásokat tervezett, hogy a német védőket megtévessze a várható föccsapás irányával kapcsolatban. Konyev egy hatalmas, erőteljes támadást tervezett a Sandomierz hídfőből Breslau (Wrocław) irányába. Tartalék hadseregeit Krakkó és a sziléziai ipari régió felé, Katowice közelében vonta előre. Két nappal azután, hogy Konyev megindította támadását, Zsukov három támadást indított az általa megszállt hídfőkből kiindulva – a legerősebbet a Magnuszew hídfőjéből Poznań általános irányába, ezt követő támadása Puławy hídfőjétől indult Łódź általános irányba, míg a harmadikat, az 1. Lengyel Hadsereg által támogatott támadó műveletet Varsó bekerítésére és felszabadítására.²⁵

A hadművelet lefolyása

Január 12-én Konyev támadást indított a sandomierzi hídfőállásból egy 40 kilométeres áttörési sávon keresztül Breslau (Wrocław) hadműveleti irányba.²⁶ A német védelem harcászati mélységének gyors áttörése érdekében Konyev ütközetbe vetette összefegyvernemi hadseregeit (áttörő csoportosítás). Miután a védelmet áttörték, Konyev a harckocsihadseregeit (sikerkifejlesztő csoportosítás) is ütközetbe vetette, hogy a hídfőállásból való kitörést felgyorsítsa. A nap folyamán az 1. Ukrán Front áttörte a német védelem legerősebb szektorát, lehetővé téve a páncélos- és gépesített erők előrenyomulását, miközben a német állásokat megkerülve, azokat hátuk mögött hagyva, a követő lépcső alakulatai – elsősorban a lövészalakulatok – számolták föl. 36 órán belül Konyev erői „teljesen áttörték [...] a német védelmi vonal legerősebb szektorát”.²⁷

¹⁹ Kem 2018: i. m. 103.

²⁰ Uo.

²¹ Noble 2001, 463.

²² Uo. 460.

²³ Ez a terület a Harmadik Birodalom egyik tartománya (Gau) volt, központja – akkori nevén – Posen, a mai Poznań.

²⁴ Noble 2001: i. m. 465.

²⁵ Zhukov 1971, 560.

²⁶ Konev 1970, 45.

²⁷ Clark 2002, 413.

Január 13-án Zsukov erői támadásba lendültek a Magnuszew és Puławy hídfőkből kiindulva Łódź felé. Az első napon az 1. Belorusz Front közel 100 kilométert haladt előre. Zsukov úgy határozott, hogy harcokcsihadseregeit tartalékban tartja „az offenzíva második vagy harmadik napjáig, amíg az ellenség védelmét teljesen át nem törik,” ezzel lehetővé tette az „áttörés gyors kifejtését a mélységbe”.²⁸ Konyev hadseregeivel együttműködve „napokon belül [a Vörös Hadsereg] körülvette és bekerítette a német hadművelleti tartalékokat”.²⁹ Január 17-re gyakorlatilag befejeződött a hadművelleti mélység áttörésének időszaka. A német harcászati és hadművelleti tartalékokat megsemmisítették. A Sztavka azt a parancsot adta a frontoknak, hogy jussanak ki az Odera folyó vonalára, a német közbenső védelmi állásokat pedig menethől küzdjék le!³⁰ Ennek értelmében „a manővererőknek azt a parancsot adták, hogy kerüljék meg az ellenség erős ellenállási körzeteit”, és a fő erő kifejtést helyezték arra, hogy „megakadályozzák az ellenséget a mögöttes védelmi állások elfoglalásában”.³¹ Zsukov erőinek ezután azt a feladatot adták, hogy foglalják el Poznańt – körülbelül 120 kilométerre nyugatra – a 4. Páncélos-hadsereg és a 9. Hadsereg közötti résen keresztül.

Január 19-re az „A” Hadseregcsoport és a Közép Hadseregcsoport elvesztette az összeköttetést egymással, aminek eredményeképpen egyre növekvő rés keletkezett a két hadsereg találkozásánál, melyen keresztül a szovjet erők szabadon manőverezhettek. A két front továbbra is „folytatta a mélységi csapásokat [...] [ami] megakadályozta a német csapatokat abban, hogy előre kiépített védelmi állásaik nagy részét megszállják”.³² Lengyelország-szerte a szovjet erők „kétszer olyan gyorsan haladtak előre, mint ahogyan azt előre tervezték”.³³ Január végére az 1. Belorusz Front parancsnoksága nem tudta követni alárendelt egységeinek támadását, „néha olyan állások elfoglalására adtak parancsot, melyeket már korábban elfoglaltak”.³⁴ Heinz Guderian tábornok, a német szárazföldi erők akkori vezérkari főnöke később megjegyezte, hogy „az orosz erők nyomása olyan szintet ért el, hogy az majdnem a katasztrófa szélére sodort minket”.³⁵

A szovjet offenzíva 1945. február 2-án ért véget. Három hét leforgása alatt a Vörös Hadsereg közel 600 kilométert haladt előre az Oderán kialakított hídfőállásokig, Berlintől 60 kilométerre.

„A hadműveletet csapataink nagyon gyors előrenyomulása jellemezte [...] nemcsak a harcokcsik, hanem a gyalogság is széleskörűen manőverezett, a csapatok nem összefüggő arcvonalak mentén, hanem fontos irányokba csapásmérő csoportosításokkal bátran törtek előre.”³⁶ A hadművelet során a Vörös Hadsereg 35 német hadosztályt semmisített meg, további 25-öt megfutamított, behatolt német területre, és készen állt a háború befejezésére.³⁷

A szovjet csapatok Visztula és Odera közötti támadása a nagy támadó hadászati hadműveletek ragyogó példája volt, amely hadművelleti szünet tartása nélkül fejeződött be.

„Az ellenség védelmének áttörése után a támadás kimélyítésében a főszerepet az önálló harcokcsi- és gépesített hadtestek játszották. Ezek gyorsan mozgó hatalmas páncélos ökölként törtek az ellenség védelmébe, és a repülőkkal együttműködve utat vágtak az összefegy-

²⁸ Roberts 2012, 216.

²⁹ Glantz 1995, 95.

³⁰ Kem 2018: i. m. 104.

³¹ Uo. 105.

³² Zhukov 1971: i. m. 579.

³³ Uo. 580.

³⁴ Beevor 2002, 44.

³⁵ Kurov 1975, 57.

³⁶ Konev 1970: i. m. 47–48.

³⁷ Kurov 1975: i. m. 56.

vernemi hadseregek számára. A harcokcsihadzseregek és a gépesített hadtestek az áttörésbe történő bevetésük után teljes erővel kifejlesztették a támadást, s egy pillanatra sem engedték lélegzethez jutni az ellenséget. Az erős előrevetett osztagok mély csapásokat mértek, de nem vették fel az elhúzódnak ígérkező harcokat az egyes ellenséges csoportokkal.

A harcokcsihadzseregek és az önálló harcokcsihadtestek – szorosan együttműködve a repülővel – lendületes csapásokkal törték át az ellenség arcvonalát, kijutottak közlekedési útvonalaiba, elfoglalták átkelőhelyeit és útsomópontjait, pánikot keltettek és dezorganizálták hadtápját. Azzal, hogy a harcokcsihadcsapatok mélyen behatoltak az ellenség mögöttes területére, lehetetlenné tették a német csapatok számára, hogy használják az előre kiépített védelmi terepszakaszok zömét.”³⁸

Következtetések

Láthatjuk, hogy a Vörös Hadsereg – ugyanúgy, mint a Német Hadsereg – a támadó hadműveletek sikeres megvívását az ellenség harcászati védelmének gyors leküzdése után a páncéloscsapatok mélységbe történő kijuttatásával kívánta elérni, hogy az ellenség csapatcsoportosításainak szárnyába, illetve annak hátába mért csapásokkal azt megsemmisítse, illetve – jelen esetben – az ellenséget megakadályozza a mélységben kialakított védelmi állások elfoglalásában, azokat a harc, a hadművelet sikeres megvívásához fölöslegessé téve.

Itt is a gyorsaság volt a döntő szempont, melyben a harcokcsihadcsapatokat támogatta a többi fegyvernem és szakcsapat a hadműveleti siker kivívása érdekében. Ebben a hadműveletben tisztán kirajzolódik a „Boyd-ciklus” megvalósulása, mely szerint: dönts gyorsabban, mint ahogy az ellenség reagálni képes, és reagálj gyorsabban, mint ahogy az ellenség dönteni képes.

ÖSSZEFOGLALÓ

A reguláris manővererők 20. századi alkalmazási elveinek kialakulásához hosszú út vezetett, mely út során a korszak meghatározó európai hatalmai folyamatosan keresték a lehetőséget annak, hogy hogyan lehetne a másik felet a lehető leggyorsabban és a legkisebb veszteségek árán legyőzni. Láthatjuk, hogy az az egyedülálló lehetőség, az a dominancia, mely az amerikai hadseregnek megadatott, mely meghatározza az amerikai stílusú háborút, ami a tömegre, a tüzérőre, a hatalmas logisztikai utánpótlási lehetőségekre építve képes az ellenséget arcból módszeresen megsemmisíteni, nem igényli a harcászati-hadműveleti meglepetést, illetve gyorsaságot. Ugyanakkor, ha az esélyek és a feltételek körülbelül egyformák, akkor csak az a lehetősége, van a katonai célok sikeres megvalósítására, hogy az ellenségénél gyorsabban kell cselekedni, azaz megragadni a kezdet kezdetén a hadászati, a hadműveleti, a harcászati kezdeményezést, hatásosabban és meglepetésszerűbben alkalmazni a rendelkezésre álló erőket és eszközöket.

A porosz hadügyi reformisták a napóleoni háborúk tapasztalataiból tanulva kialakították azt a sajátos manőverező harcot, mely a technika akkori színvonalának maximális kihasználását ötvözte a „küldetésorientált vezetés” koncepciójával, ami több csatában is sikerre vezette a poroszokat.

Az a manőverező harc azonban, mely a szabad szárnyakon keresztül az ellenség mélységébe végrehajtott gyors manővereken keresztül kívánta az ellenség hadseregét szétverni, az első világháború összefüggő arcvonalain elvérzett, mert a támadó kötelékek szabad szárnyak hiányában nem tudtak szabadon manőverezni, és a mesterséges szárnyak kialakítására tett

³⁸ Zsukov 1976, 331–332.

törekvéseik a védelmi állások megerősödése, a géppuska-, valamint a tüzérségi tűz dominanciája az áttörést a hadművelleti és a hadászati mélységbe lehetetlenné tette.

E pathhelyzet megoldására a francia fél a háború folyamán kialakította a metodikus harc eljárásrendszerét, melytől a helyzet módszeres megoldását várta. Ez a módszer azonban inkább az ellenség felmorzsolására korlátozódhatott, mintsem a gyors döntés kierőszakolására. Ez a fajta módszeres megközelítés rendkívül rugalmatlanná tette a hadvezetést. Annak a félnek, mely helyzetéből kifolyólag nem képes hosszú, felmorzsoló háború megvívására, mindig arra kell törekednie, hogy az ellenség hadseregét a lehető leggyorsabban vert helyzetbe hozza.

A 20. század legjelentősebb katonai teoretikusai az első világháború zsákutcájából a harcok sok tömeges alkalmazásában látták meg azt a kilépési lehetőséget, mellyel ismét lehetővé vált a napóleoni háborúk időszakát idéző manőverező harc megvívása, valamint az első világháborúban kialakult pathhelyzet feloldása.

A németek második világháború elején végrehajtott támadó műveletei bebizonyították elgondolásuk helyességét, mely a stratégiai meglepést kihasználva az ellenség szabad szárnyain, annak mélységébe gyorsan mozgó páncéloskötelékekkel végrehajtott csapások révén érte el a sikert. A páncéloskötelékek vezetése megkövetelte a kreatív tisztek alkalmazását, akik képzése során alapvető fontosságú volt a „küldetésorientált vezetés” alkalmazása. A páncéloskötelékeket elsőként vetették harcba, mert nem kellett a mélységében kiépített védelem áttörését kieszközölni, illetve a kezdeti csapás növelése érdekében nem kellett nagy erejű tartalékokat létrehozni.

A Szovjetunió elleni háború azonban bebizonyította azt is, hogy egy elhúzódo háborúban, összefüggő frontvonalak mentén, amikor a páncéloskötelékek mélységi csapásaihoz szükséges feltételek nem állnak rendelkezésre, mivel azt az ellenséges védelem felépítése nem teszi lehetővé, akkor a német megoldás a háború gyors megvívására lehetetlenné vált. A Szovjetunió hatalmas kiterjedése, az időelőny birtoklásáért folyó küzdelem a német haderőt kifárasztotta. A német harcászati, hadművelleti és hadászati szintű tartalékok hiánya sok esetben tette lehetetlenné a németek sikerkifejlesztését a mélységbe, valamint a szovjet támadások elhárítását. A gyengébb fél a konvencionális háborúban nem képes az erősebbet kifárasztani, maga fárad ki.

A szovjet megközelítés, mely a második világháború végére kristályosodott ki teljes egészében, ugyanúgy a páncéloscsapatok mélységi manővereire helyezte a hangsúlyt. Mivel a szovjet hadsereg a háború kezdeti időszakában azzal számolt, hogy szabad szárnyak nem lesznek, azokat áttöréssel kell kialakítani, ezért a kezdeti csoportosításait is így alakították ki, ehhez hatalmas tartalékokat hoztak létre harcászati, hadművelleti és hadászati szinten egyaránt. Képesek voltak a harcászati védelem módszeres áttörésére, a kezdeti erő-kifejtés folyamatos fokozására az erő folyamatos harcbevételével, valamint a mélységben páncélosmanőverek végrehajtására.

Miért fontosak ezek a tapasztalatok a mai Magyar Honvédség számára? Úgy gondolom, hogy a régi-új páncélosképeség kialakítása érdekében látnunk kell, hogy Magyarország számára mi a legjobb megoldás a páncéloscsapatok felkészítése és alkalmazása szempontjából. A történelmi példák bizonyítják, hogy a páncéloscsapatok fő feladata, hogy kijussanak az ellenség mélységébe a meglévő vagy áttöréssel kialakított szabad szárnyakon keresztül, majd ott az ellenség szárnyába vagy hátába mért csapásokkal megsemmisítsék azt. Ebbe a megsemmisítésbe beletartozik mind az ellenség harcoló erőinek, mind logisztikai ellátási, mind tűztámogató, valamint vezetési rendszereinek pusztítása is.

Következtetések, javaslatok

- A páncéloskötélékek kiképzésénél a szabad szárnyakon keresztül végrehajtott manőverek végrehajtására koncentráljunk. Az ellenség mélysége a harcokocs csapatok igazi vadászterülete.
- A páncélos csapatok alkalmazási elveinél a harcokocs csapatok tevékenységét támogassák a fegyvernemek és a szakcsapatok, nem pedig a harcokocs csapatok támogassanak más fegyvernemeket és szakcsapatokat.
- A harcokocs csapatokkal az őket támogató fegyvernemek és szakcsapatok legyenek képesek együtt mozogni.
- A harcokocs csapatok és az őket támogató fegyvernemek és szakcsapatok kiképzését együtt hajtsuk végre.
- A „küldetésorientált vezetés” szemléletében képezzük tisztjeinket, altisztjeinket.
- A páncélostisztek, -altisztek és -alegységek szakmai felkészítés keretében ismerkedjenek meg a könnyűlövész és a lovas harc eljárással, a mi szempontunkból fontosak a huszár eljárások is.
- Mivel a történelem rengeteg példával szolgál, ezért célszerű lenne a hadtörténelmi példák minél szélesebb körű megismerése, kiképzésbe való beillesztése.

Szakmai körökben sokan azt mondhatják, ismételten, és az ukrán–orosz háború tapasztalataira alapozva, hogy a páncélosok alkalmazásának a drónok által uralt harcmezőn nincs létjogosultsága. Véleményem szerint ez a technológiai fejlődés következménye. Most ezt a háborút valóban uralják, de mi lesz a következővel, vajon azt is uralni fogják? Vagy ismételten lesz olyan páncéloskötélék, amely a drónok uralta harcmezőn képes manőverezni, és kijutni az ellenség mélységébe?

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Beevor, Antony: *The Fall of Berlin, 1945*. Viking, New York, 2002. [https://prussia.online/Data/Book/th/the-fall-of-berlin-1945/Beevor%20A.%20The%20Fall%20of%20Berlin%201945%20\(2002\)%20OCR.pdf](https://prussia.online/Data/Book/th/the-fall-of-berlin-1945/Beevor%20A.%20The%20Fall%20of%20Berlin%201945%20(2002)%20OCR.pdf) (Letöltés időpontja: 2025. 11. 25.)
- Clark, Alan: *Barbarossa: The Russian-German Conflict, 1941–1945*. Perennial, New York, 2002.
- Creveld, Martin von et al.: *Air Power and Maneuver Warfare*. Air University Press, 401 Chennault Circle, Maxwell Air Force Base, Alabama, 1994.
- Donelli, C. N.: *The Development of Soviet Military Doctrine*. International Defense Review, 1981. 08. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Hot%20Spots/Documents/Russia/Russian%20Edition%20-%20August%201982.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 25.)
- Duffy, Christopher: *Red Storm on the Reich: The Soviet March on Germany, 1945*. Routledge, New York, 1991.
- Erickson, John: *The Road to Berlin*. Westview Press, Boulder, 1983.
- <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/SO-18/Kem-Deep-Maneuver.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 25.)
- Konev, Ivan S.: *From the Vistula to the Oder*. Soviet Military Review, 1970. 02.
- Kurov, N.: *The Last Military Campaign in Europe*. Soviet Military Review, 1975. 08.

- Lengyel Ferenc et al.: *Az egyetemes és a magyar hadművészet fejlődése az ókortól napjainkig*. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1986.
- Noble, Alastair: "The Phantom Barrier: Ostwallbau 1944–1945," *War in History* 8, no. 4, 2001. <https://www.jstor.org/stable/i26013903> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 25.)
- Roberts, Geoffrey: *Stalin's General: The Life of Georgy Zhukov*. Random House, New York, 2012.
- Shtemenko, S. M.: *How the Last Campaign for Defeating Hitler's Germany Was Planned*. In: Harrison, Richard W. (ed.): *Prelude to Berlin: The Red Army's Offensive Operations in Poland and Eastern Germany, 1945*. Solihull, Helion & Company, 2016.
- Zsukov G. K.: *Emlékek, gondolatok*. Negyedik, átdolgozott kiadás, második kötet. Zrínyi Katonai Kiadó / Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Veress Csongor Balázs

A MIGRÁCIÓ MINT FEGYVER

Egy rendkívül időszerű művet vehet kezébe az olvasó: a 21. század folyamatosan változó biztonsági környezetében a kihívások egyre komplexebbek, nemcsak a harctereken jelentkeznek, hanem a politikai, gazdasági és társadalmi rendszerek destabilizációja útján is. A szerző részletesen, tudományos alapossággal elemzi ennek egyik különösen hatékony eszközét, a hibrid hadviselés keretében fegyverként alkalmazott tömeges migrációt.

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában
(shop.hmzrinyi.hu) vagy
a kiadó könyv- és térképboltjában
(1024 Budapest, Filler utca 14.)
10% KEDVEZMÉNNYEL vásárolható meg.

2025 | puhatáblás | 248 oldal

3490,-

Nick Pál:

AZ AMERIKAI KÜLÖNLEGES ERŐK CIVIL IRREGULÁRIS VÉDELMI CSOPORTOK PROGRAMJA A VIETNÁMI KÖZTÁRSASÁGBAN 1961–1971 KÖZÖTT¹

DOI: 10.35926/HSZ.2026.2.7

ÖSSZEFOGLALÓ: Az amerikai szárazföldi haderőnem különleges műveleti erőinek (SOF²) fejlődésében kiemelt szerepe volt a Civil Irregularis Védelmi Csoportok (CIDG³) programnak, amely 1961–1971 között titkos programként működött a Vietnámi Köztársaság területén. A tanulmány a CIDG-program politikai és katonai körülményeit, működését és a program során létrehozott irreguláris egységeket mutatja be.

KULCSSZAVAK: különleges műveleti erők, CIDG-program, felkelésellenes műveletek (COIN⁴), nem hagyományos hadviselés (UW⁵), amerikai–vietnámi háború

A SZERZŐRŐL:

Nick Pál az NKE HHK Nemzetközi biztonság- és védelempolitikai mesterképzési szak hallgatója (ORCID: 0009-0001-9190-6304; MTMT: 10102660)

A CIDG-PROGRAM KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

A gyors problémamegoldó képességet, az egyéni merészséget és a kockázatvállalást ötvöző elit katonai egységek minden korban jelen voltak a hadviselésben.⁶ Az 1952-ben Fort Braggben létrehozott SOF az intézményesített különleges műveleti képesség első olyan példája, amelynek – bár szervezeti felépítése és feladatrendszere az idők során jelentősen bővült –, alapvető rendeltetése és működési koncepciója a mai napig meghatározó maradt.

Az Amerikai Egyesült Államok korai különleges műveleti egységei

A második világháború időszakában az irreguláris erőkkel kapcsolatos gondolkodás megváltozott, több országban is intézményesült a reguláris erők és az irreguláris erők közötti együttműködés.⁷ Az amerikai hadsereg „*Special Forces*” néven említett első egységei 1942-ben

¹ A tanulmány a 2025 májusában a 37. OTDK Had- és Rendészettudományi Szekció, Katonai képességek, műveletek 1. tagozatán különdíjat nyert „Az amerikai különleges erők CIDG-programja és a program tapasztalatainak megjelenése a magyar különleges műveleti doktrínában” című dolgozatom alapján készült.

² Special Operation Forces.

³ Civil Irregular Defence Groups.

⁴ Counter-insurgency.

⁵ Unconventional Warfare.

⁶ Bodoróczy 2013.

⁷ Forgács 2018.

jöttek létre az amerikai Stratégiai Szolgálatok Hivatala (Office of Strategic Services – OSS) irányítása alatt.⁸ Ilyen volt például az 1. Különleges Szolgálati Alakulat (First Special Service Force – FSSF), amelyet az angol Különleges Műveletek Parancsnokság (Special Operations Executive) mintájára hoztak létre – amerikai és kanadai katonákból.⁹ Az OSS egységeinek feladata szabotázsakciók megszervezése és végrehajtása volt az ellenséges terület mélységében – Norvégiában, Franciaországban, Dániában, Olaszországban és Kínában. 1944-ben ezeket az egységeket újraszervezték, műveleti csoportokat hoztak létre, elsődleges feladatuk pedig a gerillaerők szervezése és képzése lett.¹⁰

A csoportok tagjai kiképzésének tananyagában szerepeltek idegen nyelvek, külföldi fegyverek használata, helyi járművek használata és javítása, robbantás, valamint a helyi civil lakosság gerillaharcra, ejtőernyős és vízi műveletekre történő megszervezése, kiképzése. Az így kiképzett egységeket Franciaországban, Olaszországban, Görögországban, Jugoszláviában, Burmában, Malájföldön és Kínában vetették be.¹¹

Ezzel szinte párhuzamosan jelentek meg a francia ellenállást támogató, vegyes nemzeti-ségű, amerikai, brit és francia katonákból álló háromfős, úgynevezett Jedburgh-egységek, melyek részt vettek a német vonalak mögötti gerillaműveletekben és -támadásokban is, majd 1945-ben Japán elleni műveletekben Francia Indokínában és Burmában. Szintén a második világháború alatt a Fülöp-szigeteken, az 1942-es japán inváziót követően a korábban ott szolgáló amerikai tisztek ellenállási mozgalmat szerveztek a japánok ellen, mintegy 36 ezer gerillával. Erre a tapasztalatra is alapoztak az első amerikai SOF-egységek létrehozásakor.¹²

A különleges műveletek koncepciójának fejlődése a SOF-egységek létrehozásáig Fort Braggben

A második világháború végével az OSS-t mint önálló szolgálatot felszámolták, a kutatási és az elemző részlegét az amerikai hadseregbe integrálták, hírszerző részlegét a frissen alakult CIA vette át, a korábban az OSS által szervezett ellenálló hálózatok támogatását pedig a Politikai Koordinációs Iroda (Office of Policy Coordination – OPC). Az OPC 1949-ben a szárazföldi haderőnemmel közösen gerilla-hadviselésre felkészítő kiképzést dolgozott ki, és 1950-ben megjelent az első hivatalos kiadvány a témában.¹³

1951-ben ezt már célzottan a gerilla-hadviseléssel foglalkozó doktrína követte,¹⁴ amely leírja a különleges erők idekapcsolódó műveleteit: információs műveletek, ügynökök beépítése, beszervezése, felforgató műveletek, különleges (akkori szóhasználattal kommandó-) feladatok ellátása, hírszerző hálózatok felállítása és működtetése, valamint szövetséges hadifoglyok és lelőtt légi járművek mentése.¹⁵

⁸ FM 3-18 2014, 1-1.

⁹ Cole 2021.

¹⁰ FM 3-18 2014: i. m. 1-2.

¹¹ Uo. 1-3.

¹² Uo. 1-3, 1-4.

¹³ Special Text... 1950.

¹⁴ FM 31-21 1951.

¹⁵ Uo. 24–25.

1951-ben kezdődött meg a lélektani hadviselés koncepciójának kidolgozása, amelyet a koreai háborúban a gyakorlatban is kipróbáltak. Ehhez kapcsolódóan aktiválták újra a korábban felszámolt különleges erőket, kifejezetten azzal a céllal, hogy felforgató műveletekben vegyenek részt.

1952. június 19-én Észak-Karolinában, Fort Braggben jött létre – 10. különleges műveleti csoport (10th Special Forces Group) néven – az a SOF-egység, amely a mai SOF közvetlen elődjének tekinthető. Az egységet kelet-európai származású, illetve hontalan, a második világháborúban vagy Koreában szolgált katonák alkották,¹⁶ hasonlóan a kelet- és közép-európai hadifoglyokból toborzott francia légideszanterőkhöz¹⁷ és a németek által megszállt kelet- és közép-európai országok állampolgáraiból álló brit X-osztaghoz.¹⁸

A CIDG-PROGRAM KIALAKULÁSÁNAK ELMÉLETI ELŐZMÉNYEI

A CIDG-program kialakításakor a második világháború, a Fülöp-szigeteki gerillamozgalmak és a koreai háború gyakorlati tapasztalatai mellett a korai felkelésellenes (COIN) elméletek is fontos szerepet játszottak.

Korai COIN-elméletek

A francia COIN-műveletek már az 1830-as évektől zajlottak Algériában, ahol Thomas Robert Bugeaud francia marsall 1840–1847 között Algéria főkormányzójaként kisebb, zászlóalj szintű egységeket vetett be, amelyek a felkelőkhöz hasonlóan mozogtak, és képesek voltak az ellenséges terület mélységében tartósan működni.¹⁹ Joseph Simon Gallieni, Madagaszkáron szolgáló francia tábornok a helyi felkelők leverésének 1896–97-es tapasztalatai alapján dolgozta ki az „olajfolt” eljárást,^{20, 21} amely a gerillaellenes műveletek klasszikus megközelítésévé vált: a katonai és a politikai fellépés kombinálásával a lakott területek biztosítása után a ritkán lakott területek visszaszerzésére koncentrált, ami a gerillák visszaszorulását okozta.²² Hubert Lyautey francia marsall *Levelek Tonkinból és Madagaszkárról*²³ című művében írta le részletesen az „olajfolt” eljárást,²⁴ hangsúlyozva a politikai megközelítés elsődlegességét, valamint a szociális és a közigazgatási feladatok ellátásának kiemelt szerepét a katonai sikerek elérésében.²⁵

A brit Charles Edward Callwell ezredes 1896-ban írt *Kis háborúk: az alapelveik és gyakorlatuk* (*Small Wars: Their Principles and Practice*) című műve már kifejezetten a lélektani műveletek és a hírszerzés kérdéseivel foglalkozik.²⁶ Sir Charles Gwynn vezérőrnagy

¹⁶ FM 3-18 2014: i. m. 1-5.

¹⁷ Harangi-Tóth 2018.

¹⁸ Kiss 2025, 153.

¹⁹ Kemény 2014, 83.

²⁰ Komjáthy 2018, 159.

²¹ Az „olajfolt” (tache d’huile) elnevezés Gallieni saját hasonlatából ered: a már megszállt területeken működő katonai jelenlétet és a közigazgatás rendjét fokozatosan, koncentrikus módon kell kiterjeszteni a környező, még bizonytalan területekre, hasonlóan ahhoz, ahogy az olajfolt terjed a föld felületén.

²² Kemény 2014: i. m. 86.

²³ Lyautey 1920.

²⁴ Kemény 2014: i. m. 86.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo. 47.

Birodalmi rendészet (Imperial Policing) című, 1934-ben megjelent könyvében a lakosság kontrolljával megszerzett információk segítségével végrehajtott letartóztatások és razziák fontosságát hangsúlyozza, és fontos újíta, hogy foglalkozik az erő alkalmazásának ellentmondásosságával is.²⁷

Klasszikus COIN-elméletek

A CIDG-program közvetlen előzményének a klasszikus francia COIN-elméletek tekinthetők.²⁸ Az ún. forradalmi hadviselés doktrína (La doctrine de la guerre révolutionnaire – DGR) megfogalmazója Charles Lacheroy, aki a forradalmi hadviselést a totális háború legmagasabb formájának tekintette, és a lakosság feletti irányítás megszervezését kulcsfontosságúnak tartotta a gerillák elleni hadviselésben.²⁹

A szintén francia Roger Trinquier ezredes az algériai és indokínai háborúkban szerzett tapasztalataira építve alkotta meg elméletét a felkelők legyőzéséhez szükséges műveletekről.³⁰ Trinquier elméletében a terület feletti kontroll kap kiemelt szerepet, és három típusú erőt különböztetett meg: a *rácserők* feladata a települések védelme, a *köztes erők* feladata az ellenség katonai-politikai elpusztítása, a *beavatkozó erők* pedig azok az elit egységek, amelyek képesek az ellenséges csoportokat a nehezen megközelíthető menedékkerületükön feltárni és elpusztítani.³¹

David Galula alezredes *Felkelésellenes hadviselés – Elmélet és gyakorlat*³² című, amerikai felkérésre írt munkájában különbséget tesz a hagyományos háború és a forradalmi háború között, és arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyik típusú háborút nem lehet a másik típus eszközeivel megvívni. Megkülönbözteti a *hideg forradalmi háborút* – ahol a felkelők tevékenysége legális és erőszakmentes (mai szóhasználattal szubverzió) –, a *forró forradalmi háborútól*, amelyben nyíltan illegális és erőszakos a felkelők tevékenysége (mai szóhasználattal felkelés). Galula elméletét a lakossággal központosított megközelítés jellemzi, a háború célját alapvetően politikainak tartja, a felkelésellenes erő legfontosabb célja pedig a maga oldalán tartani a lakosságot, megőrizni annak támogatását és engedelmességét.³³

A CIDG-PROGRAM KIALAKULÁSÁNAK JOGI ÉS POLITIKAI KÖRNYEZETE

Az akkor még több részből álló Vietnám 1887-től francia gyarmat volt, a mai Laosz és Kambodzsa területével együtt Indokína néven. A második világháborúban már szoros együttműködés alakult ki Jedburgh-egységek munkája során az amerikai és a francia erők között különleges műveletek végrehajtására, az indokínai térségben azonban az Amerikai Egyesült Államok nem támogatta nyíltan a franciákat, Truman elnök kifejezetten gyarmatellenes politikája miatt. A katonai műveletek mély politikai beágyazottsága már a második

²⁷ Kemény 2014: i. m. 54.

²⁸ Harangi-Tóth 2022, 43.

²⁹ Kemény 2014: i. m. 83.

³⁰ Trinquier 1964.

³¹ Kemény 2014: i. m. 89–90.

³² Galula 1964.

³³ Kemény 2014: i. m. 92–93.

világháborúban kialakult, és az amerikai műveleti tervezésben a politikai célok megvalósítása vált elsődlegessé.³⁴

1949-ben állt be fordulat a térségben, amikor a kínai polgárháborúban a kommunisták győztek, a franciák pedig egyre inkább háttérbe szorultak Indokínában.³⁵ Ez a nukleáris monopóliumát szintén ekkor elvesztő Amerikai Egyesült Államokon belül nagy belpolitikai vihart keltett, aminek hatására a gyarmatosítással szembeni amerikai ellenérzések csökkentek, és erősebbé vált az antikommunista gondolkodás. Az 1950-ben kezdődött koreai háborúban Amerika és Kína közvetlen konfliktusba is került, és megerősödött az antikommunista narratíva az Amerikai Egyesült Államokban, aminek részeként az indokínai háborúban a franciák katonai fellépését már kommunistaellenes szerepvállalásként értelmezték.³⁶

A CIDG-program gyakorlati előzményei

Az indokínai háborúban a rendkívül tagolt terep és a Liga Vietnám Függetlenségéért (Việt Minh) változatos harcmodora – amelyben a főerők hagyományos taktikát követtek, míg a helyi erők gerillamódszereket alkalmaztak –, nem tette lehetővé az összefüggő frontvonal kialakulását, ezért a mozgékonyság kiemelt szerepet kapott.³⁷ A franciák hadviselésére jellemző volt a fokozott légi tevékenység, valamint kis méretű, század- vagy zászlóaljszintű légideszanterőket is létrehoztak, és szervező szerepet kaptak bennük a kelet-európai származású veteránok.³⁸ A mindenhol bevetethető légideszanterők a francia műveletek többségében meghatározó tényezőként jelentek meg, önálló vezetéssel működtek. A francia erők legnagyobb hatású COIN-művelete 1947 őszén, mintegy három hónapon át a Léa, majd az azt követő Ceinture hadművelet volt, amelyeket a francia légierő támogatásával valósítottak meg, a Việt Minh-nek súlyos veszteségeket okozva.³⁹

1951-re a franciák az indokínai háborúban feladták a vidéket és a mozgó háború hadászati koncepcióját, átmentek védelembe. Ezzel párhuzamosan egyre több, mai terminológiával COIN-nak nevezhető módszert alkalmaztak az ország területén élő vallási és etnikai kisebbségek bevonásával.⁴⁰ Hat, helyi katonákból álló ejtőernyős-zászlóaljat alakítottak ki, melyeknek tisztjei franciák, altisztjei és legénysége pedig vietnámiak voltak.⁴¹ Emellett a franciák alkalmaztak kommandókat is, melyek francia tiszttek és altiszttek által kiképzett helyi kisebbségekből származó legénységből álló raj- és szakaszméretű alakulatok voltak. Feladatuk felderítés, szabotázs, rajtaütések végrehajtása volt, a brit Különleges Légi Szolgálat (Special Air Service – SAS) francia veteránjainak vezetésével, akik korábban a SAS kötelékében szereztek tapasztalatokat a Távol-Keleten vagy Európában.⁴²

A háború végére ezekből a csoportokból jött létre a Légi Szállítású Vegyes Különleges Csoport (Groupement de Commandos Mixtes Aéroportés – GCMA), amely az amerikai SOF tevékenységének egyik előképe volt. Ezeket a műveleteket az amerikaiak egyébként már jól ismerték, együttműködtek Roger Trinquier-vel, aki a francia gyarmati hadsereg

³⁴ Harangi-Tóth 2021.

³⁵ Harangi-Tóth 2018.

³⁶ Kemény 2014: i. m. 25.

³⁷ Harangi-Tóth 2019.

³⁸ Uo. 144.

³⁹ Harangi-Tóth 2019.

⁴⁰ Harangi-Tóth 2022, 176.

⁴¹ Harangi-Tóth 2019, 144.

⁴² Uo.

1. gyarmati ejtőernyősszázad parancsnoka volt 1948–1954 között. A műveleteket fegyverekkel is támogatták, és Trinquier-t többször meghívták a Koreában és Japánban működő amerikai kiképző központokba.⁴³

A franciák Điện Biên Phủ-i veresége után az amerikaiak működtették tovább Trinquier helyi katonákból álló egységeit. Később a hmong és montagnard (H&M) felkelőket is ennek mintájára fegyverezték fel amerikai kormányzati támogatással Laosz és a Vietnámi Demokratikus Köztársaság (Észak-Vietnám) határvidékén, és gerillaként alkalmazták őket az amerikai hadműveleti parancsnokság irányítása alatt.⁴⁴

A francia előzményekhez hasonlóan a program gyakorlati előzményének tekinthető az 1948–1960 között zajló, a brit gyarmatosítók elleni malajziai felkelés és annak leverése.⁴⁵ Itt a Harold Briggs tábornok által kidolgozott Briggs-terv keretében mintegy félmillió embert helyeztek át stratégiai falvakba, hogy felszámolják a gerillák és a maláj lakosság közötti kapcsolatrendszert, ami egyben jóléti intézkedés is volt, amivel a hajléktalanságot is felszámolták a régióban.⁴⁶ A második világháború után feloszlott brit SAS-t 1950-ben aktiválták, és átszervezték felderítési és különleges műveleti egységgé, amely dzsungelműveletekben vett részt a felkelők elleni hadviselésben. Briggs 1951-ben visszavonult, utódja, Gerald Templer tábornok a következő két évben a lázadók kétharmadát felszámolta, és jelentősen csökkentette a gerillatámadások és a civil áldozatok számát.⁴⁷

Az Amerikai Egyesült Államok bekapcsolódása az indokínai háborúba

Az Amerikai Egyesült Államokban az 1947-es Truman-doktrína,^{48, 49} majd Eisenhower 1957-es doktrínája^{50, 51} és különösen a dominóelv⁵² határozta meg az indokínai régióról való gondolkodás irányát. Eisenhower a dominóelvvvel Indokína stratégiai szerepét hangsúlyozta földrajzi helyzete, az onnan származó nyersanyagok gazdasági jelentősége és az ott élő népesség nagy száma miatt. Eisenhower elmélete szerint Indokína kommunista kontroll alá kerülése tovaggyűrűző hatással járna Délkelet-Ázsia többi országára is.⁵³

Amerika 1950-től elsősorban fegyverekkel és haditechnikai eszközökkel támogatta a franciákat, 1954-re a katonai kiadások már mintegy 80%-át állta,⁵⁴ az anyagok elosztását és a katonai tanácsadást a Katonai Segítségnyújtási és Tanácsadó Csoport (Military Assistance and Advisory Group – MAAG) koordinálta. Az indokínai háborút követő béketárgyalások lezárá-

⁴³ Fall 1963.

⁴⁴ Atherr 2022.

⁴⁵ Mezey 2109.

⁴⁶ Uo. 135.

⁴⁷ Uo. 136.

⁴⁸ Truman 1947.

⁴⁹ A Truman-doktrína (1947) az Amerikai Egyesült Államok külpolitikai irányelve volt. Gazdasági és katonai támogatást biztosított a kommunista hatalomátvétellel fenyegetett államoknak, elsőként Görögországnak és Törökországnak. A doktrína a „feltartóztatás” (containment) stratégiai koncepciójának alapját képezte.

⁵⁰ Eisenhower 1957b.

⁵¹ Az Eisenhower-doktrína (1957) felhatalmazta az Amerikai Egyesült Államokat, hogy politikai, gazdasági és katonai támogatást nyújtson azoknak az államoknak, amelyeket a szovjet befolyás terjeszkedése fenyeget. Ez globálisan kiterjesztette Truman korábbi doktrínáját, és megerősítette az Amerikai Egyesült Államok vezető szerepét a kommunizmus elleni harcban.

⁵² Eisenhower 1957a.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Kemény 2020, 26.

saként 1954-ben aláírt genfi egyezmény elismerte Indokína függetlenségét Franciaországtól, és a 17. szélességi kör mentén létrehozta az ideiglenes demarkációs vonalat, melytől északra a Việt Minh irányította kommunista Vietnámi Demokratikus Köztársaság (Észak-Vietnám), délre pedig az amerikaiak által támogatott, kommunistaellenes kormány vezette Vietnámi Köztársaság (Dél-Vietnám) helyezkedett el.

A délkelet-ázsiai térségben érdekelt és Amerikával jó viszonyt ápoló államok 1954 szeptemberében létrehozták a Délkelet-ázsiai Szerződés Szervezetét (Southeast Asia Treaty Organization – SEATO). A részt vevő államok az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Ausztrália és Új-Zéland, a régióból Thaiföld és a Fülöp-szigetek, valamint Pakisztán voltak. A szövetség Laosz, Kambodzsa és Dél-Vietnám térségét tekintette működési területének.

Később a SEATO nyújtott jogi és politikai keretet ahhoz, hogy az Amerikai Egyesült Államok fokozatosan átvehesse a franciák szerepét Vietnámban, és kiképzőket, illetve katonai tanácsadókat küldhessen Dél-Vietnámba.⁵⁵ Ngô Đình Diệm, az országot 1954-től kormányzó miniszterelnökének, később elnökének hatalmát támogatva. 1955-től Amerika – a Diệm-kormány összeomlásától tartva – megerősítette jelenlétét a térségben. Az amerikai tanácsadók a dél-vietnámi haderő kiképzését és amerikai mintára történő újjászervezését segítették, állományuk főként az Okinawán állomásozó amerikai katonák közül került ki, és sok volt közöttük a különleges műveleti katona.⁵⁶

Amerikai tanácsadók Indokínában

Diệm legfontosabb tanácsadója az amerikai Edward Lansdale, az amerikai légierő ezredese volt, aki korábban a Fülöp-szigeteken szintén elnöki tanácsadóként segítette a Hukbalahap nevű kommunista gerillamozgalom felkelésének leverését. Lansdale-t formálisan a légierő delegálta a CIA-hoz, így kb. egy éven át a politikai tárgyalások az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Vietnám között a CIA-n keresztül zajlottak.⁵⁷

A franciák 1954. májusi Điện Biên Phủ-i veresége után a MAAG aktívabbá tudott válni, és 1955. február 12-én formálisan is bekapcsolódott a dél-vietnámi haderő kiképzésébe és felszerelésébe.⁵⁸ Eisenhower elnök 1954 júliusában az NSC-5429/1 rendelettel jóváhagyta, hogy amerikai támogatással, a helyi törzsek bevonásával hozzanak létre belső biztonságot segítő erőket.⁵⁹ Ennek megvalósítására 342 amerikai tanácsadó érkezett Dél-Vietnámba, akik kezdetben információs műveleti tevékenységet végeztek az északról érkező kommunista befolyás ellen, és elkezdtek együttműködni a helyi törzsekkel is,⁶⁰ ami a CIDG-program korai előzményének tekinthető.

Az 1955–1961 közötti időszak az amerikai katonai szerepvállalás fokozatos kibővülését mutatta Dél-Vietnám területén. 1955-ben az Amerikai Egyesült Államok Dél-Vietnámnak még csak gazdasági segílyt nyújtott, 1956-tól a MAAG koordinálásával már katonai segílyt is. Ezekben az években Amerika jelentős erőforrásokat biztosított Dél-Vietnám stabilizálására, amelyet a növekvő kommunista befolyás indokolt. E folyamat eredményeként dolgozták

⁵⁵ Kemény 2020: i. m. 35–36.

⁵⁶ Tucker 2011.

⁵⁷ Kemény 2020: i. m. 39–40.

⁵⁸ Uo. 45.

⁵⁹ Tucker 2011: i. m. 744.

⁶⁰ Piasecki 2009.

ki 1961-re a Staley–Taylor-tervet, amely átfogó, többdimenziós beavatkozási keretrendszer volt Dél-Vietnám helyzetének megszilárdítása és a konfliktus mielőbbi lezárása érdekében. A tervet dr. Eugene Staley, a Stanford Egyetem kutatója és Maxwell D. Taylor tábornok – aki 1961-től 1963-ig Kennedy elnök katonai képviselőjeként szolgált a Fehér Házban –, dolgozta ki.

A tervet Robert McNamara védelmi miniszter is támogatta, a konfliktus gyors lezárását szorgalmazva. A terv a dél-vietnámi haderő számára felszerelést, tanácsadókat és kiképzőket biztosítva 1965-re tervezte az ország helyzetének megszilárdítását és a konfliktus lezárását. Az Amerikai Egyesült Államok ott alkalmazott hadviselési koncepciója a „különleges háború” stratégiája volt 1961–1964 között. Kereteit az NSAM 52 rendelet rögzítette,⁶¹ a cselekvés öt területét (katonai, politikai, gazdasági, pszichológiai és titkos tevékenységek) meghatározva. Célja az volt, hogy Amerika nyílt harci szerepvállalása nélkül a dél-vietnámi reguláris és irreguláris erők amerikai tanácsadói, kiképzési és harci támogatásával stabilizálják az országot.

Az NSAM 52-ben megfogalmazott titkos tevékenységek közé tartozott maga a CIDG-program is, amelyet a CIA koordinált – öt másik COIN-program mellett – a Diêm-kormányal szorosan együttműködve. A Harcoló Ifjúság (Combat Youth) és a Harci Hírszerzés Csoportok (Combat Intelligence Teams) katolikus csoportokat mozgósító, a Stratégiai Falvak (Strategic Hamlets) és a Népi Erők (Force Populaire, illetve Republikánus Ifjúság) a Diêm-kormányhoz szorosan kötődő programok, a Hegyi Felderítők (Mountain Scouts) és a CIDG-programok pedig a CIA saját projektjei voltak. A hat művelet összesen mintegy 40 ezer embert mozgósított.⁶²

1962-ben a MAAG mellett létrejött a Vietnámi Katonai Segítségnyújtási Parancsnokság (Military Assistance Command, Vietnam – MACV), amely 1964-re fokozatosan átvette a MAAG feladatait. Ennek részeként 1962 novembere és 1963 júliusa között zajlott a Switchback művelet, melynek keretében, az NSAM 57-es rendelet⁶³ alapján Robert McNamara amerikai védelmi miniszter a CIA összes COIN-műveletét átszervezte a MACV parancsnoksága alá. Az átszervezés oka elsősorban az volt, hogy a CIA által koordinált COIN-műveletek – köztük a CIDG-program – olyan nagy méretűre nőttek, hogy az amerikai kormányzat a MACV-ot alkalmasabbnak gondolta irányításukra,⁶⁴ és az intenzívebb katonai szerepvállalást is előkészítette.

1964-ben létrehozták a MACV Tanulmányi és Megfigyelő Csoportjait (MACV Studies and Observations Groups – MACV-SOG), melyek fő feladata különleges műveletek megvalósítása és hírszerzés volt a Ho Si Minh-ösvény térségében a két Vietnám, Laosz és Kambodzsa területén. A szervezet szigorúan titkos volt, elnevezése is kifejezetten fedőnévként szolgált. A MACV-SOG parancsnoksága alá a SOF-erők, a légierő, a haditengerészet és a tengerészgyalogság különleges műveleti egységei tartoztak.

A MACV-SOG egyéb feladataihoz jobban illeszkedve a SOF feladatairól alkotott felfogás is megváltozott, a nemzetépítés helyett a hangsúly a gyors, erőteljes támadó műveletekre került, amihez hozzájárult az is, hogy Kennedy elnök halála után a stratégiai környezet megváltozott, Johnson elnök sokkal határozottabban és nyíltan vállalt szerepet a vietnámi konfliktusban. 1964 augusztusában, a Tonkini-öbölben történt incidenst követően az Amerikai Egyesült Államok hadüzenet nélkül kezdte meg a közvetlen katonai beavatkozást.

⁶¹ NSAM 52 1961.

⁶² Ahern 2009.

⁶³ NSAM 57 1961.

⁶⁴ Tucker 2011: i. m. 1084.

A CIVIL IRREGULÁRIS VÉDELMI CSOPORTOK (CIDG) PROGRAM

A CIDG-program 1961-ben COIN-műveletként a CIA irányítása alatt, az amerikai szárazföldi haderő különleges műveleti erői katonai tanácsadóinak bevonásával kezdődött.

A projekt alapelvei a kor francia COIN-elméletein alapultak, a lakosság ellenőrzése és védelme, a lakosság támogatásának elnyerése és az alapvető szolgáltatások biztosítása volt a prioritásuk.⁶⁵ A program kiemelt célja volt, hogy a falusi közösségek alulról történő szervezésével és a helyiek felfegyverzésével a falusiak részt tudjanak venni saját védelmükben.⁶⁶ 1961 végétől a CIDG-program keretében a SOF számos előretolt tábort hozott létre Dél-Vietnám területén. A táborok hármast célzottan szolgáltak: Dél-Vietnám kormánya fennhatóságának kiterjesztését, a helyi népesség védelmét és a helyi törzsek elszigetelését Észak-Vietnám kommunista befolyásolásától.⁶⁷

A CIDG-táborok fontos küldetése volt a felkelők elleni küzdelem mellett a vidéki lakosság életszínvonalának javítása, amit falufejlesztési és mezőgazdasági fejlesztési programokkal igyekeztek elérni. A degar törzsszel együttműködésben 1961 októberében Buon Eanóban készült el az első tábor, amit 1961 decemberére már 40 újabb tábor létesítése követett.⁶⁸

1961 augusztusára a SOF már 10 ezer helyi harcost képezett ki és szervezett faluvédelmi erőkké a CIDG-program keretében.⁶⁹ Minden egyes tábor 530 fővel való működésre kapott engedélyt. A korábban a katonai segítségnyújtás keretében amerikai katonák által kiképzett Vietnámi Különleges Erők (Lực lượng Đặc biệt – LLDB) minden táborban tiszteket helyeztek el, akik a tábor parancsnokaként szolgáltak, a SOF pedig tanácsadóként volt jelen ezekben a táborokban. A program méretét jelzi, hogy költségvetése 1963 tavaszára 10 millió dollárra növekedett.

A Switchback művelet során, 1963-ban az amerikai haderő átvette a CIDG-program irányítását. Ezzel a SOF új feladatot kapott, amelyet a nem hagyományos hadviselés (UW) koncepciója határozott meg: a korábban a franciákkal közösen harcoló indokínai etnikai csoportok harcosaiból⁷⁰ hoztak létre harcoló fegyveres csoportokat, melyeknek a feladata a saját településeik és azok környezetének védelme volt.⁷¹

A CIDG A SWITCHBACK MŰVELET UTÁN

A Switchback művelet után a SOF a légierővel és a tengerészgyalogsággal közösen, a műveleti tempót növelve nagyobb volumenű műveletekbe kezdett. A MACV fő célja az Észak- és Dél-Vietnám közötti, a 17. szélességi fokon kijelölt határ mentén húzódó demilitarizált övezet felügyelete és az ellenséges tevékenység felszámolása volt, így a SOF szerepe megnőtt a közvetlen műveletekben. 1964. október 1-jén az 5. különleges műveleti csoportot (5th Special Forces Group – 5th SFG) hivatalosan is Vietnámba rendelték, és 1971 márciusáig ott tevékenykedett. A létszámnövekedés méreteit jellemzi, hogy a csúcson, 1968. szeptember 30-án 3542 fő SOF-katona szolgált Vietnámban.⁷²

⁶⁵ Thompson 2005.

⁶⁶ Ives 2007.

⁶⁷ Tucker 2011: i. m. 209.

⁶⁸ Kelly 2004.

⁶⁹ Prados 2015.

⁷⁰ Stanton 1990.

⁷¹ Stewart 2022.

⁷² Tucker 2011: i. m. 1214–1215.

A CIDG-táborokon belül kisebb, könnyen bevethető csoportokat alakítottak ki, amelyek a törzsekhez tartozó harcosokból álló gyorsreagálású erők voltak. Ezeket kezdetben mobil csapásmérő erőknek (Mobile Strike Force), majd az M betű katonai szabvány szerinti betűzése (Mike) miatt MIKE Force-nak nevezték. Sokrétű feladatokat láttak el: a lezuhant amerikai pilóták megkeresése és megmentése, zónák kijelölése, tűzszerészfeladatok, robbanószer-mentesítés, hírszerzés, valamint rajtaütések, lesállítások, felderítések végrehajtása.

1964. május 15-én a MACV új programot indított, a Leaping Lena projektet. Ennek keretében az amerikai SOF az LLDB és a CIDG katonáit mélységi felderítőműveletekre képezte ki, öt nyolcfős csoportot létrehozva. Ezek a csoportok a határ laoszi oldalán végeztek felderítőtevékenységet, de a csoportok tagjait hamar elfogták vagy megölték.⁷³

1966 őszén a SOF kísérletezni kezdett a törzsi harcosokból szervezett csapatok kiterjesztett támadó műveletekben való részvételével is. Létrehozták a mobil gerillaerők (Mobile Guerrilla Force – MGF) századméretű egységeit, amelyeket a SOF képzett ki és vezetett. Az eredeti terv szerint az öthetes kiképzést követően az egységek akár 60 napig tartó intenzív harci műveletekben is részt vehettek, helikopterről indított rajtaütésekkel a kommunista ellenállók (Nemzeti Front Dél-Vietnám Felszabadításáért, másképpen vietkong) előőrseinek és utánpótlási vonalainak támadására.⁷⁴ Feladataik közé tartoztak a határőrzés, a kommunisták beszivárgásának megakadályozása, kommunikáció, ellátási utak biztosítása, támadó műveletek vietkong egységei és menedékhelyei ellen, a vietkong infrastruktúrájának a felderítése és megsemmisítése, biztonsági zónák létrehozása, valamint lezuhant pilóták felkutatása, kimentése.⁷⁵

A Delta projekt 1964–1970 között a vietnámi háború egyik leghatékonyabb harci műveletévé vált, ahol a SOF a CIDG és az LLDB katonáival együtt végzett felderítőműveleteket, a reagálóerő pedig a dél-vietnámi haderő rangerzászlóalja volt. A felderítőszakaszokat általában ötnapos műveletekre helyezték ki olyan területekre, ahol nem folyt szövetséges tevékenység. Működése során a Delta projektben részt vevő alakulatok felderítették a beszivárgási útvonalakat, számos foglyot ejtettek, dokumentumokat szereztek meg és az észak-vietnámi haderő több mint 70 egységét azonosították Dél-Vietnám területén.⁷⁶

Az Omega projektet a növekvő katonai hírszerzési igény miatt hozták létre mélységi felderítési és járőrözési feladatok ellátására. A CIDG-program keretében működött, egy felderítő- és egy reagálóegységből állt, összesen mintegy 600 fő vett részt benne. Nyolc, egyenként hatfős felderítőcsoport a felderítési zónákban, ellenséges egyenruhába öltözve, megfelelő fegyverekkel és okmányokkal felszerelve hosszabb ideig tevékenykedett a kommunisták által ellenőrzött területeken. A reagálóerő három MIKE Force század volt, mindegyik 25 SOF- és 150 magasán képzett, ejtőernyős CIDG-katonából állt.⁷⁷

A Sigma projektben összesen 900 CIDG-katona és 125 SOF-katona vett részt. A felderítőelem nyolc „roadrunner” (álruhás mélységi felderítő-) szakaszból és nyolc felderítőszakaszból állt. A „roadrunner” szakaszokban az LLDB négy katonája ellenséges egyenruhában, megfelelő fegyverekkel felszerelve végzett mélységi felderítőtevékenységet az ösvényhálózatokon, míg a hatfős felderítőszakaszok (két SOF- és négy LLDB-katona) kijelölt területen járőröztek, és az észak-vietnámi, illetve a vietkong-katonák mozgásáról

⁷³ Leaping Lena...

⁷⁴ Tucker 2011: i. m. 764.

⁷⁵ Kelly 2004: i. m. 211–213.

⁷⁶ Tucker 2011: i. m. 936.

⁷⁷ Uo. 936–937.

gyűjtöttek információt. A reagálóerő – az Omega projekthez hasonlóan – itt is a MIKE Force 25 SOF-katonából és 150 ejtőernyős CIDG-katonából álló százada volt.⁷⁸

1. táblázat *A Delta, Omega és Sigma projekt összehasonlítása (Szerkesztette a szerző)*

Projekt	Delta	Omega	Sigma
Működés ideje	1964. aug. – 1970. nov.	1966. aug. – 1967. nov.	1966. aug. – 1967. nov.
Feladatok	speciális felderítés és hírszerzés	mélyiségi felderítés és járőrözés	mélyiségi felderítés
Résztvevők összlétszáma	1414 fő	600 fő	1025 fő
Felderítőcsoport összetétele	2–4 SOF- és 6–8 LLDB-katona	2 SOF- és 4 CIDG-katona	roadrunner: 4 LLDB-katona fedetten felderítő: 2 SOF- és 4 LLDB-katona
Reagálóerő	dél-vietnámi haderő rangerzászlóalja	MIKE Force	MIKE Force
Cél	beszivárgási útvonalak felderítése, foglyok ejtése, dokumentumok megszerzése, észak- vietnámi erők azono- sítása Dél-Vietnám területén	információszerzés, a veszélybe került egyéb egységek kiszabadítása, légi- csapások megvalósí- tásának segítése	információszerzés az észak-vietnámi és a vietkong- alakulatok mozgásáról

1970 márciusában az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Vietnám katonai vezetői megállapodtak abban, hogy a CIDG-táborokat átadják a dél-vietnámi haderő számára, az átadás után a táborok a haderő határvadászainak táboraiként működtek tovább. Az utolsó két határőrtábor hivatalosan 1971. január 4-én alakították meg.⁷⁹

ÖSSZEGZÉS

A CIDG-program 1961–1971 között az amerikai SOF kiemelkedően hosszú időtávú és nagy hatású projektje volt. Eredetileg a CIDG-program katonai célja a területvédelem, politikai célja a dél-vietnámi kormány iránti bizalom megszilárdítása volt. A törzsi harcosokat azonban – az amerikai SOF által működtetett kiváló kiképzési rendszernek köszönhetően – 1964 végétől az amerikaiak költséghatékonyan tudták a MACV műveleteiben alkalmazni. 1968-ban egy amerikai különleges műveleti katona teljes felszerelése 218,05 USD, egy CIDG-katonáé pedig 185,06 USD volt. A napi működés költsége – ideértve aapidíjat, az ejtőernyős ugrások díját és a járőrözés közbeni ellátás költségeit – a SOF-katonák esetében napi 13,36 USD, míg a CIDG-katonák esetében 2,81 USD volt.⁸⁰

A CIDG-program nagy méretűre növekedett: az 5th SFG 1964 októberében 951 fős létszámmal volt jelen Dél-Vietnám területén és 19 ezer CIDG-katonát vezetett, míg 1966 áprilisában a 5th SFG létszáma már 2318 fő volt, és 72 400 CIDG-katona volt aktív. A következő

⁷⁸ Tucker 2011: i. m. 938.

⁷⁹ Stanton 1990: i. m. 335–337.

⁸⁰ Uo. 125.

években is jellemzően 60 ezer körül volt a CIDG-programban kiképzett, irreguláris alakulatokban harcoló katonák száma.⁸¹ Csak 1967 első negyedévében 78 294 műveletet hajtottak végre a CIDG-program keretében, melyekben 1912 ellenséges katonát öltek meg, 445 katonát fogtak el, 585 fegyvert zsákmányoltak, míg 446 CIDG-katona esett el, 1080 sebesült meg, 319 CIDG-katonát nyilvánítottak eltűntnek, és 344 fegyvert vesztek el.⁸²

A CIDG-egységeket a különleges műveleti alapelveknek megfelelően sikerült Dél-Vietnám határvédelmi rendszerébe integrálni 1970–71 során. 1970. augusztus 27. és 1971. január 15. között 38 CIDG-tábort integráltak a dél-vietnámi haderő kötelékébe, ahol összesen 14 728, a CIDG-programban kiképzett katona teljesített szolgálatot, ők reguláris katonaként folytatták munkájukat.⁸³

A CIDG-programhoz kapcsolódó civil műveletek is kiemelkedően sikeresek voltak: 1964–1970 között az 5th SFG által koordinált műveletek során 92 902 gazdasági segély-, 34 334 oktatási, 35 468 jölléti és 10 959 egészségügyi projektet valósítottak meg, valamint 6436 kutat ástak, 1949 km utat javítottak meg, 129 templomot, 272 piacot, 110 kórházat, 398 orvosi rendelőt, 1003 tantermet és 607 hidat építettek, továbbá 479 568 menekültet támogattak.⁸⁴

Jelen tanulmány bemutatta a magyar szakirodalomban eddig nem feldolgozott CIDG-programot, amely amellett, hogy hozzájárult az amerikai SOF tartós fennmaradásához, kulcsszerepet játszott a különleges műveleti doktrínák alapelveinek és a különleges műveleti alapfeladatok rendszerének kialakításában is. Először az 1961-es amerikai különleges műveleti doktrína⁸⁵ helyezte el a SOF-ot az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi erőinek a struktúrájában. A CIDG-program tapasztalataira alapozva az 1969-es doktrína⁸⁶ már leírta az irreguláris erők kiképzésének, alkalmazásának és a reguláris haderőbe integrálásának módjait, valamint meghatározta a SOF feladatait a nem hagyományos hadviselésben, a közvetlen jellegű műveletekben és a stabilizációs feladatokban. Ezek a koncepcionális alapok tartósnak bizonyultak, és máig meghatározó elemei a modern különleges műveleti doktrínának, így a magyar különleges műveleti doktrínának⁸⁷ is.

A kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-2025-NKE2-018 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program – a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

⁸¹ Kelly 2004: i. m. 82.

⁸² Uo. 104.

⁸³ Uo. 152–153.

⁸⁴ Uo. 157.

⁸⁵ FM 31-21 1961.

⁸⁶ FM 31-21 1969.

⁸⁷ MH KMD 2021.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ahern, Thomas, L.: *Vietnam Declassified: The CIA and Counterinsurgency*. University Press of Kentucky, 2009.
- Atherr, Andre: *The Hmong-CIA Relationship as a Case Study of an Effective Ethnic Proxy Relationship*. University of Chicago, 2022.
- Bodoróczky János: *A különleges erők történetének áttekintése*. Hadtudományi Szemle, 6. évf. 2013/4., 1–10. <https://real.mtak.hu/12752/> (Letöltés időpontja: 2025. 07. 26.)
- Cole, Dave: *History of the First Special Service Force: Norway – The Top Secret Mission That Never Was*. Montana Militray Museum, 2021.
- Eisenhower, Dwight, D.: *Message from President Eisenhower to the Congress*. 1957b. 01. 05.
- Eisenhower, Dwight, D.: *The President's News Conference*. 1957a. 04. 07.
- Fall, Bernard: *A portrait of a "Centurion"*. In: Trinquier, Roger: *Modern Warfare. A French View of Counterinsurgency*. Pall Mall Press Ltd. London, 1963.
- *FM 31-21 Organization and Conduct of Guerilla Warfare*. Department of the Army, 1951. 10. <https://archive.org/details/fm-31-21-organization-and-conduct-of-guerilla-warfare-1951/mode/2up> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- *FM 31-21 Organization and Conduct of Guerilla Warfare*. Department of the Army, 1961. 10.
- *FM 31-21 Special Forces Operations US Army Doctrine*. Headquarters, Department of the Army, 1969. 02.
- *FM 3-18 Special Forces Operations*. Headquarters, Department of the Army, 2014. 05.
- Forgács Balázs: *A második világháború partizánharcai és ellenállási mozgalmak Európában*. Hadtudományi Szemle, 11. évf. 2018/3., 45–67.
- Galula, David: *Counterinsurgency Warfare. Theory and Practice*. Frederick A. Praeger Publisher, New York/London, 1964.
- Harangi-Tóth Zoltán: *A francia 100. gépesített csoport (GM 100) utolsó alkalmazásai Indokínában*. Honvédségi Szemle, 2018a/3., 104–116.
- Harangi-Tóth Zoltán: *A hadműveleti tervezés története és a francia hadműveleti művészet az indokínai háborúban*. Honvédségi Szemle, 2021/1., 89–100. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.1.7> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- Harangi-Tóth Zoltán: *A LEA-hadművelet*. Hadtudomány, 2019a/3., 59–70. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2019.29.3.59> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- Harangi-Tóth Zoltán: *Az indokínai háború hatása a hadművészet fejlődésére, a szembenálló felek harcászati, harceljárásbeli változásainak tükrében*. Doktori értekezés. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, 2022.
- Harangi-Tóth Zoltán: *Francia ejtőernyősök az indokínai háború első felében*. Honvédségi Szemle, 2019b/3., 140–149.
- Harangi-Tóth Zoltán: *Hungarians Fighting for France in Indochina*. Academic and Applied Research in Military and Public Management Science, 2018b/3., 63–70. <https://doi.org/10.32565/aarms.2018.3.4> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- Ives, Christopher K.: *US Special Forces and Counterinsurgency in Vietnam. Military Innovation and Institutional Failure*. Routledge, London/New York, 2007.
- Kelly, Francis J.: *Vietnam Studies. US Army Special Forces 1961–1971*. Department of the Army, Washington, D.C., 2004.
- Kemény János: *A felkeléssel szembeni hadviselés lakossággközpontú elméletének fejlődése a XX–XXI. században*. PhD-értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest, 2014. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/769/1/Kemeny_Janos.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)

- Kemény János: *Vietnám háborúi és békéje 1945-től napjainkig*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2020.
- Kiss W. Dávid: *Akik visszavágtak – a brit hadsereg 10. (szövetésgköz) kommandójának magyar származású katonái*. Honvédségi SzerMLE, 2025/1., 106–117. <https://doi.org/10.35926/HSZ.2025.1.10> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- Komjáthy Lajos József: *A szárazföldi- és légierő haderőnemek kijelölt erői együttműködésének főbb kérdései a felkelés ellenes műveletek végrehajtása során*. Doktori értekezés, Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2019.
- Leaping Lena: History of MACV-SOG. <https://sogsite.com/leaping-lena/> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- Lyautey, Hubert: *Lettres du Tonkin et de Madagascar (1894–1899)*. Librarie Armand Colin, Paris, 1920.
- *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína*. Magyar Honvédség, 2021.
- Mezey Csaba Bence: *A maláj kommunista gerillák leverése. A felkelés elleni műveletek (Counter-Insurgency Strategies – COIN) iskolapéldája*. Hadtudományi SzerMLE, 12. évf. 2019/1., 129–140. <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.8> (Letöltés időpontja: 2025. 09. 17.)
- NSAM 52: *National Security Action Memorandum 52*. 1961. 05. 09.
- NSAM 57: *34. National Security Action Memorandum No. 57*. 1961. 06. 28.
- Piasecki, Eugene G.: *Civilian Irregular Defense Group. The First Years 1961–1967*. Veritas, Vol. 5, No. 4, 2009, 19–28.
- Prados, John: *The US Special Forces. What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press, New York, 2015.
- *Special Text 31-20-1: Operations Against Guerilla Forces*. The Infantry School, Fort Benning, Georgia, 1950. 09.
- Stanton, Shelby L.: *Special Forces at War. An Illustrated History, Southeast Asia 1957–1975*. Zenith Press, Minneapolis, 1990.
- Stewart, Jesse R.: *Controlling the Population: A Study of the Civilian Irregular Defense Group*. Master Thesis. U.S. Army Command and General Staff College. Fort Leavenworth, Kansas, 2022.
- Thompson, Robert: *Defeating Communist Insurgency*. Hailer Publishing, St. Petersburg, FL, 2005.
- Trinquier, Roger: *Modern Warfare. A French View of Counterinsurgency*. Pall Mall Press, Great Britain, 1964.
- Truman, Harry S.: *Recommendation for Assistance to Greece and Turkey*. 1947. 03. 12.
- Tucker, Spencer C. (szerk.): *The Encyclopedia of the Vietnam War: A Political, Social, and Military History*. ABC CLIO, Santa Barbara, California, Denver, Colorado, Oxford, England, 2011.

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

A SZERZŐRŐL:

Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes (PhD), a Magyar Honvédség korábbi parancsnoka, vezérkari főnöke, nyugalmazott nagykövet (ORCID: 0000-0003-1688-6574; MTMT: 10087268)

AZ OROSZ SARKVIDÉKI SZÁRAZFÖLDI ERŐK ÉS VÉDELMI TRENDEK NATO ÉS UKRAJNA ÁLTALI ÚJRAÉRTELMEZÉSE

A CIKK SZERZŐIRŐL: Troy J. Bouffard az amerikai hadseregben szerzett mesterdiplomát sarkvidéki politikából, valamint doktori fokozatot sarkvidéki védelemből és biztonságból az Alaszkai Fairbanks Egyetemen, ahol az északi-sarkvidéki biztonság adjunktusa. Az Alaszkai Fairbanks Egyetemen a sarkvidéki biztonsággal és ellenálló képességgel foglalkozó központ igazgatója.

Lester W. Grau ny. ezredes az orosz katonai tanulmányokra specializálódott, jelenleg a kansasi Fort Leavenworth-i Külföldi Katonai Tanulmányok Irodájának vezető elemzője. Több mint 50 éves pályafutása során szolgált Vietnámban, Európában, Dél-Koreában, a Szovjetunióban, Afganisztánban és Irakban. Számos könyvet és cikket írt harcászati, hadműveleti és geopolitikai témákban, különös tekintettel Oroszországra és Afganisztánra.

Charles K. Bartles alezredes az Amerikai Egyesült Államok Északi Parancsnokságához beosztott tartalékos katona. Tapasztalatokat szerzett afganisztáni és iraki bevetések során, valamint szolgált a kazahsztáni, kirgizisztáni és üzbegisztáni amerikai nagykövetségeken. Bartles orosz szakon szerzett alapidiplomát a Nebraska-Lincoln Egyetemen, orosz és kelet-európai tanulmányok szakon mesterdiplomát a Kansasi Egyetemen, valamint doktori fokozatot a Kansas City-i Missouri Egyetemen. Civilként Bartles elemzőként és orosz nyelvészként dolgozik a kansasi Fort Leavenworth-i Külföldi Katonai Tanulmányok Irodájában.

Mathieu Boulègue szabadúszó kutató és tanácsadó nemzetközi konfliktus- és biztonsági ügyekben, különös tekintettel a volt Szovjetunióval és az északi-sarkvidéki biztonsággal kapcsolatos témákban. Tanácsadó munkatárs a Chatham House Oroszország és Eurázsia Programjában. Kutatásaiban Boulègue az Arktisz katonai-biztonsági kérdéseire, az orosz külpolitikára és katonai ügyekre, Ukrajnára, az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatokra és a transzatlanti biztonságra, valamint a kínai–orosz védelmi és biztonsági kapcsolatokra összpontosít.

FORRÁS: Bouffard, Troy L. – Grau, Lester W. – Bartles, Charles K. – Boulègue, Mathieu: *Russian Arctic Land Forces and Defense Trends Redefined by NATO and Ukraine. Parameters Autumn 2025 USAWC Press Volume 55, Number 3, 2025. 09. 16.* <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3356&context=parameters> (Letöltés időpontja: 2025. 10. 13.)

Bevezetés

Cikkünkben a szerzők azt állítják, hogy az orosz–ukrán háború és a NATO északi terjeszkedése meggyengítette Oroszország sarkvidéki szárazföldi erőit, ami stratégiai lehetőséget teremtett a nyugati hadseregek számára arktiszi képességeik megerősítésére. Svédország és Finnország NATO-tagságára válaszul Oroszország megkezdte erőinek átszervezését, hogy megosztott lefedettséget biztosítson az arktiszi és a balti régió számára. A cikk átfogó képet alkot Oroszország arktiszi szárazföldi erőinek potenciáljáról és felkészültségéről.

Az Oroszországi Föderáció az elmúlt 15 évben stratégiai fejlesztéseket folytatott az északi tengeri útvonalon, egy olyan tengeri területen, amely nagyjából a Novaja Zemlja-szigeteken és a Bering-szoroson át egészen Oroszország kizárólagos gazdasági övezetének határáig húzódik. Oroszország 2011-ben létrehozta a 200. önálló gépkocsizó lövészdandárt (Arktisz), 2014-ben pedig a 80. gépesített lövészdandárt (Arktisz). Mindkét dandár 2014 decemberében egy ideiglenesen létrehozott ötödik katonai körzet alá, majd 2017-ben az orosz 14. Összfegyvernemi Hadsereg (azaz a 14. Hadtest) katonai parancsnoksága alá került. Az arktiszi dandárok személyzetének és felszerelésének nagy részét azóta Ukrajnába telepítették, ahol súlyos veszteségeket szenvedtek.

Háttér

Oroszország felkészültségének alapvető megértése különösen fontos most, amikor a 2010 óta legjelentősebb katonai átszervezését hajtja végre a Moszkvai Katonai Körzet (MKK) és a Leningrádi Katonai Körzet (LKK) újjáépítésével – válaszul a NATO északi terjeszkedésére. A cikk technikai és szervezeti részletei kontextust nyújtanak annak felméréséhez, hogy Oroszország hogyan oszthatja újra fennmaradó, sarkvidéki képességekkel rendelkező erőit és felszerelését a sarkvidéki és a NATO határán lévő versengő műveleti követelmények között. A katonai tervezők és a politikai döntéshozók számára ezek a részletek történelmi háttérként és kritikus mutatóként szolgálnak Oroszország jövőbeni olyan képességeire vonatkozóan, amelyekkel fenntartani kívánja katonai pozícióját a sarkvidéken, miközben alkalmazkodik az új stratégiai valósághoz, beleértve az orosz–ukrán háborúban a sarkvidéki képességekkel rendelkező egységek elvesztése által keletkezett képességbeli hiányosságokat is.

Oroszország szárazföldi erői – partvédelmi rakétadandárok, tüzérszázlóaljok és tengerészgyalogság – alkotják az északi tengeri útvonal biztonságának gerincét, védelmi támpontokat hozva létre, amelyek védik a Kola-félszigettől a Bering-szorosig húzódó folyosót. A szárazföldi erők fix telepítésű és mobil földi rakéta- és tüzérségi rendszerei egy rétegzett akadályrendszert hoznak létre, biztosítva a zavartalan utánpótlási képességeket és az arktiszi helyőrségek gyors megerősítését. Oroszország garantálja, hogy az áthaladás továbbra is életképes útvonal maradjon a katonai és polgári hajózás számára.

Oroszország északi bástyája és partvédelmi erői

Az ország északi bástyája és partvédelmi szárazföldi erői elsősorban partvédelmi csapatokból és tengerészgyalogságból állnak, amelyek a Kola-félszigettől a Bering-szorosig átlomásoznak. Ezek az alakulatok a fix telepítésű és mobil tüzérségi rendszerek mellett négy alapvető földi telepítésű rakétarendszert üzemeltetnek fix telepítésű és mobil változatban: a hagyományos P–35, illetve a korszerűbb K–300P Basztyion (SSC–5 Stooqe), 3K60 Bal (SSC–6 Sennight) és H–35 (SS–N–25 Switchblade) típusú hajók elleni robotrepülőgépeket. Oroszország szárazföldi haderőstruktúrájának középpontjában az 536. partvédelmi

rakéta- és tüzérdandár áll, amely a szubszonikus, repülés közben programozható H–35U változatú robotrepülőgépeket használja.

Az orosz szárazföldi erők arktiszi manőverplatformjai

Oroszország arktiszi haditengerészeti és rakétavédelmi erői jól ismertek, a szárazföldi erőinek képességei a sarkvidék domináns erejévé váltak. E pozíció elérése érdekében Oroszország egy arktiszi flottát hozott létre a 14. Összefegyvernemi Hadsereg 80. gépesített lövészdandár (Arktisz), a 200. önálló gépkocsizó lövészdandár (Arktisz) és a 61. tengerészgyalogos-dandár kiszolgálására. Ezek a további erőforrások lehetővé tették Oroszország arktiszi katonai flottája számára, hogy gyorsabban haladjon a fejlesztés és a tesztelés terén, mint a többi arktiszi nemzet szárazföldi erői együttvéve. Oroszország közel egy évtizedet töltött olyan fegyverplatformok és -rendszerek fejlesztésével és az azokra történő kiképzéssel, amelyek növelik a szárazföldi erői képességeit az Arktiszon. Ezek a platformok és rendszerek egyedülállóan az arktiszi régióhoz igazodtak.

Az orosz–ukrán háború korlátozta Moszkva erőforrásait, stagnálásra ítélte az arktiszi flottát. Mindazonáltal a nyugati arktiszi nemzeteknek és szövetségeseiknek arra kell számítaniuk, hogy az orosz hadsereg ott folytatja, ahol abbahagyta, figyelembe véve Oroszország előrelépését az arktiszi harci és összefegyvernemi hadviselési képességekben, valamint a szárazföldi erők mozgás-, manőver- és tűzfunkcióiban. Az orosz katonai doktrína jelenlegi korszaka az 1980-as években kezdődött, és a közelmúltban szerzett orosz katonai tapasztalatok jelentősen eltértek a leírt doktrínától. Az orosz–ukrán háború befejezése után Oroszország valószínűleg átalakítja szárazföldi erőinek doktrínáját és erőforrásait.

Regionális stratégiai változások

Finnország és Svédország közelmúltbeli NATO-csatlakozása döntő hatást gyakorol az Oroszországgal szomszédos területekre. Finnország és Svédország NATO-tagsága előtt a Szövetség egyetlen szárazföldi megközelítése Szentpétervár felé Észtország mocsaras terepén és a Lettországon átívelő jelentős távolságokon keresztül vezetett. Ez a NATO erőit túl közel helyezte volna Moszkva előrenyomuló erőihez, és egy ilyen offenzíva fenntartása nehéz lett volna a Szövetség számára. Egy balti-tengeri megközelítés közvetlenül Szentpétervár felé nagy kockázatú művelet lenne a NATO haditengerészete számára. Egy Észtországból és a Balti-tengerről történő együttes szárazföldi és tengeri előrenyomulás késedelmet eredményezne, mivel az egyik tengelyen bekövetkező vereség vagy patthelyzet egyértelműen befolyásolná a másikat. Mivel Finnország és Svédország lakosságának nagy része nagyjából ugyanazon a szélességi fokon fekszik, mint Szentpétervár – és a szomszédos balti-tengeri útvonalakat uralja –, ezért a két ország NATO-tagsága arra kényszerítette Oroszországot, hogy újjáélessze a Moszkvai Katonai Körzetet (MKK) és a Leningrádi Katonai Körzetet (LKK), valamint feloszlassa az Északi Flotta Katonai Körzetet. Következésképpen az orosz hadsereg a balti régió védelmére összpontosított. A Szentpétervár védelmét szolgáló erők létszáma megnő, és finanszírozásra lesz szükség a kibővített bázisokhoz, további fegyverekhez és felszerelésekhez, a logisztikai támogatás bővítéséhez, a karbantartási létesítmények és katonai szállások bővítéséhez, valamint a bázistámogatásokhoz.

Az újonnan létrehozott Leningrádi Katonai Körzet (LKK) három fő kérdésre összpontosít: Szentpétervár védelmére, a finn határral párhuzamosan futó, Szentpétervártól Arhangelszkajaig és Murmanszkig húzódó vasúti fővonalak biztonságára, valamint a

Murmanszk körüli, Norvégiával és Finnországgal szemben fekvő sarkvidéki katonai régió folyamatos védelmére. Az 1448 kilométer hosszú, széles nyomtávú Kirov vasútvonal Murmanszkot és Szentpétervárt köti össze, és párhuzamosan fut a finn határral; a vasútvonalat 1917-ben fejezték be, hogy megkerüljék az Orosz Birodalom német blokádját. Ma a vasútvonal hozzáférést biztosít Oroszországnak a kritikus természeti erőforrásokhoz.

A távoli északi sarkvidéki régió védelme nehéz, de a szovjetek és az oroszok hosszú idő alatt fejlesztették ki sarkvidéki védelmi rendszerüket. Az Északi Flotta Oroszország legerősebb erői közé tartozik, még azután is, hogy megosztotta stratégiai tengeralattjáró-erőit a Csendes-óceáni Flottával. Az Északi Flotta partra szálló szárazföldi erővel rendelkezik: a 14. hadtesttel, amely Murmanszk térségében állomásozik, de részei visszatelepültek más, katonai szempontból kritikus helyszínekre az északi-tengeri útvonal és a Balti-tenger mentén. A 14. hadtestnek három szárazföldi dandárja van: a 80. gépesített lövészdandár, a 200. önálló gépkocsizó lövészdandár és a 61. tengerészgyalogos-dandár, amelyek mindegyike heves harcokat vívott Ukrajnában, és a konfliktus során átszervezték és átképezték őket. Oroszország bejelentette, hogy tervei szerint a dandárokat hadosztályokká alakítják át, és a hadosztályokat északi szárazföldi erőkké vagy partra szálló hadsereggé egyesítik.

2025. júniusban a 200. önálló gépkocsizó lövészdandárból megalakult a 71. gárda-gépkocsizó lövészadosztály a 14. hadtesten belül, az LKK alárendeltségében. Jelenleg Ukrajnában, Csasziv Jar térségében harcol.

Az orosz katonai körzetek reformja

2022 decemberében az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának ülésén bejelentették, hogy újra létrehozzák az LKK-t és az MKK-t, amelyeket 2008-ban egyesítettek Nyugati Katonai Körzet (NyKK) néven. A haderőreform 2008-as kezdetével a katonai körzetek jellege is megváltozott. Korábban a katonai körzetek elsősorban adminisztratív jellegűek voltak, kiképzéssel, felszereléssel és (ami a legfontosabb) besorozással foglalkoztak, de operatív szempontból nem irányították a területükön lévő katonai erő többségét. A reformok a katonai körzetek operatív irányítását biztosították a területükön lévő legtöbb erő felett egy új közös stratégiai parancsnokságon keresztül, amely technikailag a katonai körzetnek van alárendelve, és a katonai körzet parancsnoka irányítja. A katonai körzetek által ellenőrzött erők közé tartoznak a korábban közvetlenül az orosz haditengerészet által ellenőrzött haditengerészeti eszközök is.

2024. február 26-án Putyin rendeletet írt alá az MKK és az LKK újjáalakításáról, amely 2024. március 1-jétől lépett hatályba. Az új LKK magában foglalja Karéliát, Komit, Arhangelszkaját, a Vologdai területet, a Kalinyingrádi területet, a Leningrádi területet, Murmanszkot, a Novgorodi területet, a Pszkovi területet, Szentpétervár városát és a Jamalo-Nyenecet. Az MKK felelős lesz az európai és az ukrajnai fenyegetések elhárításáért, míg az LKK a balti országokból, Finnországból és Skandináviából érkező fenyegetések elhárításáért.

A Leningrádi Katonai Körzet

Bár a Kreml 2024. március 1-jén aktiválta az LKK-t, továbbra is kérdéses, hogy milyen eszközöket ellenőriz, mivel az Oroszországi Föderáció fegyveres erői jelentős bővítésen mennek keresztül, és nem adtak ki elnöki rendeletet, amely meghatározta volna, hogyan osztanak fel az eszközöket a két új körzet között. Az LKK parancsnoksága Szentpéterváron van. A főbb alárendelt szárazföldi műveleti szintű parancsnokságok a 6. Összfegyvernemi

Hadsereg, amelynek jelenleg két gépesített lövészdandárja (a 138. és a 25.) van, valamint a 14. hadtest, amely Murmanszkban, az Északi-sarkkör felett települ. A 14. hadtesthez két lövészdandár tartozik, a 200. önálló gépkocsizó lövészdandár, melyből a 71. gárda-gépesített lövészhadosztályt szervezték, és a 80. gépesített lövészdandár. Mindkettő az Északi-sarkkör felett állomásozik, a norvégiai Kirkenes és Északkelet-Finnország közelében.

Az orosz vezérkar fontolóra vette egy összefegyvernemi hadsereg létrehozását az Arktiszon, amit a 14. hadtest olyan egységekkel való kiegészítésével lehetne megvalósítani, mint például egy tüzérdandár, egy rakétadandár, egy ABV-ezred és esetleg egy logisztikai dandár. Ezenkívül Oroszország egy harmadik szárazföldi hadművelleti szintű parancsnokság létrehozását tervezi Karéliában (Finnország határának közelében), amelynek esetleg a 44. hadtest nevet adnák, és Petrozavodszkban állomásozna. Egy új dandár, a 128. gépesített lövészdandár (amelyet Oroszország állítólag Szortavalában kíván állomásoztatni) lesz a 44. hadtestnek alárendelt manőveregységek közül az első. Mindhárom szárazföldi hadművelleti szintű parancsnokság valószínűleg a meglévő manőverdandárokat hadosztályokká fogja felminősíteni, és új dandárokat vagy hadosztályokat is kaphat.

Az LKK új vagy megemelt hadművelleti szintű parancsnokságai és manőveregységei számára jelentős kihívást jelent a személyzettel való ellátásuk. Karélia és a térség ritkán lakott, ami problémás, mivel Oroszország előnyben részesíti, ha a személyzet azokban a régiókban szolgál, ahonnan besorozták vagy toborozták őket. Az új sarkvidéki alakulatok létrehozásához máshonnan kell állományt biztosítani, valószínűleg Szentpétervár körzetéből, de a haderő növelheti a bevándorlók toborzását is (valószínűleg Közép-Ázsiából) a toborzási célok elérése érdekében.

A légi és stratégiai légvédelmi eszközök tekintetében minden katonai körzetnek van egy légi és légvédelmi hadserege – parancsnoksága általában az adott katonai körzet parancsnokságával együtt diszlokál –, amely a stratégiai légierőt és légvédelmet irányítja.

Oroszország növekvő aggodalma az arktiszi fenyegetésekkel kapcsolatban vezetett a haderőstruktúra megfigyelés és irányítás céljából létrehozott bővítéséről, beleértve a Távol-Kelet és az északi tengeri útvonal megfigyelésére szolgáló nagy hatótávolságú pilóta nélküli repülőrendszerek létrehozását.

Az LKK visszaállítása elsősorban a NATO bővítésére adott válasz, de az Moszkva sarkvidéki védelmi prioritásainak változó értékelését is mutatja. Azzal, hogy az Északi Flotta katonai körzeti státuszát beolvasztja a nagyobb leningrádi parancsnokságba, Oroszország, úgy tűnik, eltávolodik az Arktisz különálló stratégiai hadszíntérként való kezelésétől, és az Arktiszt egy tágabb északnyugati stratégiai irány egyik alkotóelemének tekinti. Ennek a változásnak jelentős következményei vannak arra nézve, hogy Oroszország hogyan osztja el fennmaradó, az arktiszi műveletekre alkalmas erőit és felszerelését az arktiszi műveletekre vonatkozó versengő követelmények és a NATO északi tagjaival szembeni hagyományos elretentés között. Oroszország változó arktiszi prioritásai a balti államokra is hatással lehetnek.

Az orosz arktiszi szárazföldi erők és az északi tengeri útvonal szerepe

A NATO 2022 utáni bővítése, nevezetesen Finnország és Svédország csatlakozása, látszólag igazolta Moszkva bekerítéstől való félelmét és az arktiszi szárazföldi erőkbe történő befektetéseit. A szárazföldi alakulatok – mint például a partvédelmi rakétadandárok, tüzérsztyályok és a tengerészgyalogság – jelenleg korszerűsített kettős felhasználású infrastruktúrát építenek ki, hírszerző, megfigyelő- és felderítőrendszereket telepítenek, valamint érzékelőket helyeznek el a kritikus szűk pontokon – a Kara-tenger kapujánál, a Vilkitszkij-szorosnál,

a Laptyev-tenger átjárójánál és a Szannikov-szorosnál, valamint a Vrangel-szigeten és a Bering-szorosban – a zavartalan megfigyelés és a gyorsreagálási képességek biztosítása érdekében, hogy ellensúlyozzák a NATO fokozott légi, felszíni és felszín alatti műveleteit.

Oroszország fokozott sebezhetőségi érzése arra készteti a Kremlt, hogy megerősítse a szárazföldi erők telepítését, megerősítse a szűk keresztmetszeteket és a szárazföldi kommunikációs vonalakat a Kola-félszigeten és azon túl. Ahogy a környezeti változások új vízi utakat nyitnak meg, Oroszország egyre inkább a szárazföldi egységekre támaszkodik az arktiszi útvonalak feletti ellenőrzés megszerzésében és a Szövetség jelenlétének elrettentésében. Oroszország 2022-es ukrajnai invázióját követően mindennaposá váltak a NATO Arktiszra való betörésének, vagy akár annak militarizálása lehetőségéről szóló kijelentések.

Oroszország szárazföldi és légi erőinek Ukrajnába történő átcsoportosítása – az MKK és az LKK újjáéledésével együtt – átmeneti, mégis kihasználható rést nyitott Oroszország arktiszi jelenlétében. Eközben Finnország és Svédország NATO-csatlakozása 1300 kilométerrel hosszabb szövetségi arcvonalat eredményez az Északi Flotta hátszágában, túlterhelve az orosz logisztikát és légvédelmet. Ezek a sokkhatások együttesen szűk időt biztosítanak az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei számára a kritikus sarkvidéki területek tudatosságának, mobilitásának és nagy hatótávolságú tűzének modernizálására.

Politikai és doktrinális tanulságok és ajánlások

Oroszország sarkvidéki szárazföldi erői alkotják Moszkva északi-sarkvidéki biztonságának és tágabb sarkvidéki védelmi pozíciójának magját. Azáltal, hogy fix telepítésű és mobil hajók elleni rakétaütegeket telepítenek a stratégiai szűk pontokon lévő dedikált tűzérési egységek mellett, az orosz szárazföldi erők egy rétegzett akadályzónát hoznak létre, amely megnehezíti az ellenség behatolási kísérleteit. A nyugati tervezőknek fel kell ismerniük, hogy ezek a szárazföldi elemek nem egyszerűen statikus part menti védelmi, hanem rendkívül mozgékony alakulatok, amelyek képesek gyorsan átcsoportosítani magukat a veszélyeztetett szektorok megerősítésére, partraszállás-elhárítási műveletek végrehajtására és a tengeralattjárók elleni műveletek támogatására. Ahhoz, hogy a nyugati sarkvidéki tervezést összehangolják Oroszország szárazföldi erőinek helyzetével, az amerikai és a szövetséges parancsnokságoknak a kulcsfontosságú orosz képességeket az amerikai hadsereg hadviselési funkcióihoz kell igazítaniuk.

Az Amerikai Egyesült Államoknak és a NATO-nak integrálnia kell a nagy magasságú hírszerző, megfigyelő- és felderítőplatformokat; a jég alatti érzékelőket és a nagy hatótávolságú tüzet, hogy szembeszálljon Oroszország rétegzett védelmével.

Következtetés

A szerzők összefoglalójukban megállapítják, hogy az orosz–ukrán háború előtt Oroszország egyértelműen jó úton haladt afelé, hogy az Arktisz domináns erejévé váljon. Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériuma által végrehajtott jelentős változtatások ellenére az erőforrások programozott átcsoportosítása az északi tengeri útvonaltól, valamint a nemzetközi közösség példátlan válasza megzavarta a Kreml Arktiszra és az északi tengeri útvonalra vonatkozó stratégiai fejlesztési céljait. A Nyugat és a NATO ma már kritikus követelménynek tekinti a katonai fejlesztést és jelenlétet az Arktiszon. Az Amerikai Egyesült Államok is képes megszüntetni a szárazföldi erői néhány kritikus képességbeli hiányosságait, és ezt

még azelőtt kell megtennie, mielőtt Oroszország úgy dönt, hogy újraéleszti arktiszi háborús képességeit.

EURÓPÁTÓL AZ ADRIÁIG ÉS AZ INDIAI-ÓCEÁNIG: A KÍNAI EGY ÖVEZET ÉS ÚT PROJEKT ÉS AZ INDIA–KÖZEL-KELET–EURÓPA GAZDASÁGI FOLYOSÓ STRATÉGIAI METSZÉSPONTJA, VALAMINT AZ AMERIKAI ELLENSTRATÉGIA

A CIKK SZERZŐJÉRŐL: Az IFIMES Ljubljánában székel, rendszeresen figyelemmel kíséri és elemzi a jelentősebb globális és regionális fejleményeket szélesebb nemzetközi kontextusban, és kiemelten foglalkozik a Közel-Kelettel és a Balkánnal.

FORRÁS: From Europe to the Adriatic and the Indian Ocean: The strategic intersection of B&R and IMEEC and the US counter-strategy. The International Institute for Middle East and Balkan Studies (IFIMES1), 2025. október 27. <https://www.ifimes.org/en/researches/from-europe-to-the-adriatic-and-the-indian-ocean-the-strategic-intersection-of-br-and-imeec-and-the-us-counter-strategy/5653#> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 02.)

Bevezetés

A Közel-keleti és Balkáni Tanulmányok Nemzetközi Intézetének (IFIMES) kutatói cikkükben megállapítják, hogy a nemzetközi kapcsolatok és a globális hatalmi egyensúly mélyreható átalakuláson mennek keresztül, amelyek jelentősen újraértelmezik a nemzetközi kapcsolatok rendszerét, a gazdasági dinamikát és az államok stratégiai prioritásait.

Míg az elmúlt évtizedeket elsősorban a katonai és területi dominancia jellemezte, ma egy állam hatalmát egyre inkább az határozza meg, hogy képes-e kezelni a kulcsfontosságú gazdasági és infrastrukturális folyosókat, ellenőrizni a közlekedési útvonalakat, az energiaáramlásokat és a kereskedelmi hálózatokat. A stratégiai elhelyezkedés, a fejlett infrastruktúra és a politikai stabilitás a nemzetközi befolyás kulcsfontosságú tényezőivé válnak, mivel nemcsak a gazdasági növekedést biztosítják, hanem közvetlen hatást gyakorolnak a regionális és a globális stabilitásra is.

Ebben az összefüggésben Kína *Egy övezet, egy út* projektje és az India–Közel-Kelet–Európa Gazdasági Folyosó két vezető kezdeményezést képvisel, amelyek a globális kereskedelem, a tőke és az energia új áramlásait alakítják.

A 2013-ban indított kínai kezdeményezés több mint 140 országot ölel fel, szárazföldi és tengeri folyosókon keresztül Ázsiát, Európát és Afrikát összekötő hálózatot alkot. Ez az ambiciózus infrastrukturális és beruházási projekt elősegíti az áruk, az energiaforrások és a tőke gyorsabb mozgását, gazdasági lehetőségeket teremtve számos ország számára. Fő gyengesége azonban a finanszírozás átláthatóságának hiánya, a politikai nyomásgyakorlás lehetősége és számos állam Kínától való növekvő függősége – ezek a tényezők hosszú távon korlátozhatják döntéshozatali rugalmasságukat.

¹ Az intézet alapításkori megnevezése International Foundation for Inter-religious and Inter-ethnic Multidisciplinary Economic Studies volt, azóta nevet változtatott, de a régi rövidítést használja.

Az India–Közel-Kelet–Európa folyosó az ősi „Aranyút” modern megtestesítője, amelyet Ázsia, a Közel-Kelet és Európa közötti összeköttetésként képzeltek el tengeri és szárazföldi útvonalak hálóján keresztül. Indiából kiindulva a folyosó az Egyesült Arab Emírségeken, Szaúd-Arábián, Jordánián és Izraelen halad keresztül, mielőtt elérné Görögországot vagy Olaszországot mint az Európai Unió főbb kapuit.

Potenciális alternatíva az észak–déli folyosó:

Minszk – Bar kikötője – Szalálah kikötője (Omán)

Az alternatív észak–déli folyosó Minszket, a montenegrói Bar kikötőjét és az ománi Szalálah kikötőjét kötné össze egy olyan stratégiai közlekedési útvonalaként, amely Kelet-Európát a Közel-Kelettel kapcsolná össze a hagyományos kereskedelmi és szállítási útvonalakat ki-kerülve.

A folyosó kiindulópontja Minszk, Fehéroroszország fővárosa, és fontos logisztikai központ a Montenegró felé vezető vasúti és közúti kapcsolatok számára. A montenegrói Bar kikötője, az Adriai-tenger kulcsfontosságú terminálja biztosítja a hatékony árumozgatást. Innen az útvonal az ománi Szalálah kikötőjébe folytatódik, amely gyorsan fejlődik, és ennek a projektnek köszönhetően Dubajéhoz hasonló pozíciót tölthet be az észak–déli folyosó központi tengeri csomópontjává válva. Szalálah közvetlen és megbízható kapcsolatot biztosít Eurázsia, a Közel-Kelet, Dél-Ázsia és Afrika között.

Ez a folyosó számos előnnyel jár: összeköti Észak-Európát Közép-Európával (Németország, Csehország, Szlovákia, Magyarország és Szerbia), diverzifikálja a logisztikai útvonalakat, illetve erősíti a regionális kereskedelmet. Bar és Szalálah gyorsan fejlődő kikötői, valamint Minszk mint logisztikai és adminisztratív központ hatékony áruforgalmi rendszert hoznak létre a teljes útvonal mentén. Fehéroroszország, Montenegró és Omán kulcsfontosságú regionális központokká válnak az észak–déli tengelyen, növelve stratégiai jelentőségüket, és biztosítva a megbízható és stabil közlekedési kapcsolatokat Európa és a Közel-Kelet között.

Fehéroroszország – stratégiai híd és pufferzóna

Fehéroroszország stratégiai hidat képvisel Eurázsia és az Európai Unió között, miközben a Sanghaji Együtműködési Szervezet egyetlen tagja, amely közvetlen kapcsolatban áll az EU-val. Fehéroroszország kulcsfontosságú logisztikai és ipari központként, stabil politikai struktúrával hatékonyan összeköti az eurázsiai gazdaságokat az európai piacokkal. Földrajzi elhelyezkedése kulcsfontosságú csomóponttá teszi az országot a kereskedelmi forgalom, a szállítási útvonalak és az energiafolyosók számára, tovább növelve stratégiai jelentőségét regionális és globális kontextusban.

Fehéroroszország stabilitása és fejlett infrastruktúrája nemcsak az áruk és a tőke zavartalan mozgását biztosítja, hanem pufferzónaként is szolgál, elősegítve a biztonságot és fenntartva az erőegyensúlyt a főbb geopolitikai blokkok, köztük Oroszország, Kína és az EU között. A geopolitikai helyzete, a tagsága a Sanghaji Együtműködési Szervezetben és a működési képességek kombinációja kulcsfontosságú partnerré teszi Fehéroroszországot minden olyan állam számára, amely hatékony közlekedési és logisztikai folyosók fejlesztésében érdekelt Európa és Ázsia között.

Fehéroroszország stratégiai jelentőségét Donald Trump amerikai elnök is kiemelte, aki 2025. augusztus 15-én telefonbeszélgetést folytatott Aljakszandr Lukasenka fehérorosz

elnökkel, hangsúlyozva a kétoldali kapcsolatok és a regionális együttműködés erősítésének fontosságát.

Egy fontos látogatásra került sor 2025. szeptember 11-én, amikor John Coale, az Amerikai Egyesült Államok elnöki különmegbízottja ellátogatott az országba. Lukasenkával folytatott találkozója során Coale hangsúlyozta, hogy országa tervezi minszki nagykövetségének újraindítását, valamint törekszik a kapcsolatok normalizálására Fehéroroszországgal.

Ezek a diplomáciai kezdeményezések tovább erősítik Fehéroroszország stratégiai jelenlétét logisztikai és politikai központként a régióban, megerősítve kulcsfontosságú partnerként betöltött pozícióját Európa és Ázsia összekapcsolásában, valamint a közlekedési és az infrastrukturális projektek, köztük a potenciális észak–déli folyosók támogatásában.

Montenegró – a Balkán tengeri kapuja és NATO-tag

A stratégiai az Adriai-tenger bejáratánál fekvő Montenegró kulcsfontosságú kapu a Balkán felé, valamint megbízható híd az ázsiai, közel-keleti és európai kereskedelmi forgalom számára. NATO-tagként az ország politikai stabilitást, biztonságot és kiszámítható üzleti környezetet biztosít, így vonzóvá teszi a nemzetközi befektetések számára.

Nyitott és piacorientált gazdaságával Montenegró aktívan vonzza a külföldi befektetőket az infrastruktúra, az energia, a turizmus és a közlekedés területén. Bar kikötője a mediterrán régióban vezető szerepre pályázik, stratégiai központ a regionális kereskedelem és a logisztika számára. A Baron átvezető tengeri folyosók gyors, biztonságos és hatékony kapcsolatokat biztosítanak a kulcsfontosságú európai és ázsiai piacokkal, közvetlen hozzáférést tesznek lehetővé a vállalatok számára a globális kereskedelmi forgalomhoz.

Bar kikötőjének szabadkereskedelmi övezete hosszú hagyományokkal és modern fejlődéssel rendelkezik, amely a 20. század elejére nyúlik vissza: az első terv 1906-ból származik, 1909-ben pedig a Montenegrói Fejedelemség pénzügyminisztere elfogadta a Bar kikötőjének működésére vonatkozó szabályzatot. 2000-ben Montenegró kormánya jóváhagyta a szabadkereskedelmi övezet létrehozását, megnyitva az utat a modern és hatékony üzleti környezet előtt.

Földrajzi elhelyezkedésének, intézményi stabilitásának és hatékony jogalkotási rendszerének köszönhetően Montenegró kulcsfontosságú tényező a régió jövőbeli fejlődésében és a nemzetközi együttműködésben. Politikai tapasztalatának és az ország stratégiai elhelyezkedésének kombinációja kulcsfontosságú szereplővé teszi Montenegrót a Balkánon. Az erős parlamenti funkcióknak és az olyan vezetőknek köszönhetően, mint Andrija Mandić – aki a parlament elnöke –, Montenegró nemcsak geopolitikai potenciálját használja ki, hanem aktívan teremt állami lehetőségeket a fejlődés, a stabilitás és a nemzetközi együttműködés számára, megerősítve státuszát az adriai-tengeri kapuként a Nyugat-Balkán felé.

Omán – a globális kereskedelem kulcsfontosságú csomópontja és megbízható partner

Omán egy stabil monarchia demokratikus intézményekkel és kétkamarás parlamenttel, stratégiai helyen fekszik, így kulcsfontosságú csomópont a globális tengeri és kereskedelmi útvonalak számára. Az Arab-tenger, a Perzsa-öböl és az Indiai-óceán partjain fekvő ország megbízható kapcsolatokat biztosít Ázsia, a Közel-Kelet és Európa között. Tagsága az Öböl Menti Együttműködési Tanácsban tovább erősíti Omán regionális stabilitását, és biztosítja az áruk, az energia és a tőke akadálytalan mozgását. Omán Iránnal együtt ellenőrzi a

Hormuzi-szorost, egy kritikus fontosságú pontot, amelyen a világ olajexportjának jelentős része áthalad, ami felbecsülhetetlen stratégiai jelentőséggel bír az ország számára. Omán hagyományosan semleges közvetítőként pozicionálja magát a Közel-Keleten, különösen az Irán, a nyugati országok és Szaúd-Arábia közötti vitákban, megerősítve diplomáciai szerepét.

Az Arab-tenger partján fekvő ország közvetlen hozzáférést biztosít a kulcsfontosságú indiai-óceáni kereskedelmi útvonalakhoz, csökkentve a Perzsa-öböltől való függőséget. Omán gazdasága továbbra is jelentősen függ az olajtól és a gáztól, bár tartalékai kisebbek, mint a szomszédos Szaúd-Arábiáé és az Egyesült Arab Emírségeké. Ezzel egy időben az ország egy ambiciózus gazdasági diverzifikációs stratégiát, a *Vision 2040*-et valósítja meg, amelynek keretében logisztikába, turizmusba, pénzügyi szolgáltatásokba és megújuló energiába fektet be, hogy csökkentse szénhidrogén-függőségét, és megnyissa kapuit a világ felé, arra törekedve, hogy Dubajhoz hasonló regionális üzleti és turisztikai központtá váljon.

Omán kulcsfontosságú kikötőket fejleszt: Duqm az Indiai-óceán egyik fő tengeri és ipari központja; Szalálah a Perzsa-öböl, Afrika és Ázsia közötti konténer- és általános rakomány-átrakodás központja; Szohár egy Szaúd-Arábia közelében lévő ipari és logisztikai központ; Maszkat kikötője (Port Sultan Qaboos) pedig továbbra is a Perzsa-öbölből és az Indiai-óceánból érkező kereskedelmi áramlásokat összekötő hagyományos fő tengeri csomópont. Mindez Ománt stabil és megbízható partnerre teszi a nemzetközi kereskedelemben és az energiaiparban, diplomáciai semlegességgel, politikai stabilitással a „második Dubaj” szerepének elnyerésére törekszik.

Stratégiai pontok kontinentális láncolata

Mindhárom ország politikailag stabil, békés kapcsolatokat ápol szomszédaival, és stratégiai központokat képvisel, amelyek lehetővé teszik az Amerikai Egyesült Államok számára, hogy hozzáférést biztosítson a létfontosságú kereskedelmi és energia-útvonalakhoz, erősítse a regionális stabilitást, és fokozza a globális gazdasági ellenálló képességet.

A jövőbeli folyosó, amelynek kulcsfontosságú csomópontjai Fehéroroszország, Montenegró és Omán, létfontosságú artériát jelent a kontinensek összekötésére, biztosítva a stabil gazdasági áramlásokat, és hozzájárulva a nemzetközi gazdasági és politikai stabilitás hosszú távú megerősítéséhez. A folyosó Albánián, Görögországon, Cipruson, Törökországon és Egyiptomon halad át.

Ez a stratégiai folyosó összhangban van Donald Trump elnök kampányígéreteivel és politikájával, amely a kínai befolyás ellensúlyozására törekszik Amerika globális versenyképességének fenntartásával, a biztonságos energia- és kereskedelmi útvonalak ellenőrzésével, az amerikai jelenlét megerősítésével a világ kulcsfontosságú régióiban, valamint az Amerikai Egyesült Államok képességének demonstrálásával, hogy biztosítja partnerei jólétét és stabilitását.

Trump határozott stratégiája az amerikai nagyhatalmi státusz megőrzésére

Fehéroroszország, Montenegró és Omán egyedülálló és nélkülözhetetlen helyet foglal el a kortárs globális stratégiai rendben. Geopolitikai jelentőségük, stabil politikai struktúráik és kulcsfontosságú földrajzi elhelyezkedésük miatt ezek az országok a kereskedelem és az energiaáramlás folytonossága biztosításának, a regionális stabilitás erősítésének és a nemzetközi gazdasági ellenálló képesség fokozásának pillérjei.

Az amerikai diplomáciának aktívan kellene kezdeményeznie és megszerveznie egy találkozót a Fehér Házban, hogy Donald Trump elnök találkozhasson ezeknek az országoknak a vezetőivel, hogy lefektessék az új stratégiai kezdeményezések megállapodásának alapjait. Egy ilyen találkozó lehetőséget adna a partnerségek további megerősítésére, a közös infrastrukturális és energiaprojektek összehangolására, valamint a regionális stabilitás és biztonság fenntartására irányuló erőfeszítések támogatására.

A kulcsfontosságú államok – Fehéroroszország, Montenegró és Omán – stratégiai pontokat jelentenek az Észak-Európát, a Balkánt és az Indiai-óceánt összekötő kontinentális és tengeri láncban, biztosítva az áruk és energia globális áramlásának folytonosságát. A stratégia szoros partnerségeket foglal magában Izraellel, Szaúd-Arábiával és a kulcsfontosságú európai országokkal, tovább erősítve a stabilitást a Közel-Keleten és Európában. Különös figyelmet fordítanak az Amerikai Egyesült Államok stratégiai érdekeinek védelmére és a kínai befolyás ellensúlyozására a kulcsfontosságú közlekedési és infrastrukturális folyosókon, a kockázatos útvonalaktól való függőség csökkentésére és a globális kereskedelmi és energiahálózatok ellenálló képességének növelésére.

Az amerikai diplomácia aktív támogatásával Fehéroroszország, Montenegró és Omán közösen alakíthatja a nemzetközi folyosók biztonságos, virágzó és fenntartható jövőjének kereteit, hozzájárulva a globális rend stabilitásához és hosszú távú fenntarthatóságához. Így módon az Amerikai Egyesült Államok közvetlenül ellenőrizhetné az észak–déli stratégiai vertikális vonalat – Fehéroroszországtól Közép-Európán és a Nyugat-Balkánon át a déli Arab-félszigetig, a Hormuzi-szorosig és az Indiai-óceánig –, biztosítva a kulcsfontosságú szállítási és energia-útvonalakat, és megerősítve Amerika vezető szerepét a globális rendben.

A NYUGAT-BALKÁN ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ: A CSOPORTOS BŐVÍTÉS MINT STRATÉGIAI VÁLASZ A HITELESSÉGI VÁLSÁGRA ÉS A GEOPOLITIKAI BIZONYTALANSÁGRA

A CIKK SZERZŐJÉRŐL: Az IFIMES Ljubljánában székel, rendszeresen figyelemmel kíséri és elemzi a jelentősebb globális és regionális fejleményeket szélesebb nemzetközi kontextusban, és kiemelten foglalkozik a Közel-Kelettel és a Balkánnal.

FORRÁS: The Western Balkans and the European Union: Group enlargement as a strategic response to the crisis of credibility and geopolitical uncertain. IFIMES, 2025. 12. 29. <https://www.ifimes.org/en/researches/the-western-balkans-and-the-european-union-group-enlargement-as-a-strategic-response-to-the-crisis-of-credibility-and-geopolitical-uncertainty/5725> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 14.)

Bevezetés

A Nemzetközi Közel-keleti és Balkáni Tanulmányok Intézete 2018 óta különleges konzultatív státusszal rendelkezik az Egyesült Nemzetek Szervezetének Gazdasági és Szociális Tanácsánál New Yorkban, és kiadója a *European Perspectives* című nemzetközi tudományos folyóiratnak. Jelen tanulmányában az IFIMES az EU csoportos bővítésének lehetőségét elemzi.

Aleksandar Vučić, a Szerb Köztársaság elnöke által előterjesztett kezdeményezés, amely a nyugat-balkáni országok csoportos EU-csatlakozását javasolja, újra megnyitotta az európai

politika középpontjában álló alapvető kérdés: van-e az EU-nak egyértelmű és következetes stratégiája a Nyugat-Balkánra vonatkozóan? A javaslat lényege nem a tagság „enyhítése”, hanem annak elismerése, hogy egy széttagolt, kétoldalú és határozatlan ideig elhúzódó folyamat elveszíti hitelességét – mind a Nyugat-Balkán polgárai körében, mind a tágabb geopolitikai kontextusban.

Csoportos bővítés – egy elfeledett, de bevált európai modell

A csoportos bővítés nem történelmi anomália, hanem egy jól bevált gyakorlat, amelyet döntő stratégiai fordulatokban alkalmaznak. A legkiemelkedőbb példa a 2004-es bővítési kör, amikor az EU egyszerre tíz államot vett fel, túlnyomórészt Közép- és Kelet-Európából. Ez gyakorlatilag „9,5 államot” jelentett, mivel Ciprus északi, török igazgatás alatt álló része kívül esett a közösségi vívmányok hatályán. Ez a bővítési kör körülbelül 70 millió embert hozott az Unióba, míg a Nyugat-Balkán ma körülbelül 16 millió lakost számlál, ami azt jelzi, hogy a régió demográfiai mérete észszerűen nem tekinthető az integráció akadályának.

Egy tárgyalásos csoportos bővítési forgatókönyv (2028–2030) szerint minden tagjelölt ország egyetlen hullámban csatlakozna az EU-hoz. Ez erősítené az Unió hitelességét a régióban, 20–25%-kal növelné a közvélemény tagság iránti támogatottságát, stabilizálná a helyi gazdaságokat a becslült évi 2–3%-os GDP-növekedés generálásával, és 30–50%-kal javítaná a regionális együttműködés hatékonyságát közös infrastrukturális és kereskedelmi projektek révén.

Társadalmi-gazdasági forgatókönyvek a Nyugat-Balkánra – A Nyugat-Balkán mint a „folyamat foglya”

A nyugat-balkáni országok csoportos csatlakozására irányuló kezdeményezés nem kísérlet, hanem inkább egy bevett európai gyakorlat természetes kiterjesztése, amelyet a jelenlegi geopolitikai és stratégiai környezet igényeihez igazítanak.

A 2000-es évek elejének közép- és kelet-európai országaival ellentétben a Nyugat-Balkán ma továbbra is egy elhúzódó jelöltség csapdájában rekedt, egyértelműen meghatározott eredmény nélkül. A bővítési folyamat egyre inkább öncélúvá válik, miközben a tagság valódi kilátásait összetett technikai szakaszok, ideiglenes mechanizmusok és politikai feltételek váltották fel.

Egy ilyen megközelítés a régiót az aktív résztvevőből a politika passzív befogadjójává redukálja, gyengítve a politikai motivációt és a közvélemény támogatását a reformok iránt. A csoportos alapú uniós megközelítés erőteljes pszichológiai, politikai és intézményi hatást válthat ki azáltal, hogy helyreállítja a reformok végrehajtása és a kézzelfogható jutalom közötti egyértelmű kapcsolatot – ez a központi elv minden hatékony bővítési politika alapjául szolgál.

A korábbi bővítési körök tanulságai fontos betekintést nyújtanak:

- A balti államok (Észtország, Lettország, Litvánia, 2004) csatlakozása határozott és jól koordinált megközelítés, világos európai perspektíva, erős belpolitikai akarat és az EU támogatása, ami gyors és sikeres integrációt eredményezett. A jól meghatározott referenciaértékek, az átlátható ütemtervek és a széles körű belső konszenzus elengedhetetlenek bizonyult a folyamat hitelességéhez.
- Románia és Bulgária (2007) hivatalos tagságának elnyerése a csatlakozás utáni mechanizmusokkal (a Monitoring és Együttműködési és Ellenőrzési Mechanizmus) kombi-

nálva rávilágított az elhúzódo és szétagolt reformfolyamatokkal, az EU hitelességének csökkenésével és az új tagállamokon belüli frusztrációval járó kockázatokra.

- Horvátország (2013) esetében az egyértelmű stratégia és politikai elszántság által vezérelt elhúzódo tárgyalási folyamat jól mutatja a regionális konszenzus, a belső reformok és az átlátható tárgyalások fontosságát a hosszú távú stabilitás és a kedvező uniós szerepvállalás szempontjából.

Tanulságok a Nyugat-Balkán számára: jelenleg a régiót elhúzódo bizonytalanság, széttöredezett kritériumok és korlátozott regionális konszenzus sújtják. A korábbi bővítési hullámokkal ellentétben, amelyek egyértelmű és hiteles utat kínáltak a tagsághoz, a Nyugat-Balkán továbbra is „csapdába esett” a folyamatban.

Egy csoportos alapú uniós megközelítés segíthet a bővítés hitelességének helyreállításában, világosabb ütemterveket biztosíthat, és újra beállíthatja a reformok végrehajtásához kapcsolódó jutalmazás elvét. Egy ilyen modell a régiót a politikák passzív befogadjából az európai integráció aktív résztvevőjévé alakítaná.

Az EU bővítése mint stratégiai válasz a válságokra és a bizalomépítésre a régióban

Története során az EU bővítése az Unión belüli belső válságokra adott válaszként szolgált. A mai kihívások különösen súlyosak: az ukrajnai háború, az átalakított európai biztonsági architektúra, az energiaellátás bizonytalansága, a migrációs nyomás, a populizmus térnyerése és a csökkenő globális versenyképesség. A Nyugat-Balkán integrációja nem pusztán a szolidaritás cselekedete, hanem stratégiai befektetés a kontinens biztonságába, stabilitásába és geopolitikai kohéziójába. A régió kizárása az Unióból állandó instabilitást generálna az EU határai mentén, és tovább rontaná az Unió belső stabilitását.

A bővítési folyamat elhúzódo elakadásának már most is jelentős társadalmi és politikai következményei vannak. Az EU-ba vetett közbizalom folyamatosan csökken: Szerbiában a 2010-es 70%-ról 2025-re körülbelül 40%-ra esett vissza; Montenegróban 65%-ról 45%-ra; míg Észak-Macedóniában és Albániában körülbelül 60%-ról 35–40%-ra csökkent. Az EU-t egyre inkább következtelen és kiszámíthatatlan partnernek tekintik, amely teret nyit a versengő geopolitikai narratíváknak és más globális szereplők bővülő befolyásának. A tartós bizonytalanság gyengíti az európai eszme vonzerejét, és alternatív politikai, gazdasági és biztonsági támpontok keresését szítja. A tagságra vonatkozó egyértelmű ütemterv hiányában a régió geopolitikai újraorientációja reális opcióvá válik, ami magában hordozza a széttöredezettség, az európai „puha hatalom” csökkenése és a délkelet-európai biztonsági fenyegetések növekedésének kockázatát.

Aleksandar Vučić szerb elnök csoportos tagság melletti kezdeményezésének támogatása nem jelenti a reformok feladását, hanem inkább annak elismerését, hogy a jelenlegi modell kimerült, és új dinamikára van szükség. Az Európai Uniónak hiteles csatlakozási dátumot vagy időkeretet kell megfogalmaznia, véget kell vetnie a kritériumok eseti kiigazításának, a bővítést pedig stratégiai politikai választásként kell átpozícionálnia, nem pedig pusztán technikai és bürokratikus eljárásként kezelnie.

Csak egy ilyen megközelítés teheti a csoportmodellt hatékony eszközzé a régió stabilizálására, megszilárdítva a Nyugat-Balkán európai perspektíváját, miközben megvédi a biztonságot, a közvélemény bizalmát és a kontinens geopolitikai ellenálló képességét.

Geopolitikai verseny és az EU stratégiai felelőssége a Nyugat-Balkánon

A Nyugat-Balkán ma válaszút előtt áll, csapdába esve az európai integráció és az eskaláló globális geopolitikai verseny között. A régió európai perspektíváját övező elhúzódo bizonytalanság teret nyitott az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Kína erősebb jelenlétének.

Amerika továbbra is kulcsfontosságú biztonsági szereplő, amely a NATO, a kétoldalú megállapodások és a diplomáciai jelenlét révén a stabilitásra összpontosít, de anélkül, hogy prioritásként kezelné a régió intézményi integrációját az EU-ba. Az EU-tagság folyamatos elhalasztása elmélyíti a Nyugat-Balkán függőségét az amerikai szerepvállalástól, végső soron csökkentve az Európai Unió stratégiai autonómiáját.

Oroszország a Nyugat-Balkánt a geopolitikai verseny színtereként és a destabilizáció eszközeként kezeli. Stratégiája magában foglalja az energiaügyi kapcsolatokat, a kiválasztott politikai szereplők politikai támogatását, a kulturális és történelmi narratívákat, valamint az információs műveleteket. A világos európai perspektíva hiánya tovább erősíti Oroszország pozícióját, és felerősíti az EU „zárt ajtóiról” szóló narratívákat.

Kína szerepvállalása elsősorban gazdasági és infrastrukturális, amelyet olyan kezdeményezések vezérelnek, mint az *Egy övezet, egy út* – politikai feltételek nélkül. Egy ilyen modellel a politikai elit egyes szegmensei számára vonzó, de nem kínál hosszú távú intézményi integrációt vagy értékalapú keretet. Kína gazdasági lábnyoma így alternatívát jelent az európai perspektívával szemben, de nem helyettesíti azt.

Ilyen helyzetben az EU bővítési politikája nem kezelhető önálló folyamatként – azt integrálni kell egy szélesebb transzatlanti és globális stratégiába. A világos és életképes csatlakozási perspektíva kulcsfontosságú az Unió hitelességének megőrzése, a külső szereplők befolyásának csökkentése és a hosszú távú regionális stabilitás megerősítése szempontjából. Az elhúzódo bizonytalanság nemcsak az ilyen szereplők működési körét bővíti, hanem aláássa az EU saját stratégiai pozícióját is.

Nyugat-Balkán az európai integráció és a geopolitikai felelősség között

A Nyugat-Balkán ma kritikus válaszút előtt áll az európai integráció és a geopolitikai szét-töredezettség között. A bővítési folyamatban tapasztalható tartós bizonytalanság növeli az olyan külső szereplők befolyását, amelyek sem nem osztják az európai értékeket, sem nem kínálnak tartós stabilitást, tovább súlyosbítva ezáltal a régió stratégiai sebezhetőségét.

Ebben az összefüggésben a csoportos bővítésre irányuló kezdeményezés különös geopolitikai jelentőségre tesz szert. Ez egy stratégiai lépést jelent, amelynek célja a Nyugat-Balkán szilárd beágyazása Európa politikai, biztonsági és értékalapú kereteibe. A tagsághoz való egyéni megközelítés magában hordozza bizonyos országok előnyben részesítése, a regionális feszültségek elmélyítése és az európai politika hatékonyságának korlátozása kockázatát. Ezzel szemben a csoportos modell növeli az EU hitelességét, hozzájárul a regionális stabilitáshoz, és szűkíti a meglévő geopolitikai vákuumot.

Az egyenkénti csatlakozási megközelítésre való hosszan tartó támaszkodás a közvélemény támogatásának csökkenéséhez, az orosz és a kínai befolyás megszilárdulásához, valamint a reformtörekvések szét-töredezéséhez vezet. Amennyiben az EU nem tesz eleget történelmi felelősségének, más szereplők fognak érkezni az űr betöltésére, bár nem európai szabályok szerint. A hosszan tartó bizonytalanság komolyan aláássa a Nyugat-Balkán európai perspek-

tíváját, gyengíti az Unió stratégiai pozícióját, és növeli a régió egyes országai geopolitikai átrendeződésének kockázatát.

A csoportos tagságra irányuló kezdeményezés realisztikus, politikailag racionális és történelmileg megalapozott kiutat jelent a jelenlegi patthelyzetből. Ha az EU meg kívánja őrizni releváns geopolitikai szerepét a kontinensen, akkor a Nyugat-Balkánnak meg kell szűnnie „állandó tagjelöltnek” lennie, és az európai projekt szerves részévé kell válnia – zárja elemzését az IFIMES.

A VAGYON- ÉS INTEGRÍTÁSELLENŐRZÉSI RENDSZER TELJES KÖRŰ VÉGREHAJTÁSA A BOSZNIA-HERCEGOVINAI IGAZSÁGÜGYI REFORMOK HITELESSÉGÉNEK KULCSFONTOSÁGÚ PRÓBÁJA

A CIKK SZERZŐJÉRŐL: Az IFIMES Ljubljánában székel, rendszeresen figyelemmel kíséri és elemzi a jelentősebb globális és regionális fejleményeket szélesebb nemzetközi kontextusban, és kiemelten foglalkozik a Közel-Kelettel és a Balkánnal.

FORRÁS: Bosnia and Herzegovina 2025: Dodik's ongoing push for secession and the transformation of Republika Srpska into a 'South Ossetia'. IFIMES, 2025. 20. 25. <https://www.ifimes.org/en/researches/bosnia-and-herzegovina-2025-dodiks-ongoing-push-for-secession-and-the-transformation-of-republika-srpska-into-a-south-ossetia/5652> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 01.)

Bevezetés

Milorad Dodik, a Bosznia-Hercegovinán belüli Szerb Köztársaság volt elnöke aktívan részt vett az Amerikai Egyesült Államokban folytatott lobbitevékenységekben, hogy támogatást szerezzen a Trump-adminisztrációhoz kapcsolódó politikai és lobbiköröktől a szerb entitás Bosznia-Hercegovinából való kiválása hosszú távú tervének részeként.

Az IFIMES megállapításai szerint Dodik stratégiája többfázisú folyamatként fogalmazódott meg, amelynek célja, hogy a boszniai Szerb Köztársaságot a Balkán úgynevezett „Dél-Oszétiájává” – egy Oroszország közvetlen vagy közvetett befolyása alatt álló kváziállami entitássá – alakítsa, amely politikai, hírszerzési és potenciálisan katonai dimenziókat is magában foglal. A terv utolsó fázisa orosz katonai bázisok létesítését irányozza elő a boszniai Szerb Köztársaságon belül. Egy ilyen foratókönyv messzemenő következményekkel járna a regionális stabilitásra nézve, tovább feszítené a már amúgy is törekeny kapcsolatokat Bosznia-Hercegovinán belül, és súlyosan aláásná az Amerikai Egyesült Államok és az EU biztonsági érdekeit Délkelet-Európában.

Az IFIMES szakértői arra figyelmeztetnek, hogy ezek a tevékenységek súlyos veszélyt jelentenek az Amerikai Egyesült Államok és a NATO-országok nemzetbiztonságára. Ebben az összefüggésben a nemzetközi közösségnek – különösen a transzatlanti partnereknek – sürgős és összehangolt válaszlépéseket kell fontolóra vennie a regionális destabilizáció megelőzése érdekében, beleértve a diplomáciai nyomásgyakorlást, a fokozott katonai és hírszerzési szerepvállalást, valamint a szankciós mechanizmusok bevezetését.

Korrupció és jogi kockázatok Dodik lobbitevékenységében

Milorad Dodik lobbitevékenysége az Amerikai Egyesült Államokban túlmutat a politikai befolyáson. Az IFIMES óvatosságra int az ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatos potenciális korrupciós kockázatokkal kapcsolatban, beleértve a gyanús pénzügyi tranzakciókat, az amerikai hatóságok által korábban vizsgált érdekcsoportokhoz kapcsolódó közvetítők bevonását, valamint az amerikai kormányzatra gyakorolt titkos befolyás lehetséges kísérleteit. Az ilyen intézkedések új vizsgálatokat indíthatnak el Washingtonban, felvetve a nemzetközi szankciók megsértésének és a politikai lobbizás illegális formáinak gyanúját.

E körülményekre tekintettel az IFIMES a fejlemények folyamatos nyomon követését, a transzatlanti biztonsági érdekekkel kapcsolatos kockázattértékelések elvégzését, valamint az illetékes nemzetközi intézmények tájékoztatását javasolja a délkelet-európai potenciális destabilizáló forgatókönyvekre való időbeni reagálás biztosítása érdekében.

Bosznia-Hercegovina Legfelsőbb Igazságügyi és Ügyészi Tanács tagjainak vagyon- és integritásellenőrzése – a formalitás és a valódi elszámoltathatóság között

Bosznia-Hercegovina Legfelsőbb Igazságügyi és Ügyészi Tanács (Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, VSTV) tagjainak vagyon- és integritásellenőrzési rendszere továbbra is az egyik legfontosabb kérdés, amely mind a hazai, mind a nemzetközi közvélemény figyelmét felkelti. Az igazságszolgáltatási rendszer központi pilléréként ez az intézmény kulcsfontosságú szerepet játszik az igazságszolgáltatás hitelességének, függetlenségének és szakmai integritásának megőrzésében. Az ellenőrzési mechanizmus jelenlegi végrehajtása azonban jelentős hiányosságokat tár fel, aláásva a közvélemény és a nemzetközi partnerek bizalmát.

Az egységes és következetes normák szükségessége

Az IFIMES hangsúlyozza, hogy a VSTV tagjaira ugyanazon vagyon- és integritásellenőrzési normáknak kell vonatkozniuk, mint a bírókra és az ügyészekre. Az Európai Unió jelentéseiben és ajánlásaiban egyértelműen hangsúlyozta, hogy az igazságszolgáltatáson belüli bármilyen kiváltság vagy mentesség súlyosan veszélyezteti az egyenlőség és az elszámoltathatóság elveit.

A vagyonellenőrzési rendszernek működőképesnek és függetlennek kell lennie, nem pedig pusztán formalitásként kell szolgálnia. Csak a rendszeres, átfogó ellenőrzések és a jogsértések következetes szankciói garantálhatják a valódi elszámoltathatóságot, és tarthatják fenn a VSTV tagjainak szakmai feddhetetlenségét.

Átláthatóság

Az IFIMES hangsúlyozza, hogy az átláthatóság elengedhetetlen a közbizalom kiépítéséhez és fenntartásához. A vagyonnyilatkozatok és az ellenőrzési jelentések nyilvános közzétételét törvényben kell előírni, és nem lehet az egyének belátására bízni. Bár a magánélet és a személyes adatok védelmét biztosítani kell, de ezzel nem szabad visszaélni az elszámoltathatóság elkerülése vagy az átláthatóság hiányának elfedése érdekében. A személyiségi jogok és

a nyilvánosságnak a tisztviselők vagyonával kapcsolatos információkhoz való hozzáférési joga közötti egyensúly megteremtése kulcsfontosságú a polgárok intézményekbe és jogállamiságba vetett bizalmának megerősítéséhez.

Végrehajtási gyengeségek és politikai nyomás

A vagyonellenőrzési rendszer gyakorlati végrehajtása jelentős hiányosságokat tárt fel. A Velencei Bizottsággal folytatott konzultációkat követően bevezetett jogszabály-módosítások gyengítették a rendszer hatékonyságát, különösen a további információkhoz való hozzáférés és a külső szakértők bevonása tekintetében. Az IFIMES különösen figyelmeztet az igazságszolgáltatás „belső szabályozásnak” álcázott politikai nyomásgyakorlására. A vagyonellenőrzési mechanizmust nem szabad szelektív elszámoltathatóságra vagy politikai célokra használni, hanem kizárólag az igazságszolgáltatás integritásának és függetlenségének megerősítésére használható.

A VSTV titkárságvezetőjének vitatott kinevezése és összeférhetetlensége

Az IFIMES különös figyelmet fordít Ivana Zovko-Planinić vitatott kinevezésére a VSTV titkárságvezetői posztjára. A kinevezési folyamat szakmai vagy érdemalapú kritériumok nélkül zajlott, a kinevezett személy volt az egyetlen jelölt. Ez az eset is illusztrálja a boszniai Horvát Demokratikus Közösség párt dominanciáját az igazságszolgáltatási struktúrákon belül, ami közvetlenül ellentmond az EU és a Velencei Bizottság ajánlásainak és normáinak.

Az IFIMES elengedhetetlennek tartja a VSTV titkárságvezetője vitatott és jogellenes kinevezésének felülvizsgálatát, valamint egy új, átlátható és érdemeken alapuló eljárás kezdeményezését, amely biztosítja az intézmény professzionalizmusát, függetlenségét és pártatlanságát.

Következtetés és ajánlások

A Legfelsőbb Igazságügyi és Ügyészi Tanács tagjaira vonatkozó vagyon- és integritás-ellenőrzési rendszer hatékonyságát, átláthatóságát és következetes alkalmazását még el kell érni. A politikai beavatkozás és az intézményi hiányosságok továbbra is veszélyeztetik a rendszer alapvető célját, és aláássák az igazságszolgáltatási reformok hitelességét.

Az IFIMES a következőket ajánlja:

- A VSTV tagjaira kivétel nélkül ugyanazok a vagyon- és integritásellenőrzési szabványok vonatkoznak, mint a bírókra és az ügyészekre.
- Meg kell erősíteni a vagyonellenőrzési osztály intézményi, emberi és technikai kapacitásait, biztosítva a hozzáférést minden releváns adatbázishoz.
- Be kell vezetni a vagyonnyilatkozatok és az ellenőrzési jelentések kötelező nyilvános közzétételét.
- A jogi keretet össze kell hangolni az Európai Bizottság és a Velencei Bizottság ajánlásaival, különösen a kiegészítő információkhoz való hozzáférés tekintetében.
- Meg kell akadályozni a politikai nyomásgyakorlást és az ellenőrzési rendszerrel való visszaélés minden formáját.
- A VSTV titkárságvezetőjének a kinevezését vissza kell vonni, és új, átlátható és érdemeken alapuló kiválasztási eljárást kell lefolytatni.

A vagyon- és integritásellenőrzési rendszer teljes körű – kivételektől és politikai befolyástól mentes – végrehajtása a bosznia-hercegovinai igazságügyi reformok hitelességének kulcsfontosságú próbája. Csak egy átlátható, elszámoltatható és független rendszer biztosíthatja a közbizalmat és a jogállamiság stabilitását.

A Vasvija Vidović ügyvéd elleni büntetőeljárás a jogállamiság és az igazságszolgáltatás függetlenségének próbája Bosznia-Hercegovinában

A szarajevói Vasvija Vidović ügyvéd ellen indított büntetőeljárás heves reakciókat váltott ki mind a hazai, mind a nemzetközi közönségből, és fontos kérdéseket vetett fel a szakmai normákkal és a jog következetes alkalmazásával kapcsolatban a bosznia-hercegovinai bírósági eljárásokban.

A letartóztatás körülményei és az eljárási hiányosságok

2023. december 18-án 15:05-kor az Állami Nyomozó és Védelmi Ügynökség tisztviselői megfosztották szabadságától Ranko Debevecet, a Bosznia-hercegovinai Bíróság elnökét. A letartóztatás során nem végeztek házkutatást a törvényben előírtakkal ellentétben, és Debevec személyes tárgyakat, köztük három mobiltelefont vihetett be az ügynökség helyiségeibe. A Vasvija Vidović ügyvéd ellen hozott elsőfokú ítéletben a Bosznia-hercegovinai Bíróság ezt a mulasztást „a Bosznia-hercegovinai Bíróság elnökének pozíciójával és hírnevével” indokolta – ezt a magyarázatot az IFIMES pusztán formális indoklásnak tekinti, amely aláássa a törvény előtti egyenlőség elvét.

Az ügyvédek szakmai jogainak és a nemzetközi normák megsértése

Az IFIMES Nemzetközi Intézet rámutat, hogy a Vasvija Vidović ügyvéd ellen indított büntetőeljárást kulcsfontosságú bizonyítékok – a mobiltelefon és annak tartalma – bemutatása nélkül folytatták le, ami az ügy központi elemét képezte. Vidovićot és védőcsapatát megfosztották attól a lehetőségtől, hogy válaszoljanak az elítélés alapjául szolgáló bizonyítékokra. Paradox módon a Vidović elleni ítéletet még azelőtt kihirdették, hogy Ranko Debevec ellen vádat emeltek volna.

A bosznia-hercegovinai ügyészség kezdetben a feltételezett bűncselekményt „bűncselekmény elkövetése utáni segítségnyújtásnak” minősítette, amit a törvény értelmében egy ügyvéd nem követhet el, mivel a védőügyvédet nem lehet büntetni azért, mert jogi segítséget nyújt az ügyfelének. Az ügyészség csak az őrizetből való szabadulása után módosította a bűncselekmény jogi minősítését, tovább hangsúlyozva az eljárás önkényességét.

A nemzetközi normák, valamint Bosznia-Hercegovina büntetőeljárási törvénykönyve kimondja, hogy az ügyvéd nem köteles átadni az ügyfele holmiját, még akkor sem, ha bírósági végzés van érvényben. Ez az elv az önvádra kötelezés tilalmából ered, amely a gyanúsítottól vagy vádlottól a védőügyvédjéig terjed. Ennek megfelelően a védőügyvédek sem kötelesek vallomást tenni ügyfeleik ellen. Ezért Vasvija Vidović ügyvéd cselekedetei nem tekinthetők jogellenesnek. A nemzetközi jogi közösség reakciói kifejezték Vidović iránti támogatásukat.

Vasvija Vidović ügyvéd szakmai és társadalmi szerepvállalása

Az IFIMES emlékeztet arra, hogy Vasvija Vidović ügyvéd hosszú pályafutása során jelentős mértékben hozzájárult a Bosznia-Hercegovinában elkövetett legsúlyosabb háborús bűncselekmények, köztük az Ahmići faluban és a Srebrenicában elkövetett mészárlások tényállá-

sának feltárásához, amelyekért a háborús áldozatok egyesületei által odaítélt legmagasabb kitüntetéseket kapta.

Szakmai feddhetetlenségét szintén bizonyítja Louise Arbour, a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnökkel foglalkozó hágai Nemzetközi Büntetőbíróság volt főügyésze-nek levele, amelyben megjegyezte, hogy „*Vasvija Vidović személyes erőfeszítései jelentősen hozzájárultak a nemzetközi humanitárius jog fejlődéséhez és a tartós békéhez a volt Jugoszláviában*”.

Az IFIMES következtetései és ajánlásai

Az IFIMES úgy véli, hogy Vasvija Vidović ügyvéd esete messze túlmutat egy egyéni vitán, és egyértelműen jelzi a Bosznia-Hercegovina igazságszolgáltatásának működését befolyásoló rendszerszintű gyengeségeket. Az eset komoly aggályokat vet fel a jogbiztonsággal, az eljárási hatáskörök visszaélésével és az ügyvédek jogainak védelmével kapcsolatban, melyek az igazságszolgáltatási rendszer és az alkotmányban garantált védelemhez való jog alapvető pillérei. Amikor ilyen eljárást indítanak az ország egyik legelismertebb és legtapasztaltabb ügyvédje ellen, alapvető kérdés merül fel: mit várhatnak akkor a hétköznapi polgárok Bosznia-Hercegovina igazságszolgáltatási rendszerétől?

Az IFIMES a következő ajánlásokat teszi:

- Bosznia-Hercegovinának független mechanizmust kell létrehoznia az ügyvédek jogainak védelmére az európai normákkal összhangban. Az Európa Tanács 2025. március 12-én elfogadta a jogi szakma védelméről szóló egyezményét, amelyet a legtöbb európai ország ratifikált, de Bosznia-Hercegovina még nem. Az IFIMES ezért azt javasolja, hogy az egyezményt haladéktalanul írják alá és fogadják el.
- Az egyezményben tükröződő európai normákkal összhangban Bosznia-Hercegovinának módosítania kellene a Büntetőeljárási Törvénykönyvét és más vonatkozó jogszabályokat is. A nemzetközi felügyeletet azokban az eljárásokban is biztosítani kell, ahol politikai vagy intézményi nyomás gyanúja merül fel.
- Bosznia-Hercegovina hatóságai – összetételüktől függetlenül – nem maradhatnak közömbösek az országban elkövetett jog- és törvénysértések, különösen az alkotmányos rend és a jogi eljárásokban részt vevő felek jogainak védelmével kapcsolatos támadások esetén. Vasvija Vidović ügyvéd esete egyben próbatételt jelent a Bosznia-Hercegovinában az igazságszolgáltatási rendszert felügyelő és ellenőrző nemzetközi mechanizmusok számára is, mivel az ilyen jogsértésekre adott gyors és egyértelmű válaszuk kulcsfontosságú lesz a hasonló esetek megelőzésében a jövőben. Az IFIMES hangsúlyozza, hogy a Vidović-ügy elkerülhető lett volna, ha Bosznia-Hercegovina büntető törvénykönyvét tiszteletben tartják, és következetesen alkalmazzák.

Gál Csaba ny. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

A SZERZŐRŐL:

Gál Csaba ny. ezredes, katonai szakíró (ORCID: 0000-0003-3881-8054; MTMT: 10087274)

WASHINGTON ÉS MOSZKVA VISSZAÁLLÍTTJA A MAGAS SZINTŰ KATONAI PÁRBESZÉDET

2026. február 5-én az Egyesült Arab Emírségek fővárosában tartott, az ukrajnai háború befejezéséről folytatott tárgyalások alkalmával az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország képviselői megállapodtak abban, hogy több mint négy év után újra lehetővé teszik a magas szintű katonai párbeszédet, ami újabb jele a két ország közötti kapcsolatok melegedésének, mióta Donald Trump elnök visszatért hivatalába, és megpróbál véget vetni az ukrajnai háborúnak.¹ A magas szintű katonai kommunikációt 2021 végén függesztették fel, amikor a kapcsolatok Washington és Moszkva között jelentősen megromlottak az orosz haderő ukrán határ menti felvonulása miatt. A katonai forródrót újraindítása a háború kezdete után megnövekedett feszültség enyhítését, valamint az orosz és az amerikai erők közötti súrlódások elkerülését eredményezheti. Ilyen eset volt, amikor 2023. március 14-én egy amerikai MQ–9 Reaper felderítődrón a Fekete-tengerbe zuhant, miután két orosz vadászpilóta üzemanyagot öntött rá, majd az egyik a nemzetközi légtérben megrongálta a légsavárját. A hidegháború óta ez volt az első katonai incidens a két fél között. 2025 szeptemberében pedig több orosz drón repült be Lengyelország légterébe, ami kiváltotta a NATO-repülőgépek riasztását, amelyek néhány drónt elfogtak, illetve lelőttek. Nem sokkal később a Szövetségi repülőgépei három orosz harci repülőgépet kísérték ki Észtország légteréből.

A NATO KÉPES LENNE RÉSZT VENNI EGY ESETLEGES ÉSZAKI-SARKVIDÉKI MISSZIÓBAN

2026. január 22-én Alexis Grynkeuich tábornok, a NATO európai erőinek amerikai főparancsnoka megbeszélést folytatott a Szövetség katonai felső vezetésével, és azt követően kijelentette, hogy a szervezet katonai szempontból képes egy északi-sarkvidéki misszióban való részvételre, de annak tervezése politikai iránymutatás hiányában még nem kezdődött el, ugyanakkor elismerte, hogy a katonai vezetők folytattak megbeszéléseket a témában.² A NATO tagállamai közül számosan széles körű katonai tapasztalatokkal rendelkeznek a sarkvidéki térségben, és a skandináv országok, Franciaország, Hollandia és Nagy-Britannia javasolták a megnövelt jelenlétet a térségben, hogy a potenciális orosz és kínai fenyegetéssel

¹ Hrabchuk–Burrows 2026.

² Ruitenbergh 2026b.

szemben erősítsék a biztonságot. A tábornok szerint a NATO katonai vezetése tisztában van a folyó politikai vitákkal, de ezeknek a vitáknak soha nem volt olyan katonai dimenziója, amely eljutott volna a Szövetséghez. Giuseppe Cavo Dragone olasz tengernagy, a Szövetség Katonai Bizottságának elnöke megjegyezte, hogy bár a NATO vezetése tisztában van a Grönland, Dánia és az Amerikai Egyesült Államok közötti problémával, mi „*még mindig várunk az utasításokra*”. Amint megérkeznek, „*elkezdjük a munkánkat, azaz a katonai tervezést és mindazt, ami szükséges a még meg nem kapott utasítások teljesítéséhez és tiszteletben tartásához*” – tette hozzá. Pierre Vandier tengernagy, a Szövetséges Transzformációs Parancsnokság francia főparancsnoka hangsúlyozta, hogy a klímaváltozás hatására az Északi-sarkvidék egyre inkább hajózhatóvá válik, ami a NATO számára erősíti az onnan eredő haditengerészeti fenyegetéseket.

A SZEMÉLYZET NÉLKÜLI RENDSZEREK KULCSSZEREPET JÁTSZHATNAK A SARKVIDÉKI VÉDELEMBEN

2026. január 22-én az Európai Politikai Elemzések Központja (Center for European Policy Analysis, CEPA) szakértői újságírókkal beszélgetve hangsúlyozta, hogy az Északi-sarkvidék szélsőséges időjárási körülményei között is fontos fenntartani a NATO stratégiai fölényét, és erre alkalmasak lehetnek a személyzet nélküli vízi járművek.³ Jan Kallberg, a CEPA transzatlanti védelmi és biztonsági ügyekért felelős vezető munkatársa a zord körülmények miatt a szárazföldi műveleteket nem tartja valószínűnek, azok túl bonyolultak lennének, viszont a tengeri fenyegetések továbbra is aggodalomra adnak okot. Ilyen fenyegetésként megemlítette a tenger alatti kábelek elleni műveleteket, mint az több alkalommal történt a Balti-tengeren. Ilyen akciókkal szemben a személyzet nélküli víz alatti járművek is védelmet nyújthatnak. Bár az Északi-sarkvidék rendkívül zord körülményei próbára teszik az autonóm rendszerek képességeit, éppen kitartásuk teszi őket elengedhetetlenül fontosakká a régióban. Az ilyen rendszerek nem forradalmian újak, de folyamatos védelmi jelenlétet tesznek lehetővé olyan helyeken, ahol az emberi jelenlét folyamatos fenntartása gyakorlatilag kivitelezhetetlen. Kallberg hozzátette, hogy a tengeri drónok alkalmazása ideális eszköz lenne a felderítéshez egy olyan környezetben, amelyet szélsőséges időjárási körülmények, hatalmas lakatlan területek és változékony időjárási viszonyok jellemeznek. Az autonóm eszközök számos előnyt jelentenek a hírszerzés, az adatok gyűjtése, a kérdések megválaszolása és a támadások célpontjainak kijelölése terén is.

SVÉDORSZÁG MÉRLEGELI RÉSZVÉTELÉT A FRANCIA–BRIT NUKLEÁRIS FEGYVERKEZÉSBEN

Az Amerikai Egyesült Államok nemzetvédelmi stratégiája nem minősített változatának 2026. január 23-i megjelenését követően Ulf Kristersson svéd miniszterelnök bejelentette, hogy országa már elég régóta folytat tárgyalásokat Franciaországgal és Nagy-Britanniával a lehetséges nukleáris fegyverkezési együttműködésről.⁴ A bejelentés a NATO-n belüli európai biztonsági függetlenség megerősítéséről folyó szélesebb körű viták közepette hangzott el, különös tekintettel az Amerikai Egyesült Államok hosszú távú elkötelezettségét övező bizonytalanságokra

³ Fletcher 2026.

⁴ Olsson 2026.

és a folyamatos geopolitikai feszültségekre. Svédország a NATO-csatlakozása óta teljes mértékben részt vesz minden megbeszélésen, beleértve az Európában zajló, nukleáris fegyverekkel kapcsolatosakat is. Nem azért, hogy azokat alkalmazni kellene, de mivel veszélyes országok is rendelkeznek nukleáris fegyverekkel, ezért a stabil demokráciák számára is hozzáférést kell biztosítani hasonló fegyverekhez. Kristersson nem látja szükségét annak, hogy békeidőben az országban nukleáris fegyvereket tároljanak, viszont külföldi erők állomásozhatnak. A svéd miniszterelnök nyilatkozata azt követően jelent meg, hogy a Dagens Nyheter, Svédország egyik legbefolyásosabb reggeli újságja Senki sem akar svéd nukleáris fegyverekről beszélni, de nekünk muszáj címmel cikket közölt. A cikkben az állt, hogy Svédország és Európa már nem kerülheti el a nem amerikai nukleáris elrettentési lehetőségekről szóló komoly vitát. 2025 júliusa óta Franciaország és Nagy-Britannia az ún. Northwood-nyilatkozat hatálya alá tartozik, amelyben vállalták, hogy koordinálják nukleáris stratégiájukat. Megjegyzendő azonban, hogy Franciaország nem tagja a NATO Nukleáris Tervezési Csoportjának. A hidegháború korai szakaszában Svédország titkos nukleáris fegyverprogramot folytatott, de 1968-ban aláírta a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződést, és a programot az 1970-es évek elején leállították. Svédország feltételezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok nukleáris védelme alatt áll.

MÉRFÖLDKŐ A BRIT CHALLENGER 3 HARCKOCSI FEJLESZTÉSÉBEN

2026. január 20-án a Challenger 3 harckocsi fejlesztésére létrehozott közös brit–német vállalkozás (Rheinmetall BAE Systems Land, RBSL) bejelentette, hogy egy brit lőtérrel befejeződtek az éleslövészeti tesztek a személyzettel ellátott harckocsival is, ami jelentős mérföldkő a fejlesztési folyamatban.⁵ Ezt követően a harckocsi további teszteknek lesz alávetve. A Challenger 3 a Challenger 2 fejlettebb és megnövelt képességű változata: új toronyt kapott, benne a Rheinmetall 120 mm-es sima csövű ágyúja, nappali és éjszakai harcra is alkalmas célzóberendezéssel szerelték fel, páncélszatát pedig az izraeli Rafael Trophy aktív védelmi rendszerrel erősítették meg, emellett növelték digitalizáltságát, és alkalmas lesz hálózatban való működésre. A manőverezőképeség javítására szolgál a nagyobb teljesítményű és hatékonyabb hűtőrendszerrel ellátott motor, valamint a harmadik generációs hidropneumatikus felfüggesztési rendszer.⁶ A brit haderőben jelenleg 288 Challenger 2 van hadrendben, és a tervek szerint közülük 148-at korszerűsíteniének egy eredetileg 800 millió font értékű programban. A járműveket az RBSL angliai Telfordban található üze me tervezi és gyártja, nyolc prototípust szállít le, de még nincs pontos időpont a sorozatgyártás megkezdésére. A típus tesztjeit 2026-ban tervezik befejezni, és várhatóan 2027-ben éri el a kezdeti műveleti képességet.

IZRAEL HARCÍ HELIKOPTEREKET VÁSÁROL

2026. január végén nyilvánosságra került, hogy Izrael 30 új AH–64E Apache harci helikoptert vásárolna, ami a hadereje prioritásainak változását jelentheti – állítják elemzők a Breaking Defense-nek.⁷ A helikopter legújabb, E modellje beszerzésére vonatkozó döntés

⁵ Martin 2026b.

⁶ Challenger 2... 2026.

⁷ Frantzman 2026.

fordulatot jelent a haderő vezetésének néhány évvel korábbi értékeléséhez képest, miszerint a pilóta nélküli légi járművek kiszorítják a harci helikoptereket, mert azok elavultnak tűnnek a harctéren. A 2023. október 7-én kezdődött kétéves háborúból levont tanulságok azonban cáfolták a korábbi értékelést – nyilatkozta Eitan Ben Eliyahu nyugalmazott dandártábornok, az Izraeli Légierő korábbi parancsnoka. A Hamasz elleni háború megmutatta, *hogy az Apache helikopterek „továbbra is elengedhetetlenek a harctéren, különösen a városi harcokban és a kommandós műveletekben”*. Izrael 1990-ben kapott egy századra való AH–64A változatot, majd később az Apache AH–64D Longbow változatból is vásárolt. Ez a változat azóta az izraeli légierő egyik alappillére, a 2023-as háború idejére azonban ezek is előregedtek. Akkor az tervezték, hogy az egyik helikopterezredet azonnal felszámolják, a másikat pedig természetes „haláláig” fenntartják. A háború azonban bizonyította, hogy ezek a helikopterek egyedülálló küldetéseket vehetnek részt, különösen városi harcokban, ezért továbbra is hadrendben tartják azokat, és egyúttal a típus legújabb változatából is vásárolnak. 2024. januári sajtóinformáció szerint Izrael akkor 12 AH–64E Apache helikopter beszerzését tervezte, majd 15+15 darabról szóltak a hírek. Ezt alátámasztani látszik a jelenleg 30 helikopter eladását engedélyező amerikai döntés.

SVÉDORSZÁG FEJLESZTI LÉGVÉDELMI KÉPESSÉGEIT

2026. január 9-én Svédország bejelentette, hogy 15 milliárd svéd koronát (mintegy 1,6 milliárd dollárt) fektet be új hazai légvédelmi képességekbe.⁸ A svéd haderő hagyományosan elsősorban saját katonai egységeinek és katonai infrastruktúrájának a védelmére összpontosított, a kormány azonban szélesebb körű képességek fejlesztése mellett döntött, vagyis a légvédelemnek biztosítania kell a városok és a kritikus polgári infrastruktúra védelmét is. Carl-Oskar Bohlin polgári védelmi miniszter hangsúlyozta, hogy a kezdeményezés nagymértékben támaszkodik az ukrainai háború tanulságaira. *„Ukrajnában azt látjuk, hogy Oroszország a nemzetközi jogot megsértve támadja a civileket és a polgári infrastruktúrát, hogy megtörje az ukránok önvédelmi akaratát. Amikor most kiépítjük elrettentő erőnket, természetesen okunk van arra, hogy következtetéseket vonjunk le abból, amit jelenleg Ukrajnában látunk”* – mondta. Az új területi légvédelem főként rövid hatótávolságú rendszerekből áll majd, többek között számos független, századnagyságú egységből. Az egységek rendkívül mozgékonyak lesznek, vagy meghatározott földrajzi területekhez lesznek kötve, és képesek lesznek megvédeni a polgári célpontokat, például a hidakat, a vasúti csomópontokat, a kritikus infrastruktúrát, beleértve az atomerőműveket és a vízerőműveket, valamint a városi területeket. Pál Jonson védelmi miniszter hangsúlyozta, hogy a kezdeményezés nagymértékben támaszkodik Mark Rutte NATO-főtitkár tavaly nyári felhívására, amelyben a Szövetség légvédelmének 400%-os növelését szorgalmazta. Január elején a kormány új törvényt vezetett be, amelynek célja, hogy a polgári lakosság számára a meglévő hétmillió menedékhelyen felül további 1,5 millió védett helyet biztosítson Svédországban.

⁸ Olsson–Hitchens 2026.

AZ ÚJ DÉL-KOREAI VADÁSZREPÜLŐGÉP SOROZATGYÁRTÁSA 2026-BAN ELKEZDŐDIK

2026. január 13-án hivatalosan bejelentették, hogy Dél-Korea saját fejlesztésű és gyártású KF–21 Boramae típusú vadászipülőgéppel sikeresen, az eredeti határidő előtt két hónappal befejezték az előírt tesztprogramot.⁹ A 42 hónapos program mintegy 1600 tesztrepülése során kb. 13 ezer tesztfeltételt ellenőriztek, köztük levegő-levegő fegyverek indítását és extrém repülési helyzetek kipróbálását – incidens nélkül. Ezt követően a gyártó a KF–21 rendszerfejlesztési programja befejezésére koncentrál, és a tervek szerint 2026 második felében megkezdí a repülőgépek leszállítását a dél-koreai légierő számára. A légierő egyelőre 40 darab KF–21 Block I változatú repülőgépet rendelt, melyeket elsősorban légi célok elleni feladatokra optimalizálnak, majd egy jövőbeli Block II változat lesz alkalmas földi célok elleni harcra és felderítési feladatok végrehajtására is. A repülőgép fejlesztésében befektetőként Indonézia is szerepet vállal, hogy saját légierője számára vásárolhasson a típusból, illetve saját védelmi ipara is részt vehessen a gyártásában. Ugyanakkor a fizetési késedelmek és a programhoz való hozzájárulás csökkentése miatt elhúzódo vita megrontotta a két ország közötti kapcsolatokat, és Indonézia valószínűleg már nem fogja megkapni a repülőgép ötödik prototípusát a helyi repülési tesztekhez és a fegyverek integrálásához, ahogyan azt eredetileg tervezték. Hírek szerint a Fülöp-szigetek tárgyalásokat folytat a KF–21 megvásárlásáról, míg más potenciális vásárlók között szerepel Malajzia, Lengyelország és Peru.

A SVÉD SAAB SZERETNE BELÉPNI A KANADAI PIACRA

2026. február 5-én Micael Johansson, a svéd Saab vállalat elnök-vezérigazgatója azt állította, hogy Kanada olyan megoldásokon gondolkodik, amelyekkel nem függene túlzottan az Amerikai Egyesült Államoktól, ezért az F–35 típusú repülőgépek mellett Gripeneket is üzemeltetne.¹⁰ Az utóbbi időszakban megromlott amerikai–kanadai politikai kapcsolatokat kihasználva a Saab igyekszik a Gripen E/F típusú vadászipülőgéppel betörni a kanadai piacra. A kanadai fél már 2025 novemberében érdekesnek jellemezte a svéd ajánlatot, amelyben a gyártási technológia átadása és a kanadai gyártás lehetősége is szerepelt, sőt a svédek a helyi gyártóüzem létrehozásának lehetséges időpontját is megadták, valamint felvetették, hogy a kanadai gyár a Gripenek exportjában is részt vehetne. Ottawa jelenlegi, 88 darab F–35 repülőgép beszerzésére vonatkozó tervének „megszakítása” is szerepet játszik a Washingtonnal fennálló kapcsolatai romlásában, viszont figyelembe kell vennie, hogy több mint 30 kanadai vállalat alvállalkozóként részt vesz az amerikai repülőgép gyártásában. A Gripenek esetleges beszerzését az Amerikai Egyesült Államok is befolyásolhatja azzal, hogy a Gripen E/F változatba a General Electric Aerospace F414G típusú hajtóművét építik be. A politikai nézeteltérések ellenére Kanada továbbra is elkötelezett az első 16 F–35-ös repülőgép megvásárlása mellett, amelyek közül nyolcat 2026–2027 között megkaphat.

⁹ Yeo 2026.

¹⁰ Martin 2026a.

SZÁRNYALTAK A VÉDELMI TECHNOLÓGIAI STARTUPOK 2025-BEN

2026. január 20-án a Defense News részleteket közölt a PitchBook vállalat jelentéséből, amely a kettős – civil és védelmi – rendeltetésű startupok teljesítményét vizsgálta.¹¹ A jelentés fő megállapítása, hogy a védelmi technológiával foglalkozó startupok 2025-ben minden idők legjobb pénzügyi évét zárták, a befektetők ugyanis szívesen finanszírozták a harctéri autonóm rendszereket és a mesterséges intelligenciát. 2025-ben az ilyen célú befektetések 49,1 milliárd dollárra ugrottak az egy évvel korábbi 27,2 milliárdról. A saját osztályozási módszert alkalmazó és a kettős rendeltetésű termékeket gyártó vállalatokat is figyelembe vevő CB Insights szerint a védelmi technológiai startupok részvényfinanszírozása tavaly több mint kétszeresére, 7,3 milliárd dollárról 17,9 milliárdra nőtt. A befektetők pénze a védelmi szektorba áramlik, mivel világszerte nőnek a katonai kiadások, de leginkább Európában. Jason Saltzman, a CB Insights elemzési vezetője szerint *„Ukrajna a drónok és az autonóm rendszerek hatékonyságát bizonyította valós harci körülmények között, ami alapvetően megváltoztatta a kockázati-tőke-befektetők védelmi beruházásokra vonatkozó véleményét”*. 2025-ben az amerikai védelmi technológiai startupok vonzották a legtöbb pénzt, az Amerikai Egyesült Államokban a tőkefinanszírozás 5 milliárd dollárról 14,2 milliárdra nőtt egy év alatt, vagyis közel megháromszorozódott, viszont Európában csak 38%-kal, 2,48 milliárd dollárra nőtt. Ugyanakkor az európai tőkefinanszírozási ügyletek száma 67%-kal 100-ra emelkedett, míg az Amerikai Egyesült Államokban csak 30%-kal, 155-re.

MÁGNESES NAVIGÁCIÓS RENDSZEREK FEJLESZTÉSE

2026. január 9-i bejelentés szerint a globális helymeghatározó rendszer (GPS) jeleinek egyre elterjedtebb zavarása miatt a Pentagon Védelmi Innovációs Egysége (Defense Innovation Unit, DIU) programot indít a mágneses navigációs (magnav) rendszerek fejlesztésére, illetve azok katonai alkalmazására.¹² Az ilyen rendszerek magnetométereket használnak, melyek méri a Föld külső kérgének mágneses közei által a mágneses mezőben létrehozott változásokat, és ennek alapján képesek meghatározni a magnetométer földrajzi koordinátáit egy olyan területen, melyről korábban részletes mágneses térkép készült. A DIU szerint az ilyen navigációs rendszerek ellenálló képessége a zavarásokkal szemben maximális. Bár a magnav technológiát a geofizikusok jól ismerik, és széles körben használják, a jelentős elterjedését akadályozó probléma a nagy pontosságú „térképek” hiánya. Ez a hiányosság különösen az óceánok felett tartózkodó repülőeszközök és a szárazföldtől nagyobb távolságban közlekedő hajók számára jelent problémát, mert a mágneses adatgyűjtésre szolgáló jelenlegi kereskedelmi légi platformokat a szárazföldi geológiai felmérésekre optimalizálták, ezért nem rendelkeznek elegendő hatótávolsággal a nyílt óceáni régiók felméréséhez. A DIU által meghirdetett pályázat szorgalmazza a geológiai felmérésekhez jelenleg használt légi platformok módosítását, korszerűsítését az óceánok térsége térképezésének elvégzéséhez. A DIU többéves programjában az óceán feletti „térképező” repülőeszközöket kb. 9000 és 600 méter magasságokban tervezik végrehajtani.

¹¹ Ruitenberg 2026a.

¹² Hitchens 2026.

EGYÉB HÍREK RÖVIDEN

2026. január 12-én sajtóinformáció jelent meg arról, hogy a bostoni Diffraction elnevezésű startup vállalkozás a fotonokkal érkező információk teljesen újszerű feldolgozásán alapuló ún. „kvantumkamera” fejlesztésén dolgozik, amely felderítőműholdakon elhelyezve olcsóbban, gyorsabban készítené jobb minőségű felvételeket a világűrből. Ha működik, akkor az eszköz jelentősen csökkentheti a rakétavédelem költségeit, és lecserélhetők lesznek a nagy méretű és drága optikai felderítőműholdak, melyek pályára állítása mintegy 50 millió dollárba kerül. A Diffraction egyik kamerája akkora, mint egy kis bőrönd, és mindössze félmillió dollárért pályára állítható. A vállalkozást a NASA és a Fejlett Védelmi Kutatási Projektek Ügynöksége (DARPA) is támogatja. <https://www.defenseone.com/technology/2026/01/quantum-cameras-could-remake-space-based-intelligence/410636> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 26.)

2026. január 30-án az amerikai külügyminisztérium hozzájárult ahhoz, hogy Izrael mintegy 6,7 milliárd, Szaúd-Arábia pedig 9 milliárd USD értékben vásároljon amerikai fegyvereket. Az Izraelnek engedélyezett csomag tartalma 30 db AH–64E Apache harci helikopter, 3250 db, a Humvee járművek leváltására szolgáló könnyű harcászati jármű (Joint Light Tactical Vehicle, JLTV), erőforrások és tartalék alkatrészek az izraeli Namer páncélozott szállító harcjárművekhez, valamint ismeretlen számú AW–119Kx típusú könnyű, általános rendeltetésű helikopter tartalékalkatrészekkel. A Szaúd-Arábiának szánt csomag 730 db, a Patriot légvédelmi rendszer által használt PAC–3 rakétát és különféle kiegészítő berendezéseket foglal magában. <https://breakingdefense.com/2026/01/israel-saudi-weapon-sale-us-apache-jltv-fms-patriot> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 05.)

2026. február 3-án a brazil Embraer repülőgépgyártó vállalat a Singapore Airshow idején nyilvánosságra hozta, hogy Üzbegisztán a következő – egyben az első közép-ázsiai – ország, amely KC–390 típusú szállító repülőgépet kap. A mennyiségről nincs adat, de 2024 végén a vállalat bejelentette, hogy egy nem megnevezett ország számára két ilyen repülőgép van gyártás alatt. Üzbegisztán még 2026-ban átveheti az első repülőgépét, amelyet főképpen szállítási és humanitárius feladatokra tervez használni. 2014 óta a típusra eddig kilenc országból 47 darabra adtak le rendelést. Dél-Korea is 2026 végén veheti át a megrendelt három KC–390 repülőgépéből az elsőt. <https://breakingdefense.com/2026/02/embraer-reveals-uzbekistan-philippines-as-kc-390-super-tucano-customers/> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 03.)

2026. február elején a tajvani nemzetvédelmi minisztérium 9,9 milliárd dollár értékben hat jelentős hajóépítési program elindításáról döntött a többségében hidegháborús időkből származó amerikai és francia hajók részbeni leváltására. Az elavult hajókra is folyamatos igény van, mivel gyakran kell reagálniuk a tajpeji tengeri övezetekbe behatoló kínai hadihajókra, ami tovább terheli a flotta feladatrendszerét. A korszerűsítés keretében 10 könnyű, 2500 tonnás fregattot építenek 2028–2040 között: ötöt légvédelmi feladatok ellátására, ötöt pedig tengeralattjárók elleni harcra – összesen mintegy 7,8 milliárd dollárért. Ezeken kívül a tajvani haditengerészet egy tengeralattjáró-mentő hajót, egy gyors harci támogatóhajót, két mentőhajót és egy 10 600 tonnás partraszállító hajót szerez be. <https://news.usni.org/2026/02/06/taiwan-to-construct-10-light-frigates-for-air-defense-anti-submarine-missions> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 10.)

2026. február 7-én a Xinhua kínai állami hírügynökség bejelentette, hogy egy CZ–2 típusú hordozórakétával negyedszer Föld körüli pályára állítottak egy többszöri repülésre tervezett kísérleti űrrepülőgépet. Az első repülésére 2021-ben került sor, eddig minden alkalommal szállított és pályára állított kisebb műholdakat, a 2. és a 3. misszió során azokkal közös manővereket is végrehajtott. A mintegy nyolc tonna teher szállítására alkalmas eszköz méreteiben hasonlít a titkos amerikai űrprogramban használt X–37B űrrepülőgéphez, és ahhoz hasonlóan siklórepüléssel ér földet. Kína hivatalosan eddig nem közölt részleteket az űrrepülőgépe által végrehajtott feladatokról. <https://spacenews.com/china-launches-reusable-spaceplane-on-fourth-secretive-orbital-mission> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 14.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *Challenger 2 and 3 – Main Battle Tank*. Rheinmetall. <https://www.rheinmetall.com/en/products/tracked-vehicles/tracked-armoured-vehicles/challenger> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 09.)
- Fletcher, Zita Ballinger: *Unmanned systems key to Arctic maritime defense, experts say*. Defense News, 2026. 01. 26. <https://www.defensenews.com/news/your-military/2026/01/26/unmanned-systems-key-to-arctic-maritime-defense-experts-say/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 27.)
- Frantzman, Seth J.: *Israel's new Apache buy a result of lessons learned since Oct. 7: Analysts*. Breaking Defense, 2026. 02. 05. <https://breakingdefense.com/2026/02/israels-new-apache-buy-a-result-of-lessons-learned-since-oct-7-analysts> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 06.)
- Hitchens, Theresa: *DIU to fund 'unjamable' magnetic navigation tech*. Breaking Defense, 2026. 01. 09. <https://breakingdefense.com/2026/01/diu-to-fund-unjamable-magnetic-navigation-tech> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 26.)
- Hrabchuk, Kamila – Burrows, Emma: *US and Russia agree to reestablish military dialogue after Ukraine talks*. Military Times, 2026. 02. 05. <https://www.militarytimes.com/global/europe/2026/02/05/us-and-russia-agree-to-reestablish-military-dialogue-after-ukraine-talks/> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 06.)
- Martin, Tim: *Saab shares 'detailed information' on Gripen with Canada as part of 'dual fleet' pitch*. Breaking Defense, 2026a. 02. 05. <https://breakingdefense.com/2026/02/saab-shares-detailed-information-on-gripen-with-canada-as-part-of-dual-fleet-pitch/> (Letöltés időpontja: 2026. 02. 09.)
- Martin, Tim: *UK's Challenger 3 tank hits milestone with crewed live fire*. Breaking Defense, 2026b. 01. 20. <https://breakingdefense.com/2026/01/uks-challenger-3-tank-hits-milestone-with-crewed-live-fire> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 21.)
- Olsson, Jonas: *Sweden weighs Franco-British nuclear weapons cooperation*. Breaking Defense, 2026. 01. 27. <https://breakingdefense.com/2026/01/sweden-eyes-franco-british-nuclear-weapons-cooperation/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- Olsson, Jonas – Hitchens, Theresa: *Sweden allocates \$1.6B to build territorial air defense capability, \$140M for space*. Breaking Defense, 2026. 01. 12. <https://breakingdefense.com/2026/01/sweden-allocates-1-6b-to-build-territorial-air-defense-capability-140m-for-space> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 21.)
- Ruitenberg, Rudy: *Defense tech startups had their best funding year ever in 2025*. Defense News, 2026a. 01. 20. <https://www.defensenews.com/industry/2026/01/20/defense-tech-startups-had-their-best-funding-year-ever-in-2025> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 21.)

- Ruitenberg, Rudy: *Top NATO commanders standing by for policy guidance on Arctic mission*. Defense News, 2026b. 01. 23. <https://www.defensenews.com/global/europe/2026/01/23/top-nato-commanders-standing-by-for-policy-guidance-on-arctic-mission/> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 27.)
- Yeo, Mike: *South Korea announces completion of KF-21 flight test program*. Breaking Defense, 2026. 01. 13. <https://breakingdefense.com/2026/01/south-korea-announces-completion-of-kf-21-flight-test-program> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 21.)

Kazareczki Noémi

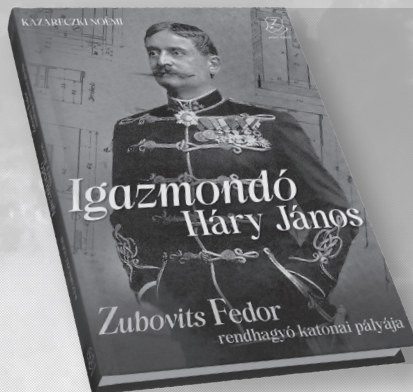
Igazmondó Háy János

Zubovits Fedor rendhagyó katonai pályája

Zubovits Fedor (1846–1920) sokoldalú és legendás személyiség volt: katona, haditudósító, vadász, sportember, feltaláló, diplomata, publicista, megyei tisztségviselő és a 19. század utolsó párbajhőseinek egyike.

2024
keménytáblás
176 oldal

3200,-

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.) **25% kedvezménnyel** vásárolható meg.

ABSTRACT

FORCE DEVELOPMENT AND ORGANISATION

Col. Géza Gulyás – Julianna Petrovánszky: *Synthetic Asymmetric Warfare:*

The New Ecosystem of Armed Conflicts and the Invisible Nervous System 3

This study explores a relatively new concept, the phenomenon of synthetic asymmetric warfare, including both its potential and limitations. The authors examine the significance of synthetic asymmetric warfare in modern armed conflicts, alongside technological or quantitative superiority, if a belligerent is able to artificially shape asymmetric conditions and is capable of synergistic, system-level integration of different tools, capabilities, and weapon systems. Moreover, the study separates this new concept from traditional asymmetric and hybrid warfare, emphasizing the importance of conscious „ecosystem building.” All this is underpinned with a brief overview of the lessons learned from the Russo-Ukrainian war, and based on these, the authors draw conclusions for the Hungarian defence sector, emphasizing the importance of depth of integration and cognitive flexibility for the efficient use of limited resources.

Keywords: asymmetric warfare, synthetic, cognitive, integration

About the authors:

Colonel Géza Gulyás (PhD), Deputy Head of Department (Ministry of Defence, Defence Innovation and Capability Development Department); Assistant Professor (Ludovika University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Operational Support) (ORCID: 0009-0009-4633-3234; HSB: 10049986)

Juliana Petrovánszki, Defence Employee, Department of Defence Innovation and Capability Development, Ministry of Defence (ORCID: 0009-0007-1518-2846)

Annamária Porkoláb-Minarik: *New Dimensions of the “Fog of War”: The Current Relevance of*

Clausewitz’s Thoughts in the Age of Artificial Intelligence and XR-Technologies 18

The study discusses that the phenomenon described by Carl von Clausewitz, and commonly known as the “fog of war,” remains relevant in the age of digital warfare. It argues that artificial intelligence and immersive (XR) technologies do not eliminate the uncertainty of war, but rather reshape it in new and more complex ways. In a digital battlefield, uncertainty comes less from the lack of information and more from information overload, algorithm-driven interpretations, and convincing but distorted representations of reality. The study introduces and examines a layered concept of the “digital fog,” capturing the dynamic interaction of information overload, algorithmic bias, narrative manipulation, XR-based sensory influence, and the cognitive limits of human decision-making. Finally, it concludes that Clausewitz’s core insight still applies: uncertainty remains a fundamental feature of warfare, and human judgment and responsibility are essential in the digital age.

Keywords: trinitarian model, uncertainty, information asymmetry, artificial intelligence, XR technologies

About the author: Annamária Porkoláb-Minarik is a clinical psychologist and international organizational development consultant (ORCID: 0009-0005-5153-1682)

Col. Szabolcs Pécsvárady: *Actors of Unconventional Warfare*

– *Characteristics, Similarities and Differences of Guerrilla Movements (I)* 29

The author researches the theme of unconventional warfare (UW). One of the models describing unconventional warfare is the “pyramid of resistance”, developed by the Special Operations Research Office, which includes guerrilla warfare as well. This study provides a comparison of three aspects of the guerrilla activities during World War II, which are considered unconventional warfare. The guerrilla groups of the Philippines numbering tens of thousands of people, the guerrilla force trained and established by the Burmese Kachin tribe feared by the Japanese, and the French resistance fighters supported by the extremely carefully selected and prepared three-man Jedburgh teams. The comparison is based on several specific aspects, such as the strategic environment and the purpose of using guerrillas, the characteristics of the guerrilla groups, and the characteristics of the special forces supporting them. The comparison indicates that the intention to employ guerrillas emerged early in the Allied plans, however, the formation of guerrilla groups followed various patterns. It also turns out that the training and activities of the

special forces supporting them must be extremely specific, tailored to the area of operation, if necessary. Finally, an important conclusion is drawn in the paper: despite the successes of the guerrillas, it is noticeable in all three examples that in spite of their successes the operations of the guerrilla teams were most often consciously limited and served to support conventional military operations.

Keywords: unconventional warfare, special operations forces, special forces, guerrillas, resistance fighters, Jedburgh groups, Pacific theatre

About the author: Colonel Szabolcs Pécsvárady, Chief of the Strategic Planning Directorate of the Operations Group Headquarters of the Hungarian Defence Forces (ORCID: 0009-0008-7451-0659; HSB: 10090986)

INTERNATIONAL

Col. Gen. Zoltán Szenes: *Is a New Era Beginning? The Challenges of UN Peacekeeping* 49

The United Nations Organisation (UN(O)) celebrated its 80th anniversary last year. The weakening of the rules-based world order, the emergence of new power centres, and the “America First” policy of US President Donald Trump have put the jubilant world organization in a difficult position. Despite its efforts, the UN has not been able to take effective actions to put an end to the Russo-Ukrainian war and resolve the military conflict in Gaza. Especially since the end of the Cold War, the conditions for successful peacekeeping have deteriorated, the number and magnitude of missions have decreased, and the UN’s conflict-resolution capacity has weakened. The article assesses the current situation, examines in detail the difficulties to finance the peacekeeping operations, and reviews the Hungarian contributions. Its conclusion is that the coming years will be important in terms of opportunities for renewal, so that by the 80th anniversary of peacekeeping, due in 2028, one of the defining activities of the UN will have been able to shine in its old light.

Keywords: UN, peacekeeping, peace operations, missions, financing, Hungarian Defence Forces

About the author: Prof. Dr. Zoltán Szenes, Colonel General (Ret.), Candidate of Military Science, Member of the Governing Council of the United Nations Association of Hungary (ORCID: 0000-0003-1886-2273; HSB: 10002083)

Maj. Ferenc Nyizsnyik: *Lessons Learned from Russian and Ukrainian Air Operations* 64

Air operations have a decisive role in recent conflicts. However, the Russo-Ukrainian conflict is mainly based on ground operations. Without air superiority none of the parties is capable of acquiring a decisive situation therefore the conflict gets frozen. The use of regular air assets has lost significance while drones are used by both parties in an unprecedented amount. The military equipment arriving in Ukraine may change the outcome of the conflict, but apart from the new equipment, a new mindset is also required to achieve this.

Keywords: Air Superiority, A2/AD, Drone Warfare

About the author: Major Ferenc Nyizsnyik is the Head of the Electromagnetic Warfare Department of the Hungarian Armed Forces Joint Operations Command, Reconnaissance Directorate. (ORCID: 0009-0003-7512-2563; HSB: 10101818)

1st Lt. András Huber (Res.): *Volunteer Reserve Systems in Europe: Challenges and Development Directions in Hungary, Poland, and Estonia* 75

The article presents an analysis of the transformation of reserve systems in Central and Eastern Europe through a comparative approach, focusing on Hungary, Poland, and Estonia. Covering the period between 2015 and 2025, it explores legal, organisational, and societal aspects, as well as the integration of reserves into national force structures. Attention is given to volunteer recruitment, training and equipping policies, the role of employer support, and methods of involving civil society. Despite differences in historical traditions and strategic contexts, all three countries treat reserve development as a cornerstone of defence. The comparative findings demonstrate that reserve forces are not merely supplements to regular troops but also assets used for enhancing societal security awareness and crisis response capacity.

Keywords: volunteer reservists, armed forces development, territorial defence, defence policy

About the author: 1st Lieutenant András Huber, reservist, instructor of the HDF 5th Gyula Bauer Territorial Defence Regiment, international security and defence policy expert (MA), studies Governance and Leadership at the Ludovika University of Public Service (ORCID: 0009-0006-6415-5978; HSB: 10101510)

COMMAND, PREPARATION

Maj. Krisztián Pogácsás: *The Impact of Modern Wars on Leadership* 94

This article examines the impacts of modern warfare, particularly the lessons from the Russo – Ukrainian War, on brigade command posts. The analysis divides command challenges into six key areas: human factors, infrastructure, communication and information systems, leadership philosophy, the commander's role, and information management. It discusses the shift from asymmetric conflicts to Large-Scale Combat Operations, emphasizing mobility, decentralization, and AI integration for resilience's sake. Based on international studies and available Ukrainian experience, the paper proposes recommendations for the Hungarian Defence Forces. The findings underscore the need for adaptive leadership to maintain operational continuity in future conventional wars.

Keywords: modern warfare, command posts, Russo–Ukrainian War, military leadership, artificial intelligence

About the author: Major Krisztián Pogácsás, Department of Military Leadership, Faculty of Military Science and Officer Training, Ludovika University of Public Service, instructor, doctoral student (HSB: 10085835)

MILITARY HISTORY

Col. János Szabolcs Gacsál: *The use of regular manoeuvre forces in the 20th century (2)* 106

In the modern geopolitical environment and the resurgence of conventional armed conflict, NATO countries have begun to rebuild their conventional manoeuvre capabilities. The redevelopment of these old-new capabilities requires an understanding of what manoeuvre forces are and how the principles of their 20th century use have evolved throughout history. The aim of the study is to shed light on the development directions of this historical process, the professional background of its formation, and to point the way to the preparation and application principles of the manoeuvre forces of the Hungarian Defence Forces through the presentation of this historical process.

Keywords: manoeuvre, manoeuvre forces, American-style war, French methodical warfare, German blitzkrieg

About the author: Colonel János Szabolcs Gacsál HDF Military Liaison Office, Head of Office in Germany, student of the Doctoral School of Military Sciences of the Ludovika University of Public Service (ORCID: 0009-0005-7081-6712; HSB: 10101525)

Pál Nick: *The US Special Forces Civilian Irregular Defence Group Program in the Republic of Vietnam between 1961 and 1971* 117

The development of the United States Army's Special Operations Forces (SOF) was significantly shaped by the Civilian Irregular Defence Groups (CIDG) program, which was run as a covert project within the territory of the Republic of Vietnam from 1961 to 1971. This study examines the political and military context of the CIDG program, its operations, and the unconventional units established during its implementation.

Keywords: Special Operations Forces, CIDG program, counterinsurgency (COIN), unconventional warfare (UW), Vietnam War

About the author: Pál Nick is a graduate student at the International Security and Defence Policy program at the Faculty of Military Science and Officer Training, Ludovika University of Public Service (ORCID: 0009-0001-9190-6304; HSB: 10102660)

REVIEW

Col. Gen. Ferenc Végh: *International Literature Review* 131

Col. Gen. (Ret.) Ferenc Végh, (PhD), former Commander of the Hungarian Defence Forces, Chief of Staff, retired ambassador (ORCID: 0000-0003-1688-6574; HSB: 10087268)

Col. (Ret.) Csaba Gál: *Military and military technology news and information from the world*. 150

About the author: Colonel (Ret.) Csaba Gál, military writer (ORCID: 0000-0003-3881-8054; HSB: 10087274)

MEGJELENT

a Haditechnika különszáma!

136 oldalon az orosz-ukrán háború
haditechnikai hátteréről és harc-
eszközéről - a drónoktól a hajókig.

Megrendelhető a
shop.hmzrinyi.hu
weboldalon,
illetve megvásárolható
a Zrínyi Kiadó boltjában
(1024 Budapest, Filler u. 14.)

ZRÍNYI KIADÓ

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Honvédségi Szemle közlési feltételei

A folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat is beleszámítva) tanulmányok, szakcikkek megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglalt állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Non-profit Kft. a szerzővel *szerződést köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word .doc- vagy .docx-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (hsz@hmrinyi.hu).
- A szöveg elején szerepeljen az egy bekezdéses (kb. 800–1110 leütéses) összefoglaló (absztrakt) magyar és angol nyelven, illetve a kulcsszavak (ideálisan 5, maximum 10), szintén magyarul és angolul. Az összefoglaló E/3 személyben íródjon, vagyis személyes hangvételű részek ne szerepeljenek benne, illetve ne egyezzen meg a főszövegben olvasható bevezetővel.
- Az összefoglaló után tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), intézményüket, tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail-cím, telefonszám), illetve ORCID- és MTMT-kódjukat. Ez utóbbiak ma már mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy a művek az MTMT-ben és a Real Repozitóriumban elektronikus formában szerepelhessenek.
- A címeket lássák el szintjüknek megfelelő, zárójeles jelzéssel (K1, K2, K3), hogy az egyes szövegblokok alárendeltségét egyértelműsítsék a szerkesztők és a tördelők számára. Legfeljebb három címfokozat legyen.
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrezletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Ha ez nem lehetséges, akkor a lefordított ábraszöveget mellékeljék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, szerkeszthető (jpg, tiff) formátumban, 300 dpi-s felbontásban, min. 1600 pixeles szélességgel. Az íráshoz csatoljanak számozott képaláírást, amelyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel

annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.

- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben is ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra (300 dpi) és méretre (min. 1600 pixel szélesség), illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovatainak kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetésével, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. Tudományos jellegű cikkeinket DOI-azonosítóval is ellátjuk, s ezeket a lap megjelenése után feltöltjük az MTMT-be. Kérjük, hogy senki ne töltsön fel ide cikket magánúton, ez ugyanis fennakadáshoz vezethet. Amennyiben valamilyen okból a feltöltés halaszthatatlanul sürgős, kérjük, jelezzék a szerkesztőségnek.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések (például kurzíválás) nélkül, lábjegyzetként (és ne végjegyzetként) történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével. Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk.

Ha a szöveg egy adott pontján több forrásmunkára kell hivatkozni, akkor a bokrosítás elkerülése végett csak egy felsőindexes szám szerepeljen ott, és a hozzá kapcsolódó lábjegyzeten belül szerepeltessük a műveket, pontosvesszővel ellátva.

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző vezetékneve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni. Amennyiben egy cikk rendelkezik DOI-azonosítóval is, azt a bibliográfiai adatok megadása után kérjük feltüntetni.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy csak olyan forrás szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző a törzsszövegben hivatkozik, és amely szerepel a lábjegyzetben is.

Egyéb megjegyzések

- A négy számjegynél hosszabb számoknál a CTRL-Shift-Space (nem törő) szóközt alkalmazzuk, ne pedig a sima szóközt vagy a pontot; pl. 430 000. (A négyszámjegyű számoknál erre nincs szükség.) Ugyanígy érdemes eljárni a rövidített összetételeknél (pl. „m. kir.” v. „D. C.”).
- Az idézőjelek esetében a magyar változatot használjuk („...”), ne pedig az angol (“...”; ‘...’; ‘...’) verziókat. Belső idézőjelet (>...<) használjunk az idézett szövegben belüli idézőjeles részhez.
- Ha zárójeles részen (...) belül is szükségünk van zárójelre, akkor a szögletes zárójelet [...] alkalmazzuk ott.

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Létre		Példa	
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Egyszerűs mű	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Oldalmegjelölést ebben a részben csak tanulmánykötet és folyóirat (tehát fejezet v. cikk) esetében használunk, ahol a teljes oldaltartományt adjuk meg. <i>Formázás tekintetében csak a cím kurzívulására van szükség; ne használjunk aláhúzást, kövérítést vagy kiskapitális betűket.</i> <i>A pontos dátumokat számokkal, magyaros sorrendben írjuk ki (pl. 2014. 03. 01.).</i>	<i>Teljes műre utalva: oldalszám nélkül; adott idézetre utalva: oldalszámmal vagy oldaltartománnyal. Első előfordulás is ezzel a rövid hivatkozással! Ne használjunk semmiféle formázást (dőlt betű, aláhúzás, kövérítés, kiskapitális betű).</i> Csorba 2023. Bellavia 2008, 34–36.
Kétszerűs mű	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Csorba László: <i>Akit a sors jókétében teremtett – Tüköry Lajos életútja</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2023. Bellavia, David: <i>House to House: An Epic Memoir of War</i> . Pocket Star, New York, 2008.	Szenes–Keeskeméthy 2019. Detraz–Betsill 2009, 303–320.
Három v. több szerző/szerkesztő	Vezetéknév Keresztnév 1 – Vezetéknév Keresztnév 2: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Szenes Zoltán – Siposné Keeskeméthy Klára: <i>NATO 4.0 és Magyarország</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019. Detraz, Nicole – Betsill, Michele M.: <i>Climate Change and Environment Security: For Whom the Discourse Shifts</i> . International Studies Perspectives, International Studies Association, 2009.	Jóna et al. 2019, 15. Rollnick et al. 2008, 42.
Tanulmánykötet (teljes mű)	Vezetéknév Keresztnév 1 et al.: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Hermann Róbert (szerk.): <i>A magyar hadügyi igazgatás története, 1526–1990</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. Shaffer, Ryan (szerk.): <i>The Handbook of African Intelligence Cultures</i> . Rowman and Littlefield, 2023.	Hermann 2021, 55. Shaffer 2023, 731–746.
Tanulmány, könyvfejezet	Vezetéknév Keresztnév: <i>Tanulmány</i> . In: Szerkesztő Neve (szerk.): Könyvcím. Kiadó, kiadás helye, kiadás éve, oldalszám–oldalszám.	Kiss István: <i>Bevándorlás az Egyesült Királyságban</i> . In: Besenyő János et al. (szerk.): <i>Európa és a migráció</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019, 21–38. Santy, Patricia A.: <i>Behavior and performance in the space environment</i> . In: Churchill, S. (szerk.): <i>Fundamentals of Space Life Sciences</i> . Krieger Publishing Company, Malabar, Florida, 1997, 45–81.	Kiss 2019, 21–38. Santy 1997, 45–81.
Folyóiratcikk (nyomtatott)	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cikk</i> . Folyóiratcím, évfolyam évszám, oldalszám–oldalszám.	Gazdag Erika: <i>Koncepciófejlesztés a NATO-ban</i> . Honvédségi Szemle, 150. évf. 2022/3., 3–19. <i>Az évfolyamot az eredetivel megegyező írásmóddal jelöljük (tehát az impresszumban/borítón szereplő arab v. római számmal).</i>	Gazdag 2022, 18.

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI				
Leírás		Példa		
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás		
Folyóiratcikk (elektronikus)	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cikk</i> cím. Folyóirat címe, évfolyam év/szám, oldalszám–oldalszám. URL vagy DOI (Letöltés időpontja)	Gál Csaba: <i>Milyen biztonsági problémák várhatók 2022-ben?</i> Honvédségi Szemle, 150. évf. 2022/3., 140–149. kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/708698 (Letöltés időpontja: 2023. 01. 04.) Kundnani, Hans: <i>Germany as a Geo-economic Power</i> . The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3., 40–42. researchgate.net/publication/233448698_Germany_as_a_Geo-economic_Power (Letöltés időpontja: 2018. 09. 04.)		
Disszertáció, szakdolgozat, kézirat stb.	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím</i> . Munka jellege. Intézmény, évszám.	Lehoczki Zóra Zsófia: <i>A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságai</i> . PhD-disszertáció. Nemzeti Közszerológiai Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2022.		
Elektronikus könyv	Vezetéknév Keresztnév: <i>A könyv címe</i> [formátum]. Kiadó, kiadás helye, kiadás éve, oldal. URL (ha van) (Letöltés időpontja)	Háda Béla: <i>Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban</i> [PDF]. Ludovika, Budapest, 2022. ludovika.lnkty.in/Hada_2022 (Letöltés időpontja: 2023. 01. 03.) <i>Amennyiben az e-könyv nem érhető el ingyenesen vagy publikus címen, úgy lehetőség szerint kérjük a tágabb beszerzési forrást (pl. amazon.com) jelölni.</i>		
Elektronikus cikk, tartalom, blogbejegyzés (névvel vagy anélkül)	Vezetéknév Keresztnév (ha van): <i>Cím</i> . Weboldal címe/neve, publikálási dátum (ha van). URL (Letöltés időpontja)	Kovács Péter Géza: <i>Bolgár javítóközpont a Stryker számára</i> . vedelmiiparblog.hu, 2023. 10. 05. vedelmiiparblog.hu/blog/bolgar-javitokozpont-a-stryker-szamara (Letöltés időpontja: 2023. 10. 09.) <i>First German IRIS-T air defence system in Ukraine, three more to come</i> . Reuters, 2022. 10. 12. https://www.reuters.com/world/europe/first-german-iris-t-air-defence-system-ukraine-three-more-come-minister-2022-10-12/ (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)		
		Lehoczki Zóra Zsófia: <i>A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságai</i>. PhD-disszertáció. Nemzeti Közszerológiai Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2022. Háda Béla: <i>Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban</i> [PDF]. Ludovika, Budapest, 2022. ludovika.lnkty.in/Hada_2022 (Letöltés időpontja: 2023. 01. 03.) <i>Amennyiben az e-könyv nem érhető el ingyenesen vagy publikus címen, úgy lehetőség szerint kérjük a tágabb beszerzési forrást (pl. amazon.com) jelölni.</i> Kovács Péter Géza: <i>Bolgár javítóközpont a Stryker számára</i>. vedelmiiparblog.hu, 2023. 10. 05. vedelmiiparblog.hu/blog/bolgar-javitokozpont-a-stryker-szamara (Letöltés időpontja: 2023. 10. 09.) <i>First German IRIS-T air defence system in Ukraine, three more to come</i>. Reuters, 2022. 10. 12. https://www.reuters.com/world/europe/first-german-iris-t-air-defence-system-ukraine-three-more-come-minister-2022-10-12/ (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)		

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás		Példa	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	
Egy szerző több művel, különböző évekből, egy lábjegyzeten belül	Rövid hivatkozásoknál a vezetőknév nem ismétlődik, csak a kiadások évszámai kerülnek egymás mellé, pontosvesszővel elválasztva.	Csonka Tihámér: <i>Katonasors</i> . Magánkiadás, Budapest, 1983. Csonka Tihámér: <i>Amikor visszajöttök...</i> Magánkiadás, Budapest, 1988.	Csonka 1983, 19; 1988, 76.
Egy szerző több művel, azonos évből	Vezetéknév Keresztnév: <i>A könyv címe</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve[a, b, c...].	Csonka Tihámér: Katonasors. Magánkiadás, Budapest, 1983a. Csonka Tihámér: Diadalban, vereségben. Magánkiadás, Budapest, 1983b.	Csonka 1983a, 15. Csonka 1983b, 23.
Azonos vezetőknévű szerzők, azonos kiadási év	Rövid hivatkozások esetén a keresztnev rövidítésének, ennek további azonossága esetén a teljes keresztnevnek a kiírásával.	Szabó Endre Győző: <i>A védelmi lépcső elmélete</i> . Ludovika, Budapest, 2022. Szabó Márton: <i>Társadalompoétika</i> . Ludovika, Budapest, 2022.	Szabó E. Gy. 2022, 15. Szabó M. 2022, 15.
Azonos vezetőknévű szerzők, különböző kiadási év	Rövid hivatkozásoknál az évszám önmagában megkülönbözteti a szerzőket, a keresztnevet nem szükséges rövidíteni.	Molnár Attila Károly: <i>A protestáns etika Magyarországon</i> . Ludovika, Budapest, 2021. Molnár Tamás: <i>Az értelmiség bukása</i> . Ludovika, Budapest, 2021.	Molnár 2021, 15. Molnár 2022, 20.
Eredeti megjelenés jelölése (fakszimile v. reprint kiadásnál)	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve [eredeti megjelenés éve].	Tarczali Dell'adami Géza – Saáry Jenő: <i>Megváltás Szibériából</i> . Zrínyi, Budapest, 2022 [1925].	Tarczali – Saáry 2022 [1925], 65.
Magyar szerző, külföldi kiadási mű	A magyar vezetőknév után vesszőt teszünk az irodalomjegyzékben.	Somlyai, Gábor et al.: <i>Deuterium Content of the Organic Compounds in Food Has an Impact on Tumor Growth in Mice</i> . Molecular Biology, 45. évf. 2023/1., 66–77. DOI: 10.3390/cimb45010005	Somlyai 2023.
Külföldi, nem latin betűs nyelven íródott mű	Ha egy hivatkozott forrás nem latin betűs nyelven (pl. orosz) jelent meg, a szerzőnek a hivatkozásban minden könyvészeti adatot át kell írnia latin betűsre.	Евгений Федоров: Когда «Крышание орлы» замолчат: перспективы вторжения США на Украину. 01. 11. 2022. Военное обозрение: https://topwar.ru/204177-kogda-kryshanie-orly-zamolchat-perspektivy-vtorzheniya-ssha-na-ukrainu.html (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.) Fjodorov, Jevgenij: Kogda „Kricsasije orli” zamolcsat: perspektivi vtorzsenija SzSA na Ukrainu. 2022. 11. 01. Vojennoje obozrenije. https://topwar.ru/204177-kogda-kryshanie-orly-zamolchat-perspektivy-vtorzheniya-ssha-na-ukrainu.html (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.)	Fjodorov 2022.
Nem azonosítható szerzőjű mű/ismeretlen	<i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	<i>Haza, hűség, becsület – Az MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendletéről</i> Dandár. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.	Haza, hűség, becsület... 2017. <i>A hosszú címetek rövidítik.</i>

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás		Példa
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás
Kiadó/Kiadás helye/Kiadás éve nélkül megjelent mű	Használjuk az alábbi rövidítéseket, szögletes zárójellel jelezve a hiányzó adatot: Év nélkül: [é. n.] Hely nélkül: [h. n.] Kiadó nélkül: [k. n.]	Mangold Lajos – Horváth Cyril (szerk.): <i>Tolnai világtörténelme</i> . Tolnai, Budapest [é. n.]. <i>Staats-Lexikon oder Enzyklopädie der Staatswissenschaften (1834–1848)</i> . Hammerich [h. n.]. Teleki Pál: <i>Magyar politikai gondolatok</i> . [k. n.] Budapest, 1941.
Ismétlődő forrás	A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. (idézett munkák) jelölést használjuk, szükség szerint oldalszám-jelzéssel; közvetlen ismétlődés esetén az Uo. (ugyanott) jelölésre van szükség.	Ryan, Cornelius: <i>A leghosszabb nap</i> . Európa, Budapest, 1985.
Rádióműsor/Podcast	Házigazda/Előadó: <i>Műsorcím</i> . Rádió/Weboldal, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)	Jamriskó Tamás: <i>Újra jó reggelt Vietnám! 1. epizód – Apokalipszis újratöltve</i> . EPER Rádió, 2020. 05. 11. eper.elte.hu/index.php/2020/05/19/ujra-jo-reggelt-vietnam-1-epizod-apokalipszis-ujratoltve (Letöltés időpontja: 2021. 07. 01.)
Televízióműsor	<i>Műsor</i> : <i>Cím</i> . Csatorna Neve, publikálási dátum URL (Letöltés időpontja)	<i>Egyetemes Tudomány: A háború hatása a közösségi médiára</i> . Ludovika TV, 2022. 09. 29. ludovika.hu/ludovika-tv/egyetemes-tudomany/2022/09/19/a-haboru-hatasa-a-kozosségi-mediara-2 (Letöltés időpontja: 2022. 12. 03.)
YouTube	Felhasználó [@nickname] (évszám): <i>A videó címe</i> . YouTube, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)	NKE [@NkeUni] (2022): <i>Vallás és politika az Egyesült Államokban</i> . YouTube, 2022. 11. 21. y2u.be/2FZA5aV0Cf8 (Letöltés időpontja: 2022. 12. 18.)
Twitter	Felhasználó [@nickname]: <i>Cím</i> . Twitter, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)	Eustrat [@Eustrat_uni_nke]: <i>November 1-jén hatályba lépett a digitális piacokról szóló uniós szabályozás</i> . Twitter, 2022. 11. 24. twitter.com/Eustrat_uni_nke/status/159568062370931205?ext=HHwWisC4rdbE_6QsAAAA (Letöltés időpontja: 2022. 12. 08.)
Facebook/Instagram	Felhasználó [@nickname]: <i>A poszt rövid címként</i> . Forrás neve, Dátum. URL (Letöltés időpontja)	NKE [@uni.nke]: <i>NKE Gólyabál</i> . Facebook, 2022. 11. 24. fb.com/uni.nke/posts/pfbid0SaTQStpHgUWLAaAoAnMeYd85U7YXTbbpjzV5HPqcXhPXQTAsy8B711v13hqCX8B4l (Letöltés időpontja: 2022. 12. 18.)
Film	<i>Filmcím</i> . (Műfaj) Rend. Rendező Neve. Gyártó, Megjelenés éve.	<i>Szabadság, szerelem</i> . (Játékfilm) Rend. Goda Krisztina. Cinergi, 2006. <i>A békét őrizték – Az MN 1480 5. Ónállító Rakétaezred története</i> . (Dokumentumfilm) Rend. Tanka Balázs. Katonai Filmstúdió, 2016.

Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás

Mangold–Horváth [é. n.], 15.

Staats-Lexikon 1834–1848, 15.

Teleki 1941, 15.

Ryan 1985: i. m. 45.

Uo. 47.

Jamriskó: Újra jó reggelt... 2022.

A hosszú címeket rövidítsük.

Egyetemes Tudomány:

A háború hatása... 2022.

A hosszú címeket rövidítsük.

NKE: Vallás és politika... 2022.

A hosszú címeket rövidítsük.

Eustrat: November 1-jén... 2022.

A hosszú címeket rövidítsük.

NKE: NKE Gólyabál 2022.

Szabadság, szerelem 2006.

A békét őrizték... 2016.

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás		Példa	
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Törvény	A kihirdetés éve, „évi” a törvény sorszáma római számmal, „törvény” a törvény címe Rövidítés: a jogszabályban meghatározott rövidítés vagy a gyakorlatban elterjedt rövidítés	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről	Ptk. 183. § Ptk. 183. § (1) bekezdés Ptk. 183. § (1)–(3) bekezdés Ptk. 183. § (1), (4) bekezdés Ptk. 183. § (1) bekezdés c) pont
Törvénycikk	A kihirdetés éve, „évi” törvénycikk sorszáma római számmal, „törvénycikk” a törvénycikk címe	1921. évi LIV. törvények a szerzői jogról	1921. évi LIV. tc.
Törvényerejű rendelet	A kihirdetés éve, „évi” a törvény erejű rendelet sorszáma arab számmal, „törvényerejű rendelet” a törvény erejű rendelet címe	1975. évi 19. törvényerejű rendelet a hangfelvételek előállítóinak védelméről	1975. évi 19. tvr.
Rendelet	A jogszabály sorszáma/a kihirdetés éve. (a kihirdetés dátuma) a jogszabály megalkotója megjelölésének rövidítése, „rendelet” a rendelet címe	100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról	100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet
Kormányhatározat	A jogszabály sorszáma/a kihirdetés éve. (a kihirdetés dátuma) a jogszabály megalkotója megjelölésének rövidítése, „határozat” a határozat címe	1100/1997. (IX. 30.) Korm. határozat szerzői jogi jogszabályaink felülvizsgálatáról	1100/1997. (IX. 30.) Korm. határozat
EU-s rendelet	A jogszabály kibocsátója, a jogszabály megalkotásának napja, a jogszabály kibocsátásának sorszáma/éve/rövidítés, a jogszabály típusa és elnevezése (Rövidítés: EG, EKG, EU)	A Tanács 2000. május 29-i 1346/2000/EK rendelete a fizetésektelenségi eljárásról	1346/2000/EK tanácsi rendelet
Egyéb EU-s (pl. irányelv)	A jogszabály kibocsátója, a jogszabály megalkotásának napja, a jogszabály kibocsátásának éve/sorszáma/ rövidítés, a jogszabály típusa és elnevezése (Rövidítés: EG, EKG, EU)	Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/116/EK irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről (kodifikált változat)	2006/116/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

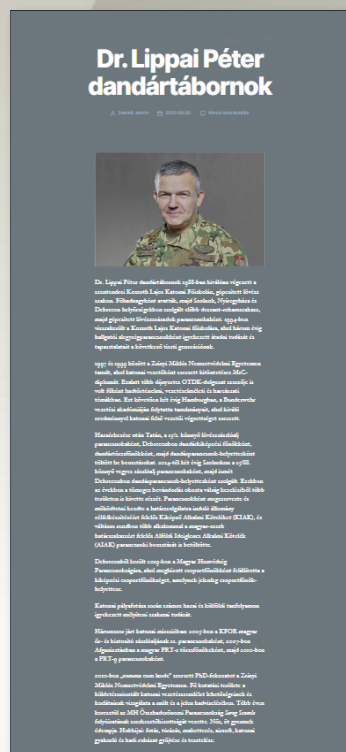
Cikkeink elérhetők honlapunkon is!

kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai honlapunkon is olvashatók: kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/

Csak kattintson a linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdekli, a Hírek menüpont alatt ízelítőket olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatónkat, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archiválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

Kellemes olvasást kívánunk!
A szerkesztőség

ZRÍNYI KIADÓ